

DERİK HALHALI ZEYTİNİ İŞLEME VE PAKETLEME TESİSİ

FİZİBİLİTE RAPORU

Eylül 2021

İşbu Raporun içeriğinden Avva Bilişim Danışmanlık Mühendislik Yazılım ve Tasarım Ltd.Şti. ve Derik Belediye Başkanlığı sorumlu olup Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı ve Dicle Kalkınma Ajansı'nın görüşlerini yansıtmaz.

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu rapor, Dicle Kalkınma Ajansının 2019 Yılı Fizibilite Desteği programı kapsamında sunulan destekle hazırlanmıştır. Rapor, yerel bir kaynak olarak Derik Zeytininin işlenmesi, paketlenmesi ve daha yüksek bir katma değerle pazarlanmasını olanaklı kılabilcek bir tesisin kurulumuna ilişkin yatırımın yapılabilirliğini detaylı olarak araştırmayı ve elde edilen sonuçların, ilgili makamların yatırıma ilişkin rasyonel karar almalarına katkı sunacak bir bakış açısıyla değerlendirmeyi amaçlamıştır.

Derik ilçesi, öteden beri zeytin tarımının yapıldığı bir bölgede bulunmaktadır. İlçenin zengin genetik çeşitliliği, burada zeytin yetiştiriciliğinin uzun bir geçmişten beri yapıldığını göstermektedir. İlçedeki tarihi zeytin bahçeleri ve ilçenin ileri gelenlerinin aktardığı bilgiler de bu durumu doğrulayan kanıtlar kabul edilebilir. Ayrıca, bazı yazılı kaynaklar, buranın geçmiş dönemlerde zeytin ve zeytinyağı ticaretinde bir merkez olduğunu aktarmaktadır. Ancak, çeşitli sebeplerden ötürü, Derik'te zeytincilik faaliyetleri gelişme gösterememiş ve ekonomik faydayı sağlamada beklenen ilerlemeyi sağlayamamıştır. Son yıllarda, yerelde gösterilen birtakım çabalar, ilçeye has zeytin ve zeytinyağlarının tanınırlığını yeniden artırmıştır. Bunlara paralel olarak, ilçenin zeytincilik potansiyelini harekete geçirecek yatırımların yapılması aciliyet arz eden bir ihtiyaç olmuştur. İlçe ve bölge koşullarında zeytin için yapılabilecek uygun bir yatırımın kapsamı veya içeriğinin belirlenmesi bu fizibilite çalışmasını gerekli kılan temel gerektir.

Bu rapora konu sözleşme hükümleri, fizibilite çalışmasının geniş bir kapsamda ele alınmasını zorunlu kılmıştır. Sözleşme çerçevesinde yapılan detaylı araştırmalar ve yürütücü kurumla yapılan görüşmeler neticesinde, yatırım konusunun bir işletme tesisi ve bir de zeytin bahçesi kurulumu olmak üzere iki ayrı başlık altında değerlendirilmesinin uygun olacağı kanaatine varılmıştır. Yatırım konusuyla ilgili detaylı araştırma ve çalışmaların yapılmasında azami gayret gösterilerek rapor hazırlanmıştır. Raporun, projenin temel hedefiyle örtüşebilmesi amacıyla işleme tesisi ve zeytin bahçesine ilişkin her bir yatırım için gerekli proje analizleri ayrı ayrı yapılmıştır. Ancak, bir bütünlük sunabilmesi için raporun giriş, tanım ve kapsamla ilgili başlıkları sadece ana yatırım olarak belirlenen işleme tesisine yönelik bilgi ve sonuçları içermektedir.

Fizibilite çalışmasında yapılan finansal, ekonomik ve sosyal fayda analiz sonuçları, Derik ilçesinde her iki yatırımında yapılabilir olduğunu ortaya koymuştur.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ	i
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR	x
2. GİRİŞ	1
3. PROJENİN TANIMI VE KAPSAMI	4
4. PROJENİN ARKA PLANI	6
4.1. Sosyo-ekonomik Durum	6
4.2. Sektörel ve/veya Bölgesel Politikalar ve Programlar	9
4.3. Kurumsal Yapılar ve Yasal Mevzuat	11
4.4. Proje Fikrinin Kaynağı ve Uygunluğu	14
5. PROJENİN GEREKÇESİ	20
5.1. Ulusal ve Bölgesel Düzeyde Talep Analizi	20
5.2. Ulusal ve Bölgesel Düzeyde Gelecekteki Talebin Tahmini	85
6. MAL VE/VEYA HİZMETLERİN SATIŞ-ÜRETİM PROGRAMI	89
6.1. Satış Programı	89
6.2. Üretim Programı	90
6.3. Pazarlama Stratejisi	92
7. PROJE YERİ/UYGULAMA ALANI	93
7.1. Fiziksel ve coğrafi özellikler	93
7.2. Ekonomik ve Fiziksel Altyapı	96
7.3. Sosyal Altyapı	96
7.4. Kurumsal Yapılar	98
7.6. Alternatifler, Yer Seçimi ve Arazi Maliyeti	99
8. TEKNİK ANALİZ VE TASARIM	101
8.1. Kapasite Analizi ve Seçimi	101
8.2. Alternatif Teknolojilerin Analizi ve Teknoloji Seçimi	102
8.3. Seçilen Teknolojinin Çevresel Etkileri, Koruma Önlemleri ve Maliyeti	106
8.4. Teknik Tasarım	107
8.5. Yatırım Maliyetleri	114
9. PROJE GİRDİLERİ	118
9.1. Girdi İhtiyacı	118
9.2. Girdi Fiyatları ve Harcama Tahmini	118
10. ORGANİZASYON YAPISI, YÖNETİM VE İNSAN KAYNAKLARI	122
10.1. Kuruluşun Organizasyon Yapısı ve Yönetimi	122
10.2. Organizasyon ve Yönetim Giderleri	122
10.3. İnsan Gücü İhtiyacı ve Tahmini Giderler	123
11. PROJE YÖNETİMİ VE UYGULAMA PROGRAMI	124
11.1. Proje Yürütücüsü Kuruluşlar ve Teknik Kapasiteleri	124
11.2. Proje Organizasyonu ve Yönetim	124

11.3. Proje Uygulama Programı	124
12. İŞLETME DÖNEMİ GELİR VE GİDERLERİ	126
12.1. Üretimin ve/veya Hizmetin Fiyatlandırılması.....	126
12.2. İşletme Gelir ve Giderlerinin Tahmin Edilmesi	126
13. TOPLAM YATIRIM TUTARI VE YILLARA DAĞILIMI	129
13.1. Toplam Yatırım Tutarı (<i>iç ve dış para olarak</i>)	129
13.2. Yatırımın Yıllara Dağılımı	134
14. PROJENİN FİNANSMANI	134
14.1. Yürütücü ve İşletmeci Kuruluşların Mali Yapısı	134
14.2. Finansman Yöntemi (özkaynak, dış kredi, hibe, YİD vb.)	134
14.3. Finansman Kaynakları ve Koşulları	135
14.4. Finansman Maliyet	135
14.5. Finansman Planı	135
15. PROJE ANALİZİ	137
15.1. FİNANSAL ANALİZ	137
15.2. EKONOMİK ANALİZ.....	146
15.3. SOSYAL ANALİZ.....	148
15.4. BÖLGESEL ANALİZ.....	149
15.5. DUYARLILIK ANALİZİ	149
15.6. RİSK ANALİZİ	151
16. EKLER.....	167
KAYNAKÇA.....	168

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. TRC3 ve Mardin ilinin temel bazı sosyo-ekonomik göstergelerine ait veriler	7
Tablo 2. Mardin'deki ekonomik yapıya ait bazı veriler	8
Tablo 3. İlçeler bazında Mardin'deki tarımsal alanlar ve kullanım şekilleri (Da) (2020).....	9
Tablo 4. KKYDP kapsamında tarıma dayalı ekonomik yatırımlar desteğine ilişkin bilgiler (2021)	11
Tablo 5. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen destekleme ödemeleri	12
Tablo 6. TKDK tarafından IPARD kapsamında proje konusu yatırımlara verilen destek bilgileri (2021).....	12
Tablo 7. Bölge için belirlenen bölgesel teşvik uygulamaları ve unsurları	13
Tablo 8. Derik Belediyesi Stratejik Planında Proje konusuyla ilgili bölümler	16
Tablo 9. Ülkelere göre zeytin ekili alanları (x1000 hektar).....	23
Tablo 10. Ülkelere göre dane zeytin üretim miktarlıları (x1000 ton) *	24
Tablo 11. Bölgeler bazındaki Türkiye'deki zeytinlik alanları (x1000 Dekar)	25
Tablo 12. Bölgeler bazındaki Türkiye'deki zeytin üretim miktarları (Ton)	25
Tablo 13. Türkiye'de illere göre zeytinlik alanlarının (x1000 da).....	27
Tablo 14. Türkiye'de illere göre toplam zeytin üretimi (Ton).....	28
Tablo 15. Mardin ilçelerinin zeytin ekiliş alanı (Dekar)	30
Tablo 16. Mardin toplam zeytin ağacı sayısı (Adet)	30
Tablo 17. Mardin ilçelere göre toplam zeytin üretimi (Ton)	31
Tablo 18. 2011-2020 yılları arasında zeytin üretimine ilişkin temel verilerin Türkiye, Bölge ve Mardin düzeyindeki değişimi.....	32
Tablo 19. Ülkelere göre zeytinyağı üretim miktarlıları (x1000 ton)	34
Tablo 20. Ülkelere göre zeytinyağı tüketim miktarlıları (x1000 ton).....	34
Tablo 21. Ülkelere göre zeytinyağı ihracat miktarlıları (x1000 ton).....	36
Tablo 22. Ülkelere göre zeytinyağı ithalat miktarlıları (x1000 ton) *	37
Tablo 23. Son 10 yılda Dünya sofralık zeytinde arz-talep miktarları (x1000 ton).....	39
Tablo 24. Türkiye'deki zeytinyağı üretimi, ithalatı, ihracatı ve tüketim miktarları.....	40
Tablo 25. Ülkelere göre sofralık zeytin üretim miktarlıları (x1000 ton).....	43
Tablo 26. Ülkelere göre sofralık zeytin tüketim miktarları (x1000 ton)	44
Tablo 27. Ülkelere göre sofralık zeytin ihracat miktarları (x1000 ton).....	46
Tablo 28. Ülkelere göre sofralık zeytin ithalat miktarları (x1000 ton).....	46
Tablo 29. Son 10 yılda Dünya sofralık zeytinde arz-talep miktarları (x1000 ton).....	48
Tablo 30. Türkiye'deki sofralık zeytin üretimi, tüketimi, ihracatı, ithalatı ve stoktaki değişimine ait miktarlar.....	50
Tablo 31. Zeytin üretimine ilişkin temel verilerin Dünya, Türkiye, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Mardin düzeyinde son 10 yıldaki değişim oranları.....	52

Tablo 32. Ülkelere göre zeytinyağı denge verileri (2018).....	60
Tablo 33. Ülkelere göre sofralık zeytin denge verileri (2018)	61
Tablo 34. Zeytin yetiştirmenin kar/zararı hakkında bilgi sahibi değilim	64
Tablo 35. Zeytin diğer ürünlere göre karlı bir üründür	64
Tablo 36 Zeytincilik eski bir faaliyet olduğundan artık karlı değildir	64
Tablo 37. Zeytinciliğin Bölgede yaygınlaşmasının ilçe için faydalı olacaktır	65
Tablo 38. Gelecekte arazime zeytin bahçesi kurmak istiyorum.....	65
Tablo 39. İlçede zeytin üretiminin artması için Devlet kurumları yeterli desteği veriyor	65
Tablo 40. Sadece fidan desteği zeytinin ilçede yaygınlaşması için yeterlidir	65
Tablo 41. Herhangi bir destek olmazsa da arazime zeytin bahçesi kurmak istiyorum	66
Tablo 42. Devlet destek sunarsa arazimde zeytin bahçesi kurmak isterim.....	66
Tablo 43. Maddi imkânım olmadığından zeytin bahçesi kuramıyorum	66
Tablo 44 Yeterli işletme tesisleri olmadığından zeytin yetiştirmek istemiyorum.....	67
Tablo 45. Zeytinin verime gelmesi uzun zaman aldığından bahçe kurmak istemiyorum	67
Tablo 46. İlçenin zeytin işletme tesislerine/fabrikalarına ihtiyacı var.....	68
Tablo 47 Geçtiğimiz üretim sezonunda zeytinden elde ettiğim gelirden memnunum	68
Tablo 48. İlçede veya yakın çevrede zeytin işletme tesislerinin yetersiz olması	68
Tablo 49. İlçe çiftçilerinin zeytincilik tarımı hakkında bilgisinin yetersiz olması	69
Tablo 50. Zeytin bahçesi kurulumunun yüksek maliyetli olması	69
Tablo 51. Zeytin fidanı fiyatlarının yüksek olması	69
Tablo 52. İlçeye ait güvenilir zeytin fidan çeşitlerinin yeterli olmaması	70
Tablo 53. Zeytinle ilgili etkin çalışan çiftçi örgütlerinin olmaması.....	70
Tablo 54. Yeni nesillerin zeytincilik ve tarımla uğraşmak istememesi	71
Tablo 55. İlçenin dışarıya sürekli göç vermesi	71
Tablo 56. Devletin verdiği desteğin yetersiz olması	71
Tablo 57. Devlet teşvik veya destek sunarsa kaç dekarlık zeytin bahçesi kurabilirsiniz	72
Tablo 58. Satıcı/Esnaf/Firma zeytin satış miktarları ve oranları	73
Tablo 59. Salamura siyah zeytin satış miktarları ve oranları	74
Tablo 60. Salamura yeşil zeytin satış miktarları ve oranları	74
Tablo 61. Satıcı/Esnaf/Firma temsilcileri açısından Derik zeytini daha pahalıdır algısının dağılımı	75
Tablo 62. Satıcı/Esnaf/Firma temsilcileri açısından zeytinin paketlenme şekli önemlidir	75
Tablo 63 Yüksek fiyatlı zeytin için alıcı bulmada zorlanıyoruz.....	76
Tablo 64. Derik zeytininin süpermarketlerde satılabilir	76
Tablo 65. Derik zeytini ancak semt pazarlarında alıcı bulabilir.....	77
Tablo 66. Derik zeytini her türlü satış yerinde satılabileceğine inanıyorum	77
Tablo 67. Derik zeytini yüksek kalitede üretilirse alıcı bulabilir	77
Tablo 68. Derik zeytinin diğer zeytin çeşitlerinden daha yüksek fiyatlarda alıcı bulabilir.....	78

Tablo 69. Zeytinde en çok tercih edilen paketleme gramajları 1 kg'dan büyük olanlardır	78
Tablo 70. Derik zeytinin birçok çeşide göre daha lezzetli olduğunu düşünüyorum	79
Tablo 71. Derik Zeytini markalaşmıştır	79
Tablo 72. Sofralık zeytin sektöründe çeşit önemlidir	79
Tablo 73. Kaliteli Derik zeytinin 1 kg satış fiyatı ne olmalıdır	80
Tablo 74. Standart kalitede üretilmiş Derik zeytininden yılda ortalama ne kadar satış yapabilirsiniz.....	80
Tablo 75. Türkiye'deki zeytinyağı üreten işletmelerin sayısı ve üretim kapasiteleri	83
Tablo 76. Türkiye'deki sofralık zeytin üreten işletmelerin sayıları ve üretim kapasiteleri	85
Tablo 77. 2021-2030 arasında Dünya ve Türkiye için dane zeytin, zeytinyağı ve sofralık zeytinde tahmini üretim miktarları	87
Tablo 78. İlk yıl ve sonraki yıllarda tahmini birim satış fiyatları (\$) *	90
Tablo 79. İşletme üretimi hedeflenen ürünler ve hizmetler	91
Tablo 80. İşletmenin 10 yıllık tahmini üretim tonajları.....	91
Tablo 81. İşletmenin 10 yıllık tahmini üretim adetleri	92
Tablo 82. Mardin ilçelerinin 2013-2020 arası nüfusu	97
Tablo 83. Mardin ilçelerinin bazı eğitim göstergeleri	97
Tablo 84. İşletmenin yıllara göre tahmini kapasite kullanım oranları	102
Tablo 85. Zeytinyağının kaliteye göre sınıflandırılması	104
Tablo 86. Sofralık zeytinlerin işleme şekillerine göre sınıflandırılması.....	105
Tablo 87. Zeytinyağı tesisi için alınması planlanan makineler.....	111
Tablo 88. Sofralık zeytin tesisi için alınması planlanan makineler	112
Tablo 89. Zeytinyağı tesisi için tahmini makine-donamım maliyeti *	114
Tablo 90. Sofralık zeytin tesisi için tahmini makine-donamım maliyeti*	115
Tablo 91. Yatırımın tahmini inşaat giderleri*	116
Tablo 92. Tahmini sabit yatırım tutarlar	116
Tablo 93. Yatırıma ait amortisman tablosu	117
Tablo 94. İlk faaliyet yılında (2.yıl) kullanılacak girdilerin birim fiyatları ve tutarları	120
Tablo 95. Yatırımın 10 yıllık döneminde ihtiyaç duyulan girdilerin birim fiyatları ve tutarları (\$)¹	121
Tablo 96. Genel yönetim giderleri	123
Tablo 97. İşletmenin bir yıllık tahmini personel giderleri.....	123
Tablo 98. Proje faaliyetlerinin uygulama programı	125
Tablo 99. Yatırımın 10 yıllık tahmini işletme gelirleri	127
Tablo 100. Yatırımın 10 yıllık tahmini işletme gelir-giderleri	128
Tablo 101. Yatırımın işletme sermayesi, \$.....	129
Tablo 102. Yatırımın KDV planlaması.....	130
Tablo 103. Toplam yatırım tutarı.....	131

Tablo 104. Sabit yatırım gideri.....	131
Tablo 105. Toplam yatırım giderlerinin yıllara dağılımı.....	134
Tablo 106. Yatırımın tahmini finansman kaynakları, \$	135
Tablo 107. Yatırımın finansman planı, \$	136
Tablo 108. Proforma gelir tablosu, \$.....	137
Tablo 109. Proforma bilanço tablosu	139
Tablo 110. Likidite analizi	143
Tablo 111. İndirgenmiş nakit akım tablosu, \$*	144
Tablo 112. Yatırımın finansal oranları	145
Tablo 113. Yatırımın Ekonomik Net Bugünkü Değeri (ENBD)ve Ekonomik İç Karlılık Oranı (EİKO).....	147
Tablo 114. Yatırımın katma değer etkisi, \$	147
Tablo 115. Duyarlılık analiz tablosu	150
Tablo 116. Yatırımın risk analiz tablosu	151
Tablo 117. Bahçenin kurulumu için gerekli sabit yatırım tutarına ait giderler*	159
Tablo 118. Bahçenin bir yıllık (ilk yıl) işletme giderleri.....	162
Tablo 119. 10 Yıllık tahmini işletme giderleri.....	163
Tablo 120. Projenin 15 yıllık tahmini işletme gelirleri	164
Tablo 121. Yatırımın 15 yıllık indirgenmiş nakit akım tablosu.....	165
Tablo 122. Yatırımın fayda-maliyet analizi verileri.....	166

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Derik'teki zeytin bahçelerine ait bir resim	17
Şekil 2. Dünya'da zeytin yetiştirilen alanlar	22
Şekil 3. Dünya zeytin ekili alanlar ve dane zeytin üretim dağılımları	23
Şekil 4. Bölgeler bazında Türkiye'deki zeytin ekiliş alanları ve üretim miktarı dağılımları	25
Şekil 5. Türkiye'deki zeytin yetiştirilen iller	26
Şekil 6. Mardin'deki zeytin yetiştirme alanları ve üretim miktarlarının ilçelere göre dağılımı ..	30
Şekil 7. Dünya zeytinyağı üretim ve tüketim miktarlarının ülkelere göre dağılımı	33
Şekil 8. Dünya'da son 10 yılda üretilen zeytinyağı miktarları.....	35
Şekil 9. Dünyada Son 10 yılda tüketilen zeytinyağı miktarları	35
Şekil 10. Dünyada zeytinyağı ihracat ve ithalat miktarlarının ülkelere göre dağılımı	36
Şekil 11. Dünya'da son 10 yıldaki zeytinyağı ihracat miktarları	37
Şekil 12. Dünya'da son 10 yıldaki zeytinyağı ithalat miktarları	38
Şekil 13. Dünya zeytinyağı ortalama birim fiyatlarının son 10 yıldaki değişimi*	38
Şekil 14. Türkiye'nin son 10 yılda zeytinyağı üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişimi	41
Şekil 15. Türkiye'de zeytinyağı ortalama birim fiyatlarının son 10 yıldaki değişimi*	41
Şekil 16. Dünya sofralık zeytin üretim ve tüketim miktarlarını ülkelere göre dağılımı	43
Şekil 17. Dünya'da son 10 yılda üretilen sofralık zeytin miktarları (x1000 ton)	44
Şekil 18. Dünyada son 10 yılda tüketilen sofralık zeytin miktarları	45
Şekil 19. Dünya sofralık zeytin ihracat ve ithalat miktarının ülkelere göre dağılımı.....	45
Şekil 20. Dünya'da son 10 yıldaki sofralık zeytin ihracat miktarları	47
Şekil 21. Dünya'da son 10 yıldaki sofralık zeytin ithalat miktarları	47
Şekil 22. Dünya sofralık zeytin ortalama birim fiyatlarının son 10 yıldaki değişimi*	48
Şekil 23. Türkiye'nin son 10 yılda sofralık zeytin üretim, tüketim ve ihracat miktarındaki değişimi	50
Şekil 24. Türkiye sofralık zeytin ortalama ihracat birim fiyatlarının son 10 yıldaki değişimi* ..	51
Şekil 25. Dünya'daki zeytinlik alanları ve üretim miktarının geçmişteki değişimi (1994-2018)	53
Şekil 26. Dünya zeytin verimindeki değişim (1994-2020).....	54
Şekil 27. Türkiye'deki zeytinlik alanları ve üretim miktarının geçmişteki değişimi	55
Şekil 28. Dünya zeytinyağı üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişim	56
Şekil 29. Türkiye'nin zeytinyağı üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişim.....	57
Şekil 30. Dünya sofralık zeytin üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişimi	58
Şekil 31. Türkiye'nin sofralık zeytin üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişim ..	59

Şekil 32. 2020-2030 arasında Dünyadaki zeytinlik alanları ve üretim miktarında beklenen artış	87
Şekil 33. 2020-2030 arasında Dünyadaki zeytinlik alanları ve üretim miktarında beklenen artış	88
Şekil 34. 2020-230 arasında Dünyadaki zeytinyağı ve sofralık zeytin üretim miktarlarında beklenen artış.....	88
Şekil 35. 2020-2030 arasında Türkiye'deki zeytinyağı ve sofralık zeytin üretim miktarlarında beklenen artış.....	89
Şekil 36. Derik'in Mardin haritasındaki konumu	93
Şekil 37. Derik ilçesi arazi kullanım oranları.....	95
Şekil 38. İki fazlı sistemle zeytinyağı üretim akış şeması	108
Şekil 39. Kırma tipi yeşil doğal salamura zeytinlerin üretim akış şeması	110
Şekil 40. İşletmenin yerleşim planı.....	113
Şekil 41. Organizasyon şeması	122

KISALTMALAR

Da	:	Dekar
DİKA	:	Dicle Kalkınma Ajansı
EİKO	:	Ekonomik İç Karlılık Oranı
ENBD	:	Ekonomik Net Bugünkü Değer
FAO	:	Gıda ve Tarım Örgütü
FAOSTAT	:	FAO's database of agricultural statistics
GAP	:	Güneydoğu Anadolu Projesi
GSYH	:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
Ha	:	Kektar
IOC	:	International Olive Council
IPA	:	Instrument for Pre-Accession Assistance
IPARD	:	Pre-Accession Assistance for Rural Development
İKO	:	İç Karlılık Oranı
kg	:	Kilogram
KKYDP	:	Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı
ml	:	Mililitre
NBD	:	Net Bugünkü Değer
OSB	:	Organize Sanayi Bölgesi
SEGE	:	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik
SODES	:	Sosyal Destek Pogramı
TKDK	:	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Destekleri
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
YİD	:	Yap İşlet Devret

2. GİRİŞ

2.1. Raporun Amacı

Bu raporun amacı, Derik'te (Mardin) geçmişten beri mikro düzeyde yapılagelmekte olan zeytin yetiştiriciliğine ilişkin potansiyelin kullanımından yola çıkarak, ilçenin başlıca yerel zeytin çeşidinin yenilikçi ve rekabetçi işleme olanaklarıyla sofralık zeytin ve natürel sızma zeytinyağına dönüştürülmesini ve pazarlanmasını sağlayabilecek bir tesisin kurulumunu içeren bir yatırımın yapılabilirlik durumunun belirlenmesinde karar vericilere destek sunmaktır. Ayrıca, projenin, yörede zeytin üretimini artırmaya yönelik öncelikli hedeflerine hizmet amacıyla, Halhalı çeşidinin yetiştirileceği bir model zeytin bahçesi kurulumu yatırımının yapılabilirliğine ilişkin değerlendirmenin yapılması da bu raporun diğer bir amacıdır.

2.2. Raporun Kapsamı ve Organizasyonu

Raporun belirlenen amacı kapsamında;

- TRC3 bölgesi, Mardin ili ve Derik ilçesinin sosyo-ekonomik durumunun temel göstergeler kullanılarak değerlendirilmesi,
- Yatırımı gerekli kılan temel ve özel gerekçelerin belirlenmesi,
- Proje yerinin yatırıma uygunluk yönünden değerlendirilmesi,
- Yatırım konusu ürünlerle ilgili talep analizinin istatistiki verilerle yapılması
- Yerel düzeyde talep durumunun yapılan anketlerle mercek altına alınması
- Yatırımı kapasitesi ve kullanılacak teknolojinin belirlenmesinde sektörel araştırmaların yapılması,
- Rapor döneminde düzenlenen Mardin Zeytin Çalıştayına katılan konu uzmanı araştırmacılar, akademisyenler ve sektör temsilcilerince Derik Zeytiniyle ilgili dile getirilen sorunlarının çözümü için sunulan görüş ve önerilerin incelenmesi ve bunların yatırım konusuyla ilişkilendirilerek değerlendirilmesi,
- Yatırımın uygulama programı ve organizasyon yapısının belirlenmesi ve
- Yatırımın finansal, ekonomik ve sosyal analizinin yapılmasına

İlişkin çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

2.3. Rapordaki Çalışma Yöntemi

Raporla ilgili her türlü çalışma ve hazırlıklara konu uzmanı bir ekibinin oluşturulmasıyla başlanmıştır. Bu ekip, çalışmaların başında, yürütücü kurum ve fizibilite destek projesinin yürütücüsüyle toplantılar yapmıştır. Bu toplantılarda, rapor çalışmasının genel çerçevesi çizilmiş ve yürütücü kurumun beklentileri belirlenmiştir. Sonrasında, raporla ilgili yapılacak

her türlü çalışma için uzmanlık alanına göre iş bölümüne dayalı bir program oluşturulmuştur.

Çalışma ekibi, ilçedeki kurumlara ziyaretler gerçekleştirmiş ve saha çalışmaları yapmıştır. Bölgesel, ulusal ve küresel çapta zeytin sektörleriyle ilgili istatistiki veriler ilgili kurumlara ait elektronik veri tabanlarından temin edilmiştir. Bunlara ilaveten, ilçe düzeyinde çiftçilere ve bölge düzeyinde sofralık zeytin satıcılarına yönelik yapılan anketler, fizibilite destek projesi kapsamında yapılan teknik gezinin notları ve sektöre ilişkin daha önce hazırlanmış raporlar ve bilimsel makaleler gibi basılı dokümanlardan sağlanan nicel ve nitel veriler raporun hazırlanmasında kullanılmıştır. Bu veriler ışığında ve bazı varsayımlar çerçevesinde yatırımın finansal, ekonomik, sosyal, bölgesel, duyarlılık ve risk analizleri yapılmıştır. Fizibilitenin hazırlanması sürecinde çalışma ekibinde 1 y. gıda mühendisi, 1 ziraat mühendisi ve danışman pozisyonunda 1 akademisyen gıda mühendisi görev almıştır. Rapor, “Proje Maliyeti 10 Milyon TL ve Üzerindeki Kamu Yatırım Projesi Teklifleri” için belirlenen formata (EK 2) uygun olarak hazırlanmıştır.

2.4. Rapor Bulgularının Özeti

Yatırım, 1.200 m²'lik kapalı alana sahip bir işletme tesisi ve idari bölüm için 150 m² kapalı alan olmak üzere toplamda 1.350 m²'lik alandan oluşacaktır. Planlanan işletme tesisi, bir tarafı sofralık zeytine ve diğer tarafı da zeytinyağına ait olmak üzere iki eşit bölüm olarak düşünülmüştür. Yapının sofralık zeytin bölümü; zeytinlerin kabulü, işlenmesi ve paketlenmesi (300 m²), fermentasyon alanı (200 m²) ve depolama kısmı (100 m²) olmak üzere üç ayrı alandan ibaret olacaktır. Benzer şekilde; zeytinyağı kısmı, gelen ham zeytinlerin kabulü ve yağa dönüştürülmesi (322 m²), zeytinyağının stoklanması ve şişelenerek paketlenmesi (150 m²) ve zeytinyağının depolanması (100 m²) amacıyla üç bölüme ayrılacaktır. Binanın bu kısmında, laboratuvar (12 m²) ve sosyal alan (16 m²) da bulunacaktır.

Yatırım binası ve ekipmanları, yıllık Yatırım binası ve ekipmanları; yıllık 300 ton sofralık zeytinin işlenip paketlenmesi, 160 ton natürel sızma zeytin yağının paketlenmesi ve 1.200 ton yağlı ham zeytini yağa işleyebilecek ve elde edilecek ürünleri altı ay depolayabilecek bir kapasitede planlanmıştır. Bu işleme kapasitesine sahip olacak tesiste yıllık 472.000 adet salamura zeytin paketleri ve 262.000 adet natürel sızma zeytinyağı paketleri elde edilecektir.

Yatırım yeri, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından uygulanan bölgesel teşvik sisteminde 6. Bölgede bulunmakta ve yatırım, bu kapsamda sağlanan desteklerden yararlanabilecektir. Ancak, yatırımın kurulacağı yerin arsa-parcel bilgilerinin rapor aşamasında veya öncesinde belirlenmemiş olması ve proje sahibi kurumun da net olmaması bu yatırım için birer risk olarak kabul edilmiştir.

Raporun diğer temel bulguları aşağıda maddeler halinde sunulmuştur.

- Toplam yatırım maliyeti 9.080.846 TL'dir (1.079.768, \$)
 - Sabit yatırım tutarı 4.368.634 TL'dir (519.457 \$)
 - İşletme sermayesi tutarı 3.790.274 TL'dir (450.687 \$)
 - Yatırım aşamasında ödenecek KDV tutarı 921.939 TL'dir (109.624 \$)
- Yatırım yeri arazisi için herhangi bir bedel ödenmeyeceği varsayılmıştır.
- Finansmandaki hibe tutarı 4.203.318 TL'dir (499.800 \$)
- Finansmandaki öz kaynak tutarı 4.877.528 TL'dir (579.968 \$)
- Yatırımın tamamlanma süresi 18 ay olarak öngörülmüştür.
- Tesisin ekonomik ömrü 15 yıl olarak kabul edilmiştir.
- Finansal analize göre yatırımın 15 yıllık NBD 215.557.599 TL'dir (25.631.106 \$).
- Yatırımın İKO finansal oranı %52,33 olarak belirlenmiştir.
- Yatırımın geri dönüş süresi 2,61 yıl olarak hesaplanmıştır.
- İstihdam edilecek kişi sayısı 17'dir.
- Yıllık bazda kapasite kullanımı, ilk yıl %46'dan başlayacak ve kademeli olarak artırılıp beşinci yıldan itibaren %81 kapasiteye ulaşım sağlanacağı var sayılmıştır.

2.5. Sonuçlar ve öneriler

Kullanılan varsayımlar ve belirlenen kapasite kullanım oranlarına göre yapılan finansal analiz, ekonomik analiz ve sosyal fayda-maliyet analiz sonuçları, yatırımın mali ve sosyal fayda açısından karlı olacağını ortaya koymuştur.

Yatırım analiziyle ilgili sonuçlar, projenin sabit yatırım maliyetlerinin kazançla ilgili risklerin minimize edilmesi temelinde artırılabilirliğini göstermektedir. Finansman kaynağının temini noktasındaki çekincelerden ötürü sabit yatırım tutarının artırılmamasına ilişkin bir strateji benimsenmiş ve bu amaçla temini öngörülen makine-ekipmanların yerli üretim olacağı varsayılmıştır. Bu yerli makine-ekipmanlara ait teknoloji düzeyinin hedeflenen ürün kalitesi açısından yüksek bir risk oluşturmayacağı hususu göz önünde bulundurularak, yatırımda finansman limiti veya teminiyle ilgili herhangi sınırlayıcı unsurun olmaması durumunda ise yatırımın karlılığını daha da artırabilecek bir alternatif olarak ileri teknoloji sunan ithal makine-ekipmanlar kullanılması tavsiye edilmektedir.

3. PROJENİN TANIMI VE KAPSAMI

3.1. Projenin Adı

Proje sahibi ve proje ortağı kurumlarla yapılan görüşmeler neticesinde projenin nihai ismi “**Derik Halhalı Zeytini İşleme ve Paketleme Tesis Projesi**” olarak belirlenmiştir.

3.2. Projenin Amacı

Projenin genel amacı, Bölgedeki zeytincilik potansiyelinin harekete geçirilmesiyle yerel ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaktır. Projenin özel amacı ise Derik’te katma değer oluşturabilecek yerel zeytin çeşitlerinin üretimini artırmak, bu zeytin çeşitlerinin yüksek kalitede zeytinyağı ve sofralık zeytine işlenerek pazarlanmasını sağlayacak bir alt yapının oluşmasının sağlamaktır.

3.3. Projenin Teknik İçeriği ve Bileşenleri

Proje, sofralık zeytin ve zeytinyağı üretimi ve paketlemesini yapacak bir tesisinin kurulumunu konu alan bir yatırımdır. Proje ile kurulacak tesiste, Derik Halhalı çeşidi zeytinlerin doğal salamura yeşil zeytinlere ve natürel sızma zeytinyağına dönüştürülmesi ve farklı ölçeklerde paketlenerek işlenmesi sağlanacaktır. Salamura zeytinler doğal fermantasyon yöntemiyle üretilecek ve kırma yeşil zeytin olarak 250, 500 ve 1000 gram olarak üç farklı büyüklükteki gramajlarda paketleneyecektir. Tesiste, natürel sızma zeytinyağı butik ölçekli olarak 250, 500 ve 1000 mililitreye sahip hacimlerde ve uygun özellikteki cam şişeler içerisinde üretilip pazarlanacaktır. Bunun yanı sıra, projenin diğer bir kapsamı da model bir zeytin bahçesinin kurulumudur. Projenin zeytin üretimiyle ilgili bileşeni kapsamında kurulacak zeytin bahçesi ise Derik Halhalı zeytin fidanlarının kullanımıyla modern zeytin yetiştiriciliği ilkelerine dayalı olarak kurulacaktır. Planlanan zeytin bahçesine ilişkin fizibilite raporu, bu raporun ekinde bulunmaktadır.

3.4. Projenin Büyüklüğü, Uygulama Süresi ve yeri

Projenin toplam yatırım maliyeti 1.079.768 \$ (9.080.846 TL) olup arazi için herhangi bir bedel ödenmeyeceği varsayılmıştır. Projenin başlangıcından faaliyete geçmesine kadarki süre 18 ay olarak öngörülmüştür. Yatırımın bütün bileşenleri için yatırım yeri Derik (Mardin) ilçe sınırlarıdır. Ancak, bu aşamasında, kurulacak tesis ve zeytin bahçesi için parsel/arazi özelinde herhangi bir yer bildirimi yapılmamıştır.

3.5. Proje Çıktıları ve Ana Girdileri

Projenin temel çıktısı, 1200 m² kapalı alana sahip sofralık zeytin ve natürel sızma zeytinyağı işleyebilecek ve depolayabilecek bir tesistir. Bu tesiste üçer farklı gramaja sahip salamura zeytin ve natürel sızma zeytinyağı paketler halinde elde edilecektir.

Projenin ana girdileri, ham zeytinler, dökme olarak satışa sunulan natürel sızma zeytinyağı ve paketleme malzemeleri olarak cam kavanoz ve şişelerdir.

3.6. Hedef Kitle ve Bölge

Yatırım kapsamında istihdam edilecek 17 çalışan ve aileleri, Derik'te zeytin yetiştiriciliği yapan ve sayıları yaklaşık 220 adet olan çiftçi aileleri, proje sahipleri ve yürütücü kuruluş çalışanları ve bütün zeytin ve zeytinyağı tüketicileri projenin hedef kitlesinin oluşturmaktadır. Projenin hedef pazarı, bütün Türkiye olmakla birlikte sofralık zeytinde öncelikli hedef pazar Mardin, Diyarbakır, Şanlıurfa ve Batman gibi yakın başta olmak üzere Güneydoğu Anadolu Bölgesidir.

3.7. Proje Sahibi Kuruluş ve Yasal Statüsü

Proje sahibi kuruluş Derik Belediye Başkanlığı'dır. Ayrıca, projenin Derik Zeytiniyle ilgili kurulacak bir kooperatif veya benzeri bir meslek örgütü tarafından da sahiplenilmesi beklenmektedir.

3.8. Yürütücü kuruluş

Projenin yürütücü kurumu Derik Belediye Başkanlığıdır. Ayrıca, Mardin Artuklu Üniversitesi de projenin ortak kuruluşudur.

4. PROJENİN ARKA PLANI

4.1. Sosyo-ekonomik Durum

Mardin ve TRC3 bölgesinin temel bazı sosyo-ekonomik göstergelerine ait veriler Tablo 1’de verilmiştir. Mardin, 2020 yılı sonu itibariyle 854.716 kişilik toplam nüfusuyla Türkiye’de 26. sıradadır. İlin, yıllık nüfus artış hızı %1,9 olup bu oran ülke ortalamasının (%0,55) yaklaşık 3.5 katıdır. Bu nüfus artış hızına bağlı olarak genç nüfus yoğunluğu fazla olan bir ildir. İldeki 20 yaş altı nüfusun, toplam nüfusa oranı %45,44’tür ve bu oran Türkiye ortalamasından (%31,85) belirgin düzeyde daha yüksektir. İşgücü açısından önemli bir potansiyel oluşturan bu dinamik nüfusu fırsata dönüştürebilecek uygun projelerin belirlenmesi il ve bölge ekonomisi açısından bir zorunluluktur.

Mardin’e ait eğitim, sağlık ve sosyal koruma göstergelerine bakıldığında, genel olarak Türkiye ortalamasının altında seyrettiği görülmektedir. Okuma yazma bilmeyen nüfus oranı ülke ortalamasından daha yüksek iken, üniversite eğitimi almış nüfus oranı da daha düşüktür.

TÜİK, 2020 yılı itibariyle Mardin’i de kapsayan TRC3 bölgesindeki işsizlik oranını %33,5 olarak belirlemiştir. Bu işsizlik oranı, Türkiye’deki en yüksek oran olmakla birlikte ülke ortalamasının takriben 2,5 katına denk gelmektedir. İlde ve TRC3 bölgesinin diğer illerinde yaşayanların gelir düzeyi de düşüktür. 2019 yılı verilerine göre, Mardin’de kişi başına düşen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYH) 5.083 dolardır. Mardin, aynı dönemdeki ülke ortalamasından (9.213 \$) çok düşük olan bu gelir miktarıyla Türkiye’deki 81 il arasında 67. sıradadır. İlde, kişi başına düşen ihracat miktarı 1,12 \$ iken, ithalat miktarı 0,38 \$ olarak hesaplanmıştır. Bu ilimiz, dış ticarete cari açık vermese de kişi başına düşen ihracat miktarı ülke ortalamasından çok daha düşüktür.

Temel sosyo-ekonomik göstergeler göz önünde bulundurulduğunda, Mardin dahil olmak üzere TRC3 bölgesindeki iller ile Türkiye’nin diğer bölgelerdeki iller arasında gelişmişlik farkı bulunduğu görülmektedir. Bu fark, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından “İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik (SEGE) Sıralaması Araştırması” isimli raporunda da (2017) belirtilmiş ve söz konusu rapora göre Mardin, gelişmişlik sıralamasında 74. il olarak sonlarda yer almıştır.

Diğer taraftan, Mardin, tarımsal potansiyeli ve üretim yönünden bazı avantajlara sahiptir. Sektörlerin gayri safi yurtiçi hasıla içindeki payına bakıldığında, 2019 yılı için tarım sektörünün payının TRC3 ve Türkiye’ye göre Mardin’de daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, Mardin’deki toplam tarımsal alan büyüklüğünün görece daha yüksek olmasıyla açıklanabilir. İlde kişi başına düşen bitkisel üretim değeri 2020 yılı için 3.701 TL olarak hesaplanmıştır. Bu değer Türkiye ortalamasından (2.932 TL) daha

yüksektir (Tablo 1). Bunun yanı sıra Mardin, TRC3 bölgesinde en fazla ihracat yapan il olup 2020 yılında bölgedeki toplam ihracatın %55,95'i bu ilden yapılmıştır (TÜİK, 2020).

Tablo 1. TRC3 ve Mardin ilinin temel bazı sosyo-ekonomik göstergelerine ait veriler

Göstergenin adı	Mardin	TRC3	Türkiye
Nüfus ve demografi göstergeleri (2020)			
Toplam nüfus	854,716	2,343,826	83,614,362
Nüfus artış hızı, %	1,9	1,4	0,55
Net göç hızı, ‰	0,74	-2,6	0
Nüfus yoğunluğu, kişi/km ²	96	91	109
Sağlık ve sosyal koruma göstergeleri (2018)¹			
Yüzbin kişi başına düşen hastane yatak sayısı	174	192,5	283
Bin kişi başına düşen hekim sayısı	1	1	1,87
Hastane sayısı	12	39	1,534
Hastane yatak sayısı	1446	4235	231,913
Eğitim göstergeleri (2020)			
Okuma yazma bilmeyenlerin nüfusa oranı, %	6,89	5,79	2,55
Üniversite mezunlarının nüfusa oranı, %	9,37	9,71	14,69
Öğretmen başına düşen öğrenci sayısı (ilkokul) ²	18	18	17
Okul başına düşen öğrenci sayısı (ilkokul)	129	135	327
Üniversite mezunlarının nüfusa oranı, %	8,05	8,31	13,16
İşgücü göstergeleri (2020)			
İşgücü, kişi (Bin)		581	30.099
İşgücüne katılma oranı, %	37,4	39,1	49,3
İstihdam oranı, % ³	29,7	26,0	42,8
Tarımdaki istihdam oranı, %	-	16,5	17,6
Sanayi sektörlerindeki istihdam oranı, %	-	22,2	26,2
Hizmet sektöründeki istihdam oranı, %	-	61,2	56,2
İşsizlik oranı, %	20,6	33,5	13,7
Gelir ve ekonomik göstergeler (2020)			
Kişi başı GSYH ⁴ , \$	5.083	4.672	9213
Kişi başı ihracat, \$	1,12	0,73	2,03
Kişi başı ithalat, \$	0,38	0,18	2,63
Kişi Başına Bitkisel Üretim Değeri, TL	3.701	2.948	2.932
Kişi Başına Hayvansal Üretim Değeri, TL	708	1.036	1.298
Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması (2017)⁵	74	25	-

Kaynak: TÜİK (2021)

Mardin'in toplam tarımsal alan varlığı yaklaşık 3,14 milyon dekar olup bu miktar Türkiye'deki toplamın %1,36'sına ve TRC3 bölgesindeki toplam tarımsal alanın da

¹ TÜİK tarafından yayınlanan son veriler 2018 yılına aittir.

² Okullaşma ile ilgili veriler T.C. Millî Eğitim Bakanlığı verilerinden alınmıştır.

³ Sektörler bazında istihdam verilerini TÜİK 2013 yılından sonra yayınlamamaktadır.

⁴ TÜİK en son 2019 yılı verilerini yayınlamıştır.

⁵ T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı İllerin SEGE, 2017 Raporu

%51,59'lık kısmına denk gelmektedir. Bu alanın 1,5 milyon dekardan fazlası hali hazırda sulanabilir durumdadır. GAP Sulama Projesinin yakın gelecekte tamamlanmasıyla birlikte ildeki sulu arazi varlığının daha da büyüceği beklenmektedir. 2021 (Haziran) itibariyle Mardin OSB'de kayıtlı ve çalışır durumda olan 180 firmadan ağırlıklı un ve bulgur üretimi olmak üzere 71 tanesinin tarıma dayalı işletme olduğu belirlenmiştir. Bu bakımdan, TRC3 bölgesi için yatırım planlamaları yapılırken Mardin'in tarımsal potansiyeli göz önünde bulundurulmalıdır. DİKA tarafından hazırlanan TRC3 Bölgesi Ekonomik Göstergeler Bültenine göre 2018 yılında (Temmuz-Aralık) Mardin'den yapılan ihracatın %58'lik bölümü hububat, bakliyat, yağlı tohumlar ve mamullerinden ibaret olmuştur. Sektörel bazdaki bu oran, Mardin sanayisinin de ağırlıklı olarak tarıma dayalı gıda işleme yönelik olduğunu göstermektedir (Tablo 2).

Tablo 2. Mardin'deki ekonomik yapıya ait bazı veriler

Sektör adı	GSH payı, % (2020)			Girişim sayısı, Adet (2019)		
	Mardin	TRC3	Türkiye	Mardin	TRC3	Türkiye
Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık	13,4	11,5	6,4	229	355	33.945
İmalat, Madencilik ve Taş Ocakçılığı ve Diğer Sanayiler	12,9	12,1	21,8	35	118	6522
İmalat Sanayi	7,6	6,2	18,3	1.907	4.302	450.815
İnşaat	3	4,9	5,4	1.310	3.649	273.847
Toptan ve Perakende Ticaret, Ulaştırma ve Depolama, Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	31,3	24,7	24,4	8.614	20.091	1.326.580
Bilgi ve İletişim	0,2	0,3	2,6	144	645	47.461
Finans ve Sigorta Faaliyetleri	0,7	0,8	3,2	120	233	23.762
Gayrimenkul Faaliyetleri	5,1	4,9	6,5	117	237	65.114
Mesleki, Bilimsel, Teknik, İdari ve Destek Hizmet Faaliyetleri	1,8	2,5	5,3	1.049	2.671	255.019
Kamu Yönetimi ve Savunma, Eğitim, İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	20,7	27,1	12,3	378	929	80.326
Diğer Hizmetler	1	1,4	2,1	2.076	5255	367.590

Kaynak: TÜİK (2020)

Projenin uygulanacağı Derik ilçesinde sanayi sektörü gelişmemiştir⁶. İlçenin temel ekonomik faaliyet tarımdır (Tablo 3). Derik ilçesi, Mardin genelinde Kızıltepe'den sonraki en büyük tarımsal arazi varlığına sahiptir. İlçede, çoğunlukla buğday, mısır ve pamuk gibi ürünler yetiştirilmektedir. Tarımsal sanayi açısından önemli bir potansiyel olan bu ürünler de ilçe dışında işlendiğinden bunların oluşturduğu katma değerden ilçe halkı yeterince fayda elde edememektedir. Bu bakımdan, ilçenin sosyo-ekonomik şartları ildeki genel duruma oranla daha da gerilerdedir. Nitekim, ilçenin, Türkiye'deki 970 ilçe arasında gelişmişlik yönünden 952. sırada olduğu ve aynı zamanda ilin de en az gelişmiş ilçesi olduğu rapor edilmiştir (SEGE, 2017).

Tablo 3. İlçeler bazında Mardin'deki tarımsal alanlar ve kullanım şekilleri (Da) (2020)

İlçe	Toplam Tarımsal alan	Tahıl ve diğerleri	Meyvelik alanlar	Sebzeler
Kızıltepe	984.131	1.144.801	28.520	14.650
Derik	506.769	594.454	26.094	12.634
Midyat	365.411	183.680	130.051	34.580
Artuklu	327.433	291.706	45.949	7.126
Nusaybin	261.725	236.450	25.487	2.857
Savur	213.166	151.187	49.818	9.137
Dargeçit	183.009	143.537	37.577	1.895
Mazıdağı	122.734	95.189	17.246	5.140
Ömerli	140.208	60.832	70.286	4.090
Yeşilli	35.773	11.729	18.063	3.215
Toplam	3.140.359	2.913.565	449.091	95.324

Kaynak: TÜİK

4.2. Sektörel ve/veya Bölgesel Politikalar ve Programlar

Dünyadaki küresel ölçekli sorunlardan biri de açlıktır. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından açıklanan Açlık Raporu göre Dünyada 811 milyon insan yetersiz beslenmektedir.⁷ Açlık sorunu, gelişmemiş ülkeler için yeni olmamakla beraber gelişmiş ülkeler için de her zaman bir risk faktörü olarak görülmektedir. Gelecekte, toplumların yeterli gıdaya ulaşabilmeye ilişkin olumsuz senaryoların temelinde, giderek artan Dünya nüfusu ve buna karşı sınırlı kaynaklar yatmaktadır. Bunların dışında, son yıllarda iklim değişikliğiyle ilgili tahminler, bu değişikliğe bağlı olduğu düşünülen doğal afetler, savaşlar ve salgın hastalıklar, hükümetler tarafından tarım ve gıda ikilisinin ciddiye alınması için yeterli gerekçeler olarak görülmeye başlanmıştır. Güncel bir örnek olarak, Kovid 19 salgını

⁶ Derik Belediye Başkanlığı Stratejik Planı 2020-2024, Sayfa 17

⁷ FAO, The State of Food Security and Nutrition in the World 2021, Roma, İtalya, Sayfa 11

başladığında, pandeminin dünya genelinde toplum sağlığına vereceği zararın boyutlarına ilişkin belirsizliğin yanında, salgına bağlı olası bir gıda kıtlığı da ayrı panik ortamı oluşturmuştur. Bu gibi durumlar, tarımın önemini ortaya koymakta ve yetkili otoritelerce stratejik bir alan olarak politika belgelerinde doğrudan veya dolaylı olarak yer almasına sebebiyet vermektedir.

Ülkemizde, tarım ve alt sektörlerinin gelişmesine dönük politikalara, üst ölçekli planlama belgelerinde genişçe yer verilmiştir. Tarım ve tarıma dayalı sanayiye yapılacak yatırımlar için sunulan destekler geniş bir yelpazeye sahiptir. 11. Kalkınma Planında (2019-2023) tarım başlığı, *öncelikli gelişme alanı* olarak belirlenmiş Planın 414. Maddesinde: “*Yerel ve bölgesel düzeyde üretimi yapılan tarımsal ürünleri hak ettiği katma değere eriştirecek mekanizmalar oluşturulacaktır*” denilmektedir. Kalkınma Bakanlığı (Strateji Bütçe Başkanlığı) hazırlanan Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi belgesinin (BGUS, 2014-2023) 439. Maddesinde: “*Tarımsal ürünlerin işlenmesi ve pazarlanmasına yönelik yapılar güçlendirilecek, yerele özgü ürünlerin üretimi desteklenerek katma değer artışı sağlanacak*” ibaresi geçmektedir. Aynı belgenin 502. Maddesinde de: “*Başta eğimli tarım arazilerinde olmak üzere uzun ömürlü bitkilerin üretimi teşvik edilecek*” ifadesi geçmektedir. GAP Master Planı (1989) ve GAP Bölge Kalkınma İdaresi Stratejik Planında (2019-2023), ekonomik kalkınmanın sağlanmasına yönelik stratejik hedeflere, tarımsal üretim ve buna bağlı endüstri kollarının geliştirilmesinin desteklenmesi amaç edinerek ulaşılmaya planlanmıştır.

Bu üst ölçekli planlara paralellik arz edecek şekilde yerel, bölgesel ve ulusal düzeyde çeşitli kurumlara ait plan ve programlarla verilen destekler ile tarım ve bağlı sektörlerin gelişmesi hedeflenmektedir. TRC3 bölgesinde bulunan Mardin, Batman, Siirt ve Şırnak illerinde hizmet veren Dicle Kalkınma ajansı tarafından hazırlanmış olan Bölge Planında (2014-2023), bölgesel gelişme stratejileri başlığı altında aşağıdaki tedbirler belirlenmiştir.

Tedbir 2.1.1. Bitkisel üretimin geliştirilmesi ve katma değeri yüksek ürünlerin üretimine destek verilmesi

Tedbir 2.1.3. Bölge’ye özgü, katma değeri yüksek ve gelişme potansiyeli olan ürünlerin markalaşma, tanıtım ve pazarlama çalışmalarının desteklenmesi

Tedbir 2.9.2. Bölge’ye özgü ürünlerin markalaştırılması, pazar ve ürün çeşitliliğinin sağlanması

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından uygulanan Cazibe Merkezleri Destekleme Programına (CMDP) 2021 yılı için Mardin ili de dahil edilmiştir. Bunun yanında, proje teklif çağrılarında bakılmaksızın, DİKA tarafından bölge planındaki öncelikler kapsamında olmak şartıyla özel nitelikli projelere güdümlü proje desteği sunulmaktadır. Bunlara ilaveten, Tarım ve Orman Bakanlığının Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından yürütülen IPARD

programı çerçevesinde tarımsal ürünlerin işlenmesi ve paketlenmesine yönelik tesislerin kurulmasına destekler verilmektedir.

Bu projenin konusuna ilişkin diğer bir politika belgesi de Tarım ve Orman Bakanlığı Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü sahipliğinde ve TÜBİTAK Türkiye Sanayi ve Sevk İdare Enstitüsü (TÜSSİDE) koordinatörlüğünde yürütülen “Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü Ulusal Kümelenme Stratejilerinin Geliştirilmesi Projesi” kapsamında hazırlanmış olan “Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü Ulusal Kümelenme Stratejisi Raporu” ‘dur. Bahsi geçen bu rapor, zeytin ve zeytinyağı sektörü için bir kümelenme destek biçimini önermiştir.

4.3. Kurumsal Yapılar ve Yasal Mevzuat

TRC3 bölgesi hem ulusal hem de bölgesel düzeyde tarım ve tarıma dayalı sektörleri de kapsayacak şekilde çeşitli teşvik ve destek mekanizmalarıyla yatırımcılar için cazip bölge olarak değerlendirilmektedir. Söz konusu destek ve teşviklerden aşağıda detaylı olarak ifade edilmiştir.

4.3.1. Tarım ve Orman Bakanlığı Destekleri

Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı (KKYDP)

2006 yılından beri uygulanan KKYDP programı, 27/7/2020 tarihli ve 2800 sayılı Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımlar ve Kırsal Ekonomik Altyapı Yatırımlarının Desteklenmesine İlişkin Cumhurbaşkanı Kararına istinaden 2021-2025 yılları arasında da devam edilecektir. Tarım ve Orman Bakanlığı uygulanan bu program çerçevesinde tarıma dayalı ekonomik yatırım projelerinde hibeye esas toplam proje tutarının %50’sini hibe olarak vermektedir. Bu kapsamda, bitkisel ürün işlenmesi, depolanmasına ve paketlenmesine yönelik yatırımlar kapsamında yeni tesislerin kurulumu uygun başvuru olarak desteklenmektedir (Tablo 4.).

Tablo 4. KKYDP kapsamında tarıma dayalı ekonomik yatırımlar desteğine ilişkin bilgiler (2021)

Yatırım konusu	Alt konu ve kodu	Destek oranı	Destek miktarı, TL
Tarımsal Ürünlerin İşlenmesi, Kurutulması, Dondurulması, Paketlenmesi ve Depolanması	B- Bitkisel ürünlerin işlenmesi, kurutulması, dondurulması,	%50	En az 250.000 En fazla 3000.000

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

Tarımsal destekleme ödemeleri

Tarım ve Orman Bakanlığı dane zeytin ve zeytinyağı üreticisine dönemsel olarak değişen miktarlarda/oranlarda zeytin ve zeytinyağı üreticisine destekleme ödemeleri yapmaktadır

(Tablo 5). Bu desteklerden sertifikalı fidan desteği, son yıllarda ülke çapında zeytin ekiliş alanlarının artmasında etkili bir teşvik aracı olmuştur.

Tablo 5. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından verilen destekleme ödemeleri

Destekleme ödemeleri	Destekleme miktarı
Zeytinyağı fark ödemesi	0,80 TL/kg
Dane zeytin fark ödemesi	0,15 TL/kg
Mazot-gübre desteği	23 TL/da
Organik tarım desteği	20-40 TL/da
İyi tarım desteği	20-40 TL/da
Zeytin bahçelerinin rehabilitasyonu desteği	100 TL/da
Küçük aile işletmesi desteği	100 TL/da
Biyoteknik mücadele desteği	33 TL/da
Sertifikalı fidan desteği	100-280 TL/da
Sertifikalı fidan üretim desteği	0,25-0,50 TL/adet
Katı organik-organomineral gübre desteği	20 TL/da

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) Destekleri

AB ile uyum kapsamında uygulanan katılım öncesi yardım aracının (Instrument for Pre-Accession Assistance-IPA) kırsal kalkınma bileşeni olan IPARD (Pre-Accession Assistance for Rural Development) programını ülkemizde TKDK uygulamaktadır. Bütçesi ulusal ve AB hibeleri ile oluşturulan bu program, Mardin dahil Türkiye’de 42 ilde gerçekleştirilmektedir. Programın son çağrısı (15.02.2021-23.03.2021) olarak onuncu başvuru çağrısında 103-5 nolu tedbirde altında bulunan “*Meyve ve Sebze Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması*” alt başlığıyla ilgili yatırımlarda %45-50 oranında destek sunulacağı belirtilmektedir (Tablo 6).

Tablo 6. TKDK tarafından IPARD kapsamında proje konusu yatırımlara verilen destek bilgileri (2021)

Tedbir adı	Sektör kodu/adı	Destek oranı	Destek miktarı, Avro
Tarım ve Balıkçılık Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması ile İlgili Fiziki Varlıklara Yönelik Yatırımlar (103)	103-5/Meyve ve Sebze Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması	%40-50	En az 30.000 En fazla 1.250.000

Kaynak: TKDK

4.3.2. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Destekleri

Yatırım Teşvik Sistemi

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından uygulanan yatırım teşvik sistemi kapsamında, zeytin ve zeytinyağı sektöründe uygulanacak yatırımlar genel teşvik uygulamaları ve bölgesel teşvik uygulamalarından faydalanabilmektedir. Mardin'i içine alan 6. Bölgede *gıda ürünleri ve içecek imalatına* yönelik asgari 500 bin TL tutarındaki sabit yatırımlarda (31.12.2021 tarihine kadar) Tablo 7'de belirtilen destekler sağlanmaktadır.

Tablo 7. Bölge için belirlenen bölgesel teşvik uygulamaları ve unsurları

Bölgesel Teşvik Uygulamaları	6. Bölge teşvik unsurları
KDV istisnası	Var
Gümrük vergisi muafiyeti	Var
Vergi indirimi yatırıma katkı oranı, %	%50-55
Sigorta primi işveren hissesi desteği	10-12 yıl
Yatırım yeri tahsisi	Var
Sigorta primi işçi hissesi desteği	10 yıl
Gelir vergisi stopajı desteği	10 yıl
Faiz veya kâr payı desteği	Var
İç kredi	7 (baz puan)
Döviz/dövizde endeksli kredi	2 (baz puan)

Kaynak: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı (CMDP)

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca yürütülen CMDP, 11. Kalkınma Planı'nın 670.2 numaralı tedbiri kapsamında uygulanmakta olup 2021 yılı için Mardin de programa dahil edilen illerden biri olmuştur. CMDP 2021 Yılı Uygulama Usul ve Esasları dokümanında öncelikli alanlar olarak belirlenen başlıklar altındaki "*Tarımsal ürünlerin katma değerinin artırılması suretiyle bu ürünlerin ihracatının ve kent ekonomisine katkısının artırılması*" hedefi, bu projenin amacıyla paralellik arz etmektedir.

4.3.3. Dicle Kalkınma Ajansı Destekleri

DİKA tarafından hazırlanan TRC3 Bölge Kalkınma Planındaki hedefler doğrultusunda KOBİ, kurum ve kuruluşlara mali destek, fizibilite desteği, teknik destek ve sosyal destek (SODES) programları kapsamında doğrudan veya dolaylı olarak destek verilmektedir.

4.4.Proje Fikrinin Kaynağı ve Uygunluğu

4.4.1.Projenin Sektörel ve/veya Bölgesel Kalkınma Amaçlarına (politika, plan ve programlar) Uygunluğu

Proje konusu yatırım fikri, üst ölçekli planlara ve bunlara dayalı hazırlanan alt ölçekli planların/programların sektörel ve bölgesel kalkınma amaçlarıyla örtüşmektedir. Öncelikle, DİKA tarafından yapılan TRC3 bölge planında (2014-2023) Derik Halhalı Zeytini doğrudan ilgilendiren hedefler bulunmaktadır. Planın 'Katma Değerli Üretim ve Hizmet' başlığı bölgesel gelişme stratejisi açısından öncelikli husus olarak belirlenmiştir. Bu öncelik kapsamında "*Katma değeri yüksek meyvecilik (fıstık, üzüm, nar, zeytin, vb.) ve sebzeçilik faaliyetlerinin desteklenmesi*" (Tedbir 2.1.1), "*Fıstık, bal, nar ve üzüm gibi Bölge'ye özgü ürünlerin tanıtım, pazarlama ve markalaşma çalışmalarının desteklenmesi*" (Tedbir 2.1.3) "*Bölge'ye özgü ürünlerin markalaştırılması, pazar ve ürün çeşitliliğinin sağlanması*" (Tedbir 2.9.2) olarak dile getirilen hedefler proje konusu yatırıma uygunluk göstermektedir. Ayrıca, bu fizibilite raporunun hazırlanmasına vesile olan fizibilite destek programında da DİKA, Derik zeytinini bölgede öncelikli bir ürün olarak ele almıştır.

Proje fikrine uygun olan diğer bir destekleme programı da Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nca uygulanan CMDP'dır (2021). Bu programda "*Tarımsal ürünlerin katma değerinin artırılması suretiyle bu ürünlerin ihracatının ve kent ekonomisine katkısının artırılması*" amacı öncelik (Öncelik 5) olarak belirlenmiştir. Tarım ve Orman Bakanlığının KKYDP ve Tarım ve Kırsal Kalkınma Kurumunun IPARD desteklerindeki temel amaçlar da projenin amacıyla uygunluk içerisindedir. Ayrıca, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) 2014-2023 belgesinde, ülkemizdeki yerleşimlerin ülke genelinde oynadıkları roller ve nitelikleri dikkate alınarak "Mekansal Amaçlar" başlığı altında 6 mekâna özgü amaç belirlenmiştir. Planlanan yatırımın yeri ve konusu, BGUS'ta belirlenen mekânsal amaçlara da dahil olmaktadır.

4.4.2.Projenin Geçmiş, Yürüyen ve Planlanan Diğer Projelerle İlişkisi

Projenin özel amaçlarına hizmet edecek şekilde Derik Zeytinin üretiminin artırılmasına ilişkin geçmişte olduğu gibi günümüzde de çeşitli kurumların faaliyetleri devam etmektedir. Bu bağlamda, GAP İdaresi ve Mardin Büyükşehir Belediyesinin verdiği destekle 2017 ve 2018 yıllarında "Kapama Zeytin Bahçesi Projesi" ile Derik'te 5'er dekarlık alanlardan oluşan 18 adet kapama zeytin bahçesi kurulmuştur. Benzer şekilde, Mardin Tarım ve Orman İl Müdürlüğü tarafından 2021 yılında "Meyveciliğin Geliştirilmesi Yaygınlaştırılması Projesi" kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı'nca %75 hibe destekli "Fıstık, Badem ve Derik Halhalı Zeytini Fidanı Dağıtım Projesi" uygulamaya konulmuştur.

Bu çabalar, beklenen ölçüde zeytin üretim alanlarını artırmaya da sağladığı farkındalıkla, zeytincilik sektörünün ilçede gelişebilmesi için uygun bir zemin oluşturmaktadır.

DİKA tarafından sağlanan mali destekle “Zeytin Anavatanında Şahlanıyor Projesi” kapsamında ilçede bir adet zeytinyağı üretme tesisi kurulmuştur. Bu tesisin faaliyete geçmesiyle birlikte ilçede Derik Halhalı çeşidinden elde edilen zeytinyağı Dünya çapında düzenlenen bir tadım yarışmasında altın madalya ödülü almıştır. Kendine has tadıyla bölgede beğenilen Derik Halhalı zeytininden elde edilen zeytinyağının da ödül alması, bu çeşidi ulusal düzeyde bilinir hale getirmiş ve zeytinyağı pazarında önemli avantajlar kazandırmıştır. Bu bakımdan fizibilite konusu yatırım, DİKA’nın desteklediği bu projenin devamı niteliğindedir. Ayrıca, Mardin Artuklu Üniversitesi ve Derik Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü ortaklığında “Derik Halhalı Zeytini ve Zeytinyağının Karakteristik Özelliklerinin Belirlenmesi ve Ticari Değerinin Artırılması” projesi devam etmektedir. GAP İdaresinin desteklediği ve Derik Belediyesinin de eş finansman sağladığı bu projeye, Derik Halhalı zeytini ve zeytinyağının ayırt edici özellikleri ortaya konulacaktır. Bu yönüyle bahsedilen proje, fizibilite projesinin nihai amacına önemli katkıları olacaktır.

4.4.3.Projenin diğer kurum projeleri ile ilişkisi

4.4.3.1. Proje ile eşzamanlı götürülmesi gereken diğer kurum projeleri

Proje ile eşzamanlı götürülmesi gereken herhangi bir kurum projesi bulunmamaktadır.

4.4.3.2. Projede başka kurum projesi ile fiziki çakışma oluşmamasına yönelik tedbirler

Projenin, diğer kurumların projeleri herhangi bir çakışması bulunmamakla birlikte diğer kurumların Derik zeytiniyle ilgili projeleri bu yatırım konusu açısından tamamlayıcı özelliktedir.

4.4.4. Projenin İdarenin Stratejik Planı ve Performans Programına Uygunluğu

Derik Belediye Başkanlığı Strateji Planının (2020-2024) projeye doğrudan veya dolaylı irtibatlı hedef ve amaçlar Tablo 8’de gösterilmiştir. Bunun dışında, İdarenin vizyon olarak belirlediği metinde ilçenin ekonomik standartlarının yükseltilmesine de atıf yapılmaktadır.

Tablo 8. Derik Belediyesi Stratejik Planında Proje konusuyla ilgili bölümler

Kentsel Hizmetlere Yönelik Stratejik Faaliyetler	
Stratejik Amaç 2: Çevrenin ve Ekolojik Dengenin Korunması	
Hedef 1: Kentin doğal ve yapay bileşenlerine yönelik sağlıklılaştırma çalışması yapılacaktır.	
Faaliyetler	İlçenin en önemli geçim kaynağı olan Zeytinciliğin korunması ve geliştirilmesi için halkın bilinçlendirilme
Toplumsal Hizmetlere Yönelik Stratejik Faaliyetler	
Stratejik Amaç 6: Yurttaşların yaşam standardını yükseltmek, sosyal yardımlaşma ve dayanışma duygusunu güçlendirmek	
Hedef 1: Kentteki ekonomik hayat canlandırılacaktır.	
Faaliyetler	Yatırımların yönlendirilmesi ve yeni iş alanları açılmasının teşvik edilmesi
	Ticari hayatın geliştirilmesi ve niteliğinin yükseltilme
	Yerel aktörlerin kapasitesinin geliştirilmesi
	İstihdam alanında diğer kurumlarla entegrasyon sağlanması
Hedef 2: Yoksulluğun yarattığı sorunlar azaltılacaktır	
Faaliyetler	Yatırımların yönlendirilmesi ve yeni iş alanları açılmasının teşvik edilmesi
	Yoksulluk haritasının çıkarılması ve ilçedeki yoksulluk verilerinin elde edilmesi için geniş kapsamlı bir saha araştırması yapmak

Kaynak: Derik Belediye Başkanlığı

4.4.5. Proje Fikrinin Ortaya Çıkışı

Proje fikrinin ortaya çıkmasında DİKA'nın 2018 Yılı Fizibilite Destek Programı etkili olmuştur. Söz konusu destek programında "*Tarım ve tarım dışı yerel ürünlerde katma değer artışının sağlanmasına yönelik projelere/faaliyetlere fizibilite desteğinin sağlanması*" önceliği kapsamında "*Derik zeytini üretiminin artırılması ve katma değer artışının sağlanması*" özel amaç olarak belirlenmiştir. Bahsi geçen fizibilite destek çağrısının ilanı ile birlikte Mardin Artuklu Üniversitesi ve proje başvuru sahibi kurum olan Derik Belediye Başkanlığı arasında istişareler yapılmış ve belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda proje fikri geliştirilmiştir. Esasında, bu iki kurum işbirliğinde Derik Halhalı zeytini ve zeytinyağıyla ilgili yürütülmekte ve yukarıda bahsi geçen projenin de bu fizibilite çalışmasına olan ihtiyacın tespit edilmesinde payı olmuş olmuştur ve proje fikrinin olgunlaşmasını sağlamıştır.

Şekil 1. Derik'teki zeytin bahçelerine ait bir resim⁸

Projenin temel gerekçesi, Bölgedeki uygun yerel kaynakların harekete geçirilmesiyle ilçenin ve bölgenin kalkınmasına katkı sunmaktadır. Derik, tarımsal alan varlığı bakımından Mardin'in ikinci büyük ilçesi olup toplam 510.401 dekarlık tarım arazisi bulunmaktadır. Bu tarımsal alanın büyük çoğunluğu ilçenin ova tarafına düşmektedir. İlçenin bu kesiminde yetişen tarımsal ürün deseni çoğunlukla tahıl ürünleri ve yağlı tohum bitkilerinden ibarettir. Bahsi geçen bölgede yaşayanların refah düzeyi ilçe merkezinde yaşayan nüfusa göre daha yüksektir. Merkeze yakın ve ova ile dağlık alanların birleştiği engebeli alanlarda tarımsal faaliyet olarak çoğunlukla zeytin yetiştiriciliği yapılırken, dağlık olan kuzey tarafında ise daha çok bağcılık yapılmaktadır. Zeytincilik, özellikle ilçe merkezinde yaşayanlar için ekonomik değere sahip bir ürün olarak görülse de ilçe genelinde bu üründen beklenen katma değer elde edilememektedir.

Derik'te zeytinciliğin sektör olarak gelişmesinin önündeki engellerin başında üretim, işleme ve pazarlamaya ilişkin sorunlar gelmektedir. Proje fikrinin ortaya çıkmasına dair ihtiyaçlara temel oluşturan bu sorunlar, proje kapsamında yapılan Mardin Zeytin Çalıştayında da teyit edilmiş ve çözülmesi gereken hususlar olarak ifade edilmiştir. Mardin'in, zeytinin anavatanı olarak gösterilen bölgede olmasına ve Derik ilçesinin zeytin için önemli bir gen merkezi olarak kendine ait birçok zeytin çeşidine sahip olmasına rağmen buralardaki zeytin üretimi sınırlı kalmıştır. TÜİK verilerine göre (2020), ilçenin

⁸ <https://dogruhaber.com.tr/>

zeytin ekili alanı 11.198 dekar olup, ilçenin toplam tarımsal alanının ancak %2,2'lik kısmını oluşturmaktadır. Bu alanın üretim kapasitesi, ilçe zeytinlerin ulusal/uluslararası düzeyde pazarlanmasına olanak sağlayacak şekilde işlenebilmesi için yeterli değildir. Derik'te zeytin üretiminin artırılması için son yıllarda çeşitli kurumların desteğiyle kurulabilen bahçeler de sınırlı sayıda ve küçük ölçekli olup sektörün ilçede gelişmesinde yetersiz kalmıştır. Bu bakımdan, katma değer oluşturabilecek büyüklükte ve üretimi özendirecek modern zeytin bahçelerinin kurulumunun ilçe için büyük önemi bulunmaktadır. Verilecek desteklerle bu tür model zeytin bahçelerin kurulumu, ilçe ve bölge çiftçisini zeytincilik faaliyetini yapmaya özendirecektir. Ayrıca, yeni kurulacak orta ve veya büyük ölçekli zeytin bahçeleri, potansiyel yatırımcıları da Derik'te zeytin işletmeye yönelik yatırımlar yapmaya teşvik edecektir.

Derik'te mevcut durum itibariyle ekonomik değeri yüksek olan zeytin çeşidi Halhalı tipi zeytindir. Yağlık olarak işlenebilmekle beraber, yüksek fiyat avantajından ötürü daha çok salamura zeytin olarak pazarlanmaktadır. İlçede, salamura zeytinler bahçe sahibi aileler tarafından geleneksel metotlarla üretilmektedir. Üreticiler bu şekilde elde edilen salamura zeytinlerin bir kısmını genellikle bahçe sahipleri kendi tüketimleri için ayırmakta ve geri kalanını yakın çevresine ikili ilişkiler üzerinden pazarlamaya çalışmaktadırlar. Haliyle, standart kalitede üretilmeyen salamura zeytinler perakende gıda zincirinde pazarlanma imkânı bulamamaktadır. Bu kısıtlı pazarlama koşulları periyodisiteye bağlı olarak rekoltenin yüksek olduğu yıllarda daha da yetersiz kalmakta ve bu yıllarda üretilmiş olan salamura zeytinlerinin bir kısmı üretici ailelerin elinde kalmakta ve/veya düşük fiyattan satılmaktadır. Derik Zeytininin işlenmesi ve pazarlanmasına dair bahsedilen bu sorunlar için önerilebilecek en gerçekçi çözüm, ilçede uygun ölçekte ve standart kalitede üretim yapabilecek bir salamura zeytin tesisinin kurulmasıdır.

Dünya zeytin sektörü cari açıdan incelendiğinde, salamura zeytine oranla zeytinyağının daha fazla paya sahip olduğu görülmektedir. Günümüzde, zeytinyağına olan talep giderek artmakta ve ithalatçı ülkeler kalite bazında zeytinyağına görece daha yüksek fiyat biçmeye başlamıştır. Bu eğilimler, ürüne yapılacak yatırımların önünü açmaktadır. Ancak, hasat-işleme-depolama-pazarlama zincirindeki uygulamalar zeytinyağının kalitesini doğrudan etkilemekte ve bu süreçte herhangi bir yanlış uygulama zeytinyağının kalitesinde ciddi kayıplara sebep olabilmektedir. Bu durum, ülkemizde yaygın bir şekilde görülmekte ve Dünya'da zeytinyağı üretiminde sayılı bir ülke olmamıza rağmen zeytinyağından elde edilen gelir açısından daha gerilerde olmamıza sebep olarak gösterilmektedir. Zeytinyağıyla ilgili ülkemizdeki diğer bir sorun da üretici için birim miktardan daha düşük kazanca neden olan markasız ve dökme olarak ifade tenekeler içerisinde pazarlama yoludur.

Son yıllarda, zeytinyağından birim miktarda daha fazla gelir sağlamak ve yüksek kaliteyi bir pazarlama aracı olarak kullanmayı amaç edinen bir üretim biçimi olarak 'butik üretim'

yaygın hale gelmiştir. Özellikle, küçük aile işletmeleri veya zeytin üretiminin kısıtlı olduğu durumlar için zeytinyağının butik olarak üretilmesi, büyük ölçekli üretimlerle rekabet edebilmede etkili bir alternatif olarak kabul görülmektedir. Bu açıdan, üretimi sınırlı olan ve duyuşsal kalitesiyle aranan bir çeşit haline gelen Derik Halhalı zeytini başta olmak üzere ilçenin başlıca yerel çeşitlerden butik ölçekte zeytinyağını üreten ve paketleyen bir işletmeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Sonuç olarak, yapılan görüşmeler neticesinde, Derik Zeytininin üretimine, işlenmesine ve pazarlanmasına yönelik tespit edilen sorunların çözümüne ilişkin yukarıda önerilen fikirlerin bir fizibilite raporu kapsamında değerlendirilmesi zorunlu hale gelmiştir.

4.4.6. Projeye İlgili Geçmişte Yapılmış Etüt, Araştırma ve Diğer Çalışmalar

Stratejik önemi açısından zeytin ve zeytinyağıyla ilgili ülkemizde yapılmış çeşitli fizibilite ve araştırma çalışmaları bulunmaktadır. Ancak, projeye ışık tutabilecek ve Derik (veya Mardin) özelinde proje konusuyla ilgili geçmişte yapılan herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla beraber, bu fizibilite çalışmasının desteklenmesine vesile olan projenin diğer bir bileşeni de Mardin/Derik Zeytiniyle ilgili yapılan çalıştaydır. Bu çalıştayda, yöreye özgü zeytincilik sorunları tartışılmış ve bu sorunlara bazı somut çözümler önerilmiştir. Çalıştayda, Derik'te zeytincilik sektörünün geliştirilmesiyle ilgili temel ihtiyaçlar olarak burada zeytin üretiminin alanlarının artırılması ve buna paralel olarak uygun büyüklükte zeytin işleme tesislerinin kurulması hususlarına vurgu yapılmıştır. Çalıştay sonuç raporunda; özetle, katma değeri olan yerel zeytin çeşitlerinin üretimine yönelik büyük ölçekli modern zeytin bahçelerinin kurulumunun ilgili ulusal/yerel kurumlarca desteklenmesi ve ilçede üretilen zeytinlerin butik ölçekli olarak kurulacak zeytinyağı ve salamura zeytin tesislerinde işlenmesi hususları çözüm önerileri olarak sıralanmıştır. Bu fizibilite raporunun hazırlanması esnasında yapılması planlanan tesislerin kapasitesi ve buralarda kullanılacak teknolojinin tipi gibi teknik hususlarla ilgili alınan kararlarda söz konusu çalıştay sonuçları da dikkate alınmıştır.

5. PROJENİN GEREKÇESİ

5.1. Ulusal ve Bölgesel Düzeyde Talep Analizi

5.1.1. Talebi belirleyen temel nedenler ve göstergeler

Dünyada en önemli tarımsal faaliyetlerden biri de zeytinciliktir. Latince ismi *Olea europaea* L. olan zeytin, en eski meyvelerden biri olarak bilinmektedir. Arkeolojik bulgular, yabani zeytin ağacının M. Ö. 12 bin yıl öncesine dayandığını ve bu meyveye ait ağaçların ilk kez M.Ö. yaklaşık 6000'li yıllarda ıslah edilerek kültür tarımının yapılmaya başlandığını göstermektedir. Anavatanıyla ilgili birkaç farklı görüş olsa da genel kabul, zeytinin orijin olarak Güneydoğu Anadolu'nun Mardin, Kahramanmaraş ve Hatay arasında kalan bölgesine ait olduğu yönündedir.⁹ Tüketici sağlığı üzerinde pozitif etkisinden ötürü zeytin ve zeytinyağı tüketimi Dünya'da giderek yaygınlaşmaktadır. Buna bağlı olarak da günümüzde önemli bir ticaret ürünü olmuş ve üretimde lider konumunda olan ülkeler için stratejik bir sektör haline gelmiştir.

Projenin ana konusu olarak zeytinle ilgili majör sektörler, zeytinyağı ve sofralık zeytin sektörleridir. Bunun dışında, zeytinyağı temizlik ve kozmetik endüstrilerinin de bir girdisi olarak değerlendirilmektedir. Ancak, bu alanlardaki kullanım, zeytincilik sektöründe talebi minör faktör olarak etkilemektedir. Bu nedenle, söz konusu bu raporda zeytinyağı ve sofralık zeytin için talep analizi yapılmıştır. Zeytine olan talebi, küresel çapta belirleyen temel dinamikler, artan nüfus, beslenme alışkanlıklarındaki eğilimler, üretim miktarı, satın alma gücü, muadil ürünlerin fiyatları ve otoriteler tarafından uygulanan politikalardır.

Son yıllarda yapılan bilimsel çalışmalar, yaşam biçimi yanında beslenme profilinin de sağlık üzerinde önemli etkiler gösterdiğini doğrulamıştır. Günümüzde, özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarda rutin hale gelen hareketsiz yaşam şekli ve yüksek kalori alımına dayalı beslenme biçimi bir tehdit olarak görülmektedir. Bunlar, kalp-damar (koroner) hastalıkları gibi belirli kronik hastalıkları tetikleyen başlıca sorumlular olarak görülmeye başlanmıştır. Beslenmenin bu tür hastalıklarla yakın ilişkilerinden biri de tüketilen yağın içeriği veya türünün kalp-damar sağlığı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olmasıdır. Bu noktada, kritik önemde bir gıda olarak zeytinyağının sağlığı iyileştirici etkisi tespit edilmiş ve tüketimi uzmanlar tarafından tavsiye edilen ürünlerin başında gelmeye başlamıştır. Örneğin, faydası bilimsel araştırmalarla desteklenmiş ve son yıllarda model bir diyet olarak önerilen Akdeniz tipi beslenme şeklinde, zeytinyağı ağırlıklı olarak tüketilen besinlerden biridir. Yani, zeytinyağının hastalıkları önlemedeki fonksiyonel etkisi ve tüketicilerdeki beslenme bilincinin artması, tartışmasız olarak zeytinyağına olan talebi

⁹. LUCHETTI, F., Importance and Future Of Olive Oil In The World Market – An Introduction to Olive Oil. European Journal of Lipid Science and Technology, Sayı:104(9-10), Sayfa: 559.

artıran faktörler olarak gösterilmektedir. Bu olgu, özellikle yüksek satın alma gücünden dolayı gelişmiş ülkeleri giderek artan bir oranda zeytinyağını tüketmeye sevk eden bir gerekçe olmuştur.

Son 20-30 yıllık sürece ait istatistikler incelendiğinde, zeytinyağı ve sofralık zeytin talebindeki artış beklentisi, zeytin ekili alanların sürekli artmasını sağlamıştır. Hatta, zeytin çiftçiliği, ekolojik uygunluğa bağlı olarak öteden beri bu ağacın merkezi olarak bilinen Akdeniz çevresinin dışına çıkartılmış, Asya, Amerika ve Avustralya gibi uzak kıtalarda da büyük ölçekli yapılmaya başlanmıştır. Zeytin üretimi ve talebindeki bu paralel artışa rağmen, uluslararası piyasada zeytinyağı ve sofralık zeytin fiyatları bir artış trendi sergilemiştir. Rekolte ve yıl içerisindeki sezon değişimleri dikkate alınmadığında, ithalat hacmi büyük ülkelerdeki zeytinyağı ortalama fiyatlarının artış eğiliminde olduğu söylenebilir.^{10,11}

Zeytin talebinde yükselişi destekleyen başka bir gerçek de nüfustaki artıştır. Mevcut durumda, zeytinyağı üretim hacmi Dünya nüfusuna yetecek talebi karşılamayabilmekten uzaktır. Bu durumu, açıklayan en çarpıcı veri, Dünya’da yıllık üretilen zeytinyağı miktarının üretilen toplam bitkisel yağ miktarı içerisindeki payının ihmal edilecek bir oranda kalmasıdır.¹² Dolayısıyla, üretici ülkeler zeytin tarımına daha da önem verecek ve üretimi artıracak politikalardan ödün vermeyecektir.

Zeytin sektörlerinde talep göstergeleri, zeytin ekiliş alanları, üretimi ve bunlara bağlı olarak elde edilen zeytinyağı ve sofralık zeytine ilişkin üretim, ihracat, ithalat ve tüketim miktarları ve birim fiyatlar olarak sıralamak mümkündür. Aşağıda ayrı başlıklar altında Dünya, Türkiye, Bölgemiz ve Mardin düzeyinde dane (ham) zeytin, zeytinyağı ve sofralık zeytine ilişkin veriler irdelenmiştir.

5.1.1.1. Ham (dane) zeytin üretim verileri

Dünya dane zeytin üretimi

Dünya genelinde toplam zeytin ekiliş alanı 2019 yılı itibarıyla 10,5 milyon hektar civarındadır (Tablo 9). Bu alandan elde edilen yıllık toplam dane zeytin üretimi, iklim koşulları ve periyodisite (var yılı-yok yıl) etkisinden dolayı değişim göstermekle beraber ortalama 20 milyon tondur (Tablo 10.) Bu miktarın %95’ten fazlası Avrupa Birliği üye ülkelerini de içinde alan Akdeniz coğrafyasında üretilmektedir (Şekil 2).

¹⁰ IOC, 2021, <https://www.internationaloliveoil.org/wp-content/uploads/2021/01/IOC-prices-January-2021-rev0.html>, Erişim tarihi: 28.07.2021

¹¹ T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Türkiye Zeytincilik Sektör Raporu, 2016

¹² T.C. Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2018 Yılı Ayçiçeği Raporu, Nisan 2019

Şekil 2. Dünya’da zeytin yetiştirilen alanlar¹³

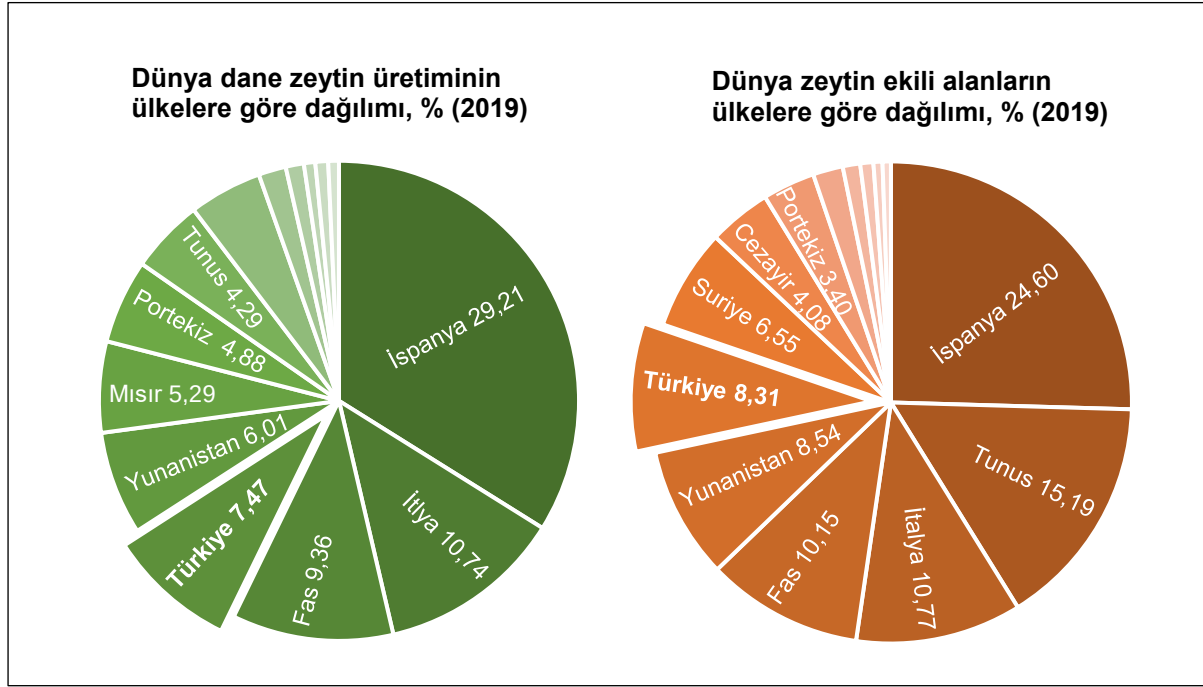

İspanya, zeytin ekiliş alanı ve üretim miktarında açık ara önde olan bir ülkedir. Dünya Gıda ve Tarım Örgütü’nün (FAO) 2019 yılı istatistiklerine göre, İspanya Dünya’daki zeytin ekiliş alanlarının %24,6’sına ve toplam zeytin üretiminin de %29,21’ine sahiptir (Şekil 3). İspanya’yı zeytincilik üssü yapan nedenlerin başında, kooperatifleşmeye dayalı büyük ölçekli işletmelerin sektördeki hâkimiyeti ve uygulanan sübvansiyonlar gelmektedir.¹⁴ 2019 yılı verilerine bakıldığında, Türkiye’nin zeytin yetiştiriciliğinde ön sıralarda bir ülke olarak zeytinlik alanı yönünden Dünyada altıncı (%8,31), üretim miktarında ise dördüncü (%7,47) sırada olduğu görülmektedir. Zeytin üretim miktarları periyodisiteye bağlı olarak yıldan büyük değişimler sergileyebilmektedir. Bu değişimler, ülkelerin son 5 yıldaki zeytin üretim miktarlarından da açıkça görülmektedir. (Tablo 9 ve Tablo 10).

¹³ <https://www.researchgate.net/publication/274553418>, Erişim tarihi: 15.06.2021

¹⁴ TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü, Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü Ulusal Kümelenme Stratejisi Raporu, 2015

Şekil 3. Dünya zeytin ekili alanlar ve dane zeytin üretim dağılımları

Kaynak: FAOSTAT (2021)

Tablo 9. Ülkelere göre zeytin ekili alanları (x1000 hektar)

Ülkeler	2016	2017	2018	2019
İspanya	2.522	2.555	2.579	2.602
Tunus	1.646	948	1.534	1.607
İtalya	1.145	1.142	1.142	1.139
Fas	1.008	1.021	1.045	1.073
Yunanistan	798	793	963	903
Türkiye	846	846	864	879
Suriye	700	692	693	693
Cezayir	424	433	431	432
Portekiz	356	358	361	360
Libya	209	205	205	206
Arjantin	89	144	110	119
Mısır	79	92	90	90
Lübnan	60	61	66	62
Ürdün	64	56	57	57
Dünya	10.279	9.697	10.486	10.578

Kaynak: FAOSTAT (2019)

Tablo 10. Ülkelere göre dane zeytin üretim miktarları (x1000 ton) *

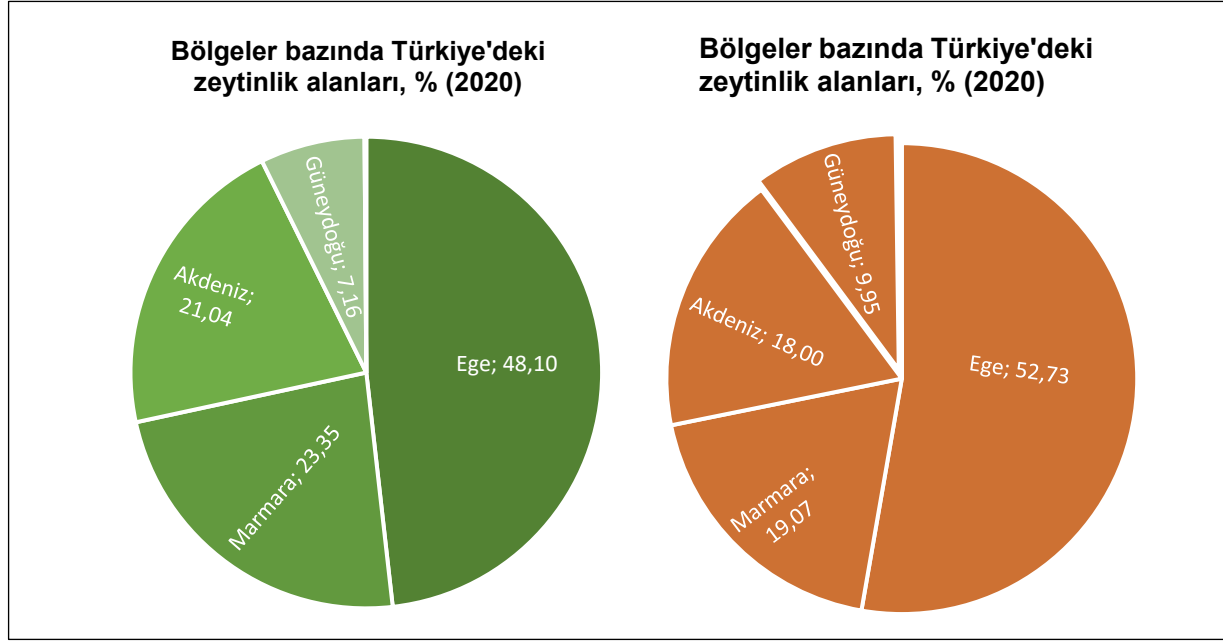
Ülkeler	2015	2016	2017	2018	2019
İspanya	5.948	7.083	6.549	9.820	5.965
İtalya	2.733	2.038	2.598	1.954	2.194
Yunanistan	2.908	2.755	2.838	1.188	1.228
Türkiye	1.700	1.730	2.100	1.500	1.525
Fas	1.144	1.416	1.039	1.561	1.912
Mısır	699	875	1.095	1.084	1.080
Tunus	1.700	700	500	828	877
Portekiz	723	476	876	739	997
Cezayir	654	696	684	861	869
Arjantin	335	248	400	304	326
Ürdün	201	116	145	125	215
Lübnan	133	158	158	145	135
ABD	162	150	174	49	152
Dünya	20.563	20.031	21.053	21.882	19.464

Kaynak: FAOSTAT (2019)

Türkiye'deki dane üretimi

Türkiye'de zeytin üretimi, Akdeniz ikliminin etkisini gösterdiği bölgelerde gerçekleşmektedir. Son 10 yıldaki toplam zeytin üretim miktarımızdaki değişim, periyodisite ve kuraklık faktörlerden dolayı yıldan yıla artış ve azalış gösteren bir davranış seyretmiştir. Ege Bölgesi, hem ekili alan (%52,73) hem de üretim rekoltesi (%48,10) yönünden ilk sırada gelmektedir. Marmara ve Akdeniz Bölgelerinin üretim miktarları ve yetiştirme alanları son yıllarda birbirine yakınlaşmış durumdadır. 2011-2020 arasında zeytin ekili arazilerde en büyük artış oranları Güneydoğu Anadolu (%24,18) ve Akdeniz (%20,97) Bölgelerinde görülmüştür. Son yıllarda bu bölgelerde kurulan genç zeytin bahçelerinin yakın gelecekte tam verime yatması beklenmekte ve buralardaki dane zeytin üretim rekolteilerinin ülke çapındaki paylarının daha da yukarılara çıkacağı tahmin edilmektedir. Doğu Karadeniz Bölgesinde de zeytinlikler bulunmaktadır. Ancak, bunların alanı, Türkiye'deki toplam miktara göre düşük seviyelerde kalmaktadır. Son yıllardaki verilere bakıldığında, bütün bölgelerde zeytin ekilişinde talebe bağlı olarak belirgin bir artış olduğu gözlemlenmektedir.

Şekil 4. Bölgeler bazında Türkiye'deki zeytin ekiliş alanları ve üretim miktarı dağılımları

Kaynak: TÜİK (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 11. Bölgeler bazındaki Türkiye'deki zeytinlik alanları (x1000 Dekar)¹⁵

Bölgeler	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ege	4.491	4.555	4.531	4.595	4.647	4.678
Marmara	1.638	1.636	1.661	1.678	1.687	1.692
Akdeniz	1.416	1.434	1.432	1.507	1.574	1.597
G. Anadolu	804	809	815	842	862	883
Karadeniz	18	19	19	19	19	19
Toplam	8.369	8.455	8.461	8.644	8.792	8.871

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 15 Haziran 2021)

Tablo 12. Bölgeler bazındaki Türkiye'deki zeytin üretim miktarları (Ton)

Bölgeler	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ege	764.667	874.625	1.141.418	676.619	794.172	633.298
Akdeniz	536.727	449.170	474.009	354.759	367.891	276.996
Marmara	233.838	362.928	439.920	328.541	303.806	307.432
G. D. Anadolu	160.022	40.509	40.332	136.209	54.733	94.296
Karadeniz	765	612	1.456	1.525	1.551	1.576
Toplam (x1000)	1.700	1.730	2.100	1.500,5	1.525	1.316,6

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 15 Haziran 2021)

¹⁵ Türkiye için toplam dane zeytin sofralık zeytin ve yağlık zeytin toplamından ibarettir.

Şekil 5. Türkiye'deki zeytin yetiştirilen iller

İllere bakıldığında, Türkiye’de zeytin üretim alanı ve rekoltesinde en önde Aydın, Manisa, Balıkesir ve Muğla’nın geldiği görülmektedir. Özellikle Manisa ilimiz, son 10 yılda toplamda 193.149 dekarlık yeni kurulan bahçeleriyle zeytinciliğin gelişiminde başarılı ve Türkiye’deki toplam dane zeytin üretiminde de en büyük orana (%26,90) sahip ilimiz olmuştur. Bu artış miktarı, aynı dönemde Türkiye’deki toplam zeytinlik artışının da yaklaşık %28’ine tekabül etmektedir. Bu açıdan, Akhisar ilçesinde zeytincilik sektörü önemli düzeyde gelişmiş ve özellikle sofralık zeytinde hatırı sayılır derecede katma değer oluşturmaya başlamıştır. Muğla, Gaziantep, Hatay, Kilis ve Osmaniye zeytin ekiliş alanlarının önemli miktarda artış gösterdiği diğer illerimizdir.

Tablo 13. Türkiye’de illere göre zeytinlik alanlarının (x1000 da)

İller	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Aydın	1.545	1.553	1.536	1.543	1.547	1.542
Manisa	978	992	990	1.034	1.056	1.083
Muğla	944	985	984	989	1.017	1.012
İzmir	976	977	971	972	965	966
Balıkesir	821	819	819	830	830	838
Hatay	516	518	510	538	558	557
Gaziantep	421	422	420	436	446	456
Bursa	415	413	437	441	442	442
Mersin	380	381	385	401	423	425
Çanakkale	321	322	322	325	326	327
Kilis	275	276	280	293	297	299
Antalya	167	166	166	171	183	188
Osmaniye	129	134	136	145	150	160
Adana	118	118	117	118	119	121
Kahramanmaraş	84	93	96	111	116	118
Denizli	47	47	50	57	62	74
Şanlıurfa	65	68	69	66	69	70
Tekirdağ	40	40	40	40	46	42
Yalova	33	33	33	34	33	33
Adıyaman	20	21	25	25	27	27
Mardin	20	20	19	20	19	27
Karaman	21	21	21	22	22	23
Türkiye	8.369	8.455	8.461	8.644	8.792	8.871

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 15 Haziran 2021)

Tablo 14. Türkiye’de illere göre toplam zeytin üretimi (Ton)

İller	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Manisa	109.708	183.610	266.732	310.069	135.312	354.269
Balıkesir	77.472	181.022	254.200	109.902	163.132	130.574
Aydın	297.240	259.237	455.378	200.889	384.027	120.705
Bursa	65.629	56.325	92.757	148.685	79.059	115.072
İzmir	192.181	229.510	189.508	102.756	116.477	94.875
Hatay	177.703	135.900	147.194	91.001	136.203	67.212
Mersin	170.698	143.275	142.869	69.993	98.216	63.787
Osmaniye	53.799	55.984	64.564	65.000	29.997	62.792
Gaziantep	103.919	9.690	17.038	70.001	18.000	56.716
Antalya	67.807	64.454	74.135	61.000	70.129	54.285
Muğla	154.615	190.641	212.109	41.698	148.996	47.077
Çanakkale	71.076	112.193	69.425	44.288	36.749	42.810
Kilis	43.709	21.373	10.013	52.500	25.998	23.064
K.maraş	10.734	3.410	11.338	22.501	9.497	16.992
Denizli	10.923	11.627	17.669	21.187	9.342	16.353
Yalova	5.186	2.922	6.263	8.492	7.182	8.444
Tekirdağ	9.673	5.507	12.024	12.262	15.048	7.764
Adana	51.554	42.629	31.055	42.000	21.500	7.210
Şanlıurfa	7.473	5.028	6.087	6.150	5.402	5.923
Mardin	2.616	1.721	2.698	3.146	3.611	5.053
Karaman	4.029	3.221	2.504	2.923	1.998	3.642
Adıyaman	2.282	2.654	4.292	4.205	1.488	3.317
Bilecik	3.944	2.127	2.833	2.785	2.826	2.996
Sakarya	4.329	4.551	4.816	4.527	2.247	2.411
Burdur	365	265	271	250	259	817
Trabzon	280	164	649	581	584	589
Eskişehir	93	74	270	347	347	380
Kocaeli	473	408	435	385	389	357
Sinop	160	181	227	298	319	350
Isparta	38	32	79	91	92	259
Artvin	163	140	227	213	213	213
Şırnak	23	12	172	175	202	205
Samsun	60	44	74	74	77	35
Kastamonu	37	29	32	29	21	32
Uşak	0	0	22	20	18	19
Diyarbakır	0	31	32	32	32	18
Tokat	3	3	3	5	5	5
Ordu	3	3	3	4	4	3
Bartın	1	2	2	2	2	1
Türkiye (1000 ton)	1.700	1.730	2.100	1.501	1.525	1.317

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 2021)

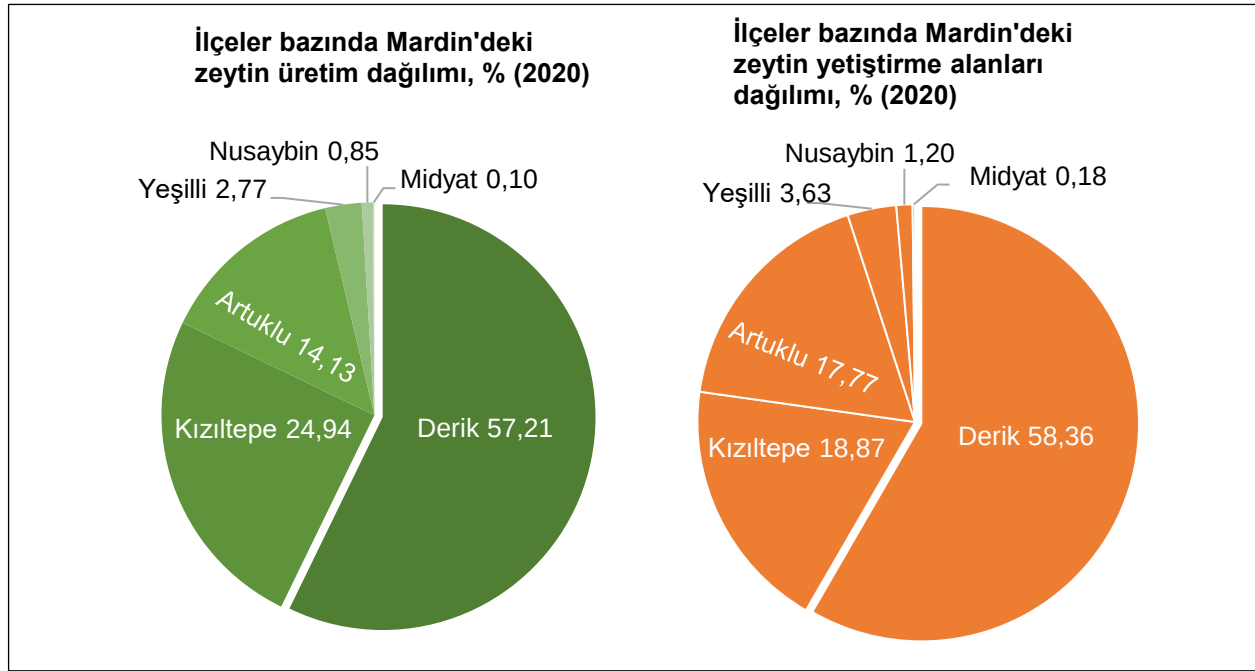
Mardin'in zeytin üretimi

2020 yılı verileri baz alındığında, Mardin'de üretilen zeytin miktarının ülke içerisindeki payının düşük değerinde (%0,38) olduğu görülmektedir. İl içerisinde zeytin alanlarının en fazla olduğu ilçeler Derik, Kızıltepe ve Artuklu'dur. Derik, il genelindeki zeytinlik alanlarının %38,36'sına sahiptir. Bu ilçe, bölgede tarihi niteliği de olan en eski zeytin bahçelerine sahiptir. Derik, öteden beri bölgenin zeytin ve zeytinyağı merkezi olarak bilinmekte ve bazı tarihi kayıtlar, burada üretilen zeytinyağının bölge ve Ortadoğu arasında önemli bir ticaret malı olarak kullanıldığını aktarmaktadır.^{16,17} Ancak, zeytin üretimi ve işletmesindeki başarısını günümüze aktarabildiği söylenemez. Bu duruma, çeşitli gerekçeler sunulabilir. İlçenin son yıllarda çok göç vermesi ve ilçe merkezindeki hızlı yapılaşmanın/şehirleşmenin zeytinciliği ilçede azaltan başlıca tehditler olduğu düşünülmektedir. Son birkaç yılda küçük ölçekli bazı zeytin bahçeleri kurulumuna bağlı olarak zeytin ekili alanında bir artış olsa da ilçenin toplam zeytin ağacı varlığı son 10 yılda %45,65 oranında azalmıştır (Tablo 16 ve Tablo 18). Ayrıca, son yıllarda yeni kurulan zeytin bahçelerindeki ağaçlar henüz verime yatmadığından bu bahçelerinin toplam üretim miktarı üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır. Burada, sektörün gelişmesini engelleyen diğer bir gerekçe, ilçedeki yeni nesil nüfusun zeytincilik kültürünü bilmemesi ve bu tarıma mesafeli durmasıdır. Buna rağmen, ilçenin zeytin potansiyeli hala önemini korumakta ve ilçeyi ekonomik darboğazdan çıkarabilecek bir kaynak olarak görülmektedir. Son yıllardaki tanıtım ve çalışmalar ve de üretimi artırmaya yönelik gayretler, Derik'i zeytincilik açısından yeniden bir odak noktası haline getirmeye başlamıştır. İlçeler bazında son 10 yıla ait Mardin'deki zeytinlik alanları, ağaç sayıları, üretim miktarları ve değişim oranları Şekil 6, Tablo 15-18'de verilmiştir.

¹⁶ Halil AKÇAY, Arap Şiirinde Mardin'e Dair Bazı Yansımalar, *Darulfunun ilahiyat*, 2019, s. 337-357

¹⁷ Emel DEMİR GÖRÜR, İngiltere'nin Diyarbakır Konsolosu John George Taylor'ın Diyarbakır Eyaleti'ne Dair İthalat-İhracat İstatistikleri ve Değerlendirmeleri (1853-1863), TAD, C. 37/ S. 64, 2018, s. 323-346

Şekil 6. Mardin'deki zeytin yetiştirme alanları ve üretim miktarlarının ilçelere göre dağılımı

Kaynak: TÜİK verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 15. Mardin ilçelerinin zeytin ekiliş alanı (Dekar)

İlçe	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Derik	11.000	11.000	11.088	11.088	11.088	11.088	10.920	11.198	11.198	11.661
Kızıltepe	3.800	3.900	3.932	3.900	3.900	3.900	3.849	3.900	3.770	3.770
Artuklu	3.250	3.250	3.347	3.320	3.320	3.320	3.273	3.550	3.550	3.550
Yeşilli	250	275	274	274	615	570	604	634	635	725
Nusaybin	900	900	907	907	907	910	220	220	220	240
Midyat	35	35	35	35	35	35	40	38	32	36
Toplam	19.235	19.360	19.583	19.524	19.865	19.823	18.906	19.540	19.405	19.982

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 16 Haziran 2021)

Tablo 16. Mardin toplam zeytin ağacı sayısı (Adet)

İlçe	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Derik	327.037	181.637	181.637	182.200	182.200	172.220	173.220	182.200	200.700
Kızıltepe	119.211	124.000	124.000	124.000	125.000	123.619	125.000	125.000	125.000
Artuklu	103.042	103.092	103.092	103.092	103.092	103.269	110.022	110.022	110.022
Yeşilli	12.676	12.677	12.772	33.950	20.590	20.424	20.938	20.875	25.050
Nusaybin	35.134	34.890	34.890	34.890	34.890	6.126	6.188	6.185	6.740
Midyat	1.570	1.570	1.568	1.568	1.475	1.505	1.499	1.510	1.580
Toplam	598.670	457.866	457.959	479.700	467.247	427.163	436.867	445.792	469.304

Kaynak: TÜİK (Erişim tarihi: 16 Haziran 2021)

Tablo 17. Mardin ilçelere göre toplam zeytin retimi (Ton)

İlçe	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Derik	4.224	2.586	1.344	1.344	978	647	1.299	1.542	1.622	2.891
Kızıltepe	799	1.244	1.106	1.440	1.010	656	852	888	1.182	1.260
Artuklu	400	357	205	496	336	312	451	629	713	714
Yeşilli	30	34	20	20	207	52	46	43	51	140
Nusaybin	368	291	163	104	84	49	47	41	40	43
Midyat	3	4	2	2	1	5	3	3	3	5
Toplam	5.824	4.516	2.840	3.406	2.616	1.721	2.698	3.146	3.611	5.053

Kaynak: TİİK (Erişim tarihi: 16 Haziran 2021)

Tablo 18. 2011-2020 yılları arasında zeytin üretimine ilişkin temel verilerin Türkiye, Bölge ve Mardin düzeyindeki değişimi

Veri Adı	Türkiye			Güneydoğu Anadolu Bölgesi			Mardin			Derik		
	2011	2020	Değişim %	2011	2020	Değişim %	2011	2020	Değişim %	2011	2020	Değişim %
Toplam Ağaç Sayısı (x1000)	154.611	187.163	+21,05	8.816	17.456	+98,00	635	469	-26,13	368	200	-45,65
<i>Toplam zeytinlik alanı (Dekar)</i>	7.984.926	8.870.768	+11	710.689	882.582	+29,61	19235	27.153	+41,16	11.000	11661	+6,01
Sofralık	2.222.768	2.334.583	+5	102.291	103.964	+1,64	18745	25.413	+35,57	11.000	11661	+6,01
Yağlık	5.762.158	6.536.185	+13	608.398	778.618	+27,98	490	1.740	+255,10	0	0	-
Toplam zeytin üretimi (Ton)	1.750.000	1316626	-25	62.664	94.296	+63,74	5824	5.053	-13,24	4224	2891	-31,56
Sofralık	550.000	513140	-7	12.630	12.717	+0,69	5.820	4.610	-20,79	4.224	2.891	-31,56
Yağlık	1.200.000	803486	-33	50.034	81.579	+63,05	4*	443	+10.975	0	0	-

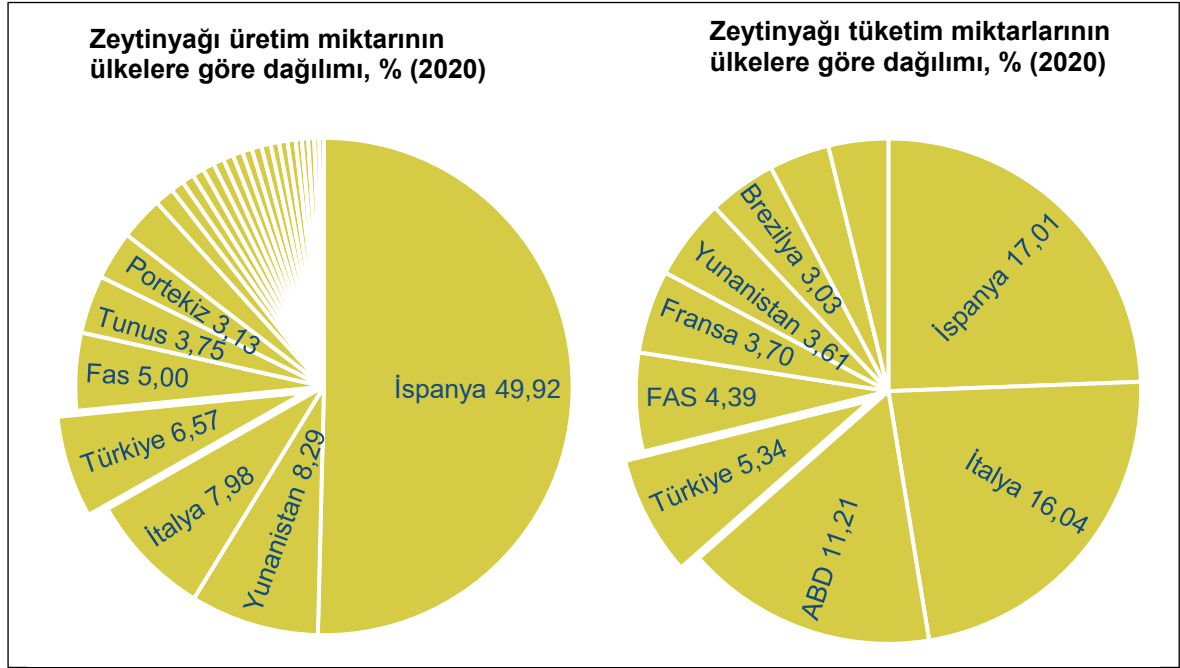
Kaynak: TÜİK verilerinden üretilmiştir; * Teyide muhtaç veri.

5.1.1.2. Zeytinyağı verileri

Dünya zeytinyağı üretimi, tüketimi, ihracatı ve ithalatına ilişkin veriler

Dane zeytin üretimindeki hâkimiyeti, İspanya'yı zeytinyağı üretiminde de Dünya'da açık ara birinci ülke yapmaktadır (Tablo 19). 2020 verilerine göre, bu ülke dikkat çekici bir paya (%49,92) sahip olacak miktarda bir üretim gerçekleştirmiştir (Şekil 6). İtalya, zeytinyağı üretiminde diğer önemli bir ülke olarak 2020 yılında Yunanistan'ın gerisinde kalmıştır. Türkiye, zeytinyağı üretiminde dördüncü ülke olup %6,57'lik bir orana sahip olmuştur. Tüketim miktarı (%17,01) olarak da İspanya birinci ülke olsa da İtalya (%16,04) ile yakın oranlara sahiptir (Şekil 7 ve Tablo 20). Bu ülkelerden sonraki en büyük zeytinyağı tüketicisi ABD (11,21) olup bu tüketim miktarı ülkeyi Dünyadaki en büyük zeytinyağı ithalatçısı yapmıştır. Türkiye'nin zeytinyağı üretim (%6,57) ve tüketim (%5,34) oranları veya miktarları birbirine yakındır. Bu durum, Türkiye'nin zeytinyağı dış ticaretindeki en net resmini ortaya koymaktadır: **Türkiye, ürettiği zeytinyağının çoğunu iç piyasada tüketen bir ülkedir.**

Şekil 7. Dünya zeytinyağı üretim ve tüketim miktarlarının ülkelere göre dağılımı

Kaynak: FAOSTAT (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 19. Ülkelere göre zeytinyağı üretim miktarlıları (x1000 ton)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019*	2020**
İspanya	1.615	618	1.782	842	1.403	1.291	1.262	1.790	1.125	1.596
Yunanistan	295	358	132	300	320	195	346	185	275	265
İtalya	399	416	464	222	475	182	429	174	366	255
Türkiye	191	195	135	160	150	178	263	194	225	210
Fas	120	100	130	120	130	110	140	200	145	160
Tunus	182	220	70	340	140	100	325	140	350	120
Portekiz	76	59	92	61	109	69	135	100	141	100
Cezayir	40	66	44	70	82	63	83	97	126	90
Mısır	9	17	20	17	17	30	40	41	42	40
Arjantin	32	17	30	30	24	24	45	28	30	27
Ürdün	20	22	19	23	30	20	21	21	35	25
Toplam	3.321	2.402	3.252	2.458	3.177	2.562	3.379	3.262	3.207	3.197

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021); * Tahmin edilen geçici veri; ** Öngörülen veri

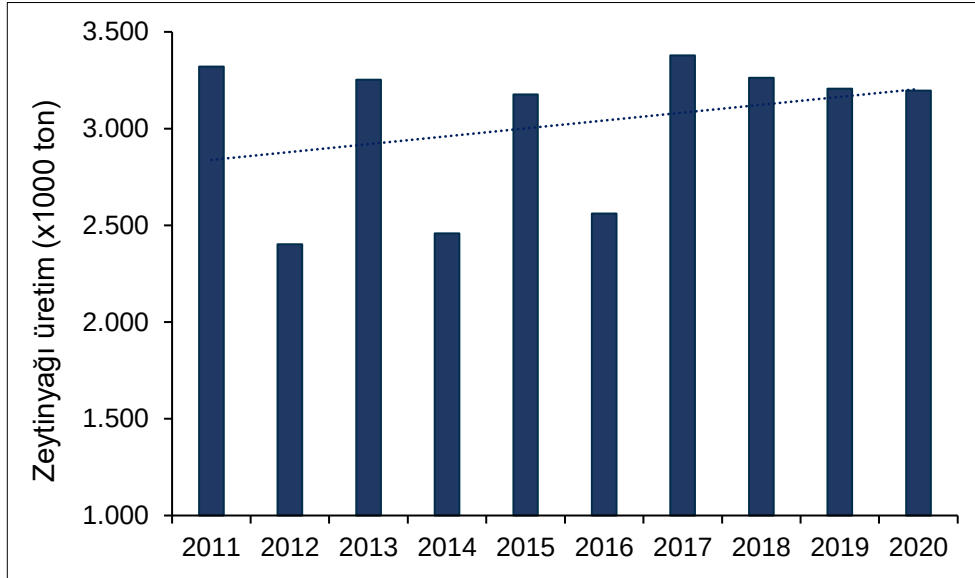
Tablo 20. Ülkelere göre zeytinyağı tüketim miktarlıları (x1000 ton)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İspanya	574	487	525	492	495	443	478	495	528	542
İtalya	610	550	641	572	598	439	580	453	490	511
ABD	300	287	302	295	321	315	315	351	400	357
Türkiye	150	150	105	125	116	150	177	163	175	170
Fas	122	129	120	120	120	120	120	150	140	140
Fransa	112	113	111	106	113	109	102	137	120	118
Yunanistan	200	180	140	130	140	105	130	121	115	115
Brezilya	68	73	73	67	50	60	77	86	104	97
Suriye	136	161	171	126	104	98	80	75	90	86
Cezayir	43	61	49	65	80	67	83	92	127	85
Portekiz	78	74	75	70	70	70	75	56	80	80
Japonya	43	51	54	59	54	55	56	69	70	78
Çin	40	39	32	34	39	44	44	52	58	66
Almanya	61	61	66	64	63	61	61	64	56	58
Avustralya	40	37	37	37	42	45	48	50	51	51
İngiltere	59	62	61	63	65	70	63	67	23	50
Kanada	40	37	41	38	41	40	47	47	58	49
Mısır	8	12	19	20	17	22	40	45	40	41
Tunus	35	40	37	30	35	21	40	40	50	35
S. Arabistan	16	21	22	25	25	28	34	38	38	34
İsrail	16	20	20	20	20	21	21	25	28	28
Ürdün	17	20	25	22	29	19	22	21	29	25
Rusya	24	27	30	19	20	20	21	24	27	22
Lübnan	20	20	18	18	18	20	20	19	20	20
Hollanda	15	14	14	13	15	16	14	19	16	19
İran	11	9	10	9	11	8	11	15	16	19
Dünya	3086	2989	3076	2916	2980	2726	3039	3057	3234	3186

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021)

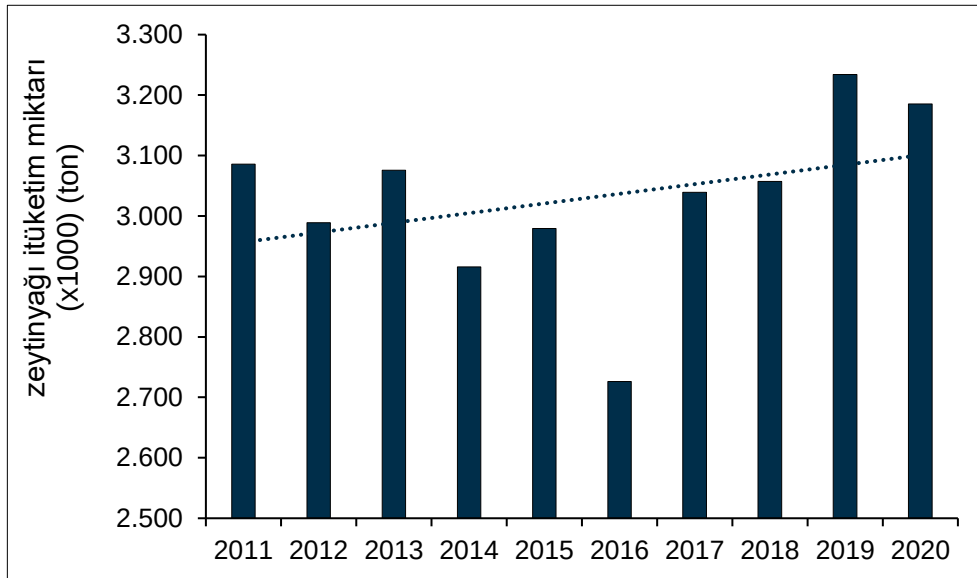
Dünya'daki toplam zeytinyağı üretim ve tüketimlerinin son 10 yıldaki seyrine bakıldığında (Şekil 8 ve Şekil 9), periyodisite ve iklim kaynaklı değişimler etkisini açıkça gösterse de bir artış içerisinde olduğu görülmektedir.

Şekil 8. Dünya'da son 10 yılda üretilen zeytinyağı miktarları

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021)

Şekil 9. Dünyada Son 10 yılda tüketilen zeytinyağı miktarları

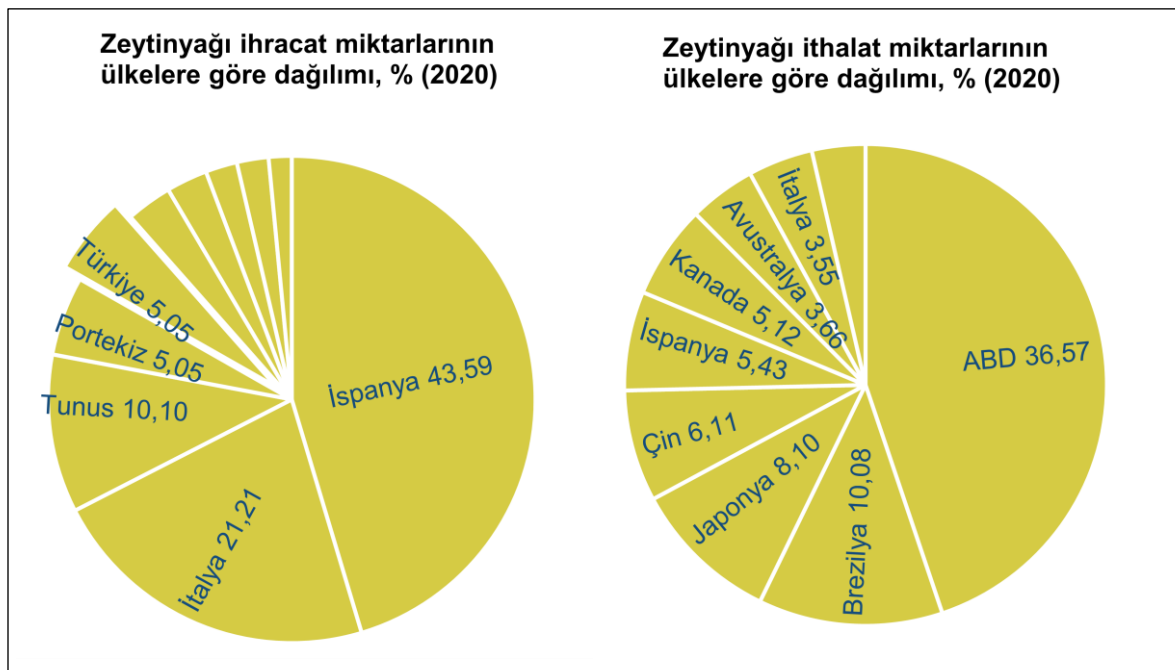

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021)

Ülkelerin zeytinyağı 2020 dış ticaret istatistikleri incelendiğinde (Tablo 21 ve Tablo 22), İspanya'nın beklediği gibi, ihracatta da en büyük paya (%43,59) sahip olduğu görülmektedir. İtalya ise %21,21'lik oranla önemli bir diğer zeytinyağı ihracatçısı

konumundadır. Ancak, dikkat edilirse İtalya'nın zeytinyağı üretim payının ise %7,98 kadardır (Şekil 7). İtalya, büyük orandaki tüketimi (2020 yılı) bir yana, ürettiğine yakın miktara kadarını ihraç eden bir ülkedir. Bu durumda, ülkenin toplam zeytinyağı üretimi (255 bin ton), iç tüketimde (511 bin ton) ve ihracatta (210 bin ton) kullandığı miktarlara yetmemektedir. İtalya, bu talep açığını da İspanya dahil olmak üzere diğer ülkelere zeytinyağını ithal (34 bin ton) ederek kapatmaktadır. Bu bakımdan, başarılı markalaşma ve pazarlama deneyimlerini de kullanarak düşük fiyatlarla ithal ettiği zeytinyağlarını yüksek fiyatlarla Dünya pazarına ihraç etmektedir. Aynı şekilde, İspanya da iç tüketim ve ihracat kaynaklı talep açığını ithalat yaparak karşılamaktadır.

Şekil 10. Dünyada zeytinyağı ihracat ve ithalat miktarlarının ülkelere göre dağılımı

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir

Tablo 21. Ülkelere göre zeytinyağı ihracat miktarları (x1000 ton)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İspanya	248	198	290	237	298	291	292	356	429	432
İtalya	233	218	233	200	208	200	186	197	211	210
Tunus	130	170	58	304	103	90	205	160	300	100
Türkiye	20	92	35	30	15	45	66	50	45	50
Portekiz	52	51	54	48	41	40	58	65	80	50
Suriye	25	30	10	0	6	12	20	29	30	29
Yunanistan	16	18	16	17	19	19	19	20	22	26
Cezayir	24	12	22	12	31	17	38	22	23	20
Fas	11	10	10	25	17	9	11	28	11	20
Dünya	803	843	785	929	789	783	945	975	1.205	990

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021)

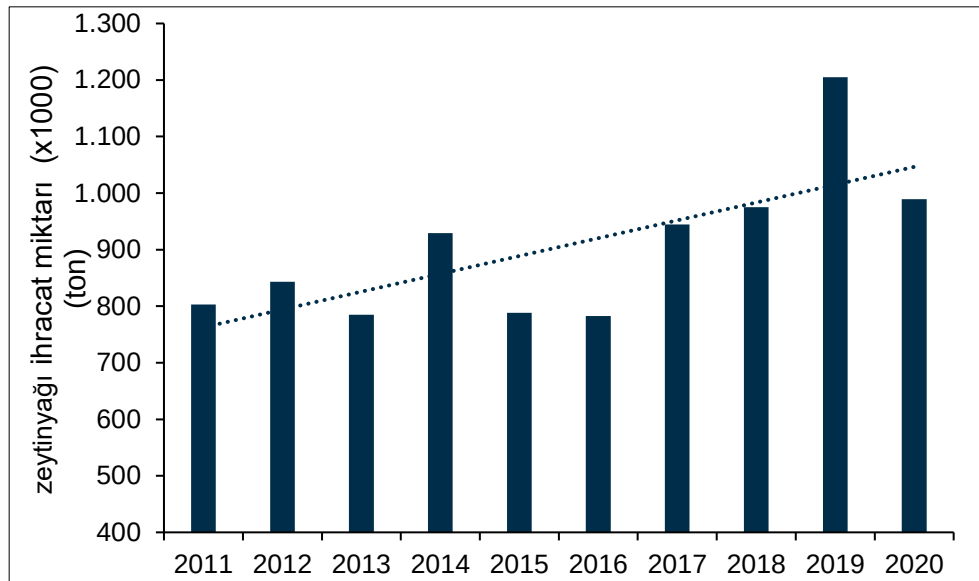
Tablo 22. Ülkelere göre zeytinyağı ithalat miktarları (x1000 ton) *

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ABD	300	288	303	295	314	305	311	347	391	350
Brezilya	68	73	73	67	50	60	77	86	104	97
Japonya	43	51	54	59	54	55	56	69	70	78
Çin	40	39	32	31	34	39	38	46	51	59
İspanya	14	55	14	105	47	41	99	84	144	52
Kanada	40	37	41	38	41	40	47	47	58	49
Avustralya	32	29	28	22	26	29	31	32	36	35
İtalya	74	79	27	96	41	36	64	49	80	34
S. Arabistan	14	20	20	22	22	23	34	35	35	28
Dünya	769	853	780	921	791	782	943	975	1.156	957

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021)

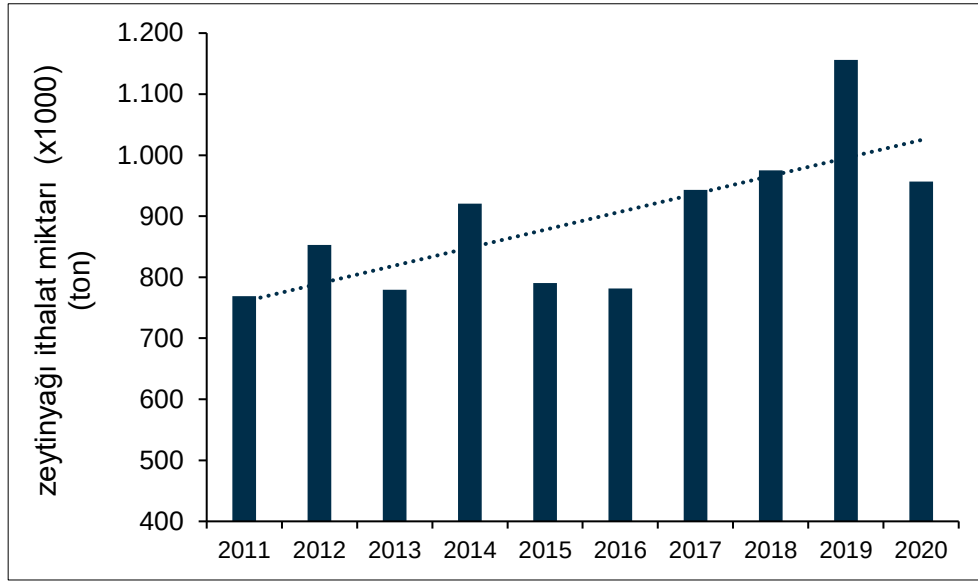
Dünya'daki zeytinyağı ithalatının çoğunu, ABD (%36,57), Brezilya (%10,08), Japonya (%8,10) ve Çin (%6,11) gibi üretici olmayan ülkeler yapmaktadır. Bu ülkelerin son 10 yıldaki zeytinyağı ithalat miktarları artış göstermiştir (Tablo 22). Aynı zaman diliminde, Dünya genelindeki toplam zeytinyağı ithalat ve ihracat miktarları belirgin bir şekilde artmıştır (Şekil 11 ve Şekil 12).

Şekil 11. Dünya'da son 10 yıldaki zeytinyağı ihracat miktarları

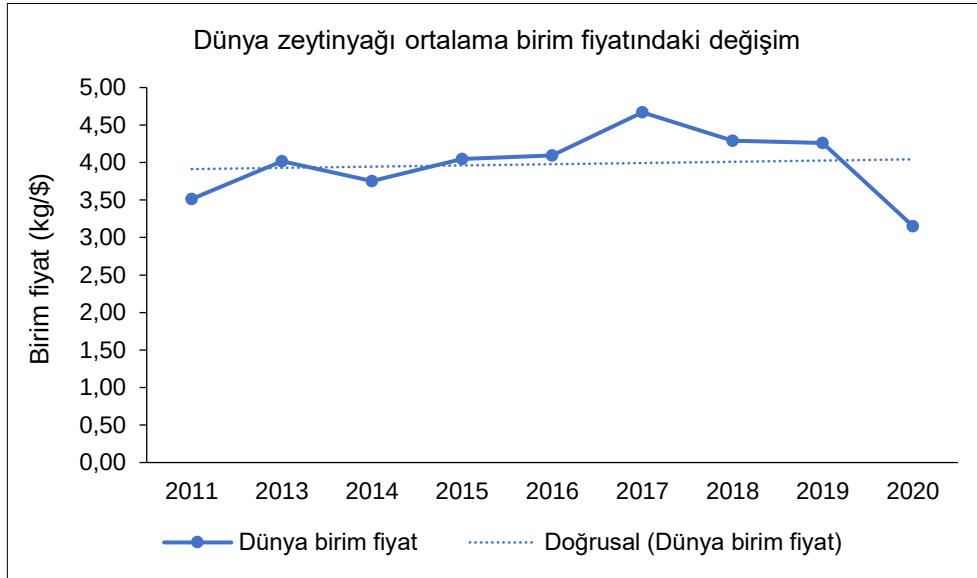
Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021)

Şekil 12. Dünya’da son 10 yıldaki zeytinyağı ithalat miktarları

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 10 Haziran 2021)

Şekil 13. Dünya zeytinyağı ortalama birim fiyatlarının son 10 yıldaki değişimi*

Kaynak: www.trademap.org; * Birim fiyatlar natürel sızma zeytinyağına aittir.

Tablo 23. Son 10 yılda Dünya sofralık zeytinde arz-talep miktarları (x1000 ton)

Yıllar	Üretim	Tüketim	İhracat	İthalat	Stoktaki değişim
2011	3.321	3086	803	769	201
2012	2.402	2989	843	853	-577
2013	3.252	3076	785	780	171
2014	2.458	2916	929	921	-466
2015	3.177	2980	789	791	199
2016	2.562	2726	783	782	-165
2017	3.379	3039	945	943	338
2018	3.262	3057	975	975	205
2019	3.207	3234	1.205	1.156	-76
2020	3.197	3186	990	957	-22

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Küresel düzeyde zeytinyağının son 10 yıldaki arz-talep (Tablo 23) dengesine bakıldığında, üretimdeki dalgalanmanın bu denge üzerinde belirleyici etken olduğu ve genel olarak arz-talep dengesinin sağlandığı görülmektedir. Üretimdeki artış trendine dayalı olarak son 3-4 yıldan beri zeytinyağı fiyatlarında bir azalma olduğu görülmektedir (Şekil 13). 2016 yılında bir önceki yıla göre üretim miktarının önemli oranda (%20) azalma olmuş ve bu durum bir baskı unsuru olarak 2017 yılında da küresel düzeyde zeytinyağı fiyatlarının yükselmesine sebep olmuştur. Buna rağmen 2017 yılında Dünya genelindeki tüketim miktarı önceki yıla nazaran artış göstermiştir. Bu yılda, yüksek fiyatla beraber tüketimde de artış olması, zeytinyağı tüketicisi için sağlık ve lezzet ikilisinin fiyata göre daha öncelikli olduğunu göstermektedir. Gelişmekte olan ülkelerin alım gücünün giderek yükselmesi, zeytinyağının sağlık yönüne ilişkin güvencenin daha geniş kitlelere yayılması ve bir damak tadı olarak zeytinyağının birçok yemek-mutfak kültüründe kullanılmaya başlanması Dünya genelinde zeytinyağına olan talebin giderek artmasını sağlayacaktır. Bu nedenle, zeytinyağında fiyattan ziyade, üretim miktarının arz-talep ilişkisinde uzun bir süre belirleyici unsur olmaya devam edeceği beklenmektedir.

Türkiye'deki zeytinyağı üretim, tüketim ihracatı ve ithalatına ilişkin veriler

Yukarıda da ifade edildiği gibi, Türkiye'deki zeytinyağı sektörü için ana odak noktası iç tükettir. Ülkemizdeki zeytinyağı tesisleri nispeten küçük ölçekli işletmelerden oluşmaktadır. Bu işletmeler ölçek ekonomilerinden faydalanmamakta ve bu durum da sektör içinde yüksek maliyetlere sebep olmaktadır.¹⁸ Ülkemizde maliyeti artıran diğer bir neden de özellikle zeytin toplama/hasat sürecindeki yüksek işçilik fiyatlarıdır.

¹⁸ Büşra ATAMER BALKAN, Sedef MERAL, The 35th International Conference of the System Dynamics Society, Cambridge, MA, USA, 2017, Sayfa 1-26.

Zeytinlik arazilerin eğimli topografyası, bahçe yapıları ve çiftçilerin gelenekçiliğe dayalı alışkanlıkları gibi etmenler işçilik maliyetlerini azaltan makinalı hasadın önündeki engellerdir. Dolayısıyla, zeytinyağındaki insan gücüne dayalı yoğun emek, birim maliyetlerimizin yükselmesine sebep olmakta ve sektörün değer zincirindeki aktörlerden de en çok yetiştiricilerimizi olumsuz etkilemektedir. ¹⁹

Tablo 24. Türkiye'deki zeytinyağı üretimi, ithalatı, ihracatı ve tüketim miktarları²⁰

Parametre	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Üretim									
Miktarı, (x1000 ton)	195	135	160	150	178	263	194	225	210
Dünyadaki payı, %	8,12	4,15	6,51	4,72	6,95	7,78	5,93	7,02	6,57
Tüketim									
Miktarı, (x1000 ton)	150	105	125	116	150	177	163	175	170
Dünyadaki payı, %	5,02	3,41	4,29	3,89	5,50	5,81	5,33	5,41	5,34
İhracat									
Miktarı, (x1000 ton)	92	35	45	15	30	66	50	45	50
Dünyadaki payı, %	10,91	4,46	3,23	1,90	5,75	6,99	5,13	3,73	5,05
İthalat²¹									
Miktarı, (x1000 ton)	0,04	0,03	0,04	0,03	0,01	0,02	4,80	27,96	35,75
Dünyadaki payı, %	0	0	0	0	0	0	0,49	2,42	3,74
Stoktaki değişim (x1000 ton)									
	-46,49	-4,97	5,04	19,03	-16,99	20,02	-14,2	32,96	25,75

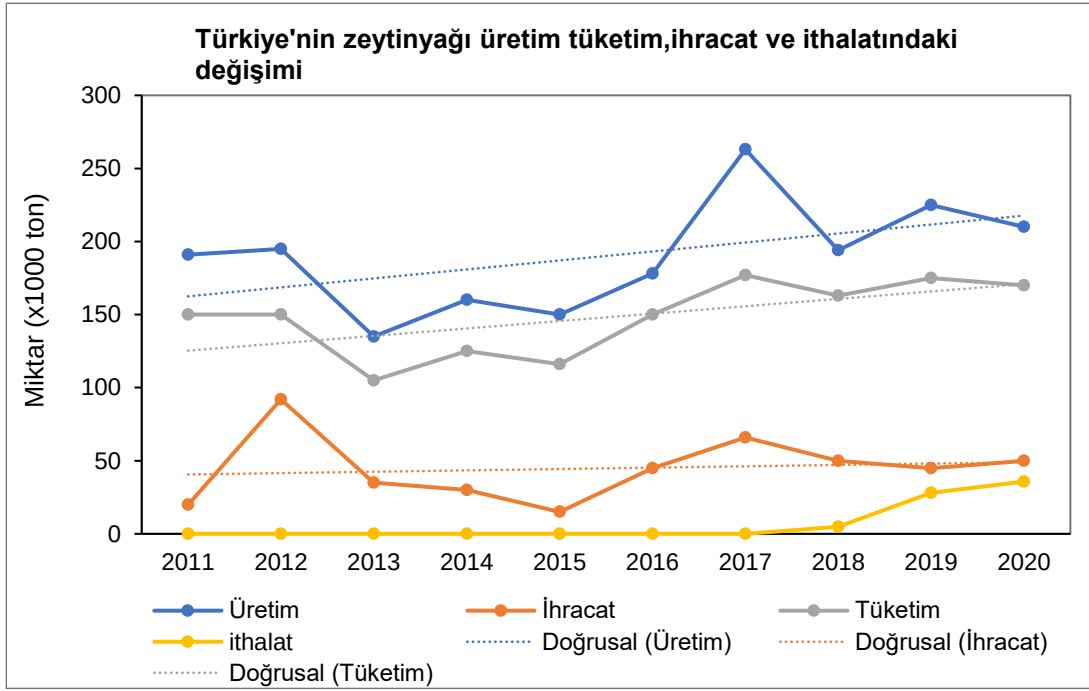
Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

¹⁹ Aziz KORKMAZ, Önder DEĞER, Derik Zeytin Çiftlikleri ve İşletmeleri Fizibilite Projesi, EGE Bölgesi Teknik Gezi Notları, 2020.

²⁰ IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

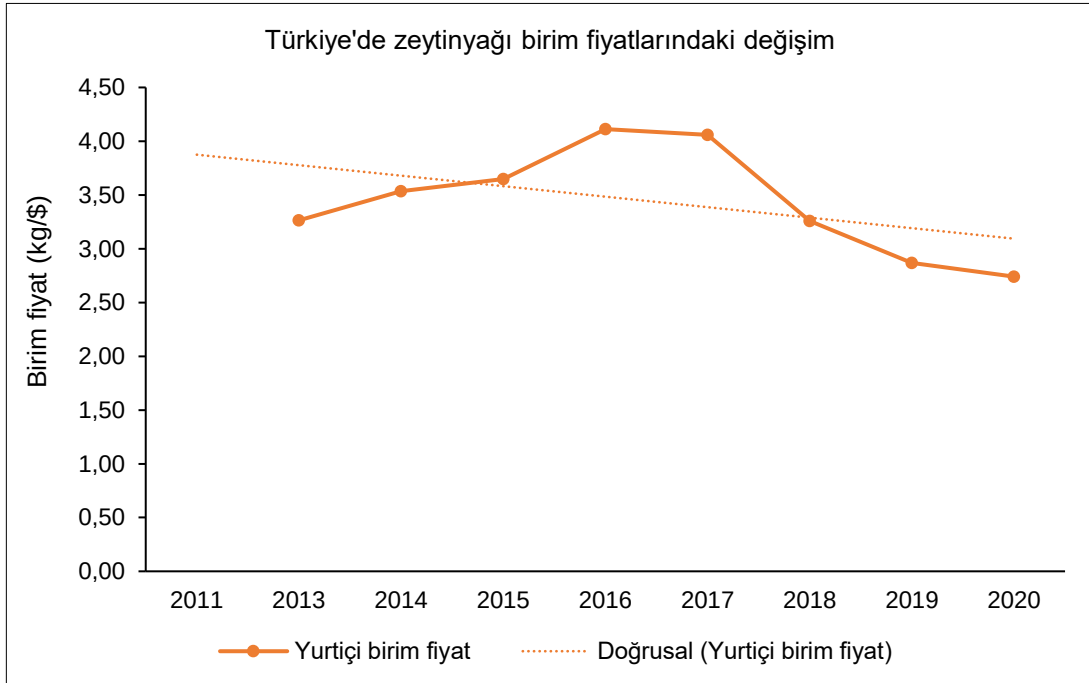
²¹ TÜİK (Erişim tarihi: 30.08.2021)

Şekil 14. Türkiye'nin son 10 yılda zeytinyağı üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişimi

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Şekil 15. Türkiye'de zeytinyağı ortalama birim fiyatlarının son 10 yıldaki değişimi*

Kaynak: TÜİK (2020)'den temin edilmiş olup ilgili yıl için MB'nin ortalama döviz kuruna göre \$ olarak hesaplanmıştır; * Fiyatlar, natürel sızma zeytinyağı aittir.

Tablo 24 ve Şekil 14 incelendiğinde, 2011-2020 yılları arasında Türkiye'nin zeytinyağı üretimi dane zeytin üretimindeki artıştan dolayı bir artış trendi sergilemiştir. Üretimdeki bu artışla beraber son yıllarda yurt içi (Şekil 15) fiyatlarında da düşme yaşanmış ve buna dayalı olarak Türkiye'nin zeytinyağı tüketimi de artırmıştır. Diğer taraftan, son birkaç yılda zeytinyağı ithalatımızda belirgin bir yükselme olmuştur ve yurt içi fiyatların düşmesinde artan ithalat miktarının da etkisi gözden kaçmamalıdır. Ülkemizde zeytinyağı tüketiminin artış eğilimi göstermesinde ilgili kurumların ve sektörün önde gelen firmalarının tanıtım faaliyetleri de etkili olmaktadır.

Son 10 yıllık süreçte, Türkiye'nin zeytinyağı ihracatında herhangi bir artış eğilimi olmamıştır. Zeytinyağı ihracat miktarımızın istenen düzeyde olmaması, düşük kalite ve pazarlamaya ilişkin sorunlardan ileri gelmektedir. 2019 yılı verilerine göre Türkiye'nin zeytinyağı ihraç ettiği ülkelerin başında ABD (%35,2), İspanya (%13,14) ve Suudi Arabistan (%10,4) gelmektedir.²² Dünya zeytinyağı ticaretiyle ilgili veriler incelendiğinde, Türkiye'nin zeytinyağı ihracatında önemli pazar olarak öncelik gösterilmesi gereken ülkelerin, ABD gibi okyanus ötesi ithalatçı ülkeler yanında, coğrafyamıza daha yakın olan AB ülkeleri ve Suudi Arabistan ile Irak gibi Ortadoğu ülkeleri olduğu söylenebilir. Ancak, AB ülkeleri tarafından ülkemizden ihraç edilen zeytinyağına uygulanan yüksek gümrük vergisi (ihraç fiyatının yarısı), ülkemizin bu pazardaki rekabet gücünü azaltan önemli bir engeldir. Bu nedenle, Türkiye için zeytinyağı ihracatında Çin, Rusya ve Hindistan, Malezya ve Endonezya gibi ülkeler yeni dış pazarlar olarak önerilmektedir.²³

5.1.1.3. Sofralık zeytin

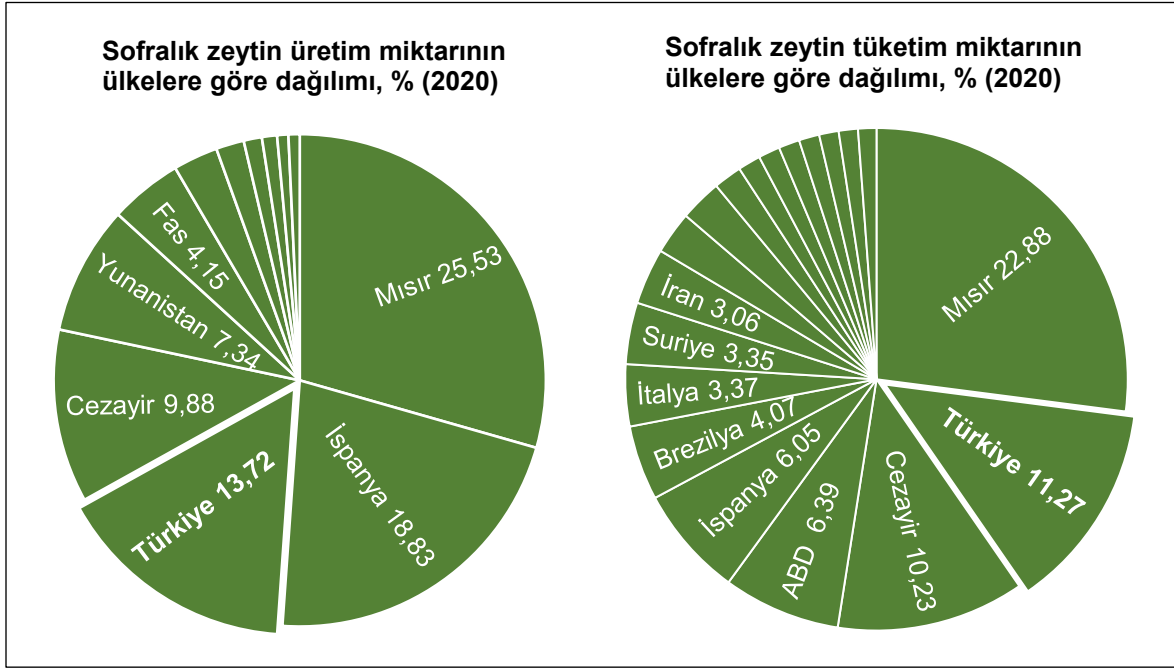
Dünya sofralık zeytin üretimi, tüketimi, ihracatı ve ithalatına ilişkin veriler

Sofralık zeytin üretiminde son birkaç yıla kadar İspanya'nın önde olduğu, ancak Mısır'ın yıldan yıla üretimini artırarak 2016 yılından sonra Dünya'daki en büyük üretici olduğu görülmektedir (Tablo 25). 2020 yılında Mısır, hem üretim (%25,53) hem de tüketim (%22,88) oranında en büyük paylara sahip ülke olmuştur. 2020 yılı verilerine göre Türkiye, sofralık zeytin üretimi (%13,72) ve tüketiminde (%11,27) önlerde olan bir ülkedir (Şekil 16).

²² Tarım Ürünleri Piyasaları Zeytinyağı Raporu, Tarım ve Orman Bakanlığı SGB, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, 2020, Ankara

²³ Zeytinyağı Sektör Raporu, Torbalı Ticaret Odası, 2020, Sayfa 10.

Şekil 16. Dünya sofralık zeytin üretim ve tüketim miktarlarını ülkelere göre dağılımı

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 25. Ülkelere göre sofralık zeytin üretim miktarları (x1000 ton)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mısır	385	453	400	451	336	550	750	600	750	800
İspanya	522	491	572	556	601	596	562	591	458	590
Türkiye	400	410	430	390	397	401	450	423	414	430
Cezayir	146	175	208	234	221	293	304	300	323	310
Yunanistan	130	197	130	249	194	180	261	199	222	230
Fas	100	100	120	100	120	120	130	130	135	130
Arjantin	150	60	140	120	73	96	106	80	95	80
İtalya	76	76	69	42	66	40	60	40	60	50
Ürdün	26	28	20	35	36	19	29	24	46	33
ABD	26	78	83	34	71	61	82	16	81	27
Lübnan	18	18	17	17	19	22	21	20	20	20
Tunus	24	25	22	26	26	22	28	23	36	20
Dünya	2.433	2.513	2.661	2.581	2.577	2.900	3.284	2.898	3.058	3.134

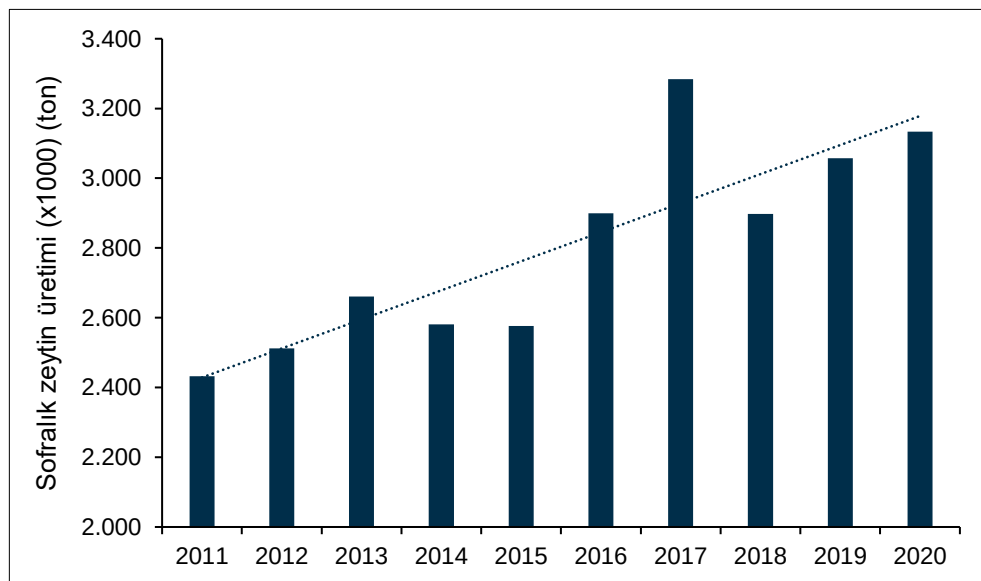
Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021)

Tablo 26. Ülkelere göre sofralık zeytin tüketim miktarları (x1000 ton)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Mısır	300	330	319	369	319	400,5	555	600	650	700
Türkiye	350	350	355	330	318,5	332	355	349	340	345
Cezayir	166	172	205	240	234	297	300	305	325	313
ABD	210	210	210,5	185	215	206	216	182	221,5	195,5
İspanya	217,9	188,6	175,4	189,3	182,7	191	191,9	190,9	180,8	185
Brezilya	101,5	109	114	103	102	114	110	117,5	124,5	124,5
İtalya	139,8	145,2	119,7	101	126,3	84,7	106,8	91,6	107,2	103
Suriye	132	104	107	92	147	185	105	109	114	102,5
İran	37,5	49	63,5	67	58,5	71	55	75	89,5	93,5
Fransa	56,2	67,3	60	60	65	65	65	70	70	71
Peru	50	40	40	40	32	45	65	90	85	70
Almanya	65,1	40,8	36,7	37,2	41,9	42,7	45,8	48,8	45,5	47,2
İngiltere	41,6	34,6	34,1	34,2	36,7	37,7	38	37,4	16	37,8
Fas	32	32	33	30	31	31	32	32	35	36,00
Arjantin	35	35	35,5	25	35	40	40	35	35	35
Kanada	27,5	29	29	29	30	28,5	31,5	32,5	32	34
S.Arabistan	41	41	43	34,5	30,5	32,5	32	31	32,5	32,5
Şili	32	32	34	38	27,5	28	30	32,5	30,5	32
Romanya	22	17,5	19,2	20,9	25,4	27,3	30,2	27,2	27	30,5
Toplam	2.552	2.523	2.494	2.480	2.500	2.724	2.878	2.920	3.049	3.060

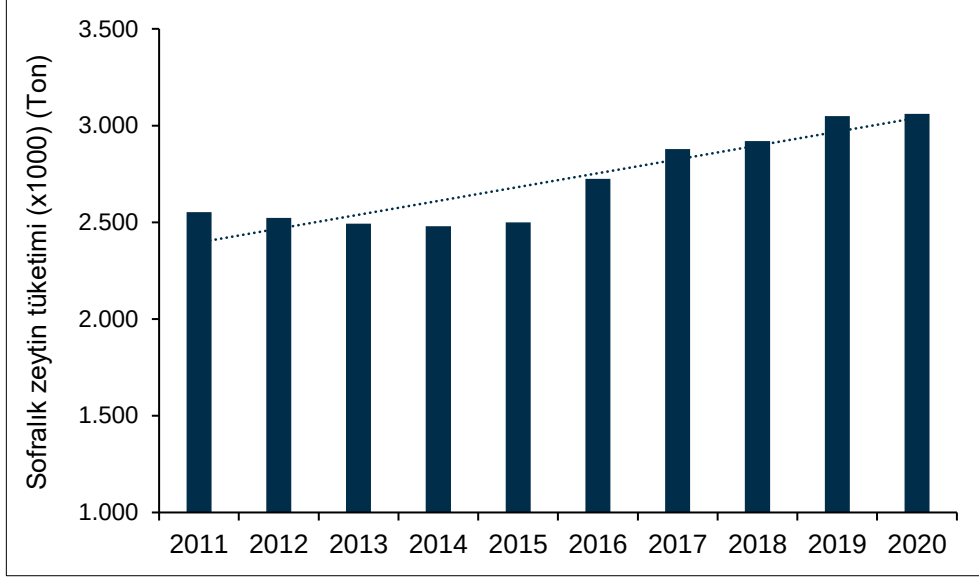
Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021)

Şekil 17. Dünya'da son 10 yılda üretilen sofralık zeytin miktarları (x1000 ton)

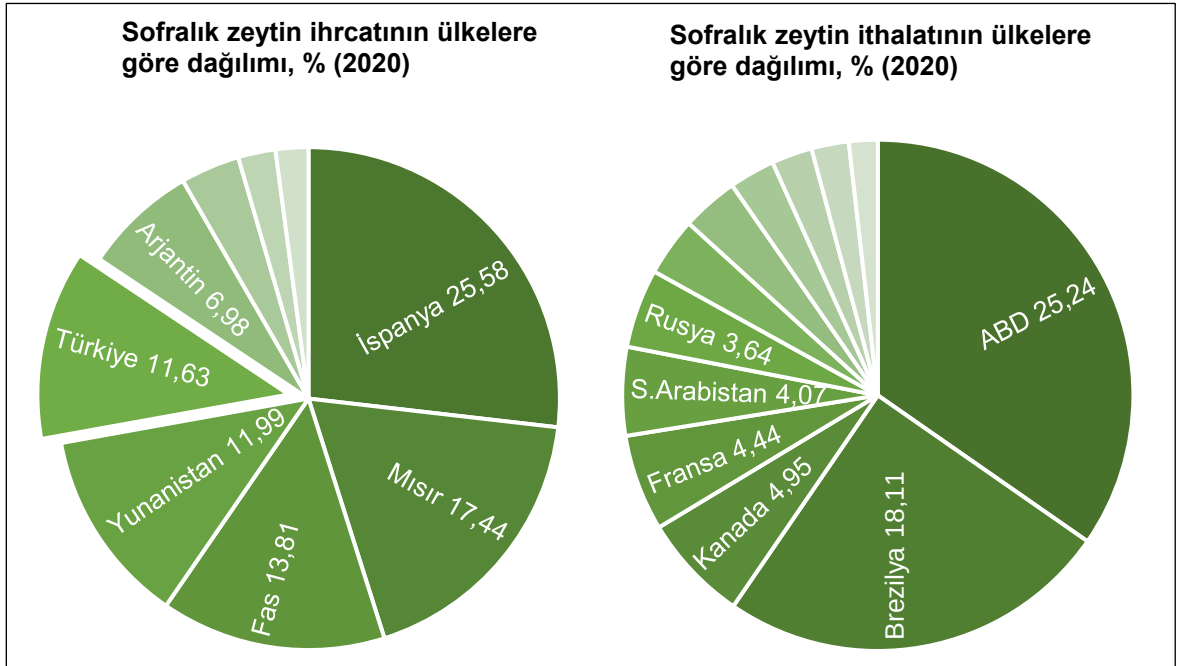
Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Şekil 18. Dünyada son 10 yılda tüketilen sofralık zeytin miktarları

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Şekil 19. Dünya sofralık zeytin ihracat ve ithalat miktarının ülkelere göre dağılımı

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 27. Ülkelere göre sofralık zeytin ihracat miktarları (x1000 ton)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İspanya	209	179	195	218	177	177	163	188	173	176
Mısır	94	128	65	47	57	108	88	60	150	120
Fas	68	73	87	78	88	86	90	99	85	95
Yunanistan	58	62	56	66	73	78	83	75	66	83
Türkiye	60	70	71	64	72	58	77	90	80	80
Arjantin	90	68	72	47	56	62	60	56	55	48
Peru	32	23	32	32	25	22	25	39	25	25
Portekiz	17	10	13	12	13	13	14	16	16	16
İtalya	5	6	8	8	10	10	11	13	13	14
Dünya	700	670	638	604	611	653	642	672	701	688

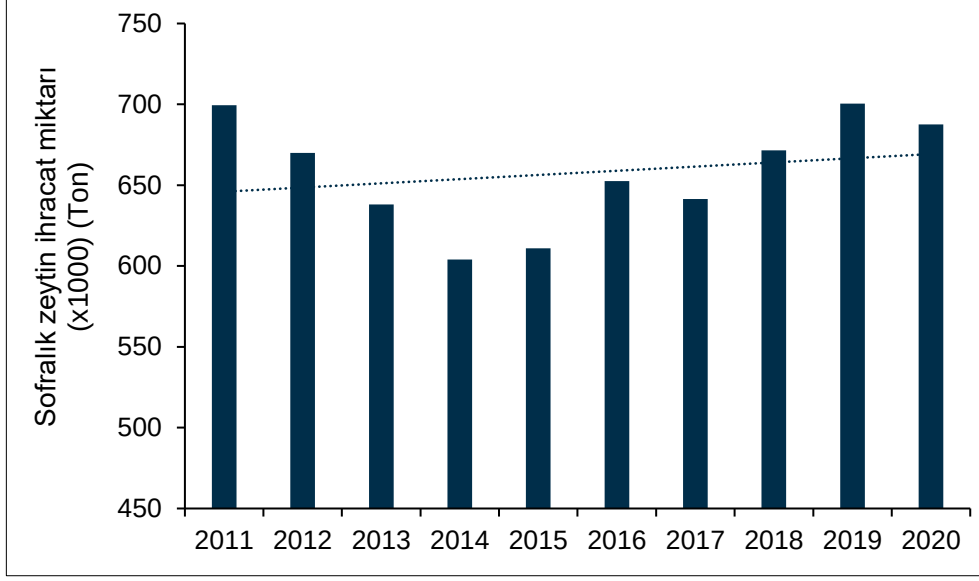
Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021)

Tablo 28. Ülkelere göre sofralık zeytin ithalat miktarları (x1000 ton)

Ülke	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ABD	132	143	135,5	152	154	146	141	171,5	146,5	173,5
Brezilya	101,5	109	114	103	102	114	110	117,5	124,5	124,5
Şili	4,5	4,5	14,5	15	15	18,5	18,5	20	19	18,5
Kanada	27,5	29	29	29	30	28,5	31,5	32,5	32	34
Fransa	26,8	27,3	28,9	28,6	31,6	32	31,5	30,70	31,5	30,5
S.Arabistan	36,5	36,5	38,5	30	26	28	27,5	26,5	28	28
Rusya	68	75	72,5	23	22	25	25	28	28,5	25
Avustralya	17,5	17,5	18	15,5	17	17,5	17,5	18,5	16,5	18
Irak	15,5	15,5	15,5	22	15,5	16	15,5	13	15,5	14,5
Belçika	14,3	9,2	10,1	9,9	10,9	11,7	12,9	12,5	13,4	12,9
Romanya	16,9	8,3	11,4	9,3	9,4	9,4	12,2	14,2	12,7	11,8
Almanya	9,4	7,1	7,8	7,7	9,2	9,3	9,5	9,5	8,7	9,1
Dünya	647,5	645,5	667,5	609	609,5	636,5	641,5	670,5	667,5	687,5

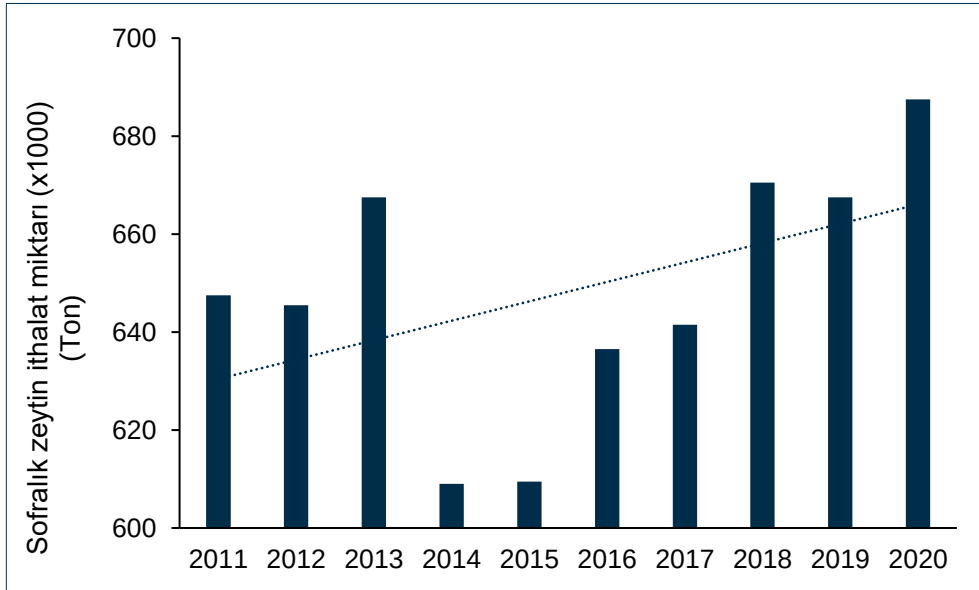
Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 11 Temmuz 2021)

Şekil 20. Dünya’da son 10 yıldaki sofralık zeytin ihracat miktarları

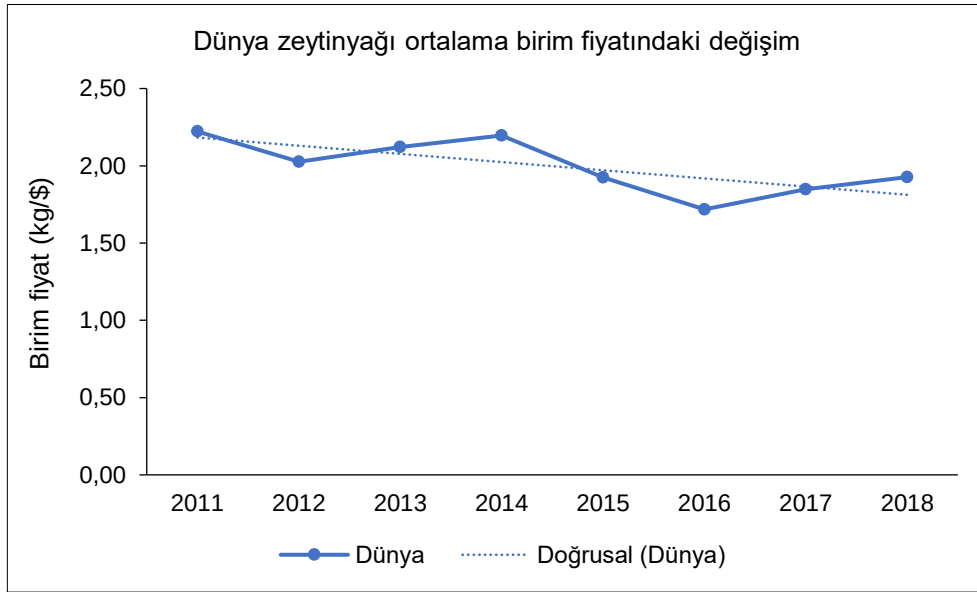
Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Şekil 21. Dünya’da son 10 yıldaki sofralık zeytin ithalat miktarları

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Şekil 22. Dünya sofralık zeytin ortalama birim fiyatlarının son 10 yıldaki değişimi*

Kaynak: www.trademap.org; * Fiyatlar ihracat birim fiyatlarına aittir.

Tablo 29. Son 10 yılda Dünya sofralık zeytinde arz-talep miktarları (x1000 ton)

Yıllar	Üretim	Tüketim	İhracat	İthalat	Stoktaki değişim
2011	2433	2552	700	648	-172
2012	2513	2523	670	646	-35
2013	2661	2494	638	668	197
2014	2581	2480	604	609	106
2015	2577	2500	611	610	76
2016	2900	2724	653	637	160
2017	3284	2878	642	642	406
2018	2898	2920	672	671	-24
2019	3058	3049	701	668	-25
2020	3134	3060	688	688	74

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

Son 10 yılda Dünyada üretilen ve tüketilen toplam sofralık zeytin miktarları açık bir şekilde artmıştır (Şekil 17 ve Şekil 18). Sofralık zeytin talebinin Dünyada artış göstermesi, küreselleşmenin bir sonucu olarak toplumların mutfak ve yemek kültürlerinin giderek birbirine benzemesiyle de ilgili bir durumdur. İspanya, sofralık zeytinde Dünyadaki toplam ihracat miktarının %25,58'ine sahip olarak ilk sırada bulunmaktadır. İthalatta ise bu orana yakın bir payla (%25,24) ABD birinci ülkedir. Sofralık zeytin ithalatı miktarı fazla olan diğer bir ülke de Brezilyadır. Türkiye, sofralık

zeytin ihracatında Yunanistan ile benzer miktarlara sahip olup 2020 yılında (%11,63) beşinci ülke olmuştur.

2011-2020 döneminde, Dünyadaki toplam sofralık zeytin ihracat ve ithalat miktarları genel olarak artmıştır (Şekil 20 ve Şekil 21). Sofralık zeytinde hem üretici devletlerin kendi iç tüketimlerdeki artış eğilimi (Tablo 26) hem de ithalatçı ülkelerin tüketiminde meydana gelen artışlar (Tablo 28) bu sektörde talebin büyüdüğünü doğrulamaktadır. Özellikle, ABD ve Kanada gibi ithalatçı ülkelerde sofralık zeytin birim fiyatlarının AB ve yakın pazarlara göre daha yüksek olması ve bu ülkelerin ithalat miktarlarının da artış göstermesi bunları cazip pazarlar olarak görülmesini gerekli kılmaktadır.²⁴

Dünya’da sofralık zeytin fiyatının yıllara göre değişiminde arz-talep durumu etkili olmuştur. Özellikle üretim miktarı ve fiyatlar arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Son 10 yılda sofralık zeytin üretimindeki artış trendine dayalı olarak ortalama ihracat fiyatlarının bir azalma eğilimi sergilediği görülmektedir (Şekil 22). Kimi yıllarda üretimdeki keskin artış veya azalışların fiyatları da etkilediği söylenebilir. Örneğin, 2013-2014 yıllarında Dünya genelinde kuraklıktan dolayı sofralık zeytin üretimi azalmış ve bu yıllarda fiyatlar da yükselmiştir. Ancak, fiyatlardaki bu yükselmeden kaynaklı bahsedilen iki yılda da talep fazlası ortaya çıkmış ve yıl sonu stok değişimi düşük miktarda da olsa pozitif yönde olmuştur. Bu talep fazlası, üretici ülkelerin daha yüksek fiyat beklentisinden dolayı sofralık zeytinin bir stoklamasından da ileri gelmiş olabilir. Dünya’da sofralık zeytinde giderek artan üretime rağmen sektörde arz-talep dengesinin sağlandığı görülmektedir (Tablo 29).

Türkiye’nin sofralık zeytin üretimi, tüketimi, ihracatı ve ithalatına ilişkin veriler

Türkiye’nin 2011-2020 arasındaki sofralık zeytin arz-talep dengesiyle ilgili veriler olarak üretim, tüketim, ihracat, ithalat ve stoktaki değişim miktarları Tablo 30’da verilmiştir. Bu tablo, Türkiye’nin Dünya sofralık zeytin ihracatındaki payının son yıllarda yükseldiğini göstermektedir. Ancak, ülkemizin, sektörün Dünyada oluşturduğu katma değerden aldığı pay da giderek azalmaktadır. Çünkü, Türkiye’deki sofralık zeytin miktarında son yıllarda meydana artış hacmi, Dünya’daki artışa oranla daha yavaş olmuş ve buna bağlı olarak üretimdeki payımız da giderek azalmıştır.

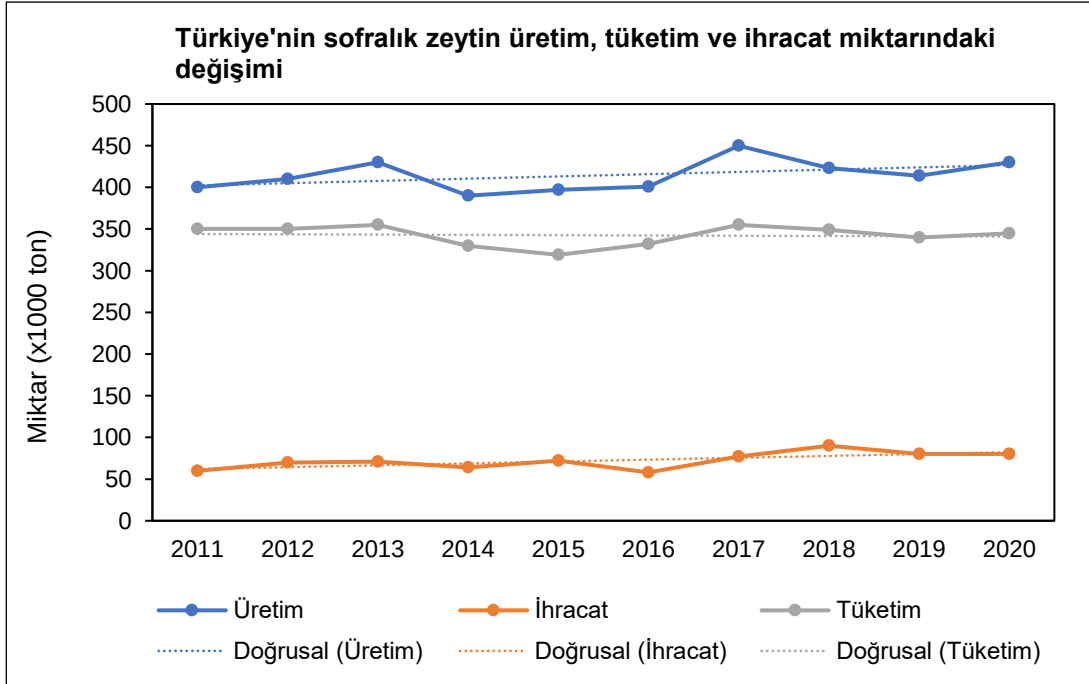
²⁴ Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü Ulusal Kümelenme Stratejisi Raporu, Sayfa 243.

Tablo 30. Türkiye'deki sofralık zeytin üretimi, tüketimi, ihracatı, ithalatı ve stoktaki değişimine ait miktarlar

Parametre	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Üretim										
Miktarı, (x1000 ton)	400	410	430	390	397	401	450	423	414	430
Dünyadaki payı, %	16,44	16,32	16,16	15,11	15,41	13,81	13,70	14,60	13,54	13,72
Tüketim										
Miktarı, (x1000 ton)	350	350	355	330	319	332	355	349	340	345
Dünyadaki payı, %	13,71	13,88	14,24	13,31	12,74	12,19	12,33	11,95	11,15	11,27
İhracat										
Miktarı, (x1000 ton)	60	70	71	64	72	58	77	90	80	80
Dünyadaki payı, %	8,58	10,45	11,05	10,51	11,78	8,89	12,00	13,40	11,42	11,64
İthalat²⁵										
Stoktaki değişim (x1000 ton)	-10	-10	4	-4	6,5	11	18	-16	-6	5

Kaynak: IOC (2021) verilerinden üretilmiştir.

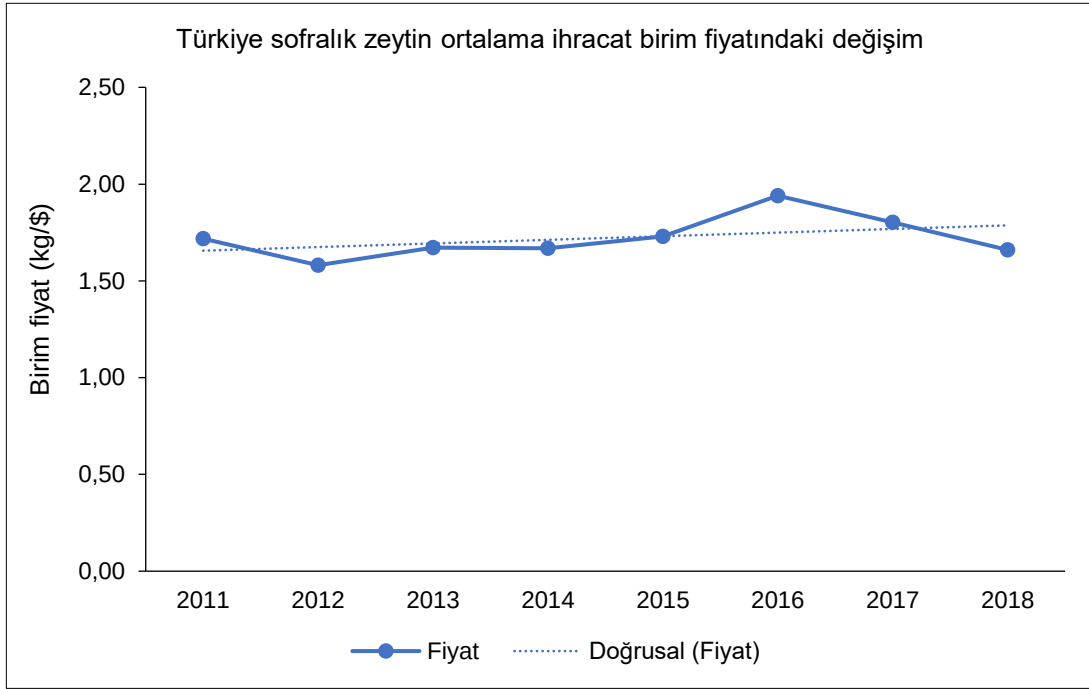
Şekil 23. Türkiye'nin son 10 yılda sofralık zeytin üretim, tüketim ve ihracat miktarındaki değişimi

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir.

²⁵ Türkiye'nin sofralık zeytin ithalatı bulunmamaktadır.

Şekil 24. Türkiye sofralık zeytin ortalama ihracat birim fiyatlarının son 10 yıldaki değişimi*

Kaynak: www.trademap.org

Son 10 yıldaki sofralık zeytin üretim miktarımız dalgalı bir değişim gösterse de artış trendi sergilemiştir. Bu süre zarfında, yurt içi sofralık zeytin tüketim miktarında belirgin bir değişim olmaması, üretimdeki artışın ihracatta değerlendirildiğini göstermektedir. Bu durum ihracat miktarındaki artıştan da anlaşılabilmektedir (Şekil 23). Ayrıca, sofralık zeytin ihracat fiyatlarının artış eğiliminde olması (Şekil 24) yurt içi tüketimini sınırlayan bir etken olarak kabul edilebilir. Sektörün sağladığı karlılığı açısından sofralık zeytinde ihracat miktarının artırılmasına yönelik stratejiler geliştirilmelidir. Yurt içi sofralık zeytin arz-talep dengesine bakıldığında, genel olarak bu dengenin sağlandığı ve çoğunlukla üretimdeki dalgalanmaya bağlı olarak sezon sonu stoklarında artış veya azalış şeklinde düşük oranlı değişimler olduğu söylenebilir. Talep fazlasının olduğu yıllarda önceki sezon sonu stoklar devreye alınarak bu denge sağlanmaya çalışılmıştır.

Talep analiziyle ilgili yukarıda veriler ve değerlendirmelerden çıkartılacak temel sonuç, Dünya’da ve Türkiye’de zeytinyağı ve sofralık zeytin üretimindeki artış ihracat kaynaklı olarak artarken, sofralık zeytin üretiminde önce olan ülkelerdeki iç tüketim miktarı da azalma eğilimi göstermiştir. Bu azalmada, sofralık zeytin ihracat fiyatlarının zamanla yükselmesinin etkili olduğu düşünülmektedir. Dünya ve Türkiye’de zeytincilik tarımı artan talebe bağlı olarak zamanla yaygınlaşmakta ve buna bağlı sektörler de büyümeye devam etmektedir. Bu eksende, Mardin ve Derik özelinde zeytincilikte son

yıllarda yaşanan değişim/gelişim durumunu görebilmek amacıyla Tablo 31 hazırlanmıştır. Zeytinlik alanı, ağaç sayısı ve üretim miktarına ait değişim durumu, Mardin ve Derik özelinde Dünya ve Türkiye'deki değişimle karşılaştırılarak bu Tablo 'da özet şeklinde verilmiştir. Bölgemiz, Ülkemiz ve Dünya genelinde zeytin ekili alanların son 10 yılda yayıldığı görülmektedir. Periyodisite ve iklim faktörlerinin Dünya genelindeki yıllık üretim kapasitesini büyük oranda etkilediği anlaşılmaktadır. Derik'te ise son birkaç ekili alanda bir miktar artış olduğu (%6), ancak bu artışın Mardin, Bölge, Türkiye ve Dünya'daki artışa oranla düşük olduğu belirlenmiştir. Son 10 yılda zeytinlik alanındaki bu artışa rağmen ilçenin zeytin ağacı varlığı 10 yıl önceki miktara göre azalmıştır. Bu azalmanın, ilçe halkının ve/veya çiftçisinin zeytinciliğe gereken önemi vermemesinden ileri geldiği tahmin edilmektedir.

Tablo 31. Zeytin üretimine ilişkin temel verilerin Dünya, Türkiye, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Mardin düzeyinde son 10 yıldaki değişim oranları

Veri Türü	Veri Ölçeği	Son 10 yıldaki-değişim oranı, %
Zeytin Ekili Alan da	Dünya	9,6 ↑
	Türkiye	10,1 ↑
	Güneydoğu A.B.	24,2 ↑
	Mardin	41,2 ↑
	Derik	6,0 ↑
Toplam ağaç varlığı	Dünya*	
	Türkiye	21,1 ↑
	Güneydoğu A.B.	97,7 ↑
	Mardin	-26,1 ↓
	Derik	-45,5 ↓
Üretilen Toplam Zeytin Miktarı	Dünya	2,3 ↑
	Türkiye	35,1 ↑
	Güneydoğu A.B.	50,5 ↑
	Mardin	-13,2 ↓
	Derik	-31,6 ↓
Üretilen Sofralık zeytin miktarı	Dünya	28,8 ↑
	Türkiye	7,5 ↑
	Güneydoğu A.B.	28,8 ↑
	Mardin	-20,8 ↓
	Derik	-31,6 ↓

Kaynak: TÜİK ve FAOSTAT verilerinden üretilmiştir; * Veri elde edilememiştir.

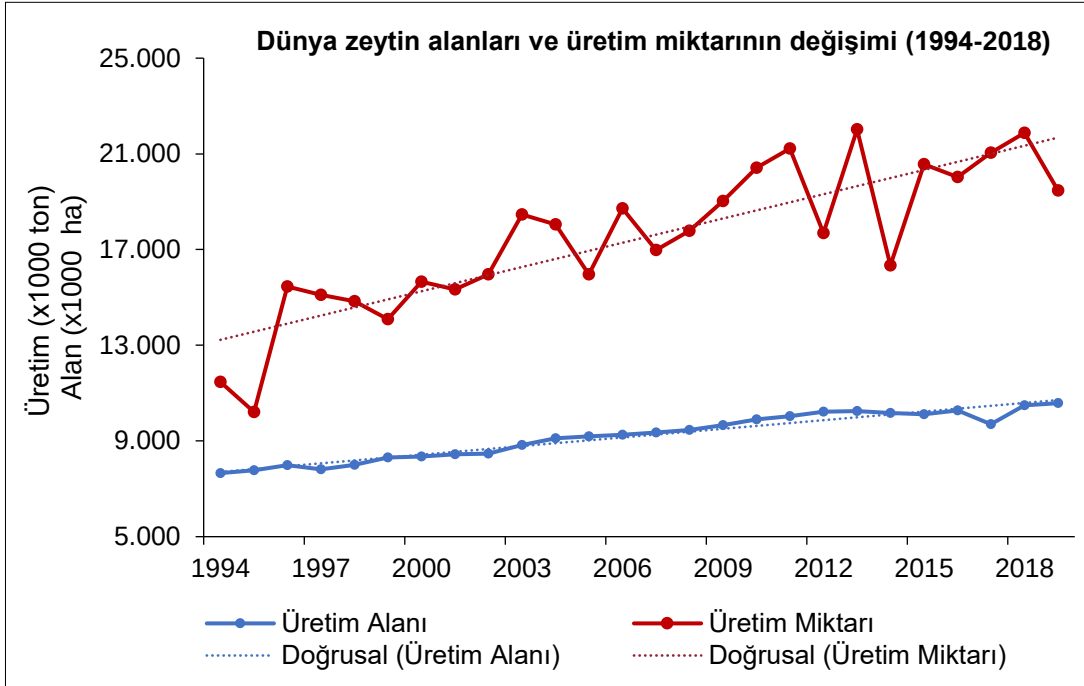
5.1.2. Talebin geçmişteki büyüme eğilimi

5.1.2.1 Dane zeytin talebinin geçmişteki büyüme eğilimi

Dünya'daki talebin geçmişteki değişimi

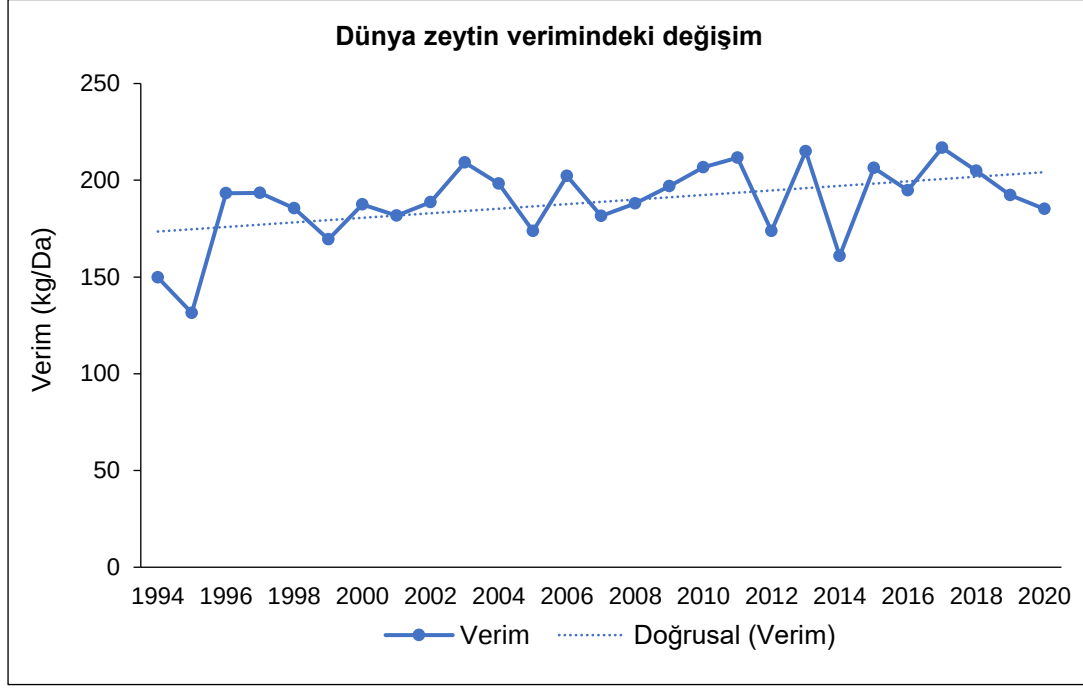
Zeytinlik alanları veya zeytin üretimindeki değişime daha gerilerden bakıldığında, Dünya genelinde zeytincilikteki gelişimin 1990'lı yıllarda hız kazanmaya başladığı görülecektir. 1994-2018 yılları arasında, artan yeni zeytinlik alanlarına paralel olarak üretim miktarı da neredeyse doğrusal bir şekilde artış göstermiştir (Şekil 20). Bu süre zarfında Dünyadaki toplam zeytinlik alanları %53,60, üretim miktarı ise %8,92 oranında artmıştır. Ayrıca, modern tarımsal uygulamalara bağlı olarak Dünya genelindeki zeytin veriminde artış olduğundan (Şekil 26) zeytin üretim miktarı ekiliş alanlarına göre daha hızlı artış göstermiştir.

Şekil 25. Dünya'daki zeytinlik alanları ve üretim miktarının geçmişteki değişimi (1994-2018)

Kaynak: FAOSTAT (2021) verilerinden elde edilmiştir

Şekil 26. Dünya zeytin verimindeki değişim (1994-2020)

Kaynak: FAOSTAT verilerinden elde edilmiştir.

Türkiye'deki talebin geçmişteki değişimi

Son 20-25 yıllık geçmiş verilerine göre, Türkiye'de zeytinlik arazileri açık bir şekilde artmıştır. Bu zaman diliminde, yıllık dane zeytin üretimi periyodisite nedeniyle geniş bir aralıkta değişim gösterse de ortalama miktar bakımından zaman içerisinde artış göstermiştir. 2007-2008 yıllarından itibaren dane zeytin üretimindeki dalgalanmanın azaldığı görülmektedir (Şekil 27). Bu durumun, bahçecilik tekniklerinin gelişmesi ve daha düşük periyodiste gösteren çeşitlerin ekilişinden kaynaklandığı tahmin edilmektedir.

Şekil 27. Türkiye'deki zeytinlik alanları ve üretim miktarının geçmişteki değişimi

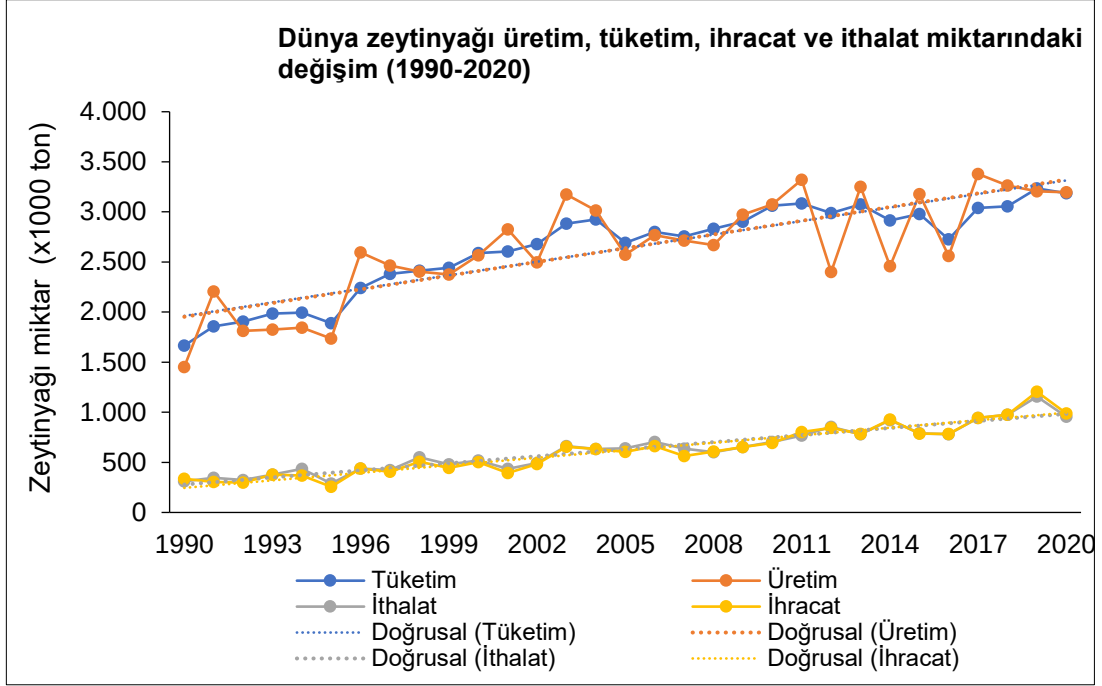
Kaynak: IOC (2021) verilerinden sağlanmıştır (Erişim tarihi: 20.06.2021).

5.1.2.2. Zeytinyağı talebinin geçmişteki büyüme eğilimi

Dünya'daki talebin geçmişteki değişimi

Zeytinyağı talebindeki artış trendi, dane zeytin üretiminin de artmasına vesile olan en büyük etkidir. Bu bakımdan, 90'lı yıllarda zeytin tarımında başlayan artışı en çok zeytinyağı talebi yönlendirmiştir. Bunun temel nedeni, Dünyada üretilen toplam dane zeytinin büyük oranda zeytinyağı üretiminde kullanılmasıdır. 1990'dan günümüze kadarki süreçte, Dünya genelinde zeytinyağı talep parametreleri olarak hem tüketim miktarı hem de dış ticaret miktarları önemli oranlarda artmıştır (Şekil 28).

Şekil 28. Dünya zeytinyağı üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişim

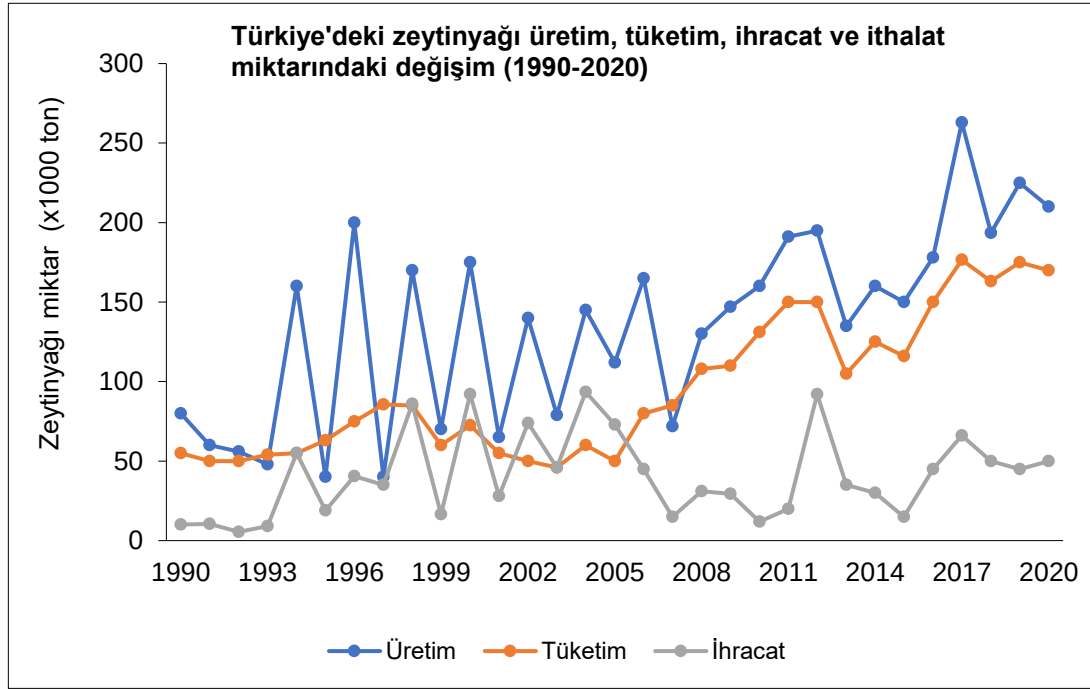

Kaynak: IOC (2021) verilerinden sağlanmıştır (Erişim tarihi: 20.06.2021)

Türkiye'deki talebin geçmişteki değişimi

Türkiye'de son 30 yılda zeytinyağı tüketiminde artış gözlemlenmiştir. Bu durum talep artışının artan bir eğilimde olduğunu göstermektedir. Ancak, bu süreçte zeytinyağı ihracatımızda kayda değer bir artış yaşanmamıştır. Yukarıda da dile getirildiği gibi, Türkiye yıllar boyunca, ürettiği zeytinyağının çoğunu kendi iç piyasasında tüketmiştir. 1990-2020 yılları arasında, toplam zeytinyağı üretim %162 oranında, iç tüketim miktarımız da %209 oranında artmıştır (Şekil 29).

Şekil 29. Türkiye'nin zeytinyağı üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişim

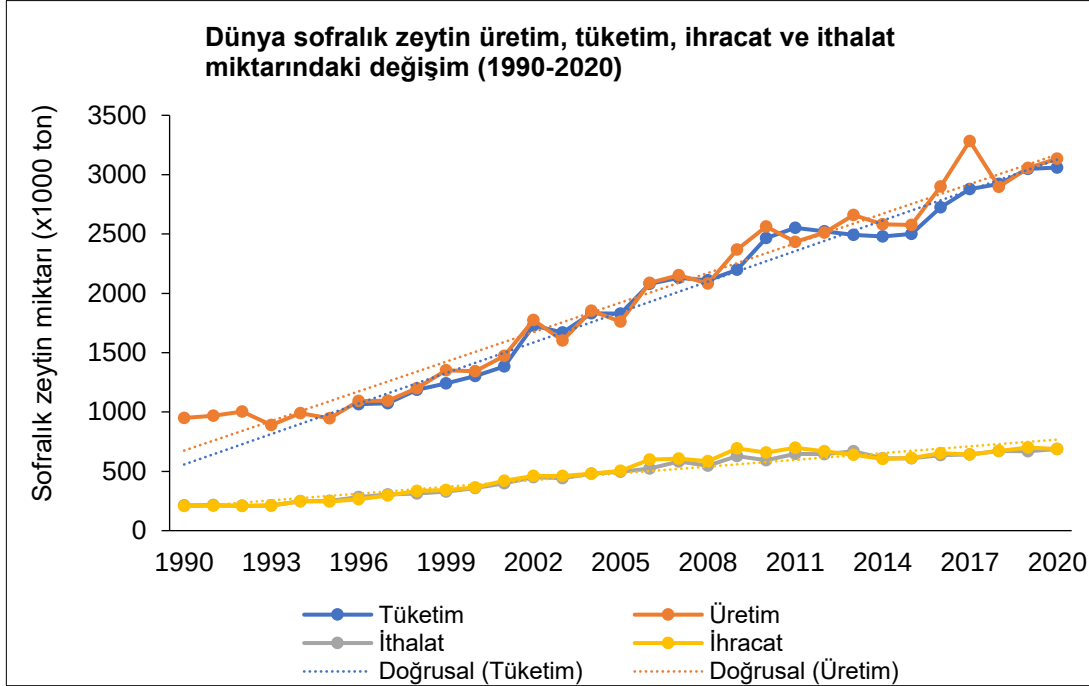
Kaynak: IOC (2021) verilerinden sağlanmıştır (Erişim tarihi: 20.06.2021)

5.1.2.3.Dünya sofralık zeytin talebinin geçmişteki büyüme eğilimi

Dünya'daki talebin geçmişteki değişimi

1990-2020 yılları arasında, sofralık zeytin talebindeki artış zeytinyağındakine oranla daha hızlı olmuştur. Bu süreç boyunca, Dünya'daki toplam sofralık zeytin üretimi %229 oranında artmıştır (Şekil 30).

Şekil 30. Dünya sofralık zeytin üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişimi

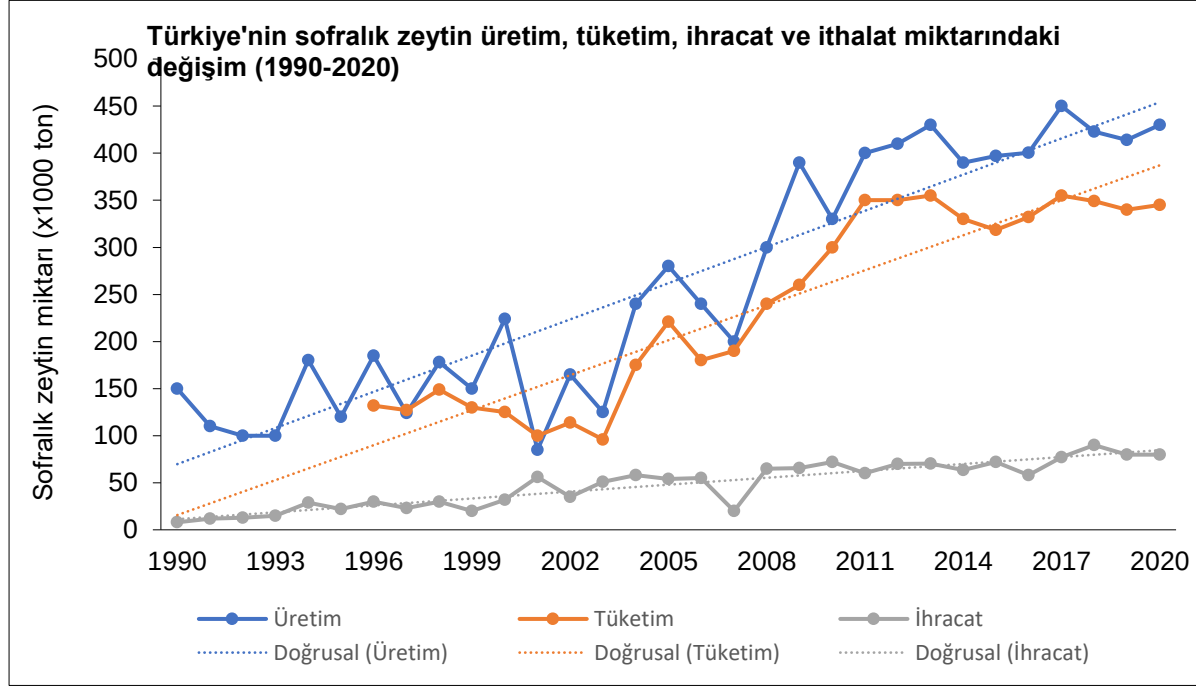

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir (Erişim tarihi: 20.06.2021)

Türkiye'deki talebin geçmişteki değişimi

1990-2020 yılları arasında Türkiye'nin toplam sofralık zeytin üretimi %138, ihraç ettiği miktar ise %175 oranında artış göstermiştir (Şekil 31).

Şekil 31. Türkiye'nin sofralık zeytin üretim, tüketim, ihracat ve ithalat miktarındaki değişim

Kaynak: IOC (2021) verilerinden elde edilmiştir (Erişim tarihi: 20.06.2021)

5.1.3. Mevcut talep düzeyi hakkında bilgiler

5.1.3.1. Dünya zeytinyağı ve sofralık zeytin denge verileri

Uluslararası Zeytinyağı Konseyi'nin açıkladığı son denge verilerine (2018) göre, Dünyadaki toplam zeytinyağı arzının sezon başı stokla (706 bin ton)²⁶ beraber yaklaşık 3,97 milyon ton iken, toplam talep miktarı 3,06 milyon ton olmuştur (Tablo 32). Bu durumda, bir sonraki yıl 911 bin ton sezon sonu stok miktarıyla başlasa da yıllar içerisindeki arz-talep miktarının birbiriyle örtüştüğü bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle, talep miktarında artış, arz miktarına göre değişim göstermektedir. Bu bakımdan, mevcut talep düzeyi, arz miktarındaki artışa bağlı olarak dengeli bir şekilde yükselmektedir. AB ülkeleri (toplamda), Türkiye ve Tunus gibi üretimde önde olan ülkeler zeytinyağında dış ticaret fazlası vermektedir. 2018 yılı verilerine göre dış

²⁶ T.C. Ticaret Bakanlığı, Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2019 Yılı Zeytin ve Zeytinyağı Raporu, Sayfa: 8.

ticaret fazlası söz konusu ve toplam talep edilen miktarın üretilen miktardan fazla olduğu görülmektedir. Bu durumda 2018 yılında talep fazlası söz konusudur. 2019 ve 2020 yıllarında ise Türkiye’de sofralık zeytinde arz fazlası olmuştur (Tablo 24).

Tablo 32. Ülkelere göre zeytinyağı denge verileri (2018)

Ülke	Miktar (x1000 ton)				Dünyadaki payı, %			
	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim
AB Ülkeleri	2.264	145	648	1.509	69,41	14,87	66,46	49,36
Fas	200	6	28	150	6,13	0,62	2,87	4,91
Türkiye	194	0	50	163	5,95	0	5,13	5,33
Tunus	140	0	160	40	4,29	0	16,41	1,31
Suriye	104	0	29	75	3,19	0	2,97	2,45
Cezayir	97	0	0	92	2,97	0	0	3,01
Mısır	41	4	1	45	1,26	0,41	0,10	1,47
Arjantin	28	2	22	8	0,86	0,21	2,26	0,26
Lübnan	26	0	7	19	0,80	0	0,72	0,62
Ürdün	21	0	1	21	0,64	0	0,10	0,69
Avustralya	20	32	3	50	0,61	3,28	0,31	1,64
Şili	19	2	12	9	0,58	0,21	1,23	0,29
Libya	16	0	0	17	0,49	0	0	0,56
ABD	16	347	7	351	0,49	35,59	0,72	11,48
Filistin	15	0	3	13	0,46	0	0,31	0,43
İsrail	14	11	0	25	0,43	1,13	0	0,82
Arnavutluk	13	1	0	14	0,40	0,10	0	0,46
İran	12	3	0	15	0,37	0,31	0	0,49
Çin	6	46	0	52	0,18	4,72	0	1,70
Brezilya	0	86	0	86	0	8,82	0	2,81
Kanada	0	47	0	47	0	4,82	0	1,54
Japonya	0	69	0	69	0	7,08	0	2,26
Meksika	0	17	2	15	0	1,74	0,21	0,49
Rusya	0	24	0	24	0	2,46	0	0,79
Diğerleri	20	137	6	152	0,61	14,05	0,62	4,97
Toplam	3.262	975	975	3.057	100	100	100	100

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 21.06.2021)

IOC’nin sofralık zeytin denge verilerine ilişkin paylaştığı istatistikler (2018), toplam arzın (3,06 milyon ton) bu sene için toplam talebi (3,07 milyon ton) karşılayamadığı ve oluşan açığın bir önceki sezon stoklarından (756 bin ton)²⁷ karşılandığını

²⁷ Ticaret Bakanlığı, Esnaf, Sanatkârlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü, 2019 Yılı Zeytin ve Zeytinyağı Raporu, Sayfa: 10.

göstermektedir (Tablo 31). Bu bakımdan, Dünya'daki talep artışı da dikkate alınarak Ülkemizin sofralık zeytin ihracat miktarının artırılması gerekmektedir.

Tablo 33. Ülkelere göre sofralık zeytin denge verileri (2018)

Ülke	Miktar (x1000 ton)				Dünyadaki payı, %			
	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim	Üretim	İthalat	İhracat	Tüketim
AB Ülkeleri	769	114	276	568	25,15	17,07	39,37	18,63
Mısır	600	0	60	600	19,62	0	39,37	19,68
Türkiye	423	0	90	349	13,83	0	39,37	11,45
Cezayir	300	0	0	305	9,81	0	39,37	10
Fas	130	1	99	32	4,25	0,15	39,37	1,05
Peru	124	0	39	90	4,05	0	39,37	2,95
Suriye	110	0	1	109	3,60	0	39,37	3,57
Arjantin	80	0	56	35	2,62	0	39,37	1,15
İran	77	0	0	75	2,52	0	39,37	2,46
Arnavutluk	25	7	8	31	0,82	1,05	39,37	1,02
Ürdün	24	4	5	22	0,78	0,60	39,37	0,72
Tunus	23	0	0	24	0,75	0	39,37	0,79
Lübnan	20	3	2	21	0,65	0,45	39,37	0,69
İsrail	16	4	0	20	0,52	0,60	39,37	0,66
ABD	16	172	6	182	0,52	25,75	39,37	5,97
Meksika	15	11	7	21	0,49	1,65	39,37	0,69
Şili	13	20	2	33	0,43	2,99	39,37	1,08
Filistin	9	1	0	9	0,29	0,15	39,37	0,30
Avustralya	4	19	0	23	0,13	2,84	39,37	0,75
Libya	3	9	0	12	0,10	1,35	39,37	0,39
Brezilya	0	118	0	118	0	17,66	39,37	3,87
Kanada	0	33	0	33	0	4,94	39,37	1,08
Japonya	0	4	0	4	0	0,60	39,37	0,13
Rusya	0	28	0	28	0	4,19	39,37	0,92
Uruguay	0	3	0	3	0	0,45	39,37	0,10
Diğerleri	29	123	0	152	0,95	18,41	39,37	4,99
Toplam	3.058	668	701	3.049	100	100	100	100

Kaynak: IOC (Erişim tarihi: 21.06.2021)

Dünya'da gerek zeytinyağı gerekse sofralık zeytinde artan talebin karşılanmasında yüksek kaliteli zeytin çeşitlerinin kullanımı giderek önem kazanmaya başlanmıştır. Varsa bu çeşitlerin üstün özellikleri, bunlar pazarlamada ön planda tutulmakta ve böylece rekabette avantaj elde edilebilmektedir. Üretici firmalar, tek çeşitten ve belirli çeşitlerin karışımına yönelik üretim ve paketleme yolunu bir markalaşma metodu

olarak kullanmaya başlamıştır. Markalaşmada, *coğrafi işaret* başarılı bir uygulama olarak öne çıkmaktadır. Coğrafi işaret ile özellikleri tanımlanmış, kalitesi ve orijinalliği belgelenmiş zeytinyağları tüketiciler için daha güvenli görülmektedir. Zeytinyağı, Dünyada en çok taklit veya tağşişi yapılan gıdalardan biridir. Bu nedenle, coğrafi işaret zeytinyağı pazarında haksız rekabeti önlemede etkili bir çözüm olarak karşımızda durmaktadır. İtalya, İspanya ve Yunanistan zeytinyağında coğrafi işareti bir fırsat olarak başarılı şekilde kullanmakta ve çeşit bazlı olarak üretilen natürel sızma zeytinyağlarını yüksek fiyatlarla pazarlayabilmektedir. Ülkemizde ise, coğrafi işaret ile ilgili uygulamalarda istenen başarı tam olarak sağlanamamıştır.

Önümüzdeki yıllarda, Türkiye'nin zeytinyağında pazarlama ve markalaşmayla ilgili eksikliklerin giderilmesi ve dış ihracat payının da buna bağlı olarak yükselmesi beklenmektedir. Ayrıca, iç piyasadaki tüketim miktarında beklenen artış da dikkate alınırsa zeytin üretim kapasitemizin daha da artırılması gerektiği sonucu ortaya çıkar.

Bölgede zeytinyağı ve sofralık zeytinde mevcut talep düzeyi

2018 yılı verilerine göre Türkiye'de kişi başı yıllık ortalama zeytinyağı tüketimi 2,36 kg, sofralık zeytin tüketimi ise 5,15 kg kadardır. Bölgeler bazında zeytinyağı ve sofralık zeytin tüketim dağılımlarını gösteren kesin bilgiler bulunmamaktadır. Bu bakımdan, bölgelerin talep düzeyi; bölgelerdeki sofralık ve yağlık dane zeytin üretim miktarları, bölge nüfusu ve ülkenin ortalama zeytinyağı ve sofralık tüketim verileri kullanılarak tahmin edilebilir. Bu verilerle yapılan hesaplama göre, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde üretilen toplam zeytinyağı miktarından kişi başına düşen zeytinyağı payı (2,55 kg) ülke ortalamasına yakın olmaktadır. Bölge için 1,58 kg olarak hesaplanan kişi başı sofralık tüketim miktarına göre ise, Bölgenin sofralık zeytin üretim miktarının buradaki talebi karşılamada yetersiz olduğunu göstermektedir.

Mardin için, bu şekilde takribi olarak yapılan değerlendirmeye göre, ilin zeytinyağı üretiminin ildeki talebi karşılamada çok yetersiz kalmaktadır. Bölge için zeytinyağı üretimindeki bu ihtiyaç, yöredeki tüketicilerin kendileri veya araçlar vasıtasıyla Hatay, Kilis ve Nizip gibi yerlerden zeytinyağı temin edilmesiyle giderilmeye çalışılmaktadır. Aynı şekilde, ildeki sofralık zeytin üretim rekoltesinin de il genelindeki ihtiyaca yetmediği söylenebilir. Bu nedenle, ildeki talebi de karşılama amacı güden projelerle burada veya üretime elverişli olabilecek civar yerlerde zeytincilik geliştirilmelidir.

5.1.3.2. Anket Sonuçları

Çiftçilerle yapılan anketler

Bu bölümde, Mardin ili Derik ilçesinde zeytin yetiştiriciliğine ilişkin algı, beklenti ve düşünceleri ortaya koymak amacıyla 51 farklı çiftçi ile yapılan anket sonuçları değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Değerlendirmeler

Ankete katılan çiftçilerin yaşları 23 ile 67 arasında olup tamamı erkektir. Bunların %51,0'si ilköğretim, %29,4'ü lise, %17,6'sı üniversite mezunu iken %2'si okuma yazma bilmemektedir. Arazi varlığı ise 0-230 dekar arasında değişmektedir. %9,8'i hisseli, %90,2 ise hisseli olmayan arazilerin %96,1'inin tapu sahibi çiftçilerin kendisidir. Çiftçilerin %60,8'inin tarım dışı geliri ve %68,6'sının sosyal güvencesi olmasına karşın, %39,2'sinin tarım dışı geliri ve %31,4'ünün herhangi bir sosyal güvencesi bulunmamaktadır. Ankete katılan Derikli çiftçilerin %49'u zeytin bahçesi (zeytin ekili arazisi) varlığına sahiptir.

Çiftçi temsilcilerinin zeytinine bakış açılarını ve sektörünün sorunlarını belirlemek amacıyla önceden hazırlanmış faktörlere ilişkin düşüncelerine başvurulmuştur. Kesinlikle katılmıyorum 1, katılmıyorum 2, kararsızım 3, katılıyorum 4 ve kesinlikle katılıyorum 5 vererek değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Zeytin yetiştiriciliğinin ekonomik düzeyi hakkında çiftçilerin bilgisine ilişkin cevapları Tablo 34, Tablo 35 ve Tablo 36'da sunulmuştur. Zeytin yetiştiriciliğinin kar ve/veya zararına ilişkin çiftçilerin yarısından fazlasının (%56,9) bilgi sahibi olmadığı, %43,1'inin ise bu bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. Çiftçilerin %78,4'ü zeytin yetiştiriciliğinin diğer tarım ürünlerine göre daha karlı olduğunu düşünürken, %5,9'u karlı olmadığını ve %15,7'si ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Ankete katılanların %17,6'sı bölgede çok uzun süre zeytincilik yapılması nedeniyle karlı olmadığı fikrine katılırken, %7,8'i kararsız, %74,5'i ise bu düşünceye katılmadığını belirtmişlerdir. Bu sonuçlar zeytin bahçesi olanlar zeytinin karlı olduğunu düşünmesine rağmen, zeytinciliğin kar ve zarar düzeyi hakkında yeterli ve sağlıklı bilgilere sahip olmadığını göstermektedir. Ayrıca zeytin bahçesi bulunmayan ve arazisi sahibi olmayan çiftçilere zeytin yetiştiriciliği ve ekonomik değeri ile ilgili bilgilendirmeler vermek amacıyla projeler yapılmalıdır.

Tablo 34. Zeytin yetiştirmenin kar/zararı hakkında bilgi sahibi değilim

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	3.9
Katılmıyorum	39.2
Kararsızım	0
Katılıyorum	51.0
Kesinlikle Katılıyorum	5.9

Tablo 35. Zeytin diğer ürünlere göre karlı bir üründür

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	0
Katılmıyorum	5.9
Kararsızım	15.7
Katılıyorum	70.6
Kesinlikle Katılıyorum	7.8

Tablo 36 Zeytincilik eski bir faaliyet olduğundan artık karlı değildir

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	7.8
Katılmıyorum	66.7
Kararsızım	7.8
Katılıyorum	17.6
Kesinlikle Katılıyorum	0

Derik ilçesi ve halkının sosyoekonomik gelişimine zeytinciliğin bölgede yaygınlaşmasının katkıda bulunacağını düşünenlerin oranı %98 iken, sadece %2'si bu fikre katılmadığını ifade etmiştir (Tablo 37). Çiftçilerin %76,5'i arazisine zeytin bahçesi kurmayı istediğini, %7,8'i istemediğini, %15,7'si ise kararsız olduğunu belirtmiştir (Tablo 38). Ankete katılan bölge çiftçisinin %86,2'si Derik'te zeytinciliğin yaygınlaşması için kurumlar tarafından yeterli desteğin sağlanmadığını, %11,8'i destek verildiğini, %2'si ise kararsız olduğunu belirtmiştir (Tablo 39). Zeytinin ilçede yaygınlaşması için sadece fidan desteğinin yeterli olduğuna çiftçilerin %80,4'  katılmadığını, %15,7'si katıldığını ve %3,9'u ise kararsız olduğunu söylemiştir (Tablo 40). Çiftçilerin %64,7'si herhangi bir destek almadan arazisine zeytin bahçesi kurmak istemediğini, %17,7'si kurmak istediğini, %17,6'si ise kararsız kaldığını belirtmiştir. (Tablo 41). Devletin destek vermesi durumunda çiftçilerin %96,1'sı zeytin bahçesi

kurmayı düşündüğünü, %3,9'ı ise kararsız kaldığını belirtmiştir (Tablo 42). Ankete katılanların %74,5'i yeterli maddi gücü olmadığı için zeytin bahçesi kurmadığını, %13,7'si yeterli maddi imkâna sahip olduğunu ifade etmişlerdir (Tablo 43).

Tablo 37. Zeytinciliğin Bölgede yaygınlaşmasının ilçe için faydalı olacaktır

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	0
Katılmıyorum	2.0
Kararsızım	0
Katılıyorum	88.2
Kesinlikle Katılıyorum	9.8

Tablo 38. Gelecekte araziye zeytin bahçesi kurmak istiyorum

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle katılmıyorum	0
Katılmıyorum	7.8
Kararsızım	15.7
Katılıyorum	70.6
Kesinlikle Katılıyorum	5.9

Tablo 39. İlçede zeytin üretiminin artması için Devlet kurumları yeterli desteği veriyor

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	43.1
Katılmıyorum	43.1
Kararsızım	2.0
Katılıyorum	11.8
Kesinlikle Katılıyorum	0

Tablo 40. Sadece fidan desteği zeytinin ilçede yaygınlaşması için yeterlidir

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	33.3
Katılmıyorum	47.1
Kararsızım	3.9
Katılıyorum	15.7
Kesinlikle Katılıyorum	0

Anket sonuçlarına göre, bölge çiftçisinin çoğunun zeytin bahçesi kurmak için yeterli ekonomik güce sahip olmadığı, destek olmadan zeytinciliğin bölgede gelişmesinin zor olacağı, desteklerin sadece fidan temini ile sınırlı kalmaması gerektiği, maddi destekle birlikte teknik bilgi ve ekipman desteğinin sağlanmasının gerekli olduğu sonuçlarını çıkarmak mümkündür.

Tablo 41. Herhangi bir destek olmazsa da arazime zeytin bahçesi kurmak istiyorum

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	9.8
Katılmıyorum	54.9
Kararsızım	17.6
Katılıyorum	15.7
Kesinlikle Katılıyorum	2.0

Tablo 42. Devlet destek sunarsa arazimde zeytin bahçesi kurmak isterim

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	0
Katılmıyorum	0
Kararsızım	3.9
Katılıyorum	74.5
Kesinlikle Katılıyorum	21.6

Tablo 43. Maddi imkânım olmadığından zeytin bahçesi kuramıyorum

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	3.9
Katılmıyorum	9.8
Kararsızım	11.8
Katılıyorum	70.6
Kesinlikle Katılıyorum	3.9

Çiftçilerin zeytin yetiştiriciliğine bölgede yeterli zeytin işleme tesisi olmamasının etkisine ilişkin vermiş olduğu cevaplar Tablo 44'te verilmiştir. Buna göre, ankete katılanların %82,4'ü bölgede yeterli tesisi olmaması nedeniyle zeytin yetiştiriciliği

yapmadığını belirtirken, %%15,7'si tesisin yetiştiricilikte etkili olmadığını, %2' si kararsız olduğunu bildirmişlerdir.

Tablo 44 Yeterli işletme tesisleri olmadığından zeytin yetiştirmek istemiyorum

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5.9
Katılmıyorum	9.8
Kararsızım	2.0
Katılıyorum	76.5
Kesinlikle Katılıyorum	5.9

Zeytinin verime gelmesi uzun zaman aldığından bahçe kurmak istemiyorum diyenlerin oranı %43,2 iken, bu durumun zeytin bahçesi kurmada etkili olmadığını belirtenlerin oranı %31,4, kararsızların oranı ise %23,5 olmuştur (Tablo 45). Derik çiftçisinin bölgede modern zeytin işleme tesislerinin/fabrikalarının kurulmasına ilişkin görüşleri Tablo 46'da gösterilmiştir. Çiftçilerin hemen hemen tamamı (%96) bölgenin modern tesis/fabrika ihtiyacı olduğunu bildirirken, sadece %4 ise gerekli görmemiştir. Çiftçilerin bir önceki sezonda zeytinden elde ettiği gelire ilişkin memnuniyetlerini gösteren sonuçlar Tablo 47'de verilmiştir. Çiftçilerin %38,9'u elde ettiği gelirden memnun iken, %3,9'u memnun olmadığını belirtmiştir. Ankete katılanların yarıdan fazlası (%56,9) bu konuda kararsız kalmışlardır.

Anket sonuçlarına göre, Derik çiftçisi bölgede yeterli sayıda modern işleme teknolojisine sahip tesis ve/veya fabrikanın bulunmamasını zeytin yetiştiriciliğinin önündeki engellerden biri olarak görmektedir. Ayrıca, zeytin yetiştiriciliğini kısıtlayan diğer faktörlerin elde edilen gelirin yetersiz ve ileriye dönük beklentilerin bulunmaması olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 45. Zeytinin verime gelmesi uzun zaman aldığından bahçe kurmak istemiyorum

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5.9
Katılmıyorum	25.5
Kararsızım	23.5
Katılıyorum	41.2
Kesinlikle Katılıyorum	2.0

Tablo 46. İlçenin zeytin işletme tesislerine/fabrikalarına ihtiyacı var

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	2.0
Katılmıyorum	2.0
Kararsızım	23.5
Katılıyorum	66.7
Kesinlikle Katılıyorum	29.4

Tablo 47 Geçtiğimiz üretim sezonunda zeytinden elde ettiğim gelirden memnunum

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	0
Katılmıyorum	3.9
Kararsızım	56.9
Katılıyorum	33.3
Kesinlikle Katılıyorum	5.9

Ankete katılan Derik Çiftçisine, zeytin üretiminin ilçede artışının önündeki engelleri belirlemek amacıyla önceden hazırlanmış parametrelere ilişkin düşüncelerine başvurulmuştur. Bu parametrelere ilişkin hiç engel değil 1, engel değil 2, kararsızım 3, kısmen engeldir 4 ve büyük engeldir 5 vererek değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Bölgede zeytin işleme tesislerinin yetersiz olmasının zeytin tarımına engel olduğuna ilişkin çiftçilerin yaklaşımları Tablo 48’de verilmiştir. Ankete katılan çiftçilerin zeytin işleme tesisini yetersiz olmasını %60,8 oranında engel, %35,3 oranında kısmen engel olarak görürken, sadece %3,9’u bölgede tesisin olmamasını engel olarak görmemektedir.

Tablo 48. İlçede veya yakın çevrede zeytin işletme tesislerinin yetersiz olması

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	0
Engel değil	3.9
Kararsızım	0
Kısmen engeldir	35.3
Büyük Engeldir	60.8

Derik çiftçisinin %94,1'i (%54,9'u büyük engel, %39,2 kısmen engel) zeytincilik tarımı hakkında bilgisinin yetersiz olmasının zeytin tarımının gelişmesine engel olduğunu, %2.'si engel olmadığını düşünürken, %3,9'u kararsız kalmıştır (Tablo 49). Ankete katılanların %92,2'si zeytin bahçesi kurulum maliyetinin fazla ve %82,3'ü ise zeytin fidanı fiyatlarının yüksek olmalarının zeytinciliğin gelişimine engel olduğunu, sırasıyla %3,9'u ve %11,8'i engel olmadığını belirtirken, %3,9'u ve %5,9'u ise kararsız kalmıştır (Tablo 50 ve Tablo 51). Görüldüğü üzere üretimde de üretici için fiyat önemli bir faktördür.

Tablo 49. İlçe çiftçilerinin zeytincilik tarımı hakkında bilgisinin yetersiz olması

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	0
Engel değil	2.0
Kararsızım	3.9
Kısmen engeldir	39.2
Büyük Engeldir	54.9

Tablo 50. Zeytin bahçesi kurulumunun yüksek maliyetli olması

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	0
Engel değil	3.9
Kararsızım	3.9
Kısmen engeldir	19.6
Büyük engeldir	72.6

Tablo 51. Zeytin fidanı fiyatlarının yüksek olması

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	2.0
Engel değil	9.8
Kararsızım	5.9
Kısmen engeldir	29.4
Büyük engeldir	52.9

Ankete katılanların ilçeye ait güvenilir zeytin fidan çeşitlerinin yeterli olmamasının zeytin tarımının gelişmesine etkisine dair düşünceleri Tablo 52'de verilmiştir. Buna

göre, çiftçilerin %84,3'ü zeytin tarımının gelişimine ilçeye ait güvenilir zeytin fidan çeşitlerinin yeterli olmamasını engel olduğunu düşünürken, %7,8'i engel görmezken, %7,8'i ise kararsız kalmıştır.

Tablo 52. İlçeye ait güvenilir zeytin fidan çeşitlerinin yeterli olmaması

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	0
Engel değil	7.8
Kararsızım	7.8
Kısmen engeldir	54.9
Büyük engeldir	29.4

Etkin zeytin çiftçi örgütlerinin olmamasının Derik'te zeytin tarımının gelişmesine etkisi dair sonuçlar Tablo 53' te verilmiştir. Çiftçilerin çok büyük bir kısmı (%74,5'i büyük engel, %17,6'sı kısmen engel) bu parametreyi engel olarak görürken, %2'si engel olmadığı belirtirken, %5,9'u ise kararsız kalmıştır.

Tablo 53. Zeytinle ilgili etkin çalışan çiftçi örgütlerinin olmaması

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	
Engel değil	2.0
Kararsızım	5.9
Kısmen engeldir	17.6
Büyük engeldir	74.5

İlçede zeytin tarımının artmasına bölge çiftçisinin %94,1'i (%43,1 kısmen engel, %51,0 büyük engel) genç neslin genelde tarımla özelde de zeytincilik uğraşmak istememesini (Tablo 54), %98,0'ı (%49,0 kısmen engel, %49,0 büyük engel) ilçenin sürekli dışarıya göç vermesini (Tablo 55), %98,0'ı (%9,8 kısmen engel, %88,2 büyük engel) devletin verdiği desteğin yeterli olmamasını (Tablo 56) engel olarak görmektedir. Ankete katılanların %3,9'u yeni nesillerin zeytincilik ve tarımla uğraşmak istememesi, %2'si ise ilçenin dışarıya sürekli göç vermesi ve devletin verdiği desteğin yetersiz olması konularında kararsız kalmıştır.

Tablo 54. Yeni nesillerin zeytincilik ve tarımla uğraşmak istememesi

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	2.0
Engel değil	0
Kararsızım	3.9
Kısmen engeldir	43.1
Büyük engeldir	51.0

Tablo 55. İlçenin dışarıya sürekli göç vermesi

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	0
Engel değil	0
Kararsızım	2.0
Kısmen engeldir	49.0
Büyük engeldir	49.0

Tablo 56. Devletin verdiği desteğin yetersiz olması

Katılım düzeyi	Oran (%)
Hiç engel değil	0
Engel değil	0
Kararsızım	2.0
Kısmen engeldir	9.8
Büyük engeldir	88.2

Devletin teşvik veya destek vermesi durumunda kaç dekarlık arazide zeytin bahçesi kurabileceklerine dair anket sorusuna çiftçilerin verdiği cevaplar Tablo 57’de verilmiştir. Buna göre, ankete katılan çiftçilerin %33,3’ü 5-10 dekar, yaklaşık yarısı 10-20 dekar arasında zeytin bahçesi kurabileceğini belirtmiştir. Buna karşın, sadece %2’si destek olsa bile kurmayacağını belirtmiştir. Ayrıca destek verilmesi durumunda 100 dekara kadar zeytin bahçesi kurabileceğini belirten çiftçiler de bulunmaktadır.

Tablo 57. Devlet teşvik veya destek sunarsa kaç dekarlık zeytin bahçesi kurabilirsiniz

Alan (Dekar)	Oran (%)
5-10	33.3
10-20	47.1
20-50	13.7
50-100	3.9
Hiç kurmadım	2.0

Derik çiftçisinin ilçede zeytin üretiminin yaygınlaştırılması için yapılması gerekenlere dair düşünceleri ve anket sonuçları 4 başlık altında özetlenebilir. Bunlar; eğitim talepleri, çiftçi örgütlenmeleri, devlet destekleri ve zeytin işleme fabrikasının kurulmasıdır.

Eğitim talepleri: Özellikle zeytin yetiştiriciliği olmak üzere, zeytin üretimi, işlenmesi ve ticareti ile ilgili bütün aşamalarda uzman kişilerce eğitimlerin verilmesi ve farkındalık oluşturulması,

Çiftçi örgütlenmeleri: Zeytin üretiminin bütün aşamalarına katılan kişi, kurum ve kuruluşların örgütlenmesi için teşvik ve destek verilmesi, eğitimlerin gerçekleştirilmesi,

Devlet destekleri: zeytin üretimi yapanlara ve yapacaklara güvenilir ve sağlıklı fidan temini, sulama sistemi kurulum ve arazisi olmayanlara arazi temini için desteklerin verilmesi, elektrik ve su ücreti vb. giderlerle ilgili zeytin üreticilerine pozitif ayrımcılık sağlanması,

Fabrika kurulması: Derik'te ve/veya bölgede zeytin işleyen (salamura zeytin, zeytin ezmesi, zeytinyağı) modern fabrikaların kurulması, zeytinden katma değerli ürünler elde etmek amacıyla çalışmaların yapılması durumunda zeytin üretiminin yaygınlaşacağı ve artacağı düşünülmektedir.

Satıcı/Esnaf/Firma ile Yapılan Anketler

Bu bölümde, bölgede gıda ticareti yapan gerçek/tüzel kişilerin Derik zeytinine ilişkin görüş, talep ve düşüncelerini almak amacıyla Mardin (11), Diyarbakır (10) ve Şanlıurfa'da (15) yapılan anket sonuçları değerlendirilmiştir.

Bulgular ve Değerlendirmeler

Ankete katılanların %13,9'u kadın, %86,1'i erkektir. Bunların %41,7'si ilköğretim, %44,4'ü lise, %13,9'u üniversite mezunudur. Satıcıların %22,2'si 1-5 yıl arası, %13,9'u 5-10 yıl arası, %63,9'u ise 10 yıldan daha uzun bir süredir sektörde faaliyette bulunmaktadır. Katılımcıların tamamı zeytin ticaretiyle uğraştığını ve yıllık minimum 60 kg, maksimum 60.000 kg zeytin sattığını belirtmişlerdir. Zeytin satışlarıyla ilgili bilgiler Tablo 58'de verilmiştir.

Tablo 58. Satıcı/Esnaf/Firma zeytin satış miktarları ve oranları

Yıllık zeytin satış miktarı (kg)	Oran, %	Yıllık zeytin satış miktarı (kg)	Oran, %
60	2.8	5000	11.1
200	2.8	6000	5.6
300	2.8	7000	5.6
500	11.1	10000	2.8
600	5.6	15000	2.8
1000	8.3	16000	2.8
1300	2.8	20000	2.8
2500	2.8	42500	2.8
3000	13.9	50000	5.6
3200	2.8	60000	2.8

Zeytin ticaretiyle uğraşanların tamamı (%100) siyah zeytin satışı gerçekleştirmektedir. Siyah zeytin satış miktarı yıllık en az 60 kg, en çok 50.000 kg olarak gerçekleştirilmiştir. Sektörde sofralık salamura yeşil zeytin satanların oranı %61,1 olup, satış miktarı maksimum 12.000 kg olarak belirlenmiştir. Yıllık salamura siyah ve yeşil zeytin satış miktarları ve oranları Tablo 59 ve Tablo 60'da gösterilmiştir.

Tablo 59. Salamura siyah zeytin satış miktarları ve oranları

Yıllık siyah zeytin satış miktarı (kg)	Oran, %	Yıllık siyah zeytin satış miktarı (kg)	Oran, %
60	2.8	2500	5.6
200	5.6	3000	16.7
300	2.8	3200	2.8
350	2.8	4000	2.8
400	5.6.	4500	2.8
500	2.8	5000	8.3
600	2.8	10000	5.6
650	2.8	15000	2.8
1000	11.1	40000	2.8
2000	2.8	49000	2.8
		50000	5.6

Tablo 60. Salamura yeşil zeytin satış miktarları ve oranları

Yıllık yeşil zeytin satış miktarı (kg)	Oran, %	Yıllık yeşil zeytin satış miktarı (kg)	Oran, %
0	38.9	3000	5.6
100	8.3	5000	5.6
150	2.8	10000	2.8
300	5.6	12000	2.8
350	2.8	1500	2.8
500	5.6.	2000	8.3
1000	5.6	2500	2.8

Zeytin sektöründe Derik zeytinini duyanların ve Derik zeytininin kalitesi hakkında fikir sahibi olanların oranı sırasıyla %72,2 ve %69,4 olduğu saptanmıştır. Mardin'deki ankete katılanlar Derik zeytinini tanımakta ve bilmektedirler. Ayrıca, sektör temsilcilerinde Derik zeytininin kalitesi ve şöhreti hakkında farkındalık mevcuttur. Diyarbakır'daki satıcıların çoğunluğu Derik zeytinini bilmektedirler. Şanlıurfa'daki perakende ve toptan gıda sektöründe Derik zeytinini yeterince bilinmemektedir. Ancak, düşük bilinirliğine rağmen tanıyanlar da kaliteli ve lezzetli olduğu onaylamaktadırlar. Bu sonuçlar genel olarak her üç ilde de daha önce Derik zeytinini duyan ve bilen kişilerin hemen hemen hepsinin kalitesi hakkında bilgi sahip olduğunu göstermektedir.

Satıcı/Esnaf/Firma temsilcilerinin Derik zeytinine bakış açılarını ve bilgileri ile sektörünün sorunlarını belirlemek amacıyla önceden hazırlanmış faktörlere ilişkin düşüncelerine başvurulmuştur. Kesinlikle katılmıyorum (1), katılmıyorum (2), kararsızım (3), katılıyorum (4) ve kesinlikle katılıyorum (5) vererek değerlendirme yapmaları istenmiştir.

Derik zeytininin diğer zeytinlerden daha pahalı olduğu konusunda sektör temsilcilerinin düşünceleri Tablo 61’de sunulmuştur. Bu düşünceye ankete katılanların %41,7’si katıldığını ve %13,9’u katılmadığını belirtirken, %44,4’ü ise bu fikre kararsız kalmıştır. Bu durumda, kararsızlar dağıtıldıktan sonra fiyatların yüksek olduğunu düşünenlerin oranı %63,9 olmaktadır.

Tablo 61. Satıcı/Esnaf/Firma temsilcileri açısından Derik zeytini daha pahalıdır algısının dağılımı

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5.6
Katılmıyorum	8.3
Kararsızım	44.4
Katılıyorum	13.9
Kesinlikle Katılıyorum	27.8

Zeytinin pazarlanmasında paketlemenin önemi gösteren anket sonuçları Tablo 62’de gösterilmiştir. Sektör temsilcilerinin %91,7’si zeytinin pazarlanmasında paketleme/ambalajın önemli olduğunu belirtirken, sadece %8,3’ü paketlemenin önemli olmadığını belirtmiştir. Bu durum özellikle bölgede zeytinlerin dökme ve/veya açıkta satıldığı düşünülüğünde, paketleme yapılabilmesi için bir tesis kurulmasının gerekliliği açısından oldukça önemlidir.

Tablo 62. Satıcı/Esnaf/Firma temsilcileri açısından zeytinin paketleme şekli önemlidir

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5.6
Katılmıyorum	2.8
Kararsızım	0
Katılıyorum	25.0
Kesinlikle Katılıyorum	66.7

Yüksek zeytin fiyatının tüketicinin alış miktarı ve davranışına etkisini gösteren anket sonuçları Tablo 63'te verilmiştir. Yüksek fiyatlı zeytin için alıcı bulmada ankete katılanların %72,2'si zorlanmadığını, %13,9 zorlandığını ve %13,9 ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Bu sonuçlar özellikle Derik zeytininin kalite kriterleri ve özellikleri tüketiciler tarafından bilinmesi durumunda rahatlıkla pazarlanabileceğini göstermektedir.

Tablo 63 Yüksek fiyatlı zeytin için alıcı bulmada zorlanıyoruz

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	8.3
Katılmıyorum	5.6
Kararsızım	13.9
Katılıyorum	19.4
Kesinlikle Katılıyorum	52.8

Derik zeytininin süpermarketlerde, semt pazarlarında ve her yerde satılabileceğine ilişkin Satıcı/Esnaf/Firma temsilcilerinin görüşlerini gösteren sonuçlar Tablo 64, Tablo 65 ve Tablo 66'da gösterilmiştir. Buna göre temsilcilerin %8.42'ü süpermarketlerde satılmasının zor olduğunu, %52,8 rahatlıkla satılabileceğini belirtirken, %38,9'u ise kararsız kalmıştır. Ayrıca, bu düşünceye kesinlikle katılanlarla kararsızların oranı eşit çıkmıştır. Derik zeytinin semt pazarlarında satılması durumunda alıcı bulma fikrine temsilcilerin %44,5'i katılmadığını, %33,3'ü kararsız olduğunu ve %19,5'i katıldığını ifade etmişlerdir. Derik zeytini her türlü satış noktalarında pazarlanmasına temsilcilerin %16,7'si katılmadığını, %38,92 u kararsız kaldığını ve %52,8'i ise katıldığını belirtmişlerdir. Bu sonuçlara göre, Derik zeytininin gerek marketlerde ve açık alanlarda gerekse diğer noktalarda rahatlıkla satılabileceği söylemek mümkündür.

Tablo 64. Derik zeytininin süpermarketlerde satılabilir

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5.6
Katılmıyorum	2.8
Kararsızım	38.9
Katılıyorum	13.9
Kesinlikle Katılıyorum	38.9

Tablo 65. Derik zeytini ancak semt pazarlarında alıcı bulabilir

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	11.1
Katılmıyorum	5.6
Kararsızım	33.3
Katılıyorum	11.1
Kesinlikle Katılıyorum	38.9

Tablo 66. Derik zeytini her türlü satış yerinde satılabileceğine inanıyorum

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5.6
Katılmıyorum	2.8
Kararsızım	38.9
Katılıyorum	13.9
Kesinlikle Katılıyorum	38.9

Derik zeytini yüksek kalite de üretilmesi durumunda satışına ilişkin ankete katılanların düşüncelerini gösteren sonuçlar Tablo 67’de sunulmuştur. Ankete katılanların %61,1’i bu fikre katılırken, %38,9’u kararsız kalmıştır. Kararsızların özellikle Derik zeytini tüketiminin yaygın olmadığı yerlerde olduğu ve bu fikre katılmayan temsilcinin olması dikkate alınması gerekmektedir.

Tablo 67. Derik zeytini yüksek kalitede üretilirse alıcı bulabilir

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	0
Katılmıyorum	0
Kararsızım	38.9
Katılıyorum	16.7
Kesinlikle Katılıyorum	44.4

Derik zeytinin diğer zeytin çeşitlerinden daha yüksek fiyatlarda alıcı bulabileceğine ilişkin sektör temsilcilerinin görüşleri Tablo 68’de verilmiştir. Ankete katılanların %50’si bu konuda kararsız olduğu belirtmiştir. %8,3 katılmazken, %41,7’si katıldığını belirtmiştir.

Tablo 68. Derik zeytinin diğer zeytin çeşitlerinden daha yüksek fiyatlarda alıcı bulabilir

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	8.3
Katılmıyorum	0
Kararsızım	50.0
Katılıyorum	8.3
Kesinlikle Katılıyorum	33.3

Zeytinin pazarlanmasında ambalajlanmasında miktarının 1 kg'dan fazla olmasına dair ankete katılanların görüşleri Tablo 69'da gösterilmiştir. Bu düşünceye katılan satıcıların oranı %83,3 iken, sadece %5,6'sı katılmadığını ve %11,1'i kararsız kaldığını belirtmiştir. Bu durum Derik zeytininde ambalajın 1 kg ve daha üzeri olması gerektiğini göstermekle birlikte, süpermarketler için daha düşük miktarlarda da ambalajlama yapılabilir.

Tablo 69. Zeytinde en çok tercih edilen paketleme gramajları 1 kg'dan büyük olanlardır

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	0
Katılmıyorum	5,6
Kararsızım	11,1
Katılıyorum	19,4
Kesinlikle Katılıyorum	63,9

Derik zeytinin lezzetine ilişkin sektör temsilcilerinin düşüncelerini gösteren sonuçlar Tablo 70'de sunulmuştur. Katılımcıların %2,8'i Derik zeytinin birçok çeşitten daha lezzetli olduğunu düşünmediğini, %36,1'i kararsız kaldığını ve %61,1'i ise daha lezzetli olduğunu ifade etmişlerdir. Bu durum özellikle zeytin ticaretiyle uğraşan ve bu zeytin çeşidini bilenlerin Derik zeytinini daha lezzetli ve kaliteli olduğunu düşündüğünü göstermesi nedeniyle dikkate alınması gerekmektedir.

Tablo 70. Derik zeytinin birçok çeşide göre daha lezzetli olduğunu düşünüyorum

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	2.8
Katılmıyorum	0
Kararsızım	36.1
Katılıyorum	8.3
Kesinlikle Katılıyorum	52.8

Derik zeytininin markalaşmasına ilişkin temsilcilerin görüşlerini gösteren sonuçlar Tablo 71’de verilmiştir. Katılımcıların %47,2’si kararsız kalırken, %30,5’i markalaşmadığını, %22,3 markalaştığını belirtmiştir.

Tablo 71. Derik Zeytini markalaşmıştır

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	19.4
Katılmıyorum	11.1
Kararsızım	47.2
Katılıyorum	5.6
Kesinlikle Katılıyorum	16.7

Sofralık zeytinde çeşidin önemine ilişkin Satıcı/Esnafl/Firma temsilcilerinin görüşleri Tablo 72’de gösterilmiştir. Zeytin ticaretiyle uğraşanların sadece %8,4’ü çeşidin önemli olmadığını belirtirken, %2,8’i kararsız kalmıştır. Temsilcilerin çok büyük bir kısmı (%88,9) zeytin ticaretinde çeşidin çok önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 72. Sofralık zeytin sektöründe çeşit önemlidir

Katılım düzeyi	Oran (%)
Kesinlikle Katılmıyorum	5.6
Katılmıyorum	2.8
Kararsızım	2.8
Katılıyorum	13.9
Kesinlikle Katılıyorum	75.0

Sektör temsilcilerinin kaliteli Derik zeytininin kilogram fiyatına ilişkin düşünceleri Tablo 73’te verilmiştir. Ankete katılanlar tarafından kaliteli Derik zeytinin kilogram fiyatının en az 13 TL, en yüksek ise 45 TL olması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca %30,6’sı

Derik zeytininin fiyatı hakkında herhangi bir tahmin yapmanın zor olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 73. Kaliteli Derik zeytinin 1 kg satış fiyatı ne olmalıdır

Derik zeytininin kg fiyatı	Oran (%)	Derik zeytininin kg fiyatı	Oran (%)
Tahminde bulunmamıştır	30.6	30	5.6
13	2.8	32	2.8
15	5.6	35	5.6
18	2.8	40	11.1
20	2.8	45	5.6
22	2.8	25	8.3
24	5.6	27	2.8
29	5.6		

Satıcı/Esnaflar/Firma temsilcilerinin Standart kalitede üretilmiş Derik zeytininden yılda ortalama ne kadar satış yapabileceklerine dair tahminleri Tablo 74'te gösterilmiştir. Sektörde faaliyet gösterenlerin Derik zeytin satış potansiyelinin minimum 25 kg, maksimum 4.500 kg olabileceğini belirtmişlerdir. Ayrıca Derik zeytinin fiyatına ilişkin yorum yapmayan satıcıların zeytinin satış potansiyeline ilişkin yorum yapamamıştır.

Tablo 74. Standart kalitede üretilmiş Derik zeytininden yılda ortalama ne kadar satış yapabilirsiniz

Derik zeytininin satış miktarı (kg)	Oran (%)	Derik zeytininin satış miktarı (kg)	Oran (%)	Derik zeytininin satış miktarı (kg)	Oran (%)
Tahminde bulunmamıştır	30.6	500	2.8	2500	5.6
25	5.6	600	2.8	3000	2.8
200	2.8	800	2.8	4000	2.8
225	2.8	1250	2.8	4500	5.6
250	8.3	1500	8.3		
350	2.8	2000	2.8		
375	2.8	2250	2.8		

Mardin'deki sektör temsilcilerinin Derik zeytinin pazarlanabilmesine ve markalaşmasına yönelik düşüncelerinin ve anket sonuçlarının değerlendirilmesi aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Bölgede üretilen zeytinler yetersiz olup, zeytin üretimini artırılması gerekmektedir.
- Zeytin üretiminin artırılması amacıyla modern yetiştiricilik teknikleri kullanılmalıdır.
- Orijinal ve güvenilir Derik zeytini üretilerek tüketicilerin güveni kazanılmalıdır.
- Derik'te zeytincilikle ilgili örgütlerin kurulması, kooperatifleşmenin mutlaka yapılması gerekmektedir.
- Derik zeytininin kalitesinin korunması ve markalaşması için çalışmalar yapılmalıdır.
- Derik zeytininden katma değeri yüksek ürünler üretmek amacıyla modern teknikleri kullanan fabrika(lar) kurulmalıdır.
- Derik zeytininin tanıtım ve reklamını yapmak amacıyla fuarlara katılım sağlanmalı ve tadım faaliyetleri yapılmalıdır.
- Tanıtım ve reklam faaliyetlerinde Derik zeytinin tarihi özelliğine vurgu yapılmalıdır.
- Derik zeytininin Türkiye'de ve Dünya'da satış potansiyelini artırmak amacıyla yeni ve modern pazarlama tekniklerinden yararlanılmalı ve e ticaret satışı gerçekleştirilmelidir.
- Gıda güvenliğiyle birlikte kaliteli üretim, markalaşma ve pazarlama kanallarını yayınlama için profesyonel elamanlardan yardım alınmalıdır.

Diyarbakır'daki sektör temsilcilerinin Derik zeytinin pazarlanabilmesine ve markalaşmasına yönelik düşüncelerinin ve anket sonuçlarının değerlendirilmesi aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Derik zeytini üreticilerine destek verilmelidir.
- Tuz oranı ile diğer kalite parametreler iyileştirilmeli ve gıda kodeksine uygun üretim yapılmalıdır.
- Depolama sırasında meydana gelecek olumsuzlukları engelleyen modern üretimler yapılmalıdır.
- Görselliği ön planda tutan ve albeniyi artıran ambalajlar kullanılmalıdır.
- Halkın yoğun olarak bulunduğu yerlerde tadıma yönelik paneller gerçekleştirilerek hem satışı hem de tanıtımı yapılmalıdır.
- Sadece dökme olarak değil paketlenerek marketlerde satışının yapılması için çalışma yapılmalıdır.
- Pazar oluşturmak amacıyla uygun fiyat belirlenmeli ve pazar payını artırmak için Ulusal düzeyde tanıtım ve reklam yapılmalıdır.

Şanlıurfa'daki sektör temsilcilerinin Derik zeytinin pazarlanabilmesine ve markalaşmasına yönelik düşüncelerinin ve anket sonuçlarının değerlendirilmesi aşağıdaki gibi özetlenebilir.

- Derik zeytini modern yöntemlerle kaliteli üretilmelidir.
- Ulusal düzeyde tanıtım ve reklam yapılmalıdır.
- Pazar oluşturmak amacıyla uygun fiyat belirlenmelidir.

5.1.4. Mevcut kapasite ve geçmiş yıllar kapasite kullanım oranları

Türkiye'deki sanayi sektörlerinin kapasite kullanım oranları bölge ve ülke özelinde verilmemekle birlikte bütün ürünler için de bu oranlar ayrı ayrı belirlenememektedir. T.C. Merkez bankasına verilerine göre, 2010-2020 arasında gıda ürünlerinin imalatında kapasite kullanım oranları, %70,49-%72,69 arasında değişmiştir.²⁸ Zeytinyağı üretimi yapan tesisler sezonluk olarak faaliyet gösterdiklerinden genelde yıllık kapasite kullanım oranları, bulunduğu bölgeye göre değişmekle beraber bu ortalamaların biraz altında olduğu (%50-60) varsayılmaktadır.^{29,30}

Türkiye'de zeytinyağı çeşitlerini üreten tesislerin sayıları ve üretim kapasiteleri Tablo 73'te gösterilmektedir (2020). Bu tesislerin yıl boyunca çalışması durumunda aylık toplam üretim kapasiteleri yaklaşık 74 bin tondur. 2020 yılındaki Türkiye'nin toplam zeytinyağı üretim miktarı 210 bin tondur. Zeytin hasadı ve yağa işleme sezonu 90 gün olarak kabul edildiğinde zeytinyağı için ülke genelindeki kapasite kullanımı önceki yıllara göre yükselerek ortalama %81,50 olarak belirlenmiş olacaktır.

Zeytinyağında kaliteyi birinci dereceden etkileyen hususlardan biri de zeytinlerin hasadı ile yağa dönüşme süreleri arasında geçen zamandır. Maksimum 3-4 saat olması gereken bu sürenin uzunluğu iki temel duruma bağlıdır. Birincisi, zeytin bahçesi ile yağ tesisi arasındaki mesafe olup bu mesafenin uzun olması istenmez. Diğer ise, tesise ulaştırılan zeytinlerin tesiste bekleme süresidir ki bu süre de yağ tesisinin günlük zeytin işletme kapasitesine bağlıdır. Bu aşamada günlük kapasite yetersizliğine bağlı oluşabilecek herhangi bir yığılma, zeytinyağında ciddi kalite kayıplarına neden olacaktır. Bu bilgiler ışığında, Mardin'deki kapasite kullanımıyla ilgili durum aşağıda belli varsayımlarla ifade edilmiştir.

²⁸ T. C. Merkez Bankası, Kapasite Kullanım Oranları, https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/collapse_21/6007/DataGroup/turkish/bie_kko2/, Erişim tarihi: 02.08.2021

²⁹ Akın F. OLGUN, M. Metin ARTUKOĞLU, Hakan ADANACIOĞLU, Türkiye'de Zeytin Sıkma Tesislerinin Karlılığı ve Etkinliği: Ege Bölgesi Örneği, Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg., 2011, 48 (3), Sayfa: 217-227

³⁰ T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Karacadağ Kalkınma Ajansı, Şanlıurfa İli Zeytinyağı İşleme Tesisi Ön Fizibilite Raporu, 2021.

Tablo 75. Türkiye'deki zeytinyağı üreten işletmelerin sayısı ve üretim kapasiteleri

İl Adı	Natürel sızma zeytinyağı		Yalnızca zeytinden elde edilen yağlar		Rafine zeytinyağı	
	Kayıtlı üretici	Üretim kapasitesi, (kg/yıl)	Kayıtlı üretici	Üretim kapasitesi, (kg/yıl)	Kayıtlı üretici	Üretim kapasitesi, (kg/yıl)
Afyon			1	*	2	*
Adıyaman					3	*
Adana	2	*				
Antalya	15	9.017.469			1	*
Aydın	31	38.563.000	4	2.674.320		
Balıkesir	39	66.603.065	5	5.509.927	5	24.089.500
Bursa	10	11.217.800			10	19.164.600
Çanakkale	7	13.442.100			6	13.254.000
Denizli			1	*		
Eskişehir					1	*
Gaziantep	9	8.645.000	2	*		
Hatay	22	54.305.800			1	*
Mersin	29	8.986.000			1	*
İstanbul					1	*
İzmir	50	118.427.600	7	20.103.000	13	240.755.867
Konya					1	*
Kocaeli	1	*				
Manisa	22	30.604.800	7	13.597.000	36	64.977.500
Muğla	20	20.485.000			11	6.107.600
Şanlıurfa	1	*				
Karaman	1	*				
Osmaniye	6	3.758.700				*
Tekirdağ						*
Toplam	245	440.524.534	29	50.285.447	94	385.248.705

Kaynak: TOBB (2021), Erişim Tarihi: 30.06.2021; * Kayıtlı üretici sayısı 3 ve daha az ise üretim kapasitesi bilgileri verilmemektedir.

Mardin geneli olarak bir adet olmak üzere Derik'te yerleşik bulunan ve günlük zeytin işletme kapasitesi 20 ton olarak bildirilen bir adet zeytinyağı sıkma tesisi bulunmaktadır. İlde üretilen toplam yağlık dane zeytin miktarı (2020) 443 tondur. Bunun dışında, Derik ve diğer ilçelerde üretilen sofralık zeytinlerden de önemli oranda

yağlık olarak değerlendirilen bir miktar bulunmaktadır. Bölgeye özgü olan bu durumun nedeni, sofralık ham zeytinler doğal metotlarla yeşil sofralık (kıрма) zeytinlere dönüştürülmesidir. Bu işleme metodu için dane zeytinler yaklaşık 25-30 gün süren bir zaman diliminde hasat edilmektedir. Hasadı yapılan sofralık zeytinler, elekten geçirilerek boyutlarına göre sınıflandırılmakta ve bu yolla ayrılan küçük boyutlardaki taneler de yağa işlenmek üzere mevcut yağ tesisine taşınmaktadır. Bu şekilde yağa dönüştürülen zeytinlerin kesin miktarı bilinmemekle birlikte 500 ton civarında olduğu tahmin edilmektedir. Haliyle, toplamda bin ton civarında dane zeytin bir aylık bir zaman diliminde mevcut tesisin kapasitesini zorlamakta ve burada yığılmaya bağlı olarak üretilen zeytinyağlarının kalitesi de olumsuz etkilenmektedir.

Bunun dışında, Derik'te üretilen zeytinyağına olan talebin hak ettiği katma değere dönüşmemesine ilişkin esas sorun, zeytinyağını paketleme-şişeleme şeklinde işleyebilecek tesisin bulunmamasıdır. Çeşide bağlı kalitesiyle belli bir talebi oluşturan ve üretim miktarı fazla olmayan Derik zeytinini için yağa dönüştürülmede en uygun işleme ölçeği olarak butik üretim önerilmektedir. Butik üretimlerde, zeytinyağı daha kolay bir şekilde iyi kalitede üretilebilmekte ve böylece pazar fiyatı da daha yüksek olmaktadır. Türkiye gibi, zeytinyağında pazarlama ve markalaşma sorunları yaşayan ülkeler için butik üretim tesislerinin artırılması tavsiye edilmektedir.

Tablo 74'teki verilere ve üretilen toplam sofralık miktarına (2020) göre, sektörün bu sanayi koluna ilişkin kapasite kullanım oranı %79,81 olarak hesaplanmıştır. Bu kapasite kullanım oranı, gıda ürünleri imalatı için aynı yıl belirlenen orandan (%70,58) daha yüksektir.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, hatırı sayılır zeytin üretim potansiyeline rağmen sofralık zeytin işleme tesisleri çok kısıtlı sayıdadır (Tablo 76). Mardin veya zeytin üretiminin gerçekleştiği çevre illerde herhangi bir sofralık zeytin işleme tesisi bulunmamaktadır. Oysa, sektördeki mevcut piyasa koşullarına göre, sofralık olarak işlenen Derik zeytinlerinin oluşturabileceği katma değer zeytinyağına oranla daha yüksektir. İlin (veya Bölgenin) sofralık zeytinde önemli pazarımız olan Irak'a olan yakınlığı sofralık üretim için dış ticarete potansiyel bir ihracat pazarı olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca zeytin üreticisi olmayan AB ülkeleri ve diğer Ortadoğu ülkeleri de butik üretimler için potansiyel pazarlar olarak görülmesi bu tür yatırımları gerekli kılan etkenlerdir.

Tablo 76. Türkiye’deki sofralık zeytin üreten işletmelerin sayıları ve üretim kapasiteleri

İl Adı	Zeytin (Sirke/asetik asitle hazırlanmış)		Zeytin, (Hazırlanmış veya korunmuş)	
	Kayıtlı üretici	Üretim kapasitesi, (kg/yıl)	Kayıtlı üretici	Üretim kapasitesi, (kg/yıl)
Adana	3	*	4	2.588.240
Ankara	1	*		
Antalya	2	*	1	*
Aydın	25	79.240.460	6	9.910.408
Balıkesir	30	63.412.743	15	14.209.200
Bursa	35	199.935.179	8	10.962.325
Çanakkale	2	*	1	*
Gaziantep			1	*
Hatay	4	4.724.400	1	*
Mersin	1	*	1	*
İstanbul			1	*
İzmir	21	24.558.644	16	11.124.429
Manisa	100	190.331.866	10	10.122.254
Mardin			1	*
Muğla			1	*
Şanlıurfa	1	*		
Uşak	1	*		
Karaman	1	*		
Kilis	1	*	1	*
Osmaniye	1	*	1	*
Tekirdağ	2	*		
Toplam	231	571.824.182	75	71.161.193

Kaynak: TOBB (2021), Erişim Tarihi: 30.06.2021; * Kayıtlı üretici sayısı 3 ve daha az ise üretim kapasitesi bilgileri verilmemektedir.

5.2. Ulusal ve Bölgesel Düzeyde Gelecekteki Talebin Tahmini

5.2.1. Bölgenin ekonomik büyüme senaryosu ve talep tahminleri ile ilişkisi

2014-2023 TRC3 Bölgesel Kalkınma Planında, bölgesel gelişme stratejisi çerçevesinde “*katma değerli üretim ve hizmet*” başlığı üç temel hedeften biri olarak belirlenmiştir. Bu hedef kapsamında, bölgeye özgü katma değeri yüksek tarımsal ürünlerin üretimini artırılması planın öncelikleri arasına alınmıştır. Bu önceliğe hizmet etmek amacıyla, planda gıda işleme sektörlerinin büyütülmesi de hedef olarak seçilmiştir. Planda bu öncelik ve hedeflerin stratejik önemi şu şekilde ifade edilmiştir:

“Dış ve yerli talebi olan ürünlerin üretilmesi ile Bölge’de gıda sanayinin gelişmesine de katkı sağlanacaktır. Dolayısıyla mikro düzeyde çiftçiye ve makro düzeyde Bölge ve Türkiye ekonomisine katkı artacaktır”

Benzer şekilde, OECD Küresel İlişkiler Sekreterliği tarafından hazırlanan “Türkiye’nin Bölgelerinin Ekonomik Yapısına Giriş” raporunda (2016),³¹ söz konusu bölge planına da atıfta bulunarak, TRC3 bölgesi için gıda ürünleri imalatını, gelişme vaat eden alt sektörler olarak tanımlanmıştır.

Bu bağlamda, işbu projede zeytinyağı ve sofralık zeytin taleplerine ilişkin büyüme tahminleri, plan kapsamında bu sektörlerin bölgede de geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.

5.2.2. Talebin gelecekteki gelişim potansiyeli ve talebin tahmini

Dünya çapında son 20-30 yıldan bu yana zeytinyağı ve sofralık zeytin tüketimi sürekli artış göstermiştir. ABD, Brezilya, Japonya ve Çin gibi zeytinyağında büyük ithalatçı ülkelerin zeytinyağı tüketim miktarları gün geçtikçe artmaktadır. Bu artışa rağmen ithalatçı ülkelerdeki kişi başı zeytinyağı tüketim miktarları üretici ülkelere nazaran düşük seviyelerdedir. Zeytinyağının duysal beğenisi ve sağlığa yararları, onun diğer bitkisel yağlara oranla daha çok talep görmesini sağlayan temel özellikleridir. Ancak, artan bu talebe rağmen dünyada üretilen zeytinyağı miktarının mevcut bitkisel yağlar içerisindeki payı çok küçüktür. Diğer yandan, çoğu ülkede giderek artan alım gücü de zeytinyağı tüketimini artıracak bir başka faktördür. Bu nedenle, zeytinyağı tüketiminin gelecekte de istikrarlı olarak artacağı öngörülmektedir. Sağlık üzerindeki olumlu etkileri zeytinyağında olduğu gibi, sofralık zeytinde de talep devamlı olarak artacaktır. Ayrıca, zeytinyağı ve sofralık zeytin tüketiminin, giderek yaygınlaşan gastronomi, eko ve agro turizm sektörleriyle de artacağı tahmin edilmektedir.

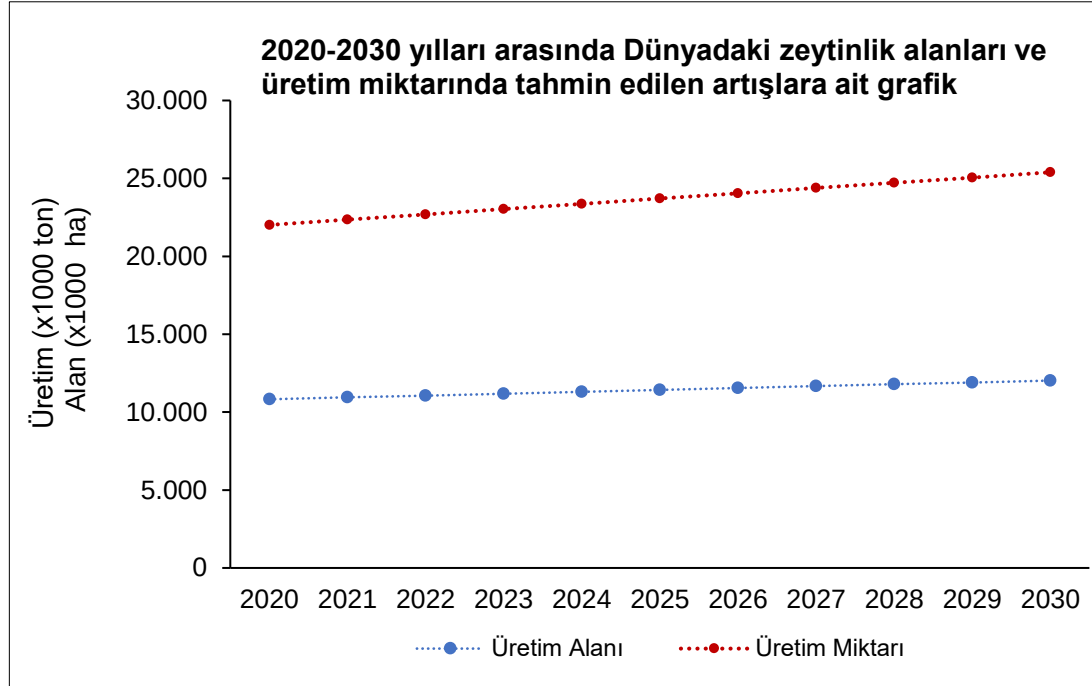
Gelecek 10 yıl içinde, dünyada ve Türkiye’de zeytincilik sektörlerine ilişkin taleplerde beklenen artışlara karşılık gelen tahmini üretim ve tüketim miktarları Tablo 77 ve Şekil 32, Şekil 33, Şekil 34 ve Şekil 35’te verilmiştir.

³¹ OECD Genel Sekreterliği, Türkiye’nin Bölgelerinin Ekonomik Yapısına Giriş, 2016, Sayfa: 100-101

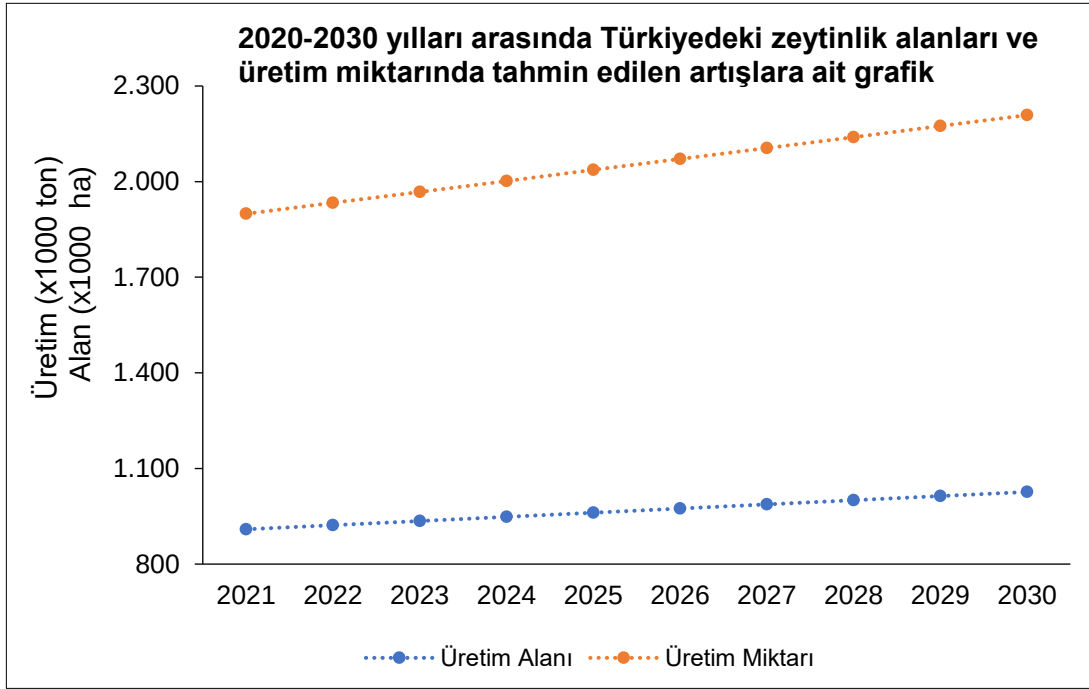
Tablo 77. 2021-2030 arasında Dünya ve Türkiye için dane zeytin, zeytinyağı ve sofralık zeytinde tahmini üretim miktarları

Veri Adı	2020	2030	Tahmini artış oranı, %
Dünya			
Zeytin alanı (x1000 ha)	10.823	12.025	8
Dane zeytin üretimi (x1000 ton)	22.013	25.394	10
Zeytinyağı üretim (x1000 ton)	3.268	3.779	15,62
Sofralık zeytin üretimi (x1000 ton)	3.060	4.122	26,71
Türkiye			
Zeytin alanı (x1000 ha)	887,07	1.026,24	15,68
Dane zeytin üretimi (x1000 ton)	2.120,11	2.208,52	4,16
Zeytinyağı üretim (x1000 ton)	209,90	251,48	19,81
Sofralık zeytin üretimi (x1000 ton)	466,03	581,33	24,74

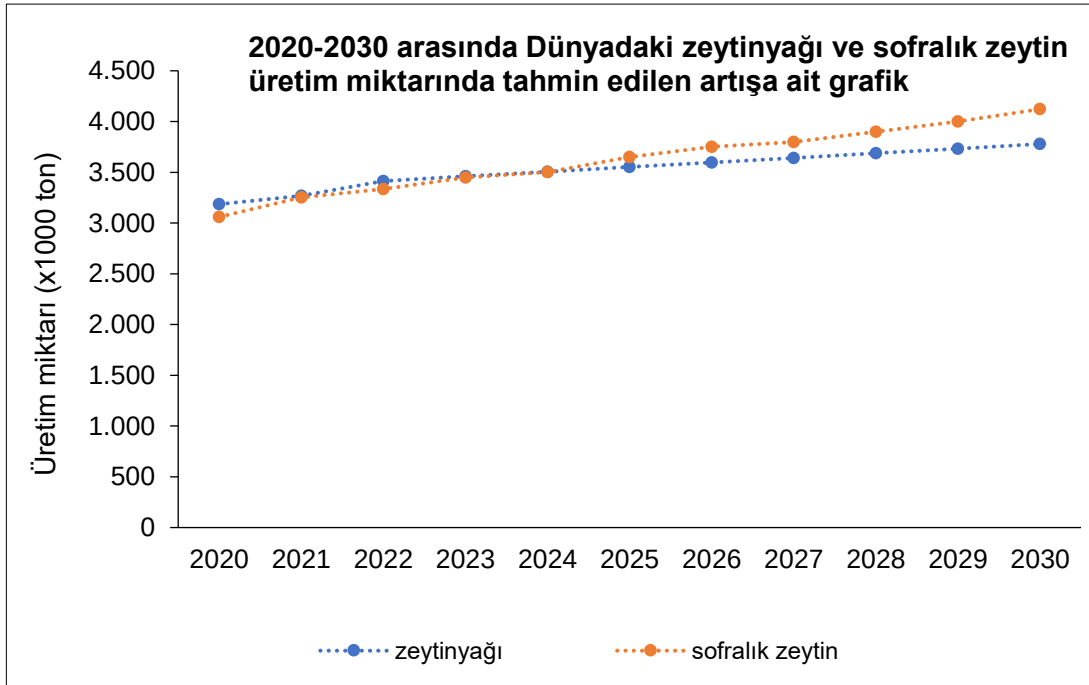
Şekil 32. 2020-2030 arasında Dünyadaki zeytinlik alanları ve üretim miktarında beklenen artış

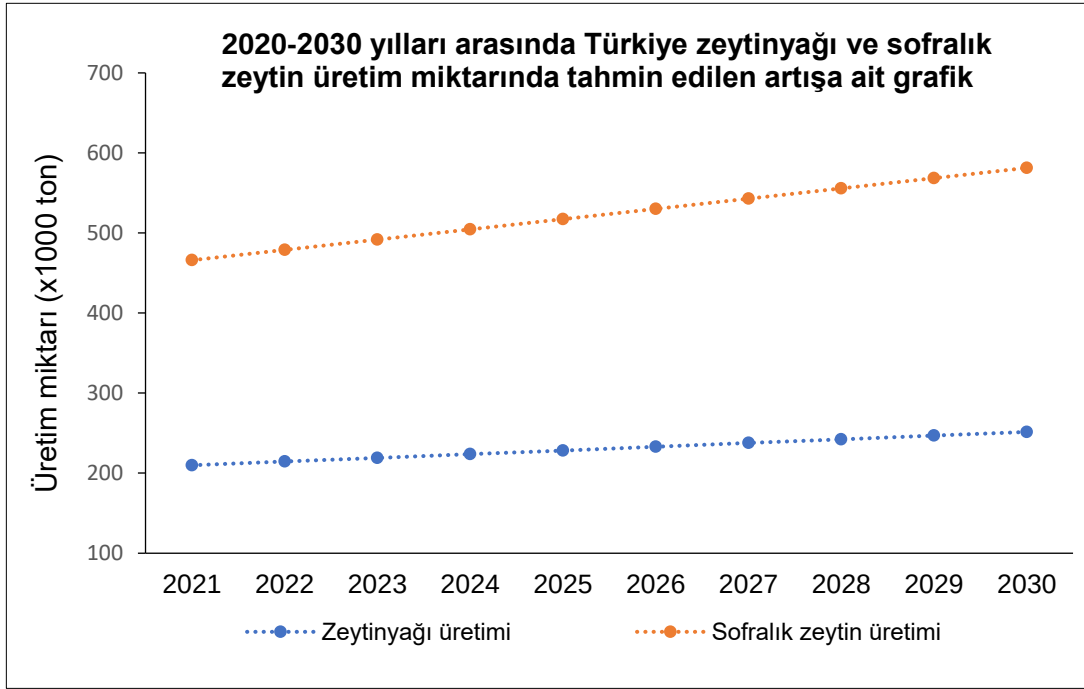
Şekil 33. 2020-2030 arasında Dünyadaki zeytinlik alanları ve üretim miktarında beklenen artış

Şekil 34. 2020-2030 arasında Dünyadaki zeytinyağı ve sofralık zeytin üretim miktarlarında beklenen artış

Şekil 35. 2020-2030 arasında Türkiye'deki zeytinyağı ve sofralık zeytin üretim miktarlarında beklenen artış.

5.2.3. Talep tahminlerine temel teşkil eden varsayımlar, çalışmalar ve kullanılan yöntemler

Gelecekteki talep tahminlerinde, 1990-2019 yılları arasındaki veriler kullanılarak tek değişkenli zaman serileri analizi yapılmıştır. Bu analiz sonucuna dayanılarak sonraki 10 yıllık süreç için sektör talepleri doğrusal regresyon modeliyle tek bir senaryo şeklinde tahmin edilmiştir.

6. MAL VE/VEYA HİZMETLERİN SATIŞ-ÜRETİM PROGRAMI

6.1. Satış Programı

Kurulacak işletmede zeytinyağı ve sofralık zeytin olmak üzere iki ayrı üretim tesisi olacaktır. Ürünlerin satış fiyatları belirlenirken satıcılara yönelik yapılan anketler, benzer ürünlerin internetteki satış mağazalarındaki ortalama fiyatlar ve benzer kaliteye sahip ürünlerin marketlerdeki ortalama fiyatları baz alınmıştır. Bu ortalama fiyatlardan %10 aracı (toptancı/bayi) payı da kesilerek ürün satış fiyatları tahmin edilmiştir.

İşletmenin ilk yılı yatırım dönemi olarak geçeceğinden bu dönemde üretim olmayacaktır. İkinci yıl ilk faaliyet yılı olacak şekilde planlama yapılacaktır.

Ülkemizdeki zeytinyağı ve sofralık zeytinlerin fiyatları bu ürünlerin uluslararası piyasa fiyatlarından etkilenmektedir. Ayrıca, döviz kurundaki oynamalardan ötürü üretilecek ürünlerin tahmini birim satış fiyatları Amerikan Doları üzerinden hesaplanmıştır. Planlanan yatırımın, bölgede Derik zeytini ve zeytinyağını üretimiyle beraber perakende düzeyinde de satışı gerçekleştirecek ilk işletme olması, yatırımcıya fiyat belirleme avantajı sunmaktadır. Bu bakımdan, uygulamadaki birim satış fiyatları raporda tahmin edilen düzeylerden daha yüksek de olabilir. İlk yıl ve sonraki 9 yıl boyunca hedeflenen tahmini birim satış fiyatları yıllar bazında sabit olarak varsayılarak Tablo 78’de verilmiştir.

Tablo 78. İlk yıl ve sonraki yıllarda tahmini birim satış fiyatları (\$) *

Ürün	Yıllar									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Sofralık zeytinler, kavanoz adet fiyatı										
250 g		1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62
500 g		2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82
1000 g		4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73
Zeytinyağı, şişe adet fiyatı										
250 ml		2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37
500 ml		4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14
1000 ml		7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10
Zeytin sıkma hizmeti, kg zeytin										
Kg bedeli		0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03

* Dolu şişe ve kavanozların adet satış fiyatı olarak belirlenmiştir.

6.2. Üretim Programı

Son yıllarda, duyuşal özellikleriyle öne çıkan zeytin çeşitlerinden elde edilen sofralık zeytinler ve zeytinyağı nispeten küçük gramajlı paketler içerisinde satışa sunulmaktadır. Mevcut durum itibariyle üretimi sınırlı olan ve tüketici beğenisi yüksek olan Derik Halhalı zeytini için de birim miktardan daha yüksek katma değer sağlamada en uygun pazarlanma şekli küçük ölçekli paketler içerisinde üretimdir. Bu nedenle, proje kapsamında yapılacak işletmede üretilecek ürünlerin satışa sunulacak paket gramajları küçük tutulmuştur. Bu üretim stratejisinin diğer bir gerekçesi de proje ile üretimi yapılacak zeytinyağının butik ölçekli olarak planlanmasıdır. Butik üretim biçiminde tercih edilen paketleme şekli çoğunlukla bir litre ve daha küçük hacimlerdeki şişelerde üretimdir. Hem sofralık zeytin hem de zeytinyağı yıllık ortalama üretim miktarları belirlenirken Derik ilçesinde üretilen dane zeytin miktarları dikkate alınmıştır.

Üretim ve paketleme dışında, yapılacak işletmenin zeytinyağı tesisinde ilçe ve yakın çevre çiftçilerine belli bir ücret karşılığında zeytin sıkma hizmeti de verecektir. Bu hizmetin bedeli, ülke ortalaması dikkate alınarak kg başına fiyatlandırma yapılarak tahsil edilecektir. Üretimle ilgili bu varsayımlar için proje kapsamında yapılan teknik gezi sonuçlarından da yararlanılmıştır. Proje kapsamında kurulacak işletmenin ürün ve hizmet portföyü Tablo 79’da verilmiştir.

Tablo 79. İşletme üretimi hedeflenen ürünler ve hizmetler

Üretilen ürünler
Sofralık zeytinler
250 gramlık kavanozda
500 gramlık kavanozda
1000 gramlık kavanozda
Natürel sızma zeytinyağı
250 mililitrelik cam şişede
500 mililitrelik cam şişede
1000 mililitrelik cam şişede
Hizmet satışı
Zeytin sıkma

İşletmenin 10 yıllık projeksiyon kapsamında tahmin edilen üretim miktarları Tablo 80’de sunulmuştur.

Tablo 80. İşletmenin 10 yıllık tahmini üretim tonajları

Üretimler	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl	8.yıl	9.yıl	10.yıl
Sofralık zeytin, (Ton)		120	150	170	200	220	225	225	225	225
250 gram kavanoz		24	30	34	40	44	45	45	45	45
500 gram kavanoz		60	75	85	100	110	113	113	113	113
1000 gram kavanoz		36	45	51	60	66	68	68	68	68
Zeytinyağı, (1000 Litre)		75	90	120	127	127	127	127	127	127
250 ml şişe		20	24	32	34	34	34	34	34	34
500 ml şişe		20	24	32	34	34	34	34	34	34
1000 ml şişe		35	42	56	59	59	59	59	59	59
Sıkılan zeytin (Ton)		600	800	900	1080	1080	1080	1080	1080	1080

İşletmenin 10 yılda ürün kalemleri bazında hedeflenen toplam üretimler ürünlerin gramajlarına bölünerek üretilecek ürün adetleri belirlenmiştir (Tablo 81).

Tablo 81. İşletmenin 10 yıllık tahmini üretim adetleri

Üretimler	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl	8.yıl	9.yıl	10.yıl
Sofralık zeytinler, ürün adedi (x1000)										
250 gram kavanoz		96	120	136	160	176	180	180	180	180
500 gram kavanoz		120	150	170	200	220	225	225	225	225
1000 gram kavanoz		36	45	51	60	66	68	68	68	68
Zeytinyağı, ürün adedi (x1000)										
250 ml şişe		80	96	128	135	135	135	135	135	135
500 ml şişe		40	48	64	68	68	68	68	68	68
1000 ml şişe		35	42	56	59	59	59	59	59	59

6.3. Pazarlama Stratejisi

Üretilen ürünler için yurt içi ve yurt dışı fuarlar, internet sitesi (doğrudan satış ve ticari platformlara üye olunarak), müşteri ziyaretleri ve sosyal medya reklamları pazarlama kanalları olarak kullanılacaktır. Ulusal ve uluslararası lezzet yarışmalarına katılım sağlanarak da ürünlerin tanıtımı ve reklamı yapılacaktır. Zincir mağazalar, online satış, yurt içi butik mağazalar ana satış noktaları olarak kullanılacaktır.

Sofralık zeytin ve zeytinyağında kalite en önemli husustur. Türkiye’de zeytinyağı kalitesine ilişkin tüketici bilinci genel olarak yeterli değildir. Bu bakımdan, üretilen zeytinyağlarının hedef müşteri kitlesi, soğuk sıkım ve erken hasat zeytinyağlarını tercih eden, farkındalık düzeyi yüksek tüketiciler olacaktır. Bunun yanında, üretilen zeytinyağları yüksek kalitede olacağından yurt dışı da hedef pazar olarak düşünülmektedir. Sofralık zeytinde, bölgede yaşayan ve/veya Derik zeytini tanıyan ve başka şehirlere göç eden tüketiciler başta olmak üzere bütün zeytin tüketicileri hedef kitle olarak belirlenecektir.

Derik zeytini gerek yağı gerekse sofralık haliyle genel olarak yüksek bir tüketici beğenisine sahiptir. Zeytinyağı için fiyat belirlenirken, güncel piyasa fiyatları dikkate alınmakla beraber çeşidin bölgeye has özelliklerden ötürü sağlık üzerindeki olumlu etkileri de pazarlama stratejisinde bir araç kullanılacaktır.

7. PROJE YERİ/UYGULAMA ALANI

7.1. Fiziksel ve coğrafi özellikler

Yapılacak yatırımın toplam kapalı alan büyüklüğü 1.350 m² olarak planlanmıştır. Bu alanın 600 m²'si sofralık zeytin işleme, paketlenme ve depolama için; 600 m²'si zeytin sıkma, zeytinyağı paketlenme ve depolama için ve kalan 150 m² ise idari bölüm olarak tasarlanmıştır.

7.1.1. Coğrafi yerleşim

Derik ilçesi, Mardin ilinin batı tarafında olup merkeze uzaklığı 74 km'dir. 37° 21' 57" kuzey enlemi ile 40° 16' 11" doğu boyamı arasında yer alan İlçe, kuzeyde Mazıdağı, batıda Viranşehir ve güneyde Kızıltepe ilçeleri ile sınır komşusudur. İlçe merkezinin denizden yüksekliği 780 metre iken güneydeki ova kısmın rakımı daha düşüktür.³² Derik, 1367 km²'lik yüz ölçümüyle Mardin'in ikinci büyük ilçesidir (%14,81).

Şekil 36. Derik'in Mardin haritasındaki konumu

Kaynak: Google harita

³² Derik Belediyesi web sayfası, <http://www.derik.bel.tr/cografi-yapisi>, Erişim tarihi: 12.08.2021

7.1.2. İklim

Derik ilçesinde, Akdeniz iklimi ile karasal iklim şartlarının birlikte görüldüğü Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki iklim koşulları hakimdir. Derik ilçesi, Bölgenin daha çok Akdeniz iklimine benzer koşullarına sahip Orta Fırat Bölümü'nde bulunmaktadır. Bu bölümde yıllık yağış miktarı ortalama 700 mm'dir ve bu yağışın çoğu kış aylarında gerçekleşmektedir. Derik'te sıcaklık yıl içerisindeki -2 ile 36 °C arasında değişmekle birlikte nadiren bu sınırlar birkaç derece aşılmaktadır. Karasal iklim etkisine bağlı olarak yaz ve kış ayları arasındaki nem oranı arasında büyük farklılıklar bulunmaktadır. İlçenin, yüksek dağların hâkim olduğu kuzey tarafı ise kış aylarını birkaç derece daha soğuk geçirmektedir. Derik İlçe merkezi ve yakın çevresinin üç tarafının dağlarla çevrili olması ve güney tarafının da ovaya dönük olması, burayı Akdeniz ikliminin görüldüğü bir mikro klima vadisi haline getirmiştir. Kış aylarında ve ilk baharın başlarında kuzeyden esen rüzgâr etkiliyken, ilk bahar sonlarında ve yaz aylarında ilçede batı rüzgârı (lodos) esmektedir.^{33,34,35}

7.1.3. Toprak ve arazi yapısı ile ilgili bilgiler

İlçenin Kuzey tarafı Mazı Dağlarıyla çevrili iken güney tarafını ise bu dağların alçalarak Kızıltepe-Ceylanpınar ovalarına doğru uzadığı alanlar kaplar. İlçede, dağlık kesim ile ova alanı arasında kalan hat engebeli bir topografik yapıda olup güneyden kuzeye doğru yükselmektedir. Bu hat, batıda Viranşehir ilçe sınırlarına, doğuda ise Mardin'i aşarak Şırnak sınırlarına kadar uzamaktadır. İlçenin toprak yapısı geniş çeşitliliğe sahiptir. Batı tarafında Karacadağ volkan ürünlerinin görüldüğü bazaltik topraklar bulunmaktadır. İlçenin doğu kısmında ise kireçsiz kahverengi orman toprakları mevcuttur.³⁶ İlçe merkezinin de içinde bulunduğu alanlar kireçli-tınlı yapıya sahip topraklardır. Güneydeki topraklar endüstriyel bitkiler başta olmak üzere tarımsal üretim için elverişli yapıdaki topraklardır. Dağ kesimi ile ovanın kesiştiği hattın bulunduğu alanlarda zeytincilik ve bağcılık dahil olmak üzere meyvecilik için değerlendirilmektedir.

7.1.4. Bitki örtüsü

Derik ilçesinin bitki örtüsü Mardin ilinin bitki örtüsüyle benzerlik göstermektedir. İlçenin ova kesimi bozkır, dağ tarafı ise yer yer meşe ormanlarıyla kaplıdır. İlçenin ekili dikili

³³ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Derik> (Erişim tarihi: 05.07.2021)

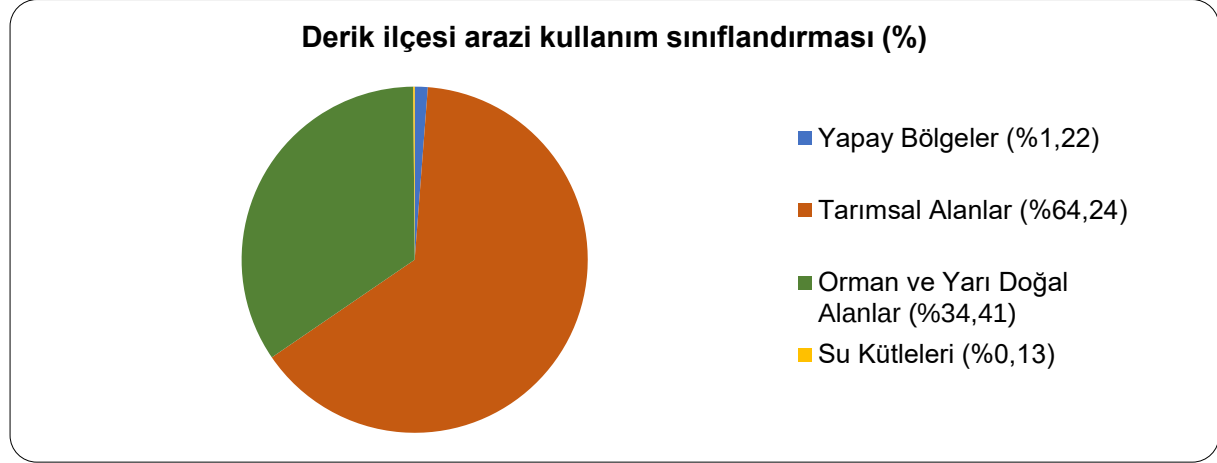
³⁴ Derik Belediye Başkanlığı Stratejik Planı 2020-2024, Sayfa 27.

³⁵ <https://www.mardintso.org.tr/mardin/cografyasi/>, (Erişim tarihi: 05.07.2021)

³⁶ Çağrı Mercan, Sezin Arpağ, Coğrafi Bilgi Sistem Analizleri Kullanılarak Toprak ve Arazi Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Türkiye, Mardin İli Arazisi, Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi, 7(1), 2020, Sayfa: 23-33.

alanları ilçe yüz ölçümünün yarısına yakınına yakınına oluşturmakta ve bunlar tarım alanları, zeytinlikler ve bağcılık alanlarından oluşturmaktadır (Şekil 37).

Şekil 37. Derik ilçesi arazi kullanım oranları

Kaynak: <https://corinecbs.tarimorman.gov.tr/> (Erişim tarihi: 06.08.2021)

7.1.5. Su kaynakları

Derik ilçe sınırları içerisinde geçen büyük akarsu bulunmamaktadır. İlçenin birkaç küçük dere veya çayı (Buğur çayı, Şip, Circip ve Turcel dereleri) bulunmaktadır. İlçedeki sulu tarımın çoğu yer altı su kaynaklarıyla yapılmaktadır. Bunun yanında, GAP sulama projesi kapsamında Üçyol Sulama Deposunun inşaat çalışmalarına devam edilmektedir. Bu projenin tamamlanmasıyla ilçede ve ilde sulu tarım yapılabilen arazi alanında önemli artışlar olacağı belirtilmektedir. Bunlara ilaveten, ilçedeki Dumluca Barajı ile Yıldız, Şerif Baba ve Kunreş Göletleri ilçenin diğer su kaynakları olarak kullanılmaktadır.³⁷

7.1.6. Diğer doğal kaynaklar

Derik ilçelerinde iyi kalitede kaplama ve döşeme taşı için uygun nitelikte mermer olarak kullanılabilecek özellikte kireçtaşı ve kumtaşı oluşumları bulunmaktadır. İlçenin Ballı mahallesinde fosfat yatakları da olduğu belirtilmiştir. Ancak, ilçede herhangi bir maden işletmesi bulunmamaktadır.³⁸ Ayrıca, ilçede çimento yapımında kullanılan ponza taşı madenleri de vardır.³⁹

³⁷ Derik Belediyesi Stratejik Planı 2020-2024, Sayfa 28.

³⁸ Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Mardin İli Maden ve Enerji Kaynaklar Raporu

³⁹ <https://mardin.ktb.gov.tr/TR-56494/derik-ilcesi.html>, Erişim tarihi: 06.07.2021

7.2. Ekonomik ve Fiziksel Altyapı

Derik, Ortadoğu ülkeleri ile Avrupa ve Türkiye arasındaki ticarete yoğun olarak kullanılan uluslararası E-90 karayoluna yakın bir konumdadır. Ayrıca, bu yolun Diyarbakır'a ve oradan da Türkiye'nin doğusuna ulaşım sağlayan bağlantılarından biri de ilçe merkezinden geçmektedir. Bu nedenle, ilçenin lojistik konumu ve ulaşım altyapısı, burada üretilen ürünlerin uygun maliyetlerle iç ve dış pazara ulaştırılmasına imkân sunmaktadır. İlçe, Türkiye için dış ticarete büyük bir pazar olan Ortadoğu ülkelerine sınır komşusu sayılacak yakınlıktadır. Özellikle, sofralık zeytin ve zeytinyağı ihracatı yaptığımız Irak ve Suudi Arabistan'a yakın bir konumda bulunması ilçe için diğer bir avantajdır. İlçenin bağlı olduğu Mardin il merkezi de karayollarıyla ulaşımında bir kavşak noktası konumundadır. Tarihi Bağdat-Berlin demir yolu da Mardin il sınırları içerisinde geçer ve 30 km'lik bir bağlantı ile demir yolu Mardin'e de ulaştırılmıştır. Mardin'de havalimanı bulunmakta ve buradan Ankara, İstanbul ve İzmir'e uçuşlar sağlanmaktadır. Derik ilçe merkezinin havalimanına uzaklığı 54 km'dir. İlçeden, günlük olarak Diyarbakır (92 km), Mardin merkez (74 km), Kızıltepe (49 km) ve Viranşehir'e (63 km) yolcu taşımacılığı yapan minibüsler bulunmaktadır. Derik'te su, elektrik, haberleşme ve ulaşım ile ilgili herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.

Mardin ekonomisi ağırlıklı olarak tarım ve ticarete dayalıdır. Mardin'de son yıllarda imalat sektörlerine ağırlık verilmiştir. İlde mevcut organize sanayi bölgesine ek olarak yatırımcılar için 2. organize sanayi bölgesinin de kurulumuna karar verilmiş buranın da alt yapı çalışmalarında sona yaklaşılmıştır. Mardin ekonomisinde önemli bir yere sahip diğer bir faaliyet ise uluslararası taşımacılıktır. İlin Suriye ve Habur sınır kapılarına yakınlığı nakliyeciliğin gelişmesini sağlamıştır. Derik ilçesinin ekonomisi büyük oranda tarımsal birincil üretim ve hayvancılığa bağlı olup sanayi alt yapısı gelişmemiştir. Hizmet sektörü ilçede ikinci büyük ekonomik faaliyet koludur.

7.3. Sosyal Altyapı

Derik, 2020 yılı verilerine göre 62.611 kişilik nüfusuyla ilin beşinci büyük ilçesidir (Tablo 82). İlçenin nüfus yoğunluğu Mardin geneline göre daha az olup km²'ye düşen insan sayısı 47,57'dir. Bu değer Mardin il geneli için 96,13'tür. Mardin'in hane halkı büyüklüğü (4,79) Türkiye ortalamasından (3,30) büyüktür. Önceki yıllara göre Hane halkı sayısının azaldığı görülmüştür. İlçede okuma yazma bilmeyenlerin nüfusa oranı %7,47 seviyesinde bu oranda karşılık gelenlerin de çoğunluğu (%85,84) kadın nüfusundan oluşmaktadır. İlçenin üniversite mezunları sayısının toplam nüfusa oranı (%8,4) il ortalamasından (%11,71) daha düşüktür. Eğitim seviyesi en yüksek olan bu nüfusta yine kadın oranı (%21,93) erkeklerinkine (%78,07) nazaran çok daha düşüktür (Tablo 83).

Tablo 82. Mardin ilçelerinin 2013-2020 arası nüfusu

İlçe	2013	2020	Artış oranı, %
Artuklu	148.066	182.400	23,19
Dargeçit	28.891	27.743	-3,97
Derik	61.226	62.611	2,26
Kızıltepe	225.888	261.442	15,74
Mazıdağı	33.083	36.747	11,08
Midyat	105.456	117.364	11,29
Nusaybin	115.380	111.674	-3,21
Ömerli	15.045	14.119	-6,15
Savur	29.826	26.101	-12,49
Yeşilli	16.877	14.515	-14,00
Toplam	779.738	854.716	9,62

Kaynak: TÜİK

Tablo 83. Mardin ilçelerinin bazı eğitim göstergeleri

İlçe	Okuma yazma bilmeyenlerin toplam nüfusa oranı, %	Okuma yazma bilmeyenler içerisinde kadınların oranı, %	Üniversite mezunlarının toplam nüfusa oranı	Kadınların üniversite mezunları içerisindeki oranı
Artuklu	3,77	86,01	16,41	34,17
Dargeçit	9,00	82,45	11,33	31,41
Derik	7,47	85,84	8,04	21,93
Kızıltepe	5,56	88,78	10,85	26,58
Mazıdağı	6,85	86,33	9,34	22,95
Midyat	6,15	81,75	11,59	28,16
Nusaybin	7,18	81,70	10,85	31,99
Ömerli	16,35	80,07	13,85	21,27
Savur	3,36	85,97	4,51	22,33
Yeşilli	7,62	78,14	9,07	23,77
Toplam	5,92	84,90	11,71	29,32

Kaynak: TÜİK

İstihdam ve gelir dağılımına ait güncel istatistikler ilçe düzeyinde temin edilememekle birlikte Derik için bu verilerin Mardin ortalamasına daha düşük seviyelerde olduğu tahmin edilmektedir. Söz konusu göstergeler Sosyo-Ekonomik Durum başlığı altında verilmiştir.

Buna ek olarak, ilçenin sosyal yapısıyla ilgili bilgiler için Derik Belediye Başkanlığı Stratejik Planından da (2020-2024) yararlanılmıştır. Söz konusu planda ilçenin sosyal yapısına ilişkin aşağıdaki ifadeler bulunmaktadır.

Aile yapısı

“Derik ilçesi demografik özellikler açısından bağlı olduğu Mardin ilinden farklılık göstermemektedir. Yerleşmede bölgeye özgü geleneksel "geniş aile" yapısında bozulmalar yaşanmaktadır. Bu durum hanede yaşayan aile sayısı ve hane halkı sayılarındaki azalmalara neden olmaktadır. Yerleşmede çalışma çağına gelen nüfus iş bulmak amacıyla dışarıya göç etmektedir ve bu sebeple yerleşik nüfusun önemli bir bölümünü orta ve üst yaş grubu oluşturmaktadır. Doğurganlık oranının yüksek olması çocuk nüfus oranının fazla olmasını da beraberinde getirmektedir.

Sosyal ve kültürel hizmetler

“Derik İlçesi’nde her ne kadar park, rekreasyon, kütüphane, spor alanı ve çeşitli resmi ve özel eğitim ve resmî kurumlar yer almasına rağmen, ilçenin sosyal ve kültürel hizmetler durumu yetersiz olup geliştirilmesi gerekmektedir. Derik ilçesinde devlet hastanesi yer almakta olup, 2006 yılında 50 yataklı bir hastane olarak hizmete girmiştir. İlçede eğitim kurumu, halk eğitim merkezi ve kütüphane bulunmaktadır. Yerleşmenin, Mardin il merkezine yakın olması ve ulaşım problemlerinin olmamasının da etkisiyle; halk diğer sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını Mardin il merkezinden karşılamaktadır.”

7.4. Kurumsal Yapılar

Projenin uygulanacağı yerde, yatırım konusuyla ilgili başlıca kurumlar Derik Kaymakamlığı, Derik Belediye Başkanlığı, Derik İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü ve Derik Ziraat Odası Başkanlığıdır. Derik Belediyesi projenin sahibi kurum olarak İlçe zeytinciliği konusunda son yıllarda ilçe, il ve bölge düzeyinde ilgili kurumlarla çalışmalar yürütmektedir. Bu çalışmalar, İlçe zeytinciliği konusunda son yıllarda yerel kurumlarda sahiplenme bilincinin oluşmasına ve bir paydaş yapının gelişmesine vesile olmuştur.

Mardin Artuklu Üniversitesi: Proje ortağı kurum olmakla birlikte projenin yürütücülüğünü yapmaktadır. İlin tek üniversitesi olarak Derik zeytiniyle ilgili son yıllarda Ar-Ge ve tanıtım çalışmalarına hız vermiş durumdadır. Bünyesindeki Tarım Meslek Yüksekokulu, Üniversite-Kamu-Sanayi İşbirliği Kurulu, Merkezi Araştırma Laboratuvarı, konu uzmanı araştırmacılar ve kurulum aşamasında olan Derik Meslek Yüksekokuluyla il için önemli bir kurumsal güçtür. Projenin ortaklaşa yürütülmesi ve sahiplenilmesiyle ilgili hususlar Derik Belediye Başkanlığı ve Mardin Artuklu

Üniversitesi arasında 20.12.2019 tarihinde imzalanan bir protokol ile hükme bağlanmıştır. Ayrıca, bu üniversite tarafından Derik Halhalı Zeytini ve Zeytinyağıyla ilgili yürütmekte olduğu bir Ar-Ge projesi bulunmaktadır. GAP İdaresi'nce desteklenen bu projenin eş finansmanı da Derik Belediye Başkanlığı tarafından karşılanmış olup Derik İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü bu projenin ortak kurumudur.

Ayrıca, Mardin Büyükşehir Belediyesi, Mardin Valiliği, Kızıltepe Ticaret Borsası, Mardin Tarım ve Orman İl Müdürlüğü ve Mardin Zeytin Üreticileri Birliği de gerektiği durumda projeye destek verecek diğer kurumlardır. Mardin Büyükşehir Belediyesi ve Tarım Orman ve İl Müdürlüğü il genelinde meyveciliğin geliştirilmesi ve Derik özelinde de zeytinciliğin geliştirilmesi için ücretsiz fidan dağıtımıyla ilgili bir projeyi 2021 yılında hayata geçirmeye başlamış ve bu konuda önemli mesafeler de kat edilmiştir.

7.5. Çevresel Etkilerin Ön-değerlendirmesi

Proje kapsamında kurulacak zeytin bahçesi 25.11.2014 Tarih ve 29186 Sayılı Resmî Gazete yayınlanan Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Yönetmeliğine tabi değildir. Projenin diğer bileşenleri olarak zeytinyağı ve sofralık zeytin işleme tesisleri için söz konusu yönetmelik gereği ÇED raporu gereklidir. Ancak, yönetmelikte zeytin üretim tesisleri için ÇED gerekliliği yıllık bin 500 ton üzerinde kapasiteye sahip olanlar için zorunlu kılınmıştır. Projede kurulumu planlanan zeytin tesisi, bu miktardan daha düşük bir kapasitede olacağından projenin bu kısmı için de ÇED raporu gerekli olmayacaktır. Kurulum aşamasında, ÇED konusunda gerekli izinler alınacaktır.

Zeytinyağı tesisleri için en büyük çevresel kirlilik riski, zeytin karasuyundan ileri gelmektedir. Ancak, projede kullanılacak zeytinyağı sıkma prosesi iki fazlı sistem olacaktır. Bu sistemde oluşan karasuyu ihmal edilecek düzeyde olmakta ve pirinayla birlikte sistem ayrıldığından bu şekilde pirina satın alan firmalara verilerek değerlendirilmektedir.

7.6. Alternatifler, Yer Seçimi ve Arazi Maliyeti

Proje kapsamında yapılacak tesis ve zeytin bahçesi yatırımları için ilçede yer bildirimi yapılmamıştır. Bununla birlikte, yatırımın Derik Belediyesi tarafından gerçekleştirilmesi durumunda tesisin belediyeye ait bir arazi üzerinde ve zeytin bahçesinin de uygun bir hazine arazisi üzerinde kurulması planlanmaktadır. Bu durumda, yatırım kapsamında bir kamulaştırma bedeli ödenmeyecektir. Ancak, projenin bir özel teşebbüs tarafından sahiplenilmesi durumunda yatırım yeri bedeli yatırım tutarına eklenmelidir. Alternatif olarak, yatırım yeri için ilçedeki uygun arazilerin teşvik yasası kapsamında yatırımcıya tahsis edilmesi daha sonra değerlendirilecek bir seçenektir. Ayrıca, Mardin Artuklu Üniversitesi ana yerleşkesinde yatırıma uygun bir alan da yatırım tesisi için alternatif bir yer olarak

değerlendirilebilir. İşbu fizibilite desteği başvuru sürecinden önce Derik Belediye Başkanlığı ve Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörlüğü arasında imzalanan ve yukarıda bahsi geçen protokol gereği proje sonunda elde edilecek fizibilite raporuna sahiplik konusunda her iki kurumu da eşit haklara sahiptir.

8. TEKNİK ANALİZ VE TASARIM

8.1. Kapasite Analizi ve Seçimi

Sofralık zeytin işleme kapasitesi

Derik'te son iki yıllık (2019 ve 2020) sofralık zeytin (ham dane) üretim ortalaması yaklaşık 2.250 tondur. Halhalı çeşidi dışında ilçede kesin oranı bilinmemekle diğer yerel sofralık zeytin çeşitlerinden de bir miktar üretim yapılmaktadır. Bunların takribi üretim miktarının 750 ton olduğu belirtilmektedir. Bu durumda, proje kapsamında kullanılacak sofralık çeşit olarak Halhalı zeytininin yıllık üretim miktarı 1.500 ton civarında olmaktadır. Bu miktarın da %15-20 civarının elek altı olarak bilinen küçük boyutlardaki tanelerden oluşan ve yağlık olarak değerlendirilen zeytinler olduğu varsayılmaktadır. Haliyle, işletmenin sezonda tam kapasite olarak çalışması durumunda da yeterli hammadde olarak Derik Halhalı zeytini temininde bir sıkıntı yaşanmayacağı öngörülmektedir. Çünkü, sofralık olarak ilçe genelinde kullanılan yaklaşık 1200 ton zeytinden 250 tonunun işletmenin sofralık zeytin tesisinin tam kapasitesi için belirlenen miktar olarak kullanımı ulaşılabilir bir hedeftir.

Sofralık zeytin tesisinin sezon süresine bağlı olarak yılda 60 gün boyunca ham madde kabulü yaparak çalışacağı ve bu süre içerisindeki kapasitesinin yıllık 300 ton olacağı varsayılmaktadır. İlk faaliyet yılında %40 kapasiteyle çalışacağı, zamanla kapasite kullanım oranının artacağı ve altıncı yıldan itibaren %75 kapasiteyle çalışacağı varsayılmıştır.

Zeytinyağı işleme ve paketleme kapasitesi

TÜİK, Derik'te yağlık zeytin üretiminin bulunmadığını bildirirse de ilçede üretilen zeytinlerin bir kısmının yağlı olarak değerlendirildiği tespit edilmiştir. Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü çalışanları ve Ziraat Odası Başkanlığı yetkilileriyle yapılan görüşmeler neticesinde ve yerinde yapılan gözlemlere göre ilçede yağ üretiminde kullanılan yıllık zeytin miktarının 500-700 ton arasında olduğu düşünülmektedir. Bu miktarın 300 tonunun Halhalı çeşidi olduğu (elek altı) ve geri kalanın da diğer yerel çeşitlerden ibaret olduğu tahmin edilmektedir. Ayrıca, Mardin'in diğer ilçelerinde yıllık üretilen 422 ton yağlık zeytinin bir kısmı da bu proje kapsamında hedef hammadde olarak belirlenmiştir. Bu çerçevede, bölgede üretilen yağlık zeytinlerden başka tesislerde ve/veya kurulumu planlan bu tesiste işlenerek elde edilen ham zeytinyağı tesisin zeytinyağı işleme ve paketleme kısmında değerlendirilecektir. Bu şekilde temin edilecek zeytinyağın için tesisin işleme ve paketleme bölümünün tam kapasite miktarının yıllık 160 ton olacağı varsayılmaktadır. Derik ve yakın çevresindeki genç zeytin bahçelerinin de bu süre içerisinde verime yatacağı göz önünde

bulundurulduğunda bölgede belirlenen kapasitelerin ötesinde ham dane zeytin üretiminin gerçekleştirileceği kabul edilebilir. Tesisin bu bölümü ilk faaliyet yılında %47 kapasiteyle başlayıp bu miktarın sonraki yıllarda artacağı ve dördüncü yıldan itibaren %80 kapasiteyle çalışacağı varsayılmaktadır.

Zeytin sıkma kapasitesi

İşletmenin zeytin sıkma tesisinin ham madde olarak dane zeytin hasat sezonunda 60 gün boyunca çalışacağı ve bu sürede tam kapasite çalışması durumunda yıllık 1200 ton zeytin işleme kapasitesinde olacağı varsayılmıştır. Bu kapasitenin ilk faaliyet yılında %50 oranında kullanılacağı ve sonraki yıllarda artarak dördüncü yıldan itibaren %90 kapasiteyle çalışacağı kabul edilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği gibi, Derik'te ve Mardin'in diğer ilçelerinde mevcut durumda üretilen yağlık zeytin rekolteleri ve yakın gelecekte bu üretimde beklenen artış göz önünde bulundurulduğunda hedeflenen işleme kapasitesinin ulaşılabilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Yatırımın yukarıdaki varsayımlara göre belirlenen tahmini kapasite kullanımı oranları Tablo 84'te verilmiştir.

Tablo 84. İşletmenin yıllara göre tahmini kapasite kullanım oranları

Üretim	Kapasite kullanım oranı (%)									
	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl	8.yıl	9.yıl	10.yıl
Sofralık zeytin tesisi	40	50	57	67	73	75	75	75	75	75
Zeytinyağı işleme-paketleme tesisi	47	57	76	80	80	80	80	80	80	80
Zeytin sıkma hizmeti	50	67	75	90	90	90	90	90	90	90

8.2. Alternatif Teknolojilerin Analizi ve Teknoloji Seçimi

8.2.1. Zeytinyağı için teknoloji seçimi

Zeytinyağları üretim metotlarına göre sınıflandırılmaktadır. Genel üretim metotları, mekanik yolla yağın elde edilmesi ve kimyasal çözücü kullanılarak yapılan üretim olmak üzere kabaca iki şekildedir. Türk Gıda Kodeksi Zeytinyağı ve Pirina Yağı Tebliğinde üretim kalitesine göre zeytinyağları için yapılan sınıflandırma Tablo 85'te verilmiştir. Uluslararası ticarete kullanılan zeytinyağının büyük çoğunluğu natürel zeytinyağlarından oluşmaktadır. Bu üretim yönteminde yağ, mekanik yolla zeytin meyvesinden elde edilmektedir.

Natürel zeytinyağı üretim metodunda üç ana işlem bulunmaktadır. Bunlar; zeytinlerin ezilmesi (çekirdek dahil), hamur halinde yoğrulması ve yağın hamurdan ayrılmasıdır. Bu işlemleri gerçekleştirebilecek çeşitli teknikler bulunmaktadır. Örneğin, zeytinlerin ezilmesinde taş değirmenlerin kullanımı çok eskilere dayanan bir metot olmakla beraber nadiren de olsa günümüzde bu metodu kullanmaya devam eden bazı küçük işletmeler bulunmaktadır. Günümüzde hala bazı ülkelerde kullanılan diğer bir eski metot olarak, ezilmeyle oluşan zeytin hamurunun preslenmesi ve yağ ile suyun bu basınç altında posadan ayrılmasını sağlayan sistemlerdir.

Günümüzde sektörde yaygın kullanılan ve zeytinyağı kalitesi açısından uygunluğu ısıpatlanmış sürekli sistemlerdir (kontinü). Bu sistemler, kendi içerisinde iki fazlı ve üç fazlı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Bu iki metodun arasındaki temel fark, üç fazlı sistemde randımanı artırmak amacıyla üretim sırasında oluşan zeytinyağı hamuruna dışardan su verilirken, iki fazlıda bu uygulamanın olmamasıdır. Üç fazlı sistemin en önemli dezavantajları ise elde edilen zeytinyağının daha düşük kalitede olması ve önemli miktarda atık olarak karasuyun oluşmasıdır.

Tablo 85. Zeytinyağının kaliteye göre sınıflandırılması

Kalite sınıfı	Tanım ve özellikler
a) Natürel zeytinyağı	Zeytin ağacı meyvesinden doğal niteliklerinde değişikliğe neden olmayacak bir ısı ortamda, sadece yıkama, dekantasyon, santrifüj ve filtrasyon işlemleri gibi mekanik veya fiziksel işlemler uygulanarak elde edilen; kendi kategorisindeki ürünlerin fiziksel, kimyasal ve duyuşal özelliklerini taşıyan yağlardır.
1. Natürel sızma zeytinyağı	<i>Meyvemsi tada sahiptir. Doğrudan tüketime uygun, serbest yağ asitliği oleik asit cinsinden her 100 gramda 0,8 gramdan fazla olmayan yağlardır. En kaliteli zeytinyağıdır.</i>
2. Natürel birinci zeytinyağı	<i>Doğrudan tüketime uygun, serbest yağ asitliği oleik asit cinsinden her 100 gramda 2,0 gramdan fazla olmayan yağlardır. Makul derecede iyi bir tada sahip, ancak, tat kusurları sergileyebilir.</i>
3. Ham zeytinyağı/Rafinajlık:	<i>Serbest yağ asitliği oleik asit cinsinden her 100 gramda 2,0 gramdan fazla olan ve/veya duyuşal ve karakteristik özellikleri bakımından doğrudan tüketime uygun olmayan, rafinasyon veya teknik amaçlı kullanıma uygun yağlardır. Tat ve koku kusurlarına sahiptir.</i>
b) Rafine zeytinyağı	Ham zeytinyağının doğal trigliserid yapısında değişikliğe yol açmayan metotlarla rafine edilmeleri sonucu elde edilen ve serbest yağ asitliği oleik asit cinsinden her 100 gramda 0,3 gramdan fazla olmayan yağdır. İnsan tüketimine uygun ve küresel zeytinyağı ticaretinin çoğunu oluşturur.
c) Riviera zeytinyağı	Rafine zeytinyağı ile doğrudan tüketime uygun natürel zeytinyağları karışımından oluşan ve serbest yağ asitliği oleik asit cinsinden her 100 gramda 1,0 gramdan fazla olmayan yağdır. Rafinasyon kusurlarından arındırılmış ve natürel sızma ile aynı faydalı besinleri içermez
d) Çeşnili zeytinyağı	Zeytinyağlarına değişik baharat, bitki, meyve ve sebzelerin ilave edilmesi ile elde edilen ve diğer özellikleri açısından bu Tebliğ kapsamında kendi kategorisindeki ürünlerin özelliklerini taşıyan yağdır
e) Ham pirina yağı:	Pirinanın çözücülerle ekstraksiyonu veya diğer fiziksel işlemler sonucu elde edilen, reesterifikasyon işleminden geçmemiş, diğer yağlar ve karışımları ile karıştırılmamış, doğrudan tüketime uygun olmayan, rafinasyon veya teknik amaçlı kullanıma uygun yağdır. Zeytin küspesinden elde edilen yağ, rafine edilmeden tüketilemez
f) Pirina yağları	Ham pirina yağı, rafine pirina yağı ve doğrudan tüketime uygun natürel zeytinyağları karışımından oluşan, serbest yağ asitliği oleik asit cinsinden her 100 gramda 1,0 gramdan fazla olmayan yağdır.
g) Rafine pirina yağı	Ham pirina yağının doğal trigliserid yapısında değişikliğe yol açmayan metotlarla rafine edilmesi sonucu elde edilen ve serbest yağ asitliği oleik asit cinsinden her 100 gramda 0,3 gramdan fazla olmayan yağ

Kaynak: TGK Zeytin ve Zeytinyağı Tebliği (T.C. Resmî Gazete, 17 Eylül 2017, Sayı: 30183)

Proje kapsamında yapılacak zeytinyağı tesisinde **iki fazlı sürekli sistem** seçilecektir. Bu sistemdeki üretim koşulları, zeytinyağının işleme metoduna bağlı kalite kayıplarını minimize eden bir teknolojiye sahiptir.

8.2.2. Sofralık zeytin için teknoloji seçimi

Sofralık ham zeytinler olgunluk derecesi ve işleme metotlarına bağlı olmak üzere çeşitli şekillerde üretilebilmektedir. Olgunluk derecelerine göre yeşilden siyaha kadar değişen renk tonlarında sofralık zeytinler piyasaya sunulabilmektedir. Ülkemizde üretilen sofralık zeytinlerin çoğunluğu siyah sofralık zeytin olarak işlenerek piyasaya sunulmaktadır. Ancak, yeşil halde salamura edilmiş zeytinlerde önemli miktarda üretilip hem iç pazarımıza hem de dış pazara sunulmaktadır.⁴⁰ Yeşil zeytinlerin sofralık olarak üretim metotları işlem görmüş (kimyasal metot) ve doğal salamura olmak üzere genel olarak iki üretim yolu bulunmaktadır (Tablo 84).

Tablo 86. Sofralık zeytinlerin işleme şekillerine göre sınıflandırılması

Kalite sınıfı	Tanım ve özellikler
a) Doğal zeytin	Alkali kullanılmaksızın tam veya kısmi fermantasyon işlemine tabii tutularak kuru tuz veya salamurada hazırlanan, asitlik düzenleyici eklenerek ya da eklenmeksizin muhafaza edilen yeşil, rengi dönük veya siyah zeytin
1. Doğal salamura zeytin	Uygun olgunluk döneminde hasat edilen danelerin alkali kullanılmaksızın salamurada yenilebilme olgunluğu kazandırılması ile elde edilen zeytin
2. Sele zeytini	Tam olgunluk döneminde hasat edilen doğal siyah zeytinlerin alkali kullanılmaksızın tuz ile kat kat karıştırılarak yenilebilme olgunluğu kazandırılmış ve dış yüzeyi kırılmış siyah zeytin
3. Doğal kurutulmuş zeytin	Alkali kullanılmaksızın olgun zeytin danelerinin tekniğine uygun olarak suyunun uzaklaştırılması ile elde edilen zeytin
b) İşlem görmüş zeytin	Alkali ile işlem gören, sonrasında tam veya kısmi fermantasyon işlemine tabi tutularak salamurada hazırlanan, asitlik düzenleyici eklenerek ya da eklenmeksizin muhafaza edilen yeşil, rengi dönük veya siyah zeytin
1. Oksidasyonla karartılmış zeytin	Yeşil, siyah veya rengi dönük zeytinin alkali ile işlemden geçirilerek, oksidasyon ile karartıldıktan sonra fermente edilerek veya edilmeden elde edilen zeytin
2. İşlem görmüş kurutulmuş zeytin	Acılığı alkali kullanılarak giderilmiş zeytin danelerinin tekniğine uygun olarak suyunun uzaklaştırılması ile elde edilen siyah zeytinler
3. İşlem görmüş salamura zeytin	Uygun olgunluk döneminde hasat edilen danelerin alkali kullanılarak salamurada yenilebilme olgunluğu kazandırılması ile elde edilen zeytin

Kaynak: T GK Sofralık Zeytin Tebliğı (T.C. Resmî Gazete, 23 Ağustos 2014, Sayı: 29097)

⁴⁰ GEKA, Güney Ege Bölgesi (Aydın, Denizli, Muğla) Zeytinyağı Sektörü Raporu, 2019, Sayfa: 16

İspanyol yöntemi olarak da bilinen alkali (kimyasal) ile işleme metodunda sofralık zeytinler hızlı ve daha düşük maliyetle üretilebilmektedir. Bu bakımdan, sektörde yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu metotla üretimde, zeytindeki acılık (oleuropein) maddesi bir alkali olan sodyum hidroksit ile giderilmektedir. Bu işlem sonunda, zeytinler bol su ile yıkanarak alkali madde zeytin dokusundan uzaklaştırılır. Ancak, sağlığa zararlı olduğu bilinen bu maddenin zeytinden tam olarak uzaklaştığı söylenemez. Doğal salamura metodunda ise zeytinler fermantasyona bırakılarak biraz daha uzun bir sürede söz konusu acı tat giderilmektedir. Bu metotla üretilen zeytinler hem daha lezzetli hem de daha sağlıklı olmaktadır. Ancak, doğal şartlarda salamura edilmiş zeytinlerin bir dezavantajı doku yumuşama kusuruna bağlı olarak daha kısa ömürlü olabilmeleridir. Bu durum, çeşide de bağlı olmak üzere işletmeciler için çeşitli katkı maddeleri kullanılarak önlenmeye çalışılmaktadır.

Derik Halhalı zeytini çeşit özelliği ve yetiştirme koşullarına dayalı olarak doğal salamura için uygun bir zeytin çeşidi olarak bilinmektedir. Lezzeti yanında, doğal salamura ortamında doku sertliğini uzun süre koruması bu çeşidin karakteristik bir özelliğidir. Derik'te, Halhalı zeytinlerin acılığı doğal salamura içerisinde giderilmekte ve kırma tipi yeşil zeytin olarak tüketime sunulmaktadır. Bu teknikle üretilen Derik Halhalı sofralık zeytinleri Bölgede fazlaca talep görmekte ve yüksek fiyatlarda alıcı bulabilmektedir. Son yıllarda, yapılan tanıtım faaliyetlerine bağlı olarak Türkiye'nin diğer bölgelerinden de bu zeytine talepler gelmeye başlamıştır. Bu bakımdan, kurulumu planlan sofralık zeytin tesisinde kullanılacak teknoloji Derik Halhalı zeytinlerini **kırma tipi yeşil doğal salamura zeytinlerini** üretmeye yönelik olacaktır.

8.3. Seçilen Teknolojinin Çevresel Etkileri, Koruma Önlemleri ve Maliyeti

Zeytinyağı tesislerinde en önemli atık zeytin karasuyu ve pirinadır. Karasu 3 fazlı sürekli sistem zeytinyağı proseslerinden oluşmaktadır. Proje kapsamında kurulacak zeytinyağı tesisi 2 fazlı sistem olacağından karasu olarak ayrı bir atık oluşmamaktadır. İki fazlı sistemlerde taze zeytinden gelen nem ve bu zeytinlerin posasının (çekirdek ve meyve eti) karşımı olarak bilinen pirina en önemli çevresel atıktır. Pirina, hayvan yemi veya yakıt olarak çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. İki fazlı sistemlerde bir ton zeytinden ortalama 0,75 ton pirina (%70 nem içeren) oluşmaktadır.⁴¹

Kurulacak zeytinyağı tesisinde oluşan pirina, zeytin sıkma hizmeti kapsamında yağa işlenen zeytinlerden elde edilecektir. İşletmenin tam kapasite çalışma durumunda yıllık pirina üretimi 1.125 ton olacaktır. Oluşan pirinanın yapılacak sözleşme

⁴¹ TÜBİTAK-MAM Çevre ve Temiz Üretim Enstitüsü, Zeytin Sektörü Atıklarının Yönetimi Projesi Raporu

kapsamında bekletilmeden düzenli bir şekilde pirina işleme firması tarafından uygun araçlarla alınması sağlanacaktır. Sofralık zeytin işleme sırasında alkali kullanımı gerçekleştirilmeyeceğinden herhangi bir atık su oluşmayacaktır.

8.4. Teknik Tasarım

Yatırım kapsamında kurulacak işletmede sofralık zeytin ve zeytinyağı üretimleri bir arada yapılacaktır. Bu işletme için uygun yer seçimi, proje sahibi kurum ve ilçedeki diğer yetkili kurum temsilcilerinden oluşan bir heyet tarafından belirlenecektir. Bu nedenle, arazi düzenleme çalışmalarına ilişkin kararlar ve bu kararların uygulanması yatırım aşamasında gerçekleştirilecektir.

8.4.1. Süreç tasarımı

İşletme binasında sofralık zeytin ve natürel zeytinyağı olmak üzere iki farklı üretim gerçekleştirilecektir.

1. Zeytinyağı üretim, paketlenme ve depolama süreci

Natürel sızma kalitesinde üretilecek zeytinyağına ait üretim aşamaları Şekil 38’de gösterilmiştir.

Yaprak ayırma: Hasat sırasında zeytine karışan yaprak, hafif sap parçaları bu aşamada zeytinlerden ayrıştırılmaktadır.

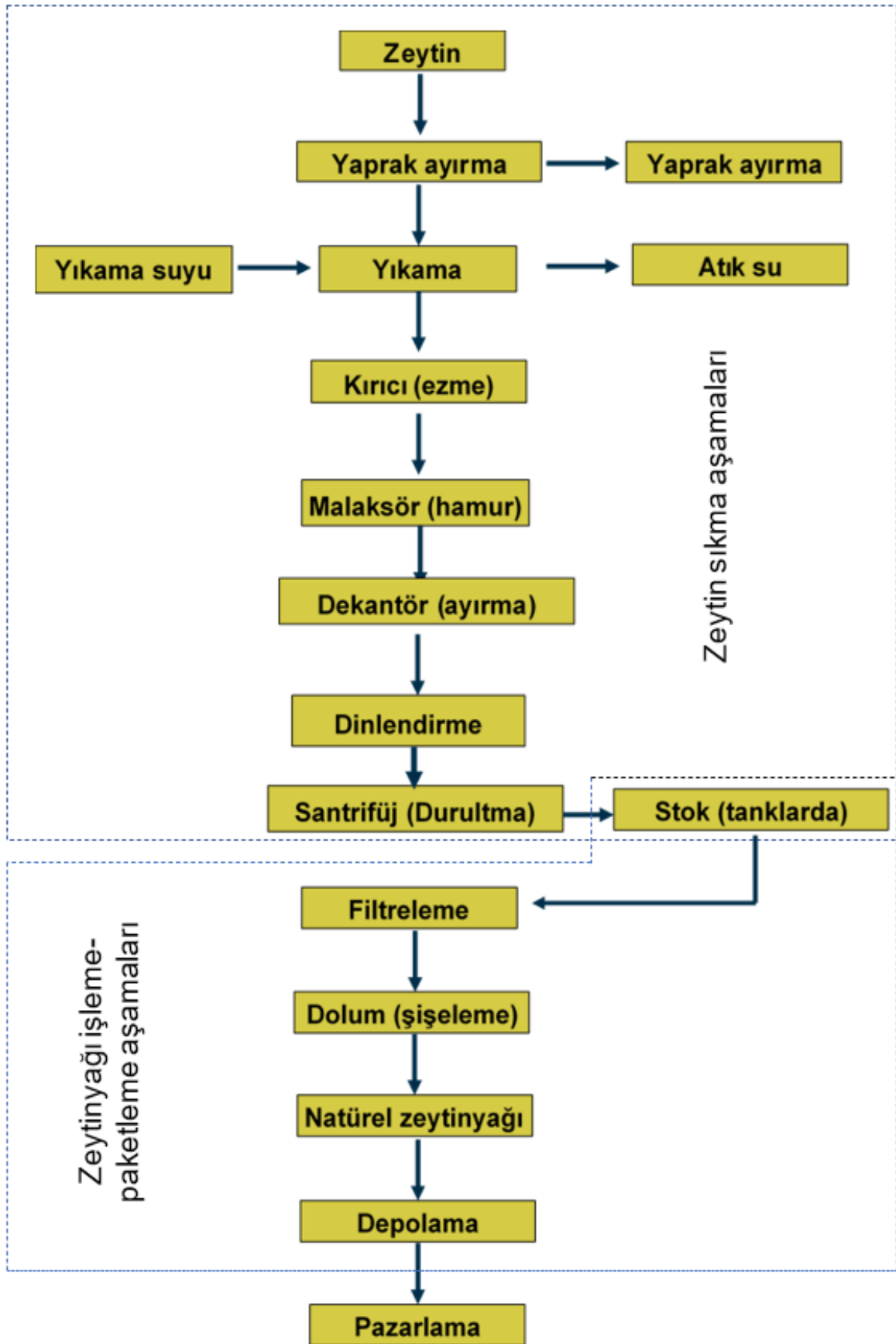
Dinlendirme: Ayrılan yağın içerisinde bir miktar tortu ve su kalıntısı bulunmaktadır. Bu tortu ve suyun ayrılması için yağ bir süre dinlendirilir.

Santrifüj: Dinlendirilen yağ santrifüjden (dikey) geçirilerek berraklaştırılır ve stok tanklarına gönderilir.

Filtreleme: Durultulan zeytinyağı filtreden geçirilerek şişeleme hattına gönderilir.

Şişeleme: Hacimlerine göre dolum yapılır, kapak kapatma, kapşon giydirme ve etiketleme yapılır. Daha sonra kolileme yapılarak depolamaya alınır.

Şekil 38. İki fazlı sistemle zeytinyağı üretim akış şeması

2. Sofralık zeytin üretim ve paketlenme süreci: Doğal salamura yeşil kırma olarak üretilecek zeytinler için üretim akış şeması Şekil 39'da verilmiştir.

Yaprak ayırma ve ayıklama: Yeşil renk olgunluğunda hasat edilmiş zeytinler içerisinde hasatla beraber gelmiş yaprak, sap-dal parçaları ve çürük, ezik zeytinler bu aşamada alınır. Çürük zeytinler seçme bandı üzerinde ayklanır.

Kalibrasyon: Zeytinler boyutlarına göre elekten geçirilerek boyutlarına göre sınıflandırılır ve böylece aynı büyüklüktekiler aynı üretim partisi içerisinde işlenir.

Yıkama: Zeytinlerin üzerindeki çamur, toprak ve benzeri her türlü kirliliğin alınması sağlanır. Zeytinlere yukarıdan basınçlı su verilerek yıkama yapılacaktır.

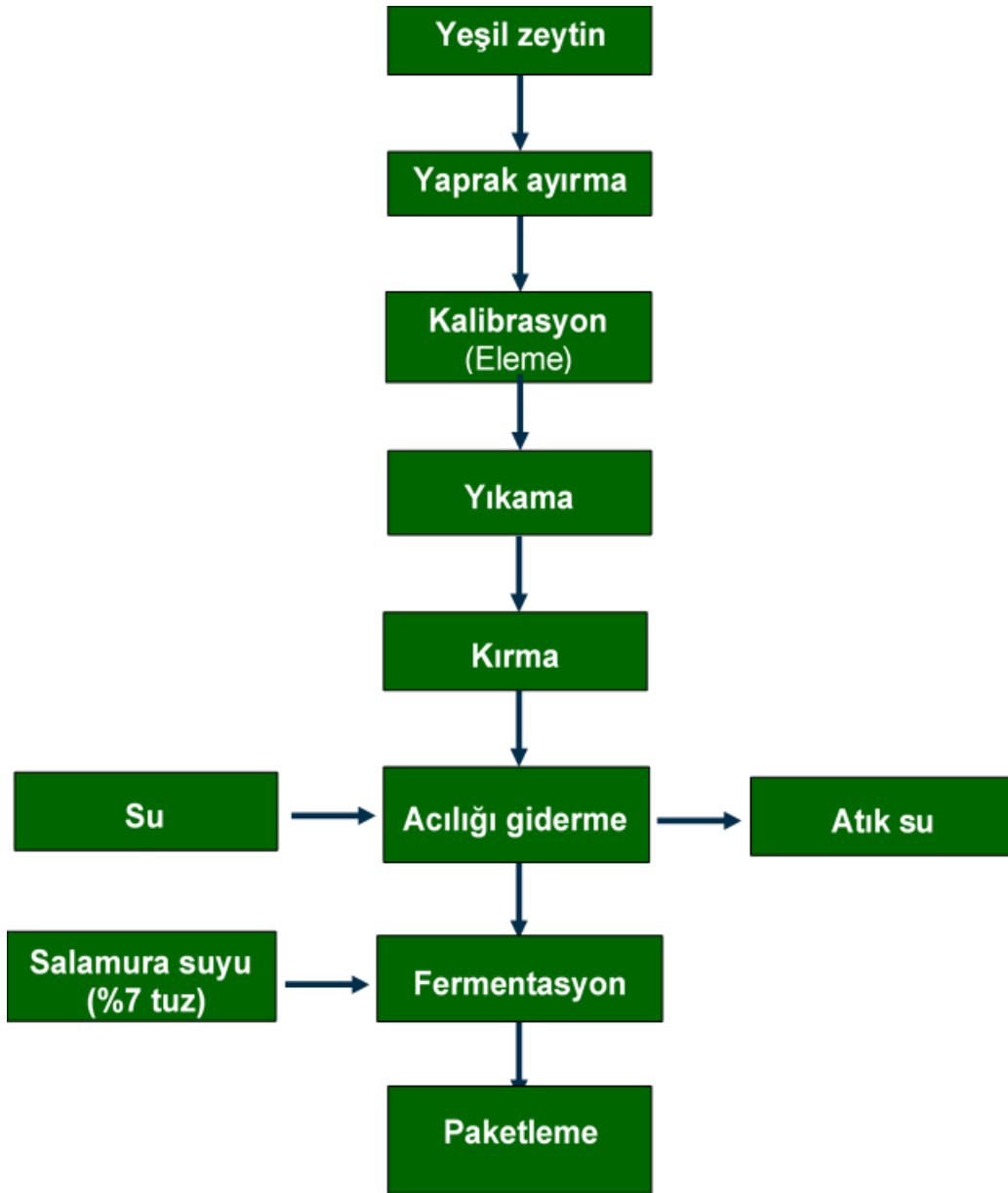
Kırma: Zeytin kırma makinesi ile zeytinlerin çekirdeklerine zarar verilmeden kırma işlemi gerçekleştirilir.

Acılık giderme: Kırılan zeytinler, hava almayacak şekilde plastik depolara alınarak üzeri su ile doldurulur. Burada 1-2 gün bekletilen zeytinlerin suyu ihtiyaca göre 2-3 defa suyu değiştirilerek acı tat doğal yola giderilmiş olacaktır.

Fermantasyon: Acılığı giderilen zeytinler kavanozlara alınarak üzerlerine daha önceden hazırlanmış %7 tuz oranında salamura suyu doldurularak kapakları olarak kapatılır. Kavanozlara alınan zeytinler fermantasyon amacıyla 2 hafta bekletilerek yeterli asitlik derecesine gelmeleri sağlanır.

Paketleme: Zeytinler, kavanozlarda yeme olgunluğa geldiğinde koliler içerisinde paketlenerek depoya alınır.

Şekil 39. Kırma tipi yeşil doğal salamura zeytinlerin üretim akış şeması

8.4.2. Makine-donanım

8.4.2.1. Zeytinyağı tesisinin makine-donanımı

Zeytinyağı üretiminde kullanılacak makine ve donanımlar Şekil 32’de gösterilen işlemleri yapacak etkinliğe sahip olacak ve natürel sızma kalitesinde zeytinyağını üretebilecek ve paketleyebilecek her türlü yetkinliğe sahip olacaktır. Bu kapsamda ihtiyaç duyulan makine-ekipman listesi Tablo 87’de verilmiştir. Zeytinyağı sıkma prosesi günlük 20 ton zeytin işleyecek kapasitededir. Zeytinyağının şişeleme ve paketleme ekipmanları ise yıllık 160 ton işleme kapasitesindedir.

Tablo 87. Zeytinyağı tesisi için alınması planlanan makineler

No	Makine-donanım adı	Adet
Zeytin Sıkma ve Yağ Çıkartma Birimi		
1	Zeytin Taşıma Bandı ve Aspiratörü	1
2	Zeytin Yıkama Makinası	1
3	Zeytin Besleme Helezonu	1
4	Kırıcı	1
5	Malaksör-Modüler	1
6	Hamur Pompası	1
7	Dekantör	1
8	Vibrasyonlu Yağ Eleği	1
9	Pirina Yer Helezonu (6 metre)	1
10	Seperatör	1
11	Sıcak Su Kazanı	1
12	Su Hazırlama Unitesi	1
13	Elektrik Panosu ve Kumanda Paneli	1
14	Tavalar	1
Zeytinyağı şişeleme ve dolum Birimi		
15	Elektrik Panosu ve Kumanda Paneli	1
16	Zeytinyağı Stok Tankı-10 Ton	2
17	Zeytinyağı Stok Tankı-5 Ton	2
18	Tanklar için azot enjeksiyon sistemi	1
19	Torbalı filtre-standlı ve pompalı	1
20	5 Metrekare diatomit topraklı Kieselguhr yatay filtre	1
21	Çalışma Tezgahı-M1300x2990 - 2 katlı 1300 x 2990 mm	1
22	4 nozüllü vakumlu ve pompalı, seviye esaslı şişe dolum makinesi	1
23	Yarı otomatik alüminyum kapak sıvı ama makinası	1
24	Pnömatik, manuel teneke kapağı çakma makinesi	1
25	Pnömatik, manuel teneke kapağı çakma makinesi	1
26	Fanlı kapşonlama makinesi	1
27	75 cm konveyör bant	1
28	50 cm konveyör bant	1
29	8 satır tarih / logo / barkod kodlama makinası	1
30	15000 lt./saat kapasiteli paslanmaz dişli pompa	1

8.4.2.2. Sofralık zeytin tesisinin makine-donanımı

Sofralık zeytin üretimi için Şekil 39’da gösterilen işlemleri etkili bir biçimde yapacak makineler temin edilecektir. Bu amaçla sofralık zeytin tesisi için ihtiyaç duyulan makine listesi Tablo 88’de verilmiştir. Sofralık zeytin tesisi yıllık 300 ton zeytin işleyecek kapasitededir.

Tablo 88. Sofralık zeytin tesisi için alınması planlanan makineler

No	Makine-donanım adı	Adet
1	Zeytin Eleme Makinesi	1
2	Zeytin Seçme Bandı	1
3	Zeytin Kırma Makinesi	1
4	Yükleme Elevatörü	2
5	Yarı Otomatik Zeytin Dolum Makinesi	1
6	Gramaj Tamamlama, Salamura Dolum ve Kapak Kapama Makinesi	1
7	Plastik Kasa	100
8	Plastik Palet	50
9	Polietilen plastik tank (2500 Litre)	20
10	Transpalet	1
11	Salamura Tankı 5 tonluk	1
12	Salamura hazırlama sistem ve pompası	1
13	Elektronik kantar (500 kg kapasiteli)	1
14	Forklift	1

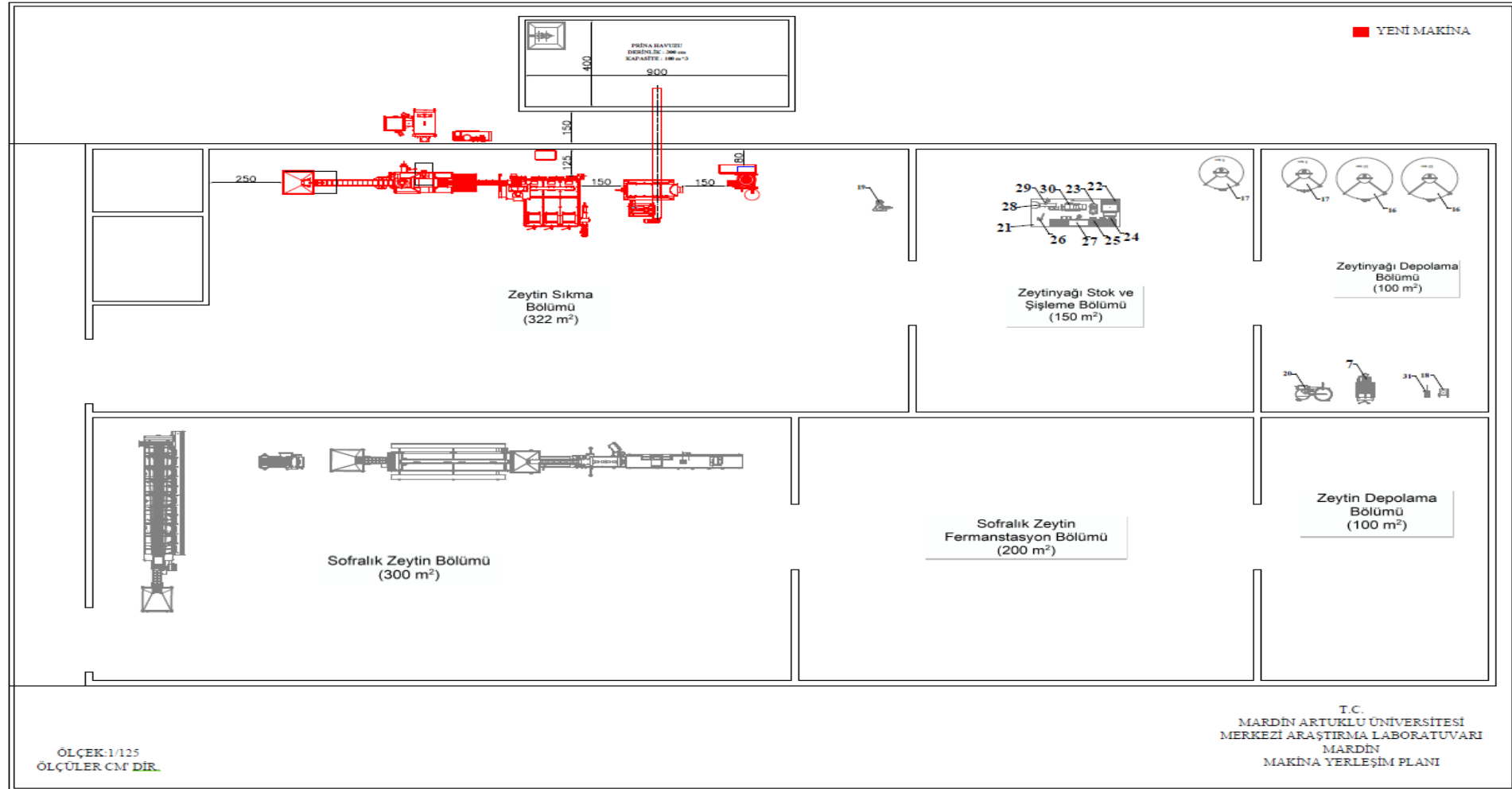
8.4.3. İnşaat işleri

Planlanan işletme binasında zeytinyağı ve sofralık zeytin üretimi bir arada gerçekleştirilecektir. Ayrıca, yatırım kapsamında işletme binasından ayrı bir şekilde bir de idari bina inşa edilecektir. İşletme binasının zeytinyağı kısmında zeytin sıkma bölümü, stok ve şişeleme bölümü ve depolama bölümü olmak üzere üç ayrı alan bulunacaktır. İşletmenin sofralık zeytin kısmında ise üretim-işleme bölümü ve depolama bölümü olmak üzere iki ayrı alan olacaktır.

8.4.4. Yerleşim planı

İşletmenin yerleşim planı Şekil 40’ta gösterilmiştir.

Şekil 40. İşletmenin yerleşim planı

8.5.Yatırım Maliyetleri

Proje için gerekli olan makine-ekipmanların güncel fiyatları, yerli firmalardan alınan proformalar doğrultusunda belirlenmiştir (Tablo 89 ve Tablo 90).

Tablo 89. Zeytinyağı tesisi için tahmini makine-donanım maliyeti *

No	Makine-donanım adı	Adet	B. Fiyatı, \$	Tutar, \$
Zeytin Sıkma ve Yağ Çıkartma Birimi				
1	Zeytin Taşıma Bandı ve Aspiratörü	1	4.806	5.671
2	Zeytin Yıkama Makinası	1	5.935	7.004
3	Zeytin Besleme Helezonu	1	2.535	2.992
4	Kırıcı	1	3.876	4.574
5	Malaksör-Modüler	1	21.218	25.037
6	Hamur Pompası	1	1.912	2.256
7	Dekantör	1	51.694	60.999
8	Vibrasyonlu Yağ Eleği	1	2.641	3.117
9	Pirina Yer Helezonu (6 metre)	1	3.365	3.970
10	Seperatör	1	19.329	22.809
11	Sıcak Su Kazanı	1	4.676	5.518
12	Su Hazırlama Ünitesi	1	3.076	3.630
13	Elektrik Panosu ve Kumanda Paneli	1	9.571	11.293
14	Tavalar	1	3.059	3.609
Zeytinyağı şişeleme ve dolum Birimi				
15	Elektrik Panosu ve Kumanda Paneli	1	3.000	3.540
16	Zeytinyağı Stok Tankı-10 Ton	2	3.900	9.204
17	Zeytinyağı Stok Tankı-5 Ton	2	2.200	5.192
18	Tanklar için azot enjeksiyon sistemi	1	1.100	1.298
19	Torbalı filtre-standlı ve pompalı	1	1.300	1.534
20	5 metrekare diatomit topraklı Kieselguhr filtre	1	9.000	10.620
21	Çalışma Tezgâhı-M1300x2990-2 katlı 1300 x 2990 mm	1	20.000	23.600
22	4 nozüllü vakumlu ve pompalı, seviye esaslı şişe dolum makinesi	1		
23	Yarı otomatik alüminyum kapak sıvı ama makinası	1		
24	Pnömatik, teneke kapağı çıkma makinesi	1		
25	Pnömatik, teneke kapağı çıkma makinesi	1		
26	Fanlı kapşonlama makinesi	1		
27	75 cm konveyör bant	1		
28	50 cm konveyör bant	1		
29	8 satır tarih / logo / barkod kodlama makinası	1	580	684
30	15000 lt./saat kapasiteli paslanmaz pompa	1		
			Toplam	218.151

* Fiyatlar KDV (%18) dahil olarak hesaplanmıştır.

Tablo 90. Sofralık zeytin tesisi için tahmini makine-donanım maliyeti*

No	Makine-donanım adı	Adet	Birim Fiyatı, \$	Tahmini Tutar, \$
1	Zeytin Eleme Makinesi	1	7.953	9.384
2	Zeytin Seçme Bandı	1	4.012	4.734
3	Zeytin Kırma Makinesi	1	5.247	6.192
4	Yükleme Elevatörü	2	7.165	16.909
5	Yarı Otomatik Zeytin Dolum Makinesi	1	9.253	10.918
6	Gramaj Tamamlama, Salamura Dolum ve Kapak Kapama Makinesi	1	3.629	4.283
7	Plastik Kasa	100	18	2.082
8	Plastik Palet	50	24	1.388
9	Polietilen plastik tank (2500 Litre)	20	353	8.329
10	Transpalet	1	792	934
11	Salamura Tankı 5 tonluk	1	1.176	1.388
12	Salamura hazırlama sistem ve pompası	1	388	458
13	Elektronik kantar (500 kg kapasiteli)	1	1.412	1.666
14	Forklit	1	5.882	6.941
Toplam				75.607

*Fiyatlar KDV (%18) dahil olarak hesaplanmıştır.

İşletmenin bina-inşaat giderleri Tablo 91’de verilmiştir. Yatırımın inşaat giderlerinin maliyetleri *Mimarlık ve Mühendislik Hizmet Bedellerinin Hesabında Kullanılacak 2021 Yılı Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Hakkında Tebliğ* esas alınarak belirlenmiştir. Yapılacak işletme, bu tebliğde geçen II. Sınıf Yapılar (C grubu yapılar) kapsamında değerlendirilmiştir.

Tablo 91. Yatırımın tahmini inşaat giderleri*

No	Bina-inşaat giderinin adı	Alan, m ²	İnşaat tutarı, \$
Sofralık zeytin bina alanı			
1	Zeytinlerin işleme bölümü (kabul, seçme, kırma, paketleme)	300	36.741
2	Fermentasyon bölümü	200	24.494
3	Zeytinler için depolama bölümü	100	12.247
Zeytinyağı bina alanı			
4	Zeytinyağı sıkma bölümü (kabul, işleme)	322	39.435
5	Zeytinyağı stok ve paketleme bölümü	150	18.371
6	Zeytinyağı depolama bölümü	100	12.247
8	Laboratuvar-sosyal kullanım alanı	28	3.429
Toplam		1.200	146.964
9	İdari bina alanı**	150	34.244
Toplam			181.208

* T.C. Merkez Bankasının 10.09.2021 tarihinde açıklanan döviz kuru (8,41 TL) dikkate alınarak dolar üzerinden hesaplanmıştır. ** İdari binanın inşaat birim maliyeti, yukarıda ifade edilen Tebliğin IV. Sınıf Yapılar (A grubu) içerisinde kabul edilmiştir.

Yatırımın tahmini toplam sabit yatırımı Tablo 92'da verilmiştir.

Tablo 92. Tahmini sabit yatırım tutarlar

No	Sabit yatırım giderinin adı	Tutar, \$	Açıklama
1	Proje-etüd giderleri	5.436	İnşaat giderinin %3'ü olarak varsayılmıştır
2	Arazi bedeli	-	Arazi için bedel ödenmeyeceği öngörülmektedir.
3	Bina-inşaat yapımı gideri	181.208	
4	Makine-ekipman gideri	293.759	
5	Demirbaş giderleri	8.813	Makine-donanımın %3'ü oranında olacağı varsayılmıştır
6	Taşıt alım giderleri	-	Forklift alım gideri makine-donanım giderinin içerisine dahil edilmiştir.
7	Montaj giderleri	6.051	Montaj gideri makine-donanım tutarının %2'si olarak kabul edilmiştir.
8	Çevre düzenlemesi giderleri	9.060	İnşaat giderinin %5'i olarak varsayılmıştır
9	Genel giderler	10.087	Sabit yatırımdaki diğer kalemlerin toplamının %2'si olarak hesaplanmıştır
10	Beklenmeyen giderler	5.043	Sabit yatırımdaki diğer kalemlerin toplamının %1'i olarak hesaplanmıştır
Toplam		519.457	

Yatırımın amortisman giderleri Tablo 93'te verilmiştir. Amortisman Tabi İktisadi Kıymetler Tablosuna göre zeytinyağı ekipmanlarını ekonomik ömrü 15 yıldır. Aynı tablo baz alınarak sofralık zeytin makinelerinin ekonomik ömrü 12 yıl olarak kabul edilmiştir.

Tablo 93. Yatırıma ait amortisman tablosu

Amortisman tabi yatırım kalemi	Ekonomik ömrü, yıl	Amortisman oranı, %	Tutar, \$
Bina-inşaat yapımı gideri	50	2	3.624
Zeytinyağı makine-ekipman gideri	15	6,66	14.529
Sofralık zeytin makine-ekipman gideri	12	8,33	6.298
Demirbaş giderleri	5	20	1.763
Toplam			26.214

9. PROJE GİRDİLERİ

9.1. Girdi İhtiyacı

Projenin en büyük hacimli kalemleri hammadde olarak natürel sızma zeytinyağı ve ham sofralık zeytinlerdir. Yardımcı maddeler olarak ambalajlama-paketleme harcamaları diğer önemli bir girdi kalemidir. Bunlar, üçer farklı hacimlerde cam şişeler ve kavanozlardır. Bir de kolilemede kullanılmak üzere karton kutular temin edilecektir. Su, elektrik, bakım-onarım ve genel yönetim giderleri yatırımı diğer girdileri olacaktır.

Natürel sızma zeytinyağı: Zeytinyağı tesisinin temel faaliyeti, çeşit bazlı (Derik Halhalı) ve birinci kalitede zeytinyağı olarak natürel sızma zeytinyağını piyasadan toptan alarak bu yağı şişeler içerisinde paketleyerek pazarlamaktır. Bu bakımdan, yatırım kapsamında en önemli kalemlerden biri de dökme olarak (veya tenekelerde) temin edilen natürel sızma zeytinyağı olacaktır.

Ham sofralık zeytinler: Projenin diğer önemli bir girdisi de ham sofralık zeytinlerdir. Derik Halhalı çeşidi olarak bu zeytinlerin temini Derik ilçesinden sözleşme usulü ile çiftçilerden sağlanacaktır.

Ambalaj: Butik ölçekli zeytinyağı üretiminde şişeleme önemli bir giderdir. Son yıllarda, görsel estetik ve zeytinyağı kalitesinin dış etkenlere karşı koruma niteliklerini bir arada sağlayan cam şişelerin kullanımı trend olmuştur. Diğer normal şişelere göre oldukça pahalı olan bu şişeler bilinçli tüketicilerce daha çok tercih edilmektedir. Bu bakımdan, yatırımın faaliyete geçmesiyle beraber pazarlanacak zeytinyağı bu tür kaliteye sahip şişeler içerisinde paketleneyecektir. Projenin diğer bir başka ambalaj girdisi de sofralık zeytinlerin paketleneyeceği cam kavanozlardır. Bütün ambalaj şişelerinin tahmini fiyatlarına kapak fiyatları da dahil edilmiştir. Sofralık zeytin kavanozları ve zeytinyağı şişelerinin konulacağı karton kutular da bir girdi maliyeti oluşturacaktır.

Yardımcı malzemeler: Salamura zeytin üretiminde tuz ve asitlik düzenleyici (sitrik asit) kullanılacaktır. Tuzun maliyeti düşük olduğundan hesaplamalarda ihmal edilmiştir. Benzer olarak, kullanımı kesin olmamakla beraber sitrik asit de çok düşük oranda kullanımı söz konusu olduğundan bu kaleminde da maliyeti ihmal edilecek düzeydedir.

9.2. Girdi Fiyatları ve Harcama Tahmini

Temini planlanan zeytinyağı Derik ve çevresindeki zeytin çiftçilerinden temin edilecektir. Halhalı çeşidine ait zeytinyağının yeteri miktarda temin edilmemesi durumunda, çeşit bazlı olarak aynı kalitede zeytinyağı başka bölgelerden temin edilecektir. Natürel sızma zeytinyağının teneke içerisindeki halinin 2020 yılı

sezonunda serbest piyasada (toptan, tüccar) litre fiyatının 3,66 dolar civarında olduğu belirlenmiştir. İlk faaliyet yılında fiyatlandırma bu rakam üzerinden yapılacak ve sonraki yıllar için de bu fiyatın sabit kalacağı varsayılacaktır. Derik Halhalı zeytinlerinin 2020 yılı yetiştirme sezonunda Derik'teki kg fiyatının perakende olarak 2,55 dolar civarında olduğu tespit edilmiştir. Rekolte tahminleri de dikkate alınarak 2021 yılında bu fiyatın 2,81 dolar olacağı tahmin edilmektedir. Ancak, işletmeye alınacak zeytinler toptan alınacağından temin fiyatının perakende bedelden biraz daha düşük olarak 2,11 (kg) dolar olacağı varsayılacağı ve bu fiyatın sonraki yıllar sabit kalacağı kabul edilmiştir.

Yardımcı malzemeler olarak üretimlerde kullanılacak cam şişe, kavanozlar ve karton kolilerin fiyatları çeşitli firmalardan alınan proformalara göre belirlenmiştir. Elektrik maliyeti belirlenirken 2021 yılı Mardin (Temmuz) tarifesi dikkate alınmıştır. Su birim fiyatı ise Mardin Büyükşehir Belediyesi'nin açıkladığı su tarifesi (Ağustos 2021) baz alınarak belirlenmiştir. Elektrik ve su sarfiyat miktarları belirlenirken tesisin yılda ortalama 4 ay çalışacağı kabul edilmiştir. Bakım-onarım giderlerinin tahmini miktarı, sabit yatırım kalemlerinden makine-ekipman giderinin %5'i olarak belirlenmiştir. Ayrıca, elektrik, su ve bakım-onarım giderlerinin tutarları kapasite kullanım oranlarına göre hesaplanmıştır.

İlk faaliyet yılında ihtiyaç duyulan girdilerin birim fiyatları, tahmini ihtiyaç miktarları ve tutarları Tablo 94'te verilmiştir.

Tablo 94. İlk faaliyet yılında (2.yıl) kullanılacak girdilerin birim fiyatları ve tutarları

Gider kalemi	Birim fiyatı, \$	Miktar	Yıllık Tutar, \$
Ham madde alım giderleri			
Sofralık ham zeytin, kg	2,11	120.000	253.200
Natürel sızma zeytinyağı, litre	3,66	75.000	274.500
Toplam hammadde gideri			527.700
Yardımcı malzemeler alım giderleri			
Zeytinyağı şişeleri-boş *			
250 ml, adet	0,31	80.000	24.800
500 ml, adet	0,51	40.000	20.400
1000 ml, adet	0,68	35.000	23.800
Sofralık zeytin kavanozları-boş *			
250 g adet	0,09	96.000	8.640
500 g adet	0,10	120.000	12.000
1000 g adet	0,11	36.000	3.960
Karton koli-boş, adet	0,58	12.000	6.960
Toplam ambalaj gideri			100.560
Genel Üretim giderleri			
Elektrik, kWh **	0,09	129.600	11.664
Su, ton***	1,00	875	875
Bakım-onarım			6.719
Toplam			19.883
Toplam girdilerin tutarı			647.518

* Miktarlar Tablo 81 alınmıştır. ** Elektrik miktarı ihtiyaç duyulan makinelerin elektrik güçleri dikkate alınarak tahmin edilmiştir. *** İhtiyaç duyulan su miktarı üretim kapasitesine göre öngörülmüştür.

Yatırımın 10 yıllık döneminde ihtiyaç duyduğu girdilere ilişkin tahmini harcama tutarları Tablo 95'te verilmiştir. Birim fiyatlar sabit tutulmuş olup tahmini girdi maliyetleri kapasite kullanım oranındaki artışa bağlı olarak yükselecektir.

Nakliye gideri toplam satış gelirlerinin %'i 5; pazarlama ve satış giderleri toplam işletme giderinin %1,2'si; genel giderler diğer bütün giderlerin toplamının %5'si; beklenmeyen giderler diğer bütün giderlerin toplamının %5'si olarak varsayılmıştır.

Tablo 95. Yatırımın 10 yıllık döneminde ihtiyaç duyulan girdilerin birim fiyatları ve tutarları (\$)¹

Harcama kalemi	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl	8.yıl	9.yıl	10.yıl
Ham madde alım giderleri	527.700	645.900	797.900	886.820	929.020	939.570	939.570	939.570	939.570	939.570
Sofralık ham zeytin, kg	253.200	316.500	358.700	422.000	464.200	474.750	474.750	474.750	474.750	474.750
Natürel sızma zeytinyağı, L	274.500	329.400	439.200	464.820	464.820	464.820	464.820	464.820	464.820	464.820
Yardımcı malzeme giderleri	100.560	122.250	155.110	168.860	173.540	174.565	174.565	174.565	174.565	174.565
250 ml şişe	24.800	29.760	39.680	41.995	41.995	41.995	41.995	41.995	41.995	41.995
500 ml şişe	20.400	24.480	32.640	34.544	34.544	34.544	34.544	34.544	34.544	34.544
1000 ml şişe	23.800	28.560	38.080	40.301	40.301	40.301	40.301	40.301	40.301	40.301
250 g kavanoz	8.640	10.800	12.240	14.400	15.840	16.200	16.200	16.200	16.200	16.200
500 g kavanoz	12.000	15.000	17.000	20.000	22.000	22.500	22.500	22.500	22.500	22.500
1000 g kavanoz	3.960	4.950	5.610	6.600	7.260	7.425	7.425	7.425	7.425	7.425
Karton koli-boş, adet	6.960	8.700	9.860	11.020	11.600	11.600	11.600	11.600	11.600	11.600
Genel üretim giderleri	25.687	31.427	38.624	47.472	48.353	48.572	48.572	48.572	48.572	48.572
Elektrik, kWh	11.664	13.997	17.496	23.328	23.328	23.328	23.328	23.328	23.328	23.328
Su, Ton	875	1.050	1.313	1.750	1.750	1.750	1.750	1.750	1.750	1.750
Bakım-onarım	6.719	8.488	10.147	11.587	11.914	11.995	11.995	11.995	11.995	11.995
Nakliye giderleri	6.429	7.893	9.668	10.807	11.361	11.499	11.499	11.499	11.499	11.499
Genel Yönetim giderleri	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510
Personel giderleri	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332
Pazarlama ve satış giderleri	7.847	9.595	11.900	13.238	13.811	13.952	13.952	13.952	13.952	13.952
Genel giderler (%5)	39.178	46.561	56.265	61.908	64.237	64.833	64.833	64.833	64.833	64.833
Beklenmeyen giderler (%5)	41.137	48.889	59.079	65.004	67.448	68.075	68.075	68.075	68.075	68.075
Amortisman	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214
Toplam	864.195	1.026.679	1.240.962	1.365.387	1.418.674	1.431.834	1.431.834	1.431.834	1.431.834	1.431.834

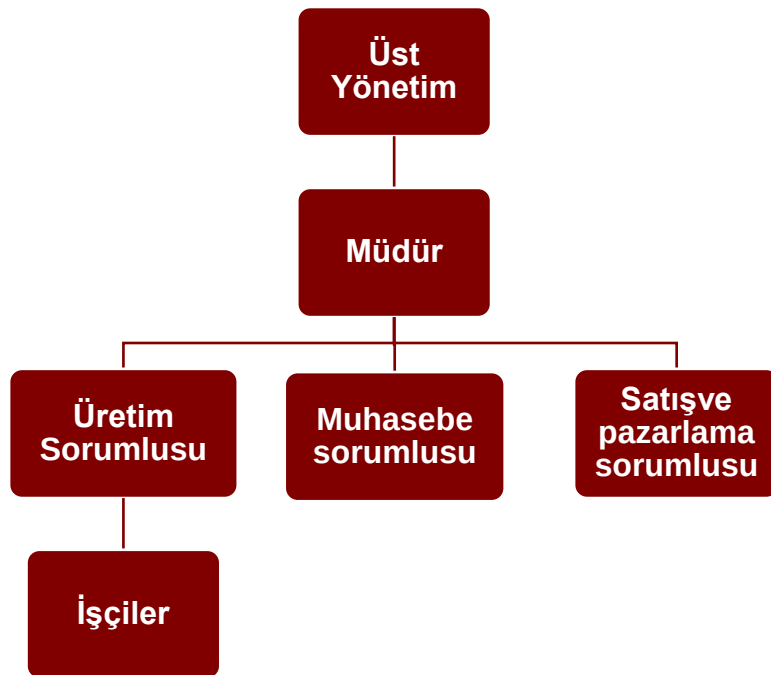
¹ Fiyatların dolar bazında sabit kalacağı varsayılmıştır.

10. ORGANİZASYON YAPISI, YÖNETİM VE İNSAN KAYNAKLARI

10.1. Kuruluşun Organizasyon Yapısı ve Yönetimi

Yatırımın Derik Belediyesi veya başka bir kamu kurumu tarafından üstlenilmesi durumunda organizasyon yapısının üst birimi ilgili kurumun yöneticisi olacağı varsayılmaktadır. Bir kooperatif veya meslek örgütünün yatırıma sahiplik etmesi halinde organizasyon yapısının üst yönetimi ilgili örgütün yönetim kurulu olacaktır. Projenin özel girişim yatırımı olması durumunda ise üst yönetim sorumluluğunu bu tüzel kişiliğin (şirket) yönetim kurulu üstlenecektir.

Şekil 41. Organizasyon şeması

10.2. Organizasyon ve Yönetim Giderleri

İşletmenin tam kapasite çalışması durumundaki tahmini yönetim giderleri Tablo 96'da verilmiştir.

Tablo 96. Genel yönetim giderleri

Gider kalemi	Aylık tutar, \$	Yıllık tutar, \$
Muhasebe	118	1.417
Kırtasiye	177	2.125
Elektrik	142	1.700
Yakıt	112	1.346
Haberleşme	142	1.700
Sigorta	295	3.542
Su	53	638
Yemek	531	6.375
Ulaşım	295	3.542
Bilişim	59	708
Beklenmeyen (Diğerleri)	118	1.417
Toplam	2.043	24.510

10.3. İnsan Gücü İhtiyacı ve Tahmini Giderler

İşletmenin idari personelleri (4) dışında 3 daimî işçi ve 1 adet gece bekçisi istihdam edeceği varsayılmıştır. Zeytinyağı ve salamura zeytin sezonuna bağlı olarak da 8 işçinin ve 1 adet salamura zeytin ustasının yılda 3 ay süresince çalıştıracağı düşünülmektedir. İşletmenin tam kapasite faaliyetindeki tahmini personel giderleri Tablo 97’de verilmiştir.

Tablo 97. İşletmenin bir yıllık tahmini personel giderleri

Personeller	Sayı	Maliyeti, Aylık, \$	Çalışma süresi, ay	Yıllık Maliyet, \$
Müdür	1	850	12	10.200
Üretim sorumlusu-mühendis	1	750	12	9.000
Muhasebe sorumlusu	1	600	12	7.200
Satış ve pazarlama sorumlusu	1	550	12	6.600
Salamura zeytin ustası	1	650	4	2.600
Daimî işçi	3	496	12	17.866
Sezonluk işçi	8	496	3	11.911
Bekçi-gece	1	496	12	5.955
Toplam				71.332

11. PROJE YÖNETİMİ VE UYGULAMA PROGRAMI

11.1. Proje Yürütücüsü Kuruluşlar ve Teknik Kapasiteleri

Proje yürütücüsü kuruluş, Derik Belediye Başkanlığı olacaktır. Derik Belediyesi 1926 yılında kurulmuş olup köklü bir kurumsal geçmişi bulunmaktadır. Personel varlığı, idari birimleri ve kurumsal kapasitesiyle projenin yatırım aşamasını gerçekleştirebilecek yeterli teknik kapasiteye sahiptir. Ancak, projenin yatırım aşamasının tamamlanmasıyla birlikte işletme aşamasına geçince; işletmenin, zeytinle ilgili ilçede faaliyet göstermek amacıyla kurulmuş veya kurulacak bir kooperatife (veya benzeri bir mesleki örgütüne) devri de söz konusudur. Projenin yürütülmesiyle ilgili diğer alternatif olarak, proje başvuru ortağı Mardin Artuklu Üniversitesi teknik, akademik ve idari altyapısıyla hem yatırım hem de işletme aşamasında projeyi yürütebilecek teknik yeterliliğe sahiptir.

11.2. Proje Organizasyonu ve Yönetim

Yatırım projesinin başlangıç ve bitiş arasındaki süre içerisindeki bütün iş ve işlemlerin yönetim sorumluluğu Derik Belediye Başkanlığına ait olacaktır. Yatırım projesinin uygulanma aşamasında Belediye bünyesinde bir proje ekibi oluşturulacaktır. Gerekli görüldüğünde, yürütücü kuruluşa destek amacıyla yapılacak bir protokol kapsamında Mardin Artuklu Üniversitesi'nde konu uzmanı personeller de projede çalıştırılabilecektir. Projenin başlangıç aşamasında, işletmenin devredileceği kooperatif veya diğer bir meslek örgütü belirlenecektir. Bu aşamada, ilçede bahsi geçen herhangi meslek örgütünün bulunmaması veya mevcut olanların da yatırımı işletme sorumluluğuna sıcak bakmaması durumunda yürütücü kuruluş proje ortağı kurum başta olmak üzere il düzeyinde ilgili kurumlarla gerekli görüş alış-verişini yaparak yatırım kararını verecektir. Proje sonunda yapılmış olan bina, tesis ve beraberindeki makine-donanımlar belli taahhütler karşılığında süreli olarak devri söz konusu olacaktır. Bu devirle ilgili hükümler bir sözleşme çerçevesinde Derik Belediye Başkanlığı tarafından belirlenecektir.

11.3. Proje Uygulama Programı

Derik ilçesinde kurulması planlanan sofralık zeytin ve zeytinyağı tesisinin tamamlanma sürecinin yaklaşık 18 aylık bir zaman alacağı öngörülmektedir. Proje faaliyetlerinin uygulama takvimi Tablo 98'de gösterilmiştir.

Tablo 98. Proje faaliyetlerinin uygulama programı

Faaliyetler	Aylar																	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
İşletmecî yapının belirlenmesi	X	X																
Proje ekibinin oluşturulması	X	X																
Yer seçiminin yapılması	X	X	X															
Uygulama projelerinin hazırlanması		X	X	X														
Gerekli izinlerin alınması		X	X	X	X	X												
İnşaat ihalesinin yapılması			X	X														
Makine ihalelerinin yapılması			X	X														
İnşaat işlerinin yapılması					X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X			
Makinelerin teslimi ve montajı												X	X	X	X	X		
Personel istihdamı ve eğitimi																X	X	X
Girdi teminleri																	X	X
Üretime başlama																		X
Tanıtım faaliyetleri			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

12. İŞLETME DÖNEMİ GELİR VE GİDERLERİ

12.1. Üretimin ve/veya Hizmetin Fiyatlandırılması

Üretilecek ürün ve hizmetlerin birim satış fiyatları yukarıda (Tablo 78) verilmiştir. İşletmenin üreteceği natürel zeytinyağı şişelerinin birim fiyatları 2021 yılı yurt içi (serbest piyasa) ortalama fiyatları göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Üretilecek zeytinyağlarının yıllara göre fiyatlarının sabit kalacağı varsayılarak gelir-gider hesaplamaları yapılmıştır.

Derik Halhalı salamura zeytini olarak üretilip cam kavanozlarda paketlenen zeytinlerin tahmini satış fiyatları da benzer olarak muadil kalitede satışta olan ürünlerin ortalama fiyatları ve satıcılara yönelik yapılan anket sonuçları dikkate alınarak tespit edilmiştir. Salamura zeytin birim satış fiyatlarının dolar bazında her yıl %1 oranında yükseleceği varsayılmıştır. İşletmenin üreteceği zeytin sıkma hizmetinin birim satış fiyatı ise 2019/2020 sezonundaki ortalama fiyatlara göre öngörülmüştür.

12.2. İşletme Gelir ve Giderlerinin Tahmin Edilmesi

Yatırımın 10 yıllık tahmini işletme gelirleri Tablo 99 ve işletme gelir-giderleri Tablo 100'de verilmiştir. İşletme gelir ve giderleri kapasite kullanım durumuna göre hesaplanmıştır.

Tablo 99. Yatırımın 10 yıllık tahmini işletme gelirleri

Ürünler	1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl	8.yıl	9.yıl	10.yıl
Salamura zeytin 250 gram kavanoz										
Satış adedi	96.000	120.000	136.000	160.000	176.000	180.000	180.000	180.000	180.000	180.000
Birim fiyatı, \$	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62	1,62
Satış geliri, \$	155.520	194.400	220.320	259.200	285.120	291.600	291.600	291.600	291.600	291.600
Salamura zeytin 500 gram kavanoz										
Satış adedi	120.000	150.000	170.000	200.000	220.000	225.000	225.000	225.000	225.000	225.000
Birim fiyatı, \$	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82	2,82
Satış geliri, \$	338.400	423.000	479.400	564.000	620.400	634.500	634.500	634.500	634.500	634.500
Salamura zeytin 1000 gram kavanoz										
Satış adedi	36.000	45.000	51.000	60.000	66.000	67.500	67.500	67.500	67.500	67.500
Birim fiyatı, \$	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73	4,73
Satış geliri, \$	170.280	212.850	241.230	283.800	312.180	319.275	319.275	319.275	319.275	319.275
Natürel sızma zeytinyağı 250 ml şişe										
Satış adedi	80.000	96.000	128.000	135.467	135.467	135.467	135.467	135.467	135.467	135.467
Birim fiyatı, \$	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37	2,37
Satış geliri, \$	189.349	227.219	302.959	320.631	320.631	320.631	320.631	320.631	320.631	320.631
Natürel sızma zeytinyağı 500 ml şişe										
Satış adedi	40.000	48.000	64.000	67.733	67.733	67.733	67.733	67.733	67.733	67.733
Birim fiyatı, \$	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14	4,14
Satış geliri, \$	165.680	198.817	265.089	280.552	280.552	280.552	280.552	280.552	280.552	280.552
Natürel sızma zeytinyağı 1000 ml şişe										
Satış adedi	35.000	42.000	56.000	59.267	59.267	59.267	59.267	59.267	59.267	59.267
Birim fiyatı, \$	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10	7,10
Satış geliri, \$	248.521	298.225	397.633	420.828	420.828	420.828	420.828	420.828	420.828	420.828
Zeytin sıkma hizmeti										
Üretilen hizmet miktarı, kg	600.000	800.000	900.000	1.080.000	1.080.000	1.080.000	1.080.000	1.080.000	1.080.000	1.080.000
Birim satış, \$	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Satış geliri, \$	18.000	24.000	27.000	32.400	32.400	32.400	32.400	32.400	32.400	32.400
Toplam Gelirler	1.285.750	1.578.510	1.933.631	2.161.412	2.272.112	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787

Tablo 100. Yatırımın 10 yıllık tahmini işletme gelir-giderleri

Gelir-Gider Kalemleri	1.yıl*	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl	8.yıl	9.yıl	10.yıl
I-İşletme gelirleri										
Ürün satışları geliri	1.267.750	1.554.510	1.906.631	2.129.012	2.239.712	2.267.387	2.267.387	2.267.387	2.267.387	2.267.387
Hizmet satışları geliri	18.000	24.000	27.000	32.400	32.400	32.400	32.400	32.400	32.400	32.400
Toplam işletme gelirleri	1.285.750	1.578.510	1.933.631	2.161.412	2.272.112	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787
II-İşletme giderleri										
1.Ham madde alım giderleri	527.700	645.900	797.900	886.820	929.020	939.570	939.570	939.570	939.570	939.570
2. Yardımcı malzeme giderleri	100.560	122.250	155.110	168.860	173.540	174.565	174.565	174.565	174.565	174.565
3. Genel üretim giderleri	25.687	31.427	38.624	47.472	48.352	48.572	48.572	48.572	48.572	48.572
Elektrik	11.664	13.997	17.496	23.328	23.328	23.328	23.328	23.328	23.328	23.328
Su	875	1.050	1.313	1.750	1.750	1.750	1.750	1.750	1.750	1.750
Bakım-onarım	6.719	8.488	10.147	11.587	11.914	11.995	11.995	11.995	11.995	11.995
Nakliye giderleri	6.429	7.893	9.668	10.807	11.361	11.499	11.499	11.499	11.499	11.499
4. Genel Yönetim giderleri	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510	24.510
5. Personel giderleri	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332	71.332
6. Pazarlama ve satış giderleri	7.847	9.595	11.900	13.238	13.811	13.952	13.952	13.952	13.952	13.952
7. Amortisman	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214
8. Genel giderler (%5)	39.193	46.561	56.279	61.922	64.339	64.936	64.936	64.936	64.936	64.936
9. Beklenmeyen giderler (%5)	41.152	48.889	59.093	65.018	67.556	68.183	68.183	68.183	68.183	68.183
Toplam işletme giderleri	864.195	1.026.679	1.240.962	1.365.387	1.418.674	1.431.834	1.431.834	1.431.834	1.431.834	1.431.834
Nakit akışı										
III-Vergi öncesi kar (I-II)	421.555	551.832	692.668	796.025	853.438	867.953	867.953	867.953	867.953	867.953
IV-Kurumlar vergisi (%23)	96.958	126.921	159.314	183.086	196.291	199.629	199.629	199.629	199.629	199.629
V-Vergilendirme sonrası kar (III-IV)	324.598	424.911	533.355	612.940	657.147	668.324	668.324	668.324	668.324	668.324

* İşletme sermayesi

Varsayımlar: (1) Pazarlama ve satış giderleri toplam işletme giderinin %1,2'si; (2) Nakliye gideri toplam satış gelirlerinin %5'i; (3) Genel giderler diğer bütün giderler toplamının %5'i ve (4) beklenmeyen giderler diğer bütün giderlerin toplamının %5'i olarak hesaplanmıştır.

13. TOPLAM YATIRIM TUTARI VE YILLARA DAĞILIMI

13.1. Toplam Yatırım Tutarı (iç ve dış para olarak)

İşletme sermayesi

Yatırım tesisinin kurulduğu yılda işletmenin faaliyete başlayabilmesi amacıyla işletme sermayesine ihtiyaç duyulacaktır. Zeytin işletmeleri sezonluk çalışmakta ve bundan dolayı yatırımda ihtiyaç duyulan işletme sermayesine yılın dar bir zaman aralığında kullanımı söz konusudur. Bu yatırımda öngörülen başlangıç işletme sermayesi 2 aylık işletme giderlerini karşılayacak şekilde hesaplanmıştır. Üretim giderlerine ait harcamaların büyük çoğunluğu toplamda 2-3 aylık bir süreç içerisinde yapılacaktır. Başlangıç işletme sermayesinin tahmin edilmesinde bu zaman diliminin hedef olarak belirlenmesi, işletmenin sonraki süreçlerde sürdürülebilir olarak faaliyetlerine devam edebilmesi açısından sektör özelinde kabul edilebilir planlamadır. Bu varsayıma göre hesaplanan işletme sermayesi Tablo 101’de, KDV planlaması ve yatırım ihtiyacı Tablo 102 ve 103’de verilmiştir.

Tablo 101. Yatırımın işletme sermayesi, \$

İşletme gider kalemleri*	Yatırım Dönemi
Ürün stoku	263.850
Yardımcı malzeme stoku	50.280
Genel üretim giderleri	12.844
Genel Yönetim giderleri	12.255
Personel giderleri	67.362
Pazarlama ve satış giderleri	3.924
Genel giderler	19.596
Beklenmeyen giderler	20.576
Toplam	450.684

* 2 Aylık üretim için işletme giderleri olarak hesaplanmıştır.

Tablo 102. Yatırımın KDV planlaması

KDV Türü	Yatırım yılı	İşletme yılları									
		1.yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl	8.yıl	9.yıl	10.yıl
Hesaplanacak KDV*		231.435	284.132	348.054	389.054	408.980	413.962	413.962	413.962	413.962	413.962
İndirilecek KDV**	154.435	142.715	171.962	210.533	232.930	242.521	244.890	244.890	244.890	244.890	244.890
Ödenecek KDV***		0	46.454	137.520	156.124	166.459	169.071	169.071	169.071	169.071	169.071
Devreden KDV	154.435	65.715	0	0	0	0	0	0	0	0	0

* Hesaplanacak KDV: Tablo 55'teki toplam satış gelirlerinin %18'i olarak hesaplanmıştır. ** İndirilecek KDV: Yatırım yılında toplam sabit yatırım tutarı ve işletme sermayesinin (personel gideri hariç) toplam tutarının %18'i; ikinci yıldan sonra personel giderleri hariç işletme giderlerinin %18'i olarak hesaplanmıştır. *** Ödenecek KDV: Hesaplanan KDV'den indirilecek KDV ve devreden KDV'nin çıkartılmasıyla hesaplanmıştır.

Toplam yatırım ihtiyacı

Tablo 103. Toplam yatırım tutarı

Yatırım kalemi	İç para, TL*	Dış para, \$
Sabit yatırım tutarı ¹	4.368.634	519.457
İşletme sermayesi ²	3.790.274	450.687
Ödenecek KDV ³	921.939	109.624
Toplam yatırım tutarı	9.080.846	1.079.768

* T. C. Merkez Bankasının 10.09.2021 tarihinde açıklanan döviz kuru (8,41 TL) dikkate alınarak dolar üzerinden hesaplanmıştır; ¹ Tablo 92'den alınmıştır. ² Tablo 101'den alınmıştır. ³ Tablo 103'ten alınmış olup makine-donanım kalemlerinin sabit yatırımdaki tutarlarına KDV dahil edildiğinden bunlara ait KDV miktarı (44.811 \$) ödenecek KDV tutarından çıkartılmıştır.

13.1.1. Arazi Bedeli (kamulaştırma giderleri)

Yatırımda kullanılacak arazinin Derik Belediyesi tarafından tahsis edileceği varsayıldığından herhangi bir arazi bedeli ödenmeyecektir.

13.1.2. Sabit Sermaye Yatırımı

Yatırımın sabit giderleri **4.368.634 TL** olup bu tutarın dış para olarak miktarı **519.457 \$**'dır (Tablo 104).

Tablo 104. Sabit yatırım gideri

No	Sabit yatırım giderinin adı	İç para, TL	Dış para, \$
1	Proje-etüd giderleri	45.719	5.436
2	Arazi bedeli	-	-
3	Bina-inşaat yapımı gideri	1.523.955	181.208
4	Makine-ekipman gideri	2.470.512	293.759
5	Demirbaş giderleri	74.115	8.813
6	Taşıt alım giderleri	-	-
7	Montaj giderleri	50.893	6.051
8	Çevre düzenlemesi giderleri	76.198	9.060
9	Genel giderler	83.304	9.905
10	Beklenmeyen giderler	41.652	4.953
Toplam		4.368.634	519.457

13.1.2.1. Etüt-Proje, Mühendislik ve Kontrollük Giderleri

Etüt-proje ve mühendislik giderleri inşaat giderinin %3'i olarak hesaplanmış olup iç para birimi olarak **45.719 TL** olup ve dış para olarak da **5.436 \$**'dir.

13.1.2.2. Lisans, Patent, Know-How vb. Giderleri

Herhangi bir yatırım tutarı öngörülmemiştir. Ancak, gerekli görüldüğünde işletme giderlerinden beklenmeyen giderler kalemi kapsamında değerlendirilebilir.

13.1.2.3. Arazi Düzenleme ve Geliştirme Giderleri (peyzaj vb.)

Çevre düzenlemesi gideri olarak **76.168 TL (9.060 \$)** varsayılmıştır.

13.1.2.4. Hazırlık Yapıları (şantiye vb.)

İnşaat yüklenici tarafından karşılanacağı varsayılmıştır.

13.1.2.5. İnşaat Giderleri (toprak işleri, altyapı, üstyapı, sanat yapıları vb.)

Bina inşaat yapım tutarının **1.523.955 TL**'ye karşılık gelen **181.208 \$** olacağı varsayılmıştır.

13.1.2.6. Çevre Koruma Giderleri

Yatırıma ait inşaat alanının konumu kesin olmadığından çevre koruma tedbirleri tahmin edilememiştir. Anca, gürültü kirliliği ve inşaat alanının temizliği dahil bütün yasal tedbirlerin alınması sağlanacaktır. Bu kalemlerle ilgili maliyet sabit yatırımın beklenmeyen giderler kaleminden karşılanacağı varsayılmıştır.

13.1.2.7. Ulaştırma Tesislerine İlişkin Giderler

Sabit yatırımdaki genel giderler kalemi içerisinde karşılanacağı varsayılmıştır.

13.1.2.8. Makine-donanım giderleri

Makine-donanım gideri iç parayla **2.470.512 TL** ve dış parayla da **293.759 \$** olarak tahmin edilmiştir.

13.1.2.9. Taşıma, Sigorta, İthalat ve Gümrükleme Giderleri

Makine-donanım fiyatları, bu kalemlere dahil edilerek belirlenmiş olup bunlar için ayrıca bir ödeme yapılmayacaktır.

13.1.2.10. Montaj Giderleri

Montaj giderinin sabit yarımın **%2'si** olarak hesaplanmış ve **50.893 TL** veya **6.051 \$** olacağı tahmin edilmiştir.

13.1.2.11. Taşıt Araçları

Yatırım kapsamında herhangi bir kara aracı taşıtının alımı öngörülmemiştir. Ancak, işletme içerisinde kullanılmak üzere alımı planlanan bir adet forkliftin gideri (**58.375 TL; 6.941 \$**) makine-donamım kalemi içerisine dahil edilmiştir.

13.1.2.12. Genel Giderler

Genel giderler, sabit yatırımdaki diğer kalemlerin toplamının **%2'si** olarak hesaplanmış olup tutarı **84.828 TL** ve **10.087 \$** olarak tahmin edilmiştir.

13.1.2.13. İşletmeye Alma Giderleri

İşletmede deneme üretim yapılmayacağından işletmeye alma giderinin olmayacağı varsayılmıştır.

13.1.2.14. Beklenmeyen Giderler

Toplam sabit yatırımdaki diğer kalemleri **%1'i** olarak hesaplanmış olup **42.414 TL** ve **5.043 \$** olarak belirlenmiştir.

13.1.3.Yatırım Dönemi Faizleri

Yatırım kapsamında herhangi bir kredi kullanımı olmayacağından faiz giderleri olmayacaktır.

13.1.4. İşletme Sermayesi

İşletme sermayesine ilişkin gider kalemleri yukarıda verilmiştir (Tablo 101). Yatırımın işletme sermayesi, yatırım yılı ve faaliyete başladığı yıl için hesaplanmıştır. Toplam işletme sermayesi **3.790.274 TL (450.687 \$)** olarak hesap edilmiştir.

13.2. Yatırımın Yıllara Dağılımı

Tablo 105. Toplam yatırım giderlerinin yıllara dağılımı

Yatırım kalemleri	Yatırım yılı	
	Dış para, \$	İç para, TL
I-Sabit yatırım giderleri	519.457	4.368.634
Proje-etüd giderleri	5.436	45.719
Arazi bedeli	0	0
Bina-inşaat yapımı gideri	181.208	1.523.955
Makine-ekipman gideri	293.759	2.470.512
Demirbaş giderleri	8.813	74.115
Taşıt alım giderleri	0	0
Montaj giderleri	6.051	50.893
Çevre düzenlemesi	9.060	76.198
Genel giderler	10.087	84.828
Beklenmeyen giderler	5.043	42.414
II-İşletme sermayesi	450.687	3.790.274
Ödenecek KDV	109.624	921.939
Toplam	1.079.768	9.080.846

14. PROJENİN FİNANSMANI

14.1. Yürütücü ve İşletmeci Kuruluşların Mali Yapısı

Proje yürütücüsü kurum Derik Belediye Başkanlığı, merkezi bütçeye bağlı kamu kurumu mali yapısına sahiptir. Her ne kadar Derik Belediyesi Başkanlığı proje yürütücüsü kurum olsa da yatırımın kooperatif veya benzeri statüde bir yapı tarafından işletilmesi hedeflenmektedir. Derik Belediyesi, Derik Kaymakamlığı ve zeytincilikte paydaş diğer kurumların öncülüğünde kurulacak bir kooperatifin veya ilçede kurulu bulunan bir meslek örgütünün işletmeci olarak yatırımı devralması hali hazırda kabul edilebilir bir senaryodur. Bu tür bir işletmeci kurumun mali yapısı ilgili mevzuat çerçevesinde netleşecektir. Ayrıca, yatırımın özel bir tüzel kişilik tarafından gerçekleştirilmesi ve işletilmesi

14.2. Finansman Yöntemi (özkaynak, dış kredi, hibe, YİD vb.)

Finansmanın hibe kullanım ve öz kaynaklarla sağlanması planlanmaktadır. Hibe olarak, Dicle Kalkınma Ajansı, TKDK, GAP İdaresi Başkanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı gibi kurumların ilgili hibe programlarına

başvuru kapsamında temin edilebileceği planlanmaktadır. Öz kaynak ise, yatırımcının kooperatif veya özel bir teşebbüs olması durumunda kendi imkanları kapsamında sağlaması beklenen finansman olacaktır.

14.3. Finansman Kaynakları ve Koşulları

Projenin toplam yatırım tutarının %53,71'i öz kaynak ve %46,29'u hibe olarak düşünülmektedir. Sabit yatırım tutarının finans kaynağı ise %90 oranında hibe, geri kalanı da (%10) öz kaynak olarak planlanmaktadır (Tablo 106).

Tablo 106. Yatırımın tahmini finansman kaynakları, \$

Finansman ihtiyacı	Finansman tutarı	Finansman kaynağı		Toplam
		Hibe	Öz kaynak	
Sabit yatırım giderleri	519.457	466.011	53.466	519.457
Proje-etüt giderleri	5.436	5.436		5.436
Arazi bedeli	0	0		0
Bina-inşaat yapımı	181.208	163.087	18.121	181.208
Makine-ekipman gideri	293.759	264.383	29.376	293.759
Demirbaş giderleri	8.813	8.813		8.813
Montaj giderleri	6.051	6.051		6.051
Çevre düzenlemesi gideri	9.060	9.060		9.060
Genel giderler	10.087	10.087		10.087
Beklenmeyen giderler	5.043		5.043	5.043
İşletme sermayesi gideri	450.687		450.687	450.687
Ödenecek KDV gideri	109.624	32.883	76.741	109.624
Toplam	1.079.768	499.800	579.968	1.079.768

14.4. Finansman Maliyet

Banka kredisi finansman kaynağı olarak düşünülmendiğinden finansman maliyeti olmayacaktır.

14.5. Finansman Planı

Yatırımın finansman planı Tablo 107'de verilmiştir.

Tablo 107. Yatırımın finansman planı, \$

Finansman ihtiyacı	Yatırım yılı		Toplam
	Hibe	Öz kaynak	
Sabit yatırım giderleri	466.011	53.466	519.457
Proje-etüt giderleri	5.436		5.436
Arazi bedeli	0		0
Bina-inşaat yapımı	163.087	18.121	181.208
Makine-ekipman	264.383	29.376	293.759
Demirbaş giderleri	8.813		8.813
Montaj giderleri	6.051		6.051
Çevre düzenlemesi	9.060		9.060
Genel giderler	10.087		10.087
Beklenmeyen giderler		5.043	5.043
İşletme sermayesi		450.687	450.687
Ödenecek KDV gideri	32.883	76.741	109.624
Toplam	499.800	579.968	1.079.768

15. PROJE ANALİZİ

15.1. FİNANSAL ANALİZ

15.1.1.Finansal Tablolar ve Likidite Analizi

Tablo 108. Proforma gelir tablosu, \$

Gelir tablosu	Cari Dönem		
	Yatırım yılı	1.Yıl	2.Yıl
A. Brüt satışlar	0	1.285.750	1.578.510
Yurtiçi Satışlar	0	1.285.750	1.578.510
Yurtdışı Satışlar	0	0	0
B. Satış indirimleri	0	0	0
Satıştan İadeler (-)	0	0	0
Satış İskontoları (-)	0	0	0
Diğer İndirimler (-)	0	0	0
C. Net satışlar	0	1.285.750	1.578.510
D. Satışların maliyeti	0	831.838	992.574
Satılan Mamullerin Maliyeti (-)	0	831.838	992.574
Satılan Ticari Mallar Maliyeti (-)			
Satılan Hizmet Maliyeti (-)			
Diğer Satışların Maliyeti (-)			
Brüt Satış Karı (Veya Zararı)	0	453.913	585.937
E. Faaliyet giderleri	16.179	32.357	34.105
Araştırma ve Geliştirme Giderleri (-)	0	0	0
Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri (-)	3.924	7.847	9.595
Genel Yönetim Giderleri (-)	12.255	24.510	24.510
Faaliyet Karı (Veya Zararı)	-16.179	421.555	551.832
F. Diğer faal. olağan gelir ve karlar	0	0	0
İştiraklerden Temettü Gelirleri	0	0	0
Bağlı Ortaklıklardan Temettü Gelirleri	0	0	0
Faiz Gelirleri	0	0	0
Komisyon Gelirleri	0	0	0
Kambiyo Karları	0	0	0
Konusu Olmayan Karşılıklar	0	0	0
Reeskont Faiz Geliri	0	0	0
Faal. İle İlgili Diğer Olağan Gelir ve Karlar	0	0	0
G. Diğer Faal. Olağan Gider ve Zararlar	0	0	0
Karşılık Giderleri	0	0	0
Kambiyo Zararları	0	0	0
Reeskont Faiz Gideri	0	0	0
Diğer Olağan Gider ve Zararlar	0	0	0
H. Finansman Giderleri	0	0	0
Kısa Vadeli Borçlanma Giderleri	0	0	0
Orta ve Uzun Vadeli Borçlanma Giderleri	0	0	0
Olağan Kar (veya Zarar)	-16.179	421.555	551.832

I. Olağandışı Gelir ve Karlar	0	0	0
Önceki Dönem Gelir ve Karları	0	0	0
Diğer Olağandışı Gelir ve Ka	0	0	0
J. Olağandışı Gider ve Zararlar	0	0	0
Çalışmayan Kısım Gider ve Zararları (-)	0	0	0
Önceki Dönem Gider ve Zararları (-)	0	0	0
Diğer Olağan Dışı Gider ve Zararlar (-)	0	0	0
Dönem Karı (veya Zararı)	-16.179	421.555	551.832
K. Dön. Karı Vergi ve Diğer Yas. Yük. Karş.	0	96.958	126.921
Dönem Net Karı veya Zararı	-16.179	324.598	424.911

Tablo 109. Proforma bilanço tablosu

Aktifler	1.Yıl	2.Yıl	3.Yıl	Pasifler	1.Yıl	2.Yıl	3.yıl
DÖNEN VARLIKLAR				KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR			
A. Hazır Değerler	580.369	180.568	263.920	A. Mali Borçlar	0	0	0
Kasa	0	0	0	Banka Kredileri			
Alınan Çekler	0	0	0	Finansal Kir.İşlemlerinden Doğan Borçlar			
Bankalar	521.600	180.568	263.920	Ertelenmiş Fin.Kir.Borçlanma Mal. (-)			
Verilen Çekler ve Ödeme Emir.(-)				Uzun Vadeli Kredilerin			
Diğer Hazır Değerler				Anapara Taksitleri ve Faizleri			
B. Menkul Kıymetler	0	0	0	Tahvil, Anapara, Borç Taksit ve Faizleri			
Hisse Senetleri	0	0	0	Çıkarılmış Bonolar ve Senetler			
Özel Kesim Tahv. Senet ve Bon.	0	0	0	Çıkarılmış, Diğer Menkul Kıymetler			
Kamu Kesimi Tahv. Senet ve Bon.	0	0	0	Menkul Kıymetler İhraç Farkları (-)			
Diğer Menkul Kıymetler	0	0	0	Diğer Mali Borçlar			
Menkul Kıymetler Değer	0	0	0	B. Ticari Borçlar	0	0	0
Düşüklüğü Karşılığı (-)	0	0	0	Satıcılar			
C. Ticari Alacaklar	0	0	0	Borç Senetleri			
Alıcılar	0	0	0	Borç Senetleri Reeskontu (-)			
Alacak Senetleri	0	0	0	Alınan Depozito ve Teminatlar			
Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0	0	0	Diğer Ticari Borçlar			
Kazanılmamış Finansal Kiralama	0	0	0	C. Diğer Borçlar	0	0	0
Faiz Gelirleri (-)	0	0	0	Ortaklara Borçlar			
Verilen Depozito ve Teminatlar	0	0	0	İştiraklere Borçlar			
Diğer Ticari Alacaklar	0	0	0	Bağlı Ortaklıklara Borçlar			
Şüpheli Ticari Alacaklar	0	0	0	Personeler Borçlar			
Şüpheli Ticari Alacaklar Karş. (-)	0	0	0	Diğer Çeşitli Borçlar			
D. Diğer Alacaklar	0	0	0	Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-)			
Ortaklardan Alacaklar	0	0	0	D. Alınan Avanslar	0	0	0
İştiraklerden Alacaklar	0	0	0	Alınan Sipariş Avansları			
Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	0	0	0	Alınan Diğer Avanslar			
Personelden Alacaklar	0	0	0	E. Yıllara Yaygın İnş. Ve On. Hak.	0	0	0
Diğer Çeşitli Alacaklar	0	0	0	Yıllara Yaygın İnş. Ve On. Hak. bedelleri			
Diğer Alacak Senetleri Reesk. (-)	0	0	0	Yıllara Yaygın İnş. Enflasyon Düz. Hes.			
Şüpheli Diğer Alacaklar	0	0	0	F. Ödenecek Vergi ve Diğer Yüküm.	0	96.958	126.921

Şüpheli Diğer Alacaklar Karşılığı (-)	0	0	0	Ödenecek Vergi ve Fonları	0	96.958	126.921
E. Stoklar	0	152.068	468.129	Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesintileri			
İlk Madde ve Malzeme		152.068	468.129	Vadesi Geçmiş Ert. veya Taksitlendirilmiş			
Yarı Mamüller	0	0	0	Vergi ve Diğer Yükümlülükler			
Mamüller	0	0	0	Ödenecek Diğer Yükümlülükler			
Ticari Mallar	0	0	0	G. Borç ve Gider Karşılıkları	0	0	0
Diğer Stoklar	0	0	0	Dönem Karı Vergi ve Diğer			
Stok Değer Düşüklüğü Karşılığı (-)	0	0	0	Yasal Yükümlülük Karşılıkları			
Verilen Sipariş Avansları	0	0	0	Dönem Karının Peşin Ödenen Vergi ve Diğer Yükümlülükleri (-)			
F.Yıllara Yaygın İnş. Ve On. Mal.	0	0	0	Kıdem Tazminatı Karşılığı			
Yıllara Yaygın İnş. Ve On. Mal.	0	0	0	Maliyet Giderleri Karşılığı			
Yıllara Yaygın İnş. Enf.Düz. Hes.	0	0	0	Diğer Borç ve Gider Karşılıkları			
Taşeronlara Verilen Avanslar	0	0	0	H. Gelecek Ay. Ait Gelirler ve Gider Th.	0	0	0
G. Gel. Ayl. Ait Gid. Ve Gelir Tah.	0	0	0	Gelecek Aylara Ait Gelirler			
Gelecek Aylara Ait Giderler	0	0	0	Gider Tahakkukları			
Gelir Tahakkukları	0	0	0	I. Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar	0	0	0
H. Diğer Dönen Varlıklar	154.435	142.715	171.962	Hesaplanan KDV			
Devreden KDV				Diğer KDV			
İndirilecek KDV	154.435	142.715	171.962	Merkez ve Şubeler Cari Hesabı			
Diğer KDV				Sayım ve Tesellüm Fazlaları			
Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar				Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar			
Personel Avansları				Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	0	96.958	126.921
Sayım ve Tesellüm Noksanları				UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR			
Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar				A. Mali Borçlar	0	0	0
Diğer Dönen Varlıklar Karşılığı (-)				Banka Kredileri			
Döner Varlıklar toplamı	734.804	475.351	904.011	Finansal Kir.İşlemlerinden Doğan Borçlar			
DURAN VARLIKLAR				Ertelenmiş Fin.Kir.Borçlanma Mal. (-)			
A. Ticari Alacaklar	0	0	0	Çıkarılmış Tahviller			
Alıcılar	0	0	0	Çıkarılmış Diğer Menkul			
Alacak Senetleri	0	0	0	Kıymetler			
Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0	0	0				

Kazanılmamış Fin. Kir. Faiz Gelirleri (-)	0	0	0	Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-)			
Verilen Depozito ve Teminatlar	0	0	0	Diğer Mali Borçlar			
Şüpheli Alacaklar Karşılığı (-)	0	0	0	B. Ticari Borçlar	0	0	0
B. Diğer Alacaklar	0	0	0	Satıcılar			
Ortaklardan Alacaklar	0	0	0	Borç Senetleri			
İştiraklerden Alacaklar	0	0	0	Borç Senetleri Reeskontu (-)			
Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	0	0	0	Alınan Depozito ve Teminatlar			
Personelden Alacaklar	0	0	0	Diğer Ticari Borçlar			
Diğer Çeşitli Alacaklar	0	0	0	C. Diğer Borçlar	0	0	0
Diğer Alacak Senetleri Reeskontu (-)	0	0	0	Ortaklara Borçlar			
C. Mali Duran Varlıklar	0	0	0	İştiraklere Borçlar			
Bağlı Menkul Kıymetler	0	0	0	Bağlı Ortaklıklara Borçlar			
Bağlı Menkul Kıymetler Değer Düş. Kar. (-)	0	0	0	Diğer Çeşitli Borçlar			
İştirakler	0	0	0	Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-)			
İştiraklere Sermaye Taahhütleri (-)	0	0	0	Kamuya Olan Ert. veya Taksitl. Borçlar			
İştirakler Sermaye Payları D. Düşüklüğü Karşılığı (-)	0	0	0	D. Alınan Avanslar	0	0	0
Bağlı Ortaklıklara Sermaye Taahhütleri (-)	0	0	0	Alınan Sipariş Avansları			
Bağlı Ortaklıklar Ser. Payları D. Düş. Karş. (-)	0	0	0	Alınan Diğer Avanslar			
Diğer Mali Duran Varlıklar Karşılığı (-)	0	0	0	E. Borç ve Gider Karşılıkları	0	0	0
D. Maddi Duran Varlıklar	302.572	457.848	432.897	Kıdem Tazminatı Karşılıkları			
Arazi ve Arsalar	0	0	0	Diğer Borç ve Gider Karşılıkları			
Yeraltı ve Yerüstü Düzenleri	0	0	0	F. Gelecek Yıl. Ait Gelirler ve Gid. Tah.	0	0	0
Binalar	0	181.208	181.208	Gelecek Yıllara Ait Gelirler			
Tesis, Makine ve Cihazlar	293.759	293.759	293.759	Gider Tahakkukları			
Taşıtlar	0	0	0	G. Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar	0	0	0
Demirbaşlar	8.813	8.813	8.813	Gelecek Yıl. Ekl. veya Terkin Edilen KDV			
Diğer Maddi Duran Varlıklar	0	0	0	Tesise Katılma Payları			
Birikmiş Amortismanlar (-)	26.214	26.214	52.427	Diğer Çeşitli Uzun Vadeli Yabancı Kay.			
Yapılmakta Olan Yatırımlar	0	0	0				
Verilen Avanslar	0	0	0	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Toplamı	0	0	0
E. Maddi Olmayan Duran Varlıklar	0	0	0	ÖZKAYNAKLAR			

Haklar	0	0	0	A. Ödenmiş Sermaye	579.968	579.968	579.968
Şerefiye	0	0	0	Sermaye	579.968	579.968	579.968
Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	0	0	0	Ödenmemiş Sermaye (-)			
Araştırma ve Geliştirme Giderleri	0	0	0	Sermaye Düzeltmesi Olumlu Farkları			
Özel Maliyetler	0	0	0	Sermaye Düzeltmesi Olumsuz Farkları (-)			
Diğer Maddi Olmayan Duran Varlıklar	0	0	0	B. Sermaye Yedekleri	0	0	0
Birikmiş Amortismanlar (-)	0	0	0	Hisse Senedi İhraç Primleri	0	0	0
Verilen Avanslar	0	0	0	Hisse Senedi İptal Kararları	0	0	0
F. Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	0	0	0	M.D.V. Yeniden Değerleme Artışları	0	0	0
Arama Giderleri	0	0	0	İştirakler Yeniden Değerleme Artışları	0	0	0
Hazırlık ve Geliştirme Giderleri	0	0	0	Maliyet Bedeli Artışları Fonu	0	0	0
Verilen Avanslar	0	0	0	Diğer Sermaye Yedekleri	0	0	0
G. Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gel. Tahak.	0	0	0	C. Kar Yedekleri	499.800	0	0
Gelecek Yıllara Ait Giderler	0	0	0	Yasal Yedekler			
Gelir Tahakkukları	0	0	0	Statü Yedekleri			
H. Diğer Duran Varlıklar	0	0	0	Olağanüstü Yedekler			
Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV	0	0	0	Diğer Kar Yedekleri			
Diğer KDV	0	0	0	Özel Fonlar	499.800	0	0
Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar	0	0	0	E. Geçmiş Yıllar Karları	0	0	324.598
Elden Çıkarılacak Stoklar Ve Mad.D.V.	0	0	0	Geçmiş Yıllar Karları	0		324.598
Peşin Ödenen Vergi ve Fonlar	0	0	0	F. Geçmiş Yıllar Zararları (-)	0	-16.179	-16.179
Birikmiş Amortismanlar (-)	0	0	0	Geçmiş Yıllar Zararları (-)		-16.179	-16.179
Duran varlıklar toplamı	328.785	509.993	536.206	G. Dönem Net Karı (Zararı)	-16.179	324.598	424.911
	0	0	0	Dönem Net Karı	0	324.598	424.911
	0	0	0	Dönem Net Zararı (-)	-16.179		
	0	0	0	Öz kaynaklar toplamı	1.063.589	888.387	1.313.297
Aktifler Toplamı	1.063.589	985.344	1.440.218	Pasifler toplamı	1.063.589	985.344	1.440.218

Tablo 110. Likidite analizi

Finansal oran	1. yıl	2.yıl	Açıklama
Cari oran	4,90	7,12	Dönen varlıklar / Kısa vadeli yabancı kaynaklar
Dönen Varlıkların Aktif Varlıklara oranı, %	48	63	Dönen Varlıkların aktif varlıklara oranı

Yatırımın likidite oranlarına (Tablo 110) bakıldığında, işletmenin faaliyeti sırasında likidite açısından sıkıntı yaşamayacağı görülmektedir. Yatırımda kredi kullanımı öngörülmediğinden ilk faaliyet yılındaki cari oran doğal olarak yüksek olacaktır.

15.1.2. İndirgenmiş Nakit Akım Tablosu

İndirgenmiş nakit akım tablosunda iskonto (indirgeme) oranı (%11), ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti kullanılarak belirlenmiştir. Bu oranın hesaplanmasında yatırımda kullanılacak hibe miktarı yatırım borcu olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, yatırımın ekonomik ömrü 15 yıl olarak varsayılmıştır (Tablo 111).

Tablo 111. İndirgenmiş nakit akım tablosu, \$*

	Yatırım yılı	İşletme Dönemi													
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Nakit Girişleri															
Satış gelirleri	0	1.285.750	1.578.510	1.933.631	2.161.412	2.272.112	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787	2.299.787
Kredi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hibe	499.800	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Öz kaynak	579.968	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Satışlara ait KDV girişleri	0	231.435	284.132	348.054	389.054	408.980	413.962	413.962	413.962	413.962	413.962	413.962	413.962	413.962	413.962
A. Nakit girişleri toplamı ¹	1.079.768	1.517.185	1.862.642	2.281.684	2.550.466	2.681.092	2.713.749	2.713.749	2.713.749	2.713.749	2.713.749	2.713.749	2.713.749	2.713.749	2.713.749
Nakit Çıkışları															
Sabit yatırım gideri	519.457	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İşletme sermayesi	450.687	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
İşletme giderleri toplamı	0	837.981	1.000.465	1.214.749	1.339.173	1.392.460	1.405.620	1.405.620	1.405.620	1.405.620	1.405.620	1.405.620	1.405.620	1.405.620	1.405.620
İndirilecek KDV	109.624	142.715	171.962	210.533	232.930	242.521	244.890	244.890	244.890	244.890	244.890	244.890	244.890	244.890	244.890
Ödenecek KDV	0	0	46.454	137.520	156.124	166.459	169.071	169.071	169.071	169.071	169.071	169.071	169.071	169.071	169.071
Kredi faiz ödemeleri	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kredi ana para ödem.	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Vergi ödemesi	0	96.958	126.921	159.314	183.086	196.291	199.629	199.629	199.629	199.629	199.629	199.629	199.629	199.629	199.629
B. Nakit çıkışları toplamı ²	1.079.768	1.077.654	1.345.803	1.722.116	1.911.313	1.997.731	2.019.211	2.019.211	2.019.211	2.019.211	2.019.211	2.019.211	2.019.211	2.019.211	2.019.211
C. Amortisman ³		26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214	26.214
Net nakit akım (A-B+C)	0	465.745	543.053	585.782	665.367	709.575	720.751	720.751	720.751	720.751	720.751	720.751	720.751	720.751	720.751
Toplam net nakit akımlar	0	465.745	1.008.797	1.594.579	2.259.946	2.969.521	3.690.272	4.411.023	5.131.774	5.852.525	6.573.277	7.294.028	8.014.779	8.735.530	9.456.282
İndirgenmiş net nakit akımlar		419.590	818.763	1.165.943	1.488.696	1.762.266	1.972.970	2.124.606	2.226.813	2.287.897	2.315.006	2.314.273	2.290.951	2.249.524	2.193.808
İndirgeme oranı (%11)	1	1,11	1,23	1,37	1,52	1,69	1,87	2,08	2,30	2,56	2,84	3,15	3,50	3,88	4,31

^{1,2} Tablo 100'den alınmıştır; ³ İşletme giderleri toplamından amortisman çıkarılmıştır.

15.1.3. Finansal Fayda-Maliyet Analizi (NBD, İKO vb.)

Yatırımın 15 yıllık ekonomik ömrü ve iskonto oranına (%11) göre hesaplanmış **Net Bugünkü Değeri (NBD) 25.631.106 \$**'dır. Bu NBD tutarı, yatırımın sağlayacağı getirinin yatırım maliyetinin çok üstünde olduğunu ve yatırımı oldukça karlı olduğunu göstermektedir. Yatırımın İç Karlılık Oranı %52,33 olarak hesaplanmış olup bu oran belirlenmiş iskonto (%11) oranından yüksek olduğu için yatırım karlıdır (Tablo 112).

Tablo 112. Yatırımın finansal oranları

	Yıllar									
	1	2	3	5	6	7	8	9	10	11-15
Net Bugünkü Değer (NBD) (5 yıllık), \$	3.892.991									
Net Bugünkü Değer (NBD) (10 yıllık), \$	14.267.543									
Net Bugünkü Değer (NBD) (15 yıllık), \$	25.631.106									
İç Karlılık Oranı (İKO), %	52,33									
Yatırımın Geri Dönüş Süresi, yıl	2,61									

15.1.4. Devlet Bütçesi Üzerindeki Etkisi

Yatırım tutarındaki hibe miktarı, ödenecek vergiler ve faaliyetlerden ötürü oluşacak ekonomik faaliyetler devlet bütçesini etkileyecektir. Yatırım için sağlanacak **499.800 \$** hibe tutarına karşılık tam kapasite kullanımında devlete **yılda tahmini 156.109 \$** kurumlar vergisi, **244.890 \$** KDV vergisi ve **9.807 \$** gelir vergisi ödenecektir. Bu açıdan, yatırım devlet bütçesine önemli miktarda katkı sağlayacaktır. Toplam yatırımın 2022 yılı devlet bütçesindeki payı 1/1612903'tür.

15.2. EKONOMİK ANALİZ

15.2.1. Ekonomik Maliyetler

Ekonomik analizde maliyet kalemleri, serbest piyasa fiyatları yerine toplumsal faydayı da gözetleyen gölge fiyatlar kullanılmıştır. Yatırımda en önemli ekonomik maliyet hammadde girdileridir. Zeytin üretimi ve işletmecine dayalı üretim giderlerinin birim fiyatları; çevre ve toprakta oluşan kirliliğin önlenmesi, yatırım yeri arazisindeki kaynak kayıpları, periyodisite ve diğer dışsal faktörlere bağlı olarak gölge fiyatlarının için ortalama bir fiyat dönüştürme faktörü (1,10) varsayılmıştır. Bu varsayıma göre üretim maliyetlerinin gölge fiyatları piyasa fiyatlarından %10 oranında daha yüksek olacaktır.

15.2.2. Ekonomik Faydalar

Projenin sağladığı toplumsal faydalardan biri de istihdamdır. İstihdam maliyetine ilişkin piyasa fiyatları; sektörün değer zincirinde çalışan vasıfsız işçilerin ücretleri, döviz kurunda olası düşüş ve günlük çalışma mesaisinin fazlalığına bağlı olarak gölge fiyatlarına göre daha düşük olduğundan ekonomik maliyet kalemlerinde kullanılan fiyat dönüştürme faktörü burada da kullanılmıştır. Ayrıca, işletmenin ürettiği diğer bir fayda da sağlık bir ürün üreterek toplumsal faydaya katkı sağlamasıdır. Zeytin ve zeytinyağı üretiminin artması bu ürünlerin tüketiminin artmasını sağlayacaktır. Bu anlamda, uzun vadede kronik hastalıkların önlenmesi ve dolaylı olarak tedavi giderlerinin azalması yatırımının sağladığı diğer bir toplumsal fayda olacaktır. Ancak, bu faydanın sayısallaştırılmasıyla ilgili herhangi bir tahmin yürütülemez.

15.2.3. Ekonomik Fayda-Maliyet Analizi

Finansal analizde belirlenen iskonto oranına göre hesaplanmış Ekonomik Net Bugünkü Değeri (ENBD) ve Ekonomik İç Karlılık Oranı (EİKO) Tablo 113'te verilmiştir. Yatırımın 15 yıllık ekonomik ömrü ve iskonto oranına (%11) göre hesaplanmış **Ekonomik Net Bugünkü Değeri (ENBD) 22.662.031 \$'dır**. Bu ENBD tutarı, yatırımın sağlayacağı ekonomik faydanın yatırım giderinin çok üstünde olduğunu ve yatırımın karlı olduğunu göstermektedir. Yatırımın **Ekonomik İç Karlılık Oranı (EİKO) %45,52** olarak hesaplanmış olup bu oran belirlenmiş iskonto (%11) oranından yüksek olduğu için yatırım karlıdır.

Tablo 113. Yatırımın Ekonomik Net Bugünkü Değeri (ENBD)ve Ekonomik İç Karlılık Oranı (EİKO)

Fayda-maliyet tablosu	Yıllar									
	1	2	3	5	6	7	8	9	10	11-15
Net Bugünkü Değer (NBD) (5 yıllık)	3.462.073									
Net Bugünkü Değer (NBD) (10 yıllık)	12.630.583									
Net Bugünkü Değer (NBD) (15 yıllık)	22.662.031									
İç Karlılık Oranı (İKO)	%45,52									

15.2.4. Maliyet Etkinlik Analizi

Yatırımda üretilecek her bir ürün ve hizmetler için uygun üretim teknikleri/metotları olarak sadece bir alternatif uygun görülmüştür. Ayrıca, fayda maliyet analizleri diğer başlıklarda yapıldığından maliyet etkinlik analizinin yapılmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

15.2.5. Projenin Diğer Ekonomik Etkileri

Projenin katma değer etkisine ilişkin bilgiler Tablo 114'te verilmiştir.

Tablo 114. Yatırımın katma değer etkisi, \$

Katma Değer Etkisi	Yatırım yılı	1. yıl	2. yıl	Toplam
Vergi öncesi kar	-	361.804	473.797	835.601
Faiz	-	-	-	-
Personel ücretleri	67.362	71.332	71.332	210.026
Kira giderleri	-	-	-	-
Net Katma Değer	67.362	433.136	545.129	1.045.627

Projenin diğer ekonomik etkileri aşağıda maddeler halinde özetlenmiştir.

- ✓ Kalkınma etkisi: Derik ilçesinde tarımsal bir kaynağın yüksek katma değerli ürünlere işletilmesi ve pazarlanması yoluyla ilçede ekonomik faaliyetlerin canlandırılmasına ön ayak olacaktır. Böylece ilin, bölgenin ve ülkenin ekonomik kalkınmasına katkı sağlanmış olacaktır.
- ✓ Üretim etkisi: Bölgede uygun tarımsal alanlarda yeni zeytin bahçelerinin kurulmasını teşvik edecek ve yetersiz üretime yönelik problemlerin giderilmesine katkı sunulmuş olacaktır. Bu şekilde, üretim ve işletme faaliyetlerinin birbirini besleyeceği bir anlayışın ilçede yerleşmesi de sağlanmış olacaktır.
- ✓ Katma değerle sağlayacağı kazanç dışında, projenin istihdam ve bağlantılı sektörlerle doğrudan ve dolaylı önemli destekleri olacaktır.

15.3. SOSYAL ANALİZ

15.3.1. Sosyal Fayda-Maliyet Analizi

Yatırım doğrudan bir kamu yatırımı olmadığından bu analiz, sosyal faydalar ve sosyal maliyetlerden paraya dönüştürülebilen kalemlerle yapılmıştır. Sosyal maliyetler, projenin toplam yatırım maliyeti ve işletme maliyetlerinden oluştuğu varsayılmıştır. Yatırımın sosyal faydasını da toplam gelirler ve personel giderleri oluşturmaktadır. Türkiye için ortalama %9,56⁴² olarak belirlenmiş sosyal iskonto oranına göre 15 yıllık süre sonunda yatırım **NBD 28.723.499 \$** oluşturacaktır. Bu süre için yatırımın **İKO** da **%81,26** olarak bulunmuştur. Bu parametreler, projenin net sosyal değer oluşturacağını göstermektedir.

15.3.2. Sosyo-kültürel Analiz

Yatırım kapsamında kurulacak tesisi işletebilecek kooperatif benzeri bir örgütlenmenin yapılması, aynı payda etrafında ilçe için sembol haline gelen bir ürün için birlikte hareket etme kültürünü geliştirecektir. Bu anlamda projenin, bölgenin kalkınmasında ihtiyaç duyulan katılımcılık kültürünün gelişmesine vesile olacağı hedeflenmektedir. Derik'te, zeytincilik işlerini çoğunlukla kadınlar sahiplenmiştir. Zeytinlerin hasadından özenle ayıklanıp el yordamıyla sofralık olarak hazırlanmasına kadarki süreçte kadın elinin olması, buradaki zeytinlerin kalitesi için tamamlayıcı bir unsur olarak görülmektedir. Bu açıdan, kurulacak bir kooperatifte kadınların önemli roller üstleneceği beklenmektedir.

⁴² Zeynep Kaplan, Yatırım Projelerinde Sosyal Fayda-Maliyet Analizi ve Örnek Uygulama Yüksek Lisans Tezi İşletme Anabilim Dalı, 2014, Sayfa 110

15.3.3. Projenin Diğer Sosyal Etkileri

- ✓ Proje, kırsal ekonominin gelişmesine, üretim ve pazarlamaya dayalı faaliyetler ekseninde katkısı olacaktır. Yatırım gerçekleşmesi, yerel potansiyellerin istihdama dönüşmesine olanak sağlayacaktır.
- ✓ Bu projeye, yerel ürünlerin değerlendirilmesi ve ekonomiye kazandırmasına ilişkin gerçekleştirilecek başarılı bir proje ildeki diğer potansiyel ürünler için de bir model niteliğinde olacaktır.
- ✓ Projenin oluşturacağı çarpan etki, bölgede bütün üretim-imalatlar için altyapının gelişmesinde bir itici güç olacaktır. Ayrıca, oluşacak çarpan etkiler ilçenin ve bölgenin nüfusu için doğrudan yarar sağlayacaktır.

15.4. BÖLGESEL ANALİZ

15.4.1. Projenin bölgesel düzeydeki doğrudan ve dolaylı etkileri

Projenin uygulanacağı Derik ekonomik bakımdan az gelişmiş bir yörede bulunmaktadır. Türkiye’de, bölgeler arası gelişmişlik farkının azaltılması, üst ölçekli ve alt ölçekli kalkınma planlarında/programlarında yer alan temel bir politikadır. Bahsedilen gelişmişlik farkının azaltılmasında, ekonomik faaliyetlerin yerelde geliştirilmesinin büyük önemi bulunmaktadır. Uygun koşullara sahip bölgeler için, tarımsal üretimlerin artırılması ve bu üretimlerin de işlenerek katma değere ürünlere dönüştürülmesi önemli bir iktisadi faaliyettir. Bu yönüyle, küresel ölçekte rağbet görülen bir sektör olan zeytinciliğin Derik’te ve yakın yerlerde geliştirilmesi bölgesel kalınmada pozitif etkiler oluşturacaktır. Proje ile tam kapasitede yıllık işlenecek 127 ton zeytinyağının kg bazında birim maliyeti 3,66 \$ iken bu kapasitede zeytinyağının yatırımda işlendikten sonraki birim getirisi 8,07 \$ olacak ve kg zeytinyağı için 4,39 \$ katma değer oluşacaktır. Aynı şekilde, yıllık işlenecek 225 ton sofralık zeytinin kg birim maliyeti 2,11 \$ ve işlendikten sonraki birim fiyatı 5,35 \$ olacak ve 1 kg zeytin 3,43 \$ katma değer sağlamış olacaktır.

15.5. DUYARLILIK ANALİZİ

Yatırım için duyarlılık oluşturan en önemli faktörler hammadde fiyatları ve üretilen ürünlerin birim satış fiyatlarıdır. Sabit üretim miktarı üzerinden yapılan duyarlılık analizinde, ürün satış fiyatlarının %10 azalması durumunda yatırımın 15 yıllık NBD miktarının %23,64 oranında azaldığı görülmektedir. Hammadde fiyatlarının ise %10 oranında inmesi durumunda bu süreye ait NBD %10,89 oranında yükselmektedir. Duyarlılık analizi, yatırımın hammadde fiyatlarındaki değişime daha az duyarlı olduğunu göstermektedir. Yatırımın NBD’sinin de iskonto oranına karşı duyarlı olduğu

ve iskonto oranının %11 yerine %13 olması durumunda NBD'nin %14,12 oranında azaldığı görülmektedir (Tablo 115).

Tablo 115. Duyarlılık analiz tablosu

	Değişim oranı, %	
	↓%10	↑%10
Ürün satış birim fiyatındaki değişim		
15 yıllık NBD	19.572.987	41.405.869
Duyarlılık oranı, %	-%23,64	+%23,64
Hammadde birimi fiyatındaki değişim		
15 yıllık NBD	42.249.545	35.919.921
Duyarlılık oranı, %	+%10,89	-%10,89
	İndirgeme Oranı	
	%7	%13
15 yıllık NBD değişim	+%38,47	-%14,12

15.6. RİSK ANALİZİ

Tablo 116. Yatırımın risk analiz tablosu

Riskler	Risk seviyesi (düşük, orta, yüksek)	Olası çözüm ve öneriler
Yatırımı gerçekleştirecek kurumun belli olmaması	Yüksek	Valilik ve Kaymakamlık düzeyinde yapılacak girişimlerle yatırımcının ve/veya işletmecinin belirlenmesi gerekmektedir
Yatırıma hibe sağlanmaması	Yüksek	Devlet destekleriyle ilgili bütün imkanlar gözden geçirilmelidir. Özel teşebbüs olması durumunda bütçe öz kaynak ve kredilerle sağlanabilir
Üretim teknolojisinin beklenen kaliteyi sağlamaması	Yüksek	Hedeflenen kalite düzeyini sağlayacak teknoloji ithal olup sabit yatırım bütçesini önemli oranda artıracaktır. Bütçe imkanları gerekirse zorlanmalı ve yüksek fayda sağlayabilecek ithal makine temin edilmelidir
Hammadde fiyatları	Yüksek	Ham haldeki Derik Zeytini fiyatları yüksek seyredebilir. Bundan dolayı, sözleşmeli üretim modeli uygulanmalıdır
Yeterli ham madde temini	Yüksek	Derik Halhalı zeytinin yersiz olması durumunda muadil veya benzer çeşitler hammadde olarak kullanılabilir (örneğin Hatay Halhalı zeytini veya benzer diğer yerel çeşitler)
İklim koşulları	Yüksek	İklim veya periyodisite tahminleri yapılarak yeterli hammaddenin olduğu yıllarda stok yapılabilir
Çalışanların mesleki-beceri düzeyinin yeterli olmayışı	Yüksek	İstihdam liyakat esasına göre yapılmalı ve faaliyete başlanmadan çalışanlara eğitimler verilmelidir
Enflasyon ve faiz oranlarındaki değişim	Orta	Satışlarda kar daha düşük tutularak yüksek enflasyonla mücadele edilmelidir.
Likidite riski	Orta	Vadeli satışların düşük oranda yapılması önerilir.
Ülke riskleri	Orta	İhracat düzeyinde Pazar arayışları yapılmalıdır
Talep koşullarının değişmesi	Düşük	Yüksek kalite temelinde rekabet stratejisi geliştirilmelidir.
Yatırım yerinin belli olmaması	Düşük	Rapor hazırlandıktan sonra yatırım yerin için alternatifler değerlendirilmelidir.
Rekabet	Düşük	Zeytin ve zeytinyağına talep giderek artmaktadır

ZEYTİN BAHÇESİ FİZİBİLİTESİ

Fizibilite raporunun bu bölümünde model bir zeytin bahçesinin fizibilite çalışması bulunmaktadır. Bu zeytin bahçesinin kurulumu, yatırım tesisi gibi, Derik ilçe sınırları içinde planlanmaktadır. Ayrıca, bölgede zeytin üretimini artırmayı amaçlayan bahçe projesi, yatırım tesisinin temel hedefleriyle paralellik arz etmekte ve yatırımın nihai amacı için tamamlayıcı niteliktedir. Bu bakımdan, zeytin bahçesi projesinin uygulama yerine ilişkin bilgiler, gerekçeler ve talep analizine ilişkin ihtiyaç bilgiler yukarıda ilgili başlıklar altında detaylı olarak verilmiştir. Bu nedenle, zeytin bahçesinin fizibilitesi süreç tasarımı, yatırım maliyetleri, işletme gelirleri ve finansal analiz başlıklarını içermektedir.

Derik'teki zeytincilikle ilgili temel sorunlardan biri üretiminin yetersiz olmasıdır. Dünya ve ülkemizde son yıllarda giderek artan talebe rağmen buradaki zeytinlik alanlarında beklenen artış olmamıştır. Mevcut durum itibarıyla, Derik'teki bahçelerinin çoğu küçük işletme düzeyinde olup bahçe büyüklükleri (birkaçı dışında) ortalama 10-15 dekadır. İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü ve Ziraat Odası Başkanlığı gibi kurumlarla yapılan görüşmelerde; son yıllarda devlet desteğine rağmen yeni bahçe kurulumlarında yeterli başvurunun yapılmadığı aktarılmıştır. Çiftçilere yönelik yapılan ankete katılanların çoğu (%80,4) destek verilmesi durumunda da 5-20 dekar zeytin ekebileceğini belirtmiştir. İlçe çiftçisinin küçük ölçekli bahçeye yönelik eğilimi, zeytin yetiştiriciliğinin ekonomik getiri hakkında bilgi düzeyinin yetersiz olmasıyla açıklanabilir. Nitekim, yapılan anket sonuçları da bu durumu doğrulamış ve ankete katılanların yarısından fazlası (%56,9), zeytinciliğin sağlayabileceği kazanç miktarı hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir.

Bu temel gerekçelere bağlı olarak, örnek olabilecek ve ilçede/civarda zeytin üretimini özendirebilecek büyüklükteki bir bahçenin fizibilite çalışmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bahsi geçen büyüklük olarak 100 dekarlık bir alan seçilerek fizibilite hesaplamaları yapılmıştır. Ayrıca, planlanan zeytin bahçesi Derik ilçe sınırlarında veya ilin uygun görülen herhangi bir noktasında kurulması düşünülmektedir.

1. Süreç Tasarımında Gerekli Koşullar

Zeytin bahçesinin kurulumuyla ilgili süreç; genel olarak, arazinin hazırlanmasıyla ilgili işlemler ve fidanların dikim sürecinden ibarettir.

1.1. Arazi ve toprak yapısı

Bahçenin kurulacağı arazinin toprak yapısının uygun olması gerekir. Zeytin ağacının kökleri yüzeyden 50-60 cm derinlikteki alanda yoğunlaşsa da su ihtiyacını karşılamak için daha derinlere inebilmektedir. Arazinin zemini bileşime bağlı olarak sert ise derin patlatma yöntemiyle toprak yumuşatılır. Kireç benzeri bileşimler betonlaşarak sert

zeminler oluşturabilmekte ve bu durum ağaç köklerinin gelişimi için istenen bir durum değildir. Kumlu veya çakıllı bir toprağı su tutma kapasitesi düşük olsa da köklerin havalandırılmasında bir avantaj sunmaktadır. Bu nedenle, sulama imkanları yeterli ise bu tür toprak yapısına sahip bir arazinin kullanımı önerilmektedir.

Arazinin eğimi erozyonla mücadeleyi gerektiriyorsa mutlaka teraslama yapılmalıdır. Genelde arazinin eğim oranı %30-40 civarında ise teraslama zorunlu olmaktadır. Arazinin toprak analizi mutlaka yapılmalıdır. Bu durum daha sonra yapılacak etkin bir gübreleme ve bitki beslenme programı için önemli bir konudur. Toprak analizi için numune alınırken, arazinin geniş bir şekilde temsil edilebilmesini sağlamak için en az 5 farklı noktadan numune alınır. Toprak numunesi alınırken yüzeyden başlanarak 50 cm'ye kadar olan derinliğe kadarki toprak alınır. Alınan kısmın çimen tabakası uzaklaştırılır ve geri kalan kısım homojen hale getirilerek 1-2 kg'ı laboratuvara gönderilir.

1.2. Dikim sıklığı ve şekli

Ağaçların dikim sıklığı, bahçedeki mekanizasyon faaliyetlerini önleyemeyecek şekilde olmalı ve aynı zamanda ağaçların yeterli güneş ışığını alabilmesini sağlayacak düzeyde olmalıdır. Geleneksel zeytin bahçelerinde dikilecek çeşidin taç yapısı ve büyüklüğüne göre genelde 5x5, 5x6, 6x6 ve 6x7 (metre) ölçülerinde fidanları dikilmektedir. Bu proje kapsamında Derik ve Kızıltepe'de Halhalı çeşidinin dikili olduğu bahçe sahipleriyle yapılan görüşmelerde, uzun vadede bu çeşit için en uygun dikim sıklığı 6x7 metre olarak ifade edilmiştir. Ağaç sıklığıyla ilgili yapılan deneme ve uygulamalar da bu ölçülerde bir ağaç yoğunluğunun uygun olduğunu bildirmektedir.⁴³

1.3. Çeşit seçimi

Çeşit olarak bölgeye adapte olmuş ve tüketici beğenisine bağlı olarak fiyatı görece daha yüksek olan Derik Halhalı zeytin fidanları kullanılacaktır. Meyve veriminin yüksek olması için diğer yerel çeşitlerden veya Gemlik tipi çeşitten de tozlaştırma amacıyla belli sayıda fidan kullanılacaktır. Çiçeklenme ve tozlaşma, mahsul üretim sürecinde özellikle kritik aşamalardır. Zeytin çeşitlerinin çoğunda çiçekler kendi çeşidi tarafından döllenemediği için uygun fidanlar arasına uygun çeşitler dikilerek bunlardan gelen polenlerle döllenme sağlanabilmektedir. Döllenmeyi sağlayan çeşitlere tozlayıcı denilmektedir. İyi polen yayılımını sağlamak tozlayıcı çeşitlerin uygun yayılımda araziye dikilmesi gerekmektedir.

⁴³ Agostino Tombesi ve Sergio Tombesi, Orchard Planning And Planting, Production Techniques in Olive Growing, International Olive Council, Perugia, Italy

1.4. Arazinin hazırlanması

Sahada herhangi bir bitki kalıntısı, ağaç, çalı veya ağaç kökü dahil olmak üzere önceki mahsullerin kalıntıları temizlenecektir. Bahçenin kurulacağı arazide daha önce domatesi, biberi patates ve kavun gibi sebzeler yetiştirildiyse *Verticillium* benzeri olası hastalık etmenlerinin ortadan kaldırılması için gerekli ilaçlı mücadele yapılmalıdır.

Daha sonra, arazinin yapısına bağlı olarak ya düzleştirme veya da uygun bir eğim sağlanmalıdır. Düzleştirme yapılması durumunda, yüzeydeki toprak bir tarafa yığılır ve düzleştirme yapıldıktan sonra bu toprak tekrar yüzeye yayılarak uygun toprak katmanı oluşturulur. Bu işlemlerde uygun harfiyat makineleri kullanılmalıdır. Arazinin hazırlanmasından diğer önemli bir olguda uygun bir drenajın sağlanmasıdır. Yüzey veya yeraltı suyunun uzun süreli olarak ağaç köklerinde birikmesi durumunda kök çürümesine sebep olan mantari hastalıklar için ortam oluşmaktadır. Drenaj kanalları, arazinin eğimi veya yapısına göre arazi içinde veya kenarında hendekler kazılarak oluşturulmalıdır.

Toprağın derin işlenmesi (dip patlama) ağaç gelişimi için birçok fayda sağladığından uygun ekipmanlarla (dipkazan) toprağın 40-50 cm derinlikten yumuşatılacak veya parçalanacak şekilde işlenmesi gerekecektir. Eğimli arazilerdeki erozyon kaygısından dolayı derin patlatma işleminin uygulanamaması durumunda sadece pulluk kullanılarak derin işleme yapılabilir. Toprak sürümü bahçe kurulumundan önceki son baharda yapılması uygun olacaktır. Derin işlemden sonra veya sadece pullukla yapılan işleme bağlı olarak oluşan keseklerin uygun ekipmanlarla parçalanıp ufalanması gerekmektedir.

1.5. Fidanların dikimi

Öncelikle, dikim sıklığına göre fidan dikim yerlerinin işaretlenmesi gerekmektedir. İşaretlenen nokta merkezde olacak şekilde dikim çukuru açılır. Alanın büyüklüğünden dolayı dikim çukurların açılması kürek veya kazmayla zaman alacaktır. Bu bakımdan, traktöre bağlı bir burguyla en az 50 cm genişliğinde ve 60-80 cm derinliğinde çukurlar açılır. Çukurların açıldığı dönemde arazinin kuru olması tercih edilir. Çukur açılırken toprak üst katmanına ait toprak ile en dipteki toprağın birbirinden ayrı olacak şekilde çukurun kenarına bırakılması önerilmektedir.

Dikim çukurlarının dibine 5-6 cm çapında ve 2-2,5 metre uzunluğunda bir tahta çubuk (herek) yerleştirilir. Bu çukurların toprak üstündeki uzunluğunun 1,5-2,0 metre olması gerekir. Daha sonra 5-10 kg yanmış hayvan gübresi ve 200 g taban gübresi (diamonyum fosfat) ve çukurdan çıkarılan toprağın üst kısmı iyice karıştırılır. Fidan çukuru bu karışımla fidanın dibinin denk geleceği seviyeye kadar doldurulur. Sonra, 1 veya 2 yaşındaki zeytin fidanları kabı veya torbasından çıkarılarak çukura yerleştirilir.

Fidanın ukurdaki konumu aşı kısmı toprak yüzeyinden 10-15 cm yukarıda olacak şekilde ayarlanır. Fidanın kökünün gübreyle doğrudan temasının önlemek amacıyla bir katman toprak kullanılır. Bu esnada, fidanın dikileceğı noktanın sapmaması için işaretleme aşamasında yeri iki sabit çubukla belirlenen bir dikim tahtası kullanılabilir. Fidanın gövdesi bu tahtanın tam ortasında açılmış bir yarığa yerleştirilerek sabitlenir. Çukura yerleştirilen fidanın dip tarafına çukurdan çıkarılan toprağın üst kısmı yerleştirilir. Çukurun en dip kısmına ait toprak ise fidanın üst tarafına gelecek şekilde kullanılır. Dikilen fidanın etrafı çukur kapatılırken iki defa olacak şekilde iyice sıkıştırılır ve yumuşa yapıda plastik bir bantla fidan tahta çubuğa gevşek bir şekilde bağlanır. En son olarak can suyu olarak fidan başına toprağın ihtiyacına göre 15-20 litre su verilir. Bölgemizde en uygun dikim zamanı ilkbahardır.⁴⁴

1.6. Sulama sisteminin kurulması

Sulama sitemin fidanların dikim işleminden sonra kurulabilir. Tarımsal sulamalarda kullanılan yöntem; verim düzeyi, işçilik giderleri, su sarfiyatı ve kullanılan enerjinin maliyetleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Son yıllarda, birçok tarımsal üretimde olduğu gibi zeytin bahçelerinde de en çok tercih edilen sulama sitemlerinden biri de damlama sulama metodudur. Bu sulama sisteminde rüzgârlı havalarda damlatıcı boruların içi boş olduğunda bu yerlerinden oynamaktadır. Damlatıcı borular, bahçede yapılacak mekanizasyon işlemlerinde veya sezona bağlı olarak beli periyotlarla toplanıp kaldırılması gerekmektedir. Bu olumsuz yönlerinden dolayı, son yıllarda zeytin bahçelerinde kullanımı en popüler sulama sitemleri toprak altına döşenmiş damlatma sitemleridir (sızdırma sulama). Bu sistemde buharlaşma kayıpları çok düşük olduğundan önemli oranda su tasarrufu sağlanmaktadır. Ayrıca; bu sitem, bahçede yapılacak ilaçlama, gübreleme veya herhangi bir mekanizasyondan etkilenmemektedir. Buna bağlı olarak sulamadaki işçilik maliyetleri daha düşüktür. Ancak, bu sulama sisteminin ilk kurlum maliyeti daha yüksektir. Bu proje kapsamında kurulacak bahçede arazi koşullarının uygun olduğu varsayılarak toprak altı damlama sistemi kullanımı planlanmaktadır.

Su kaynağı olarak yer atı suyunun kullanımı varsayılmıştır. Bu amaçla, bahçe için bir derin su kuyusu açılarak bu kuyunun enerji kaynağı olarak elektrik kullanımı planlanmaktadır.

1.7. Bahçenin etrafının çevrilmesi

Proje ile kurulacak zeytin bahçesinin etrafının koruma çitiyle çevrilmesi bahçeye gelebilecek herhangi bir zararın önlemesi açısından gereklidir. Derik'te mevcut kurulu

⁴⁴ T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Zeytin Bahçe Tesisi Projesi, Fizibilite Raporu ve Yatırımcı Rehberi, Ankara, 2020

zeytin bahçelerinin tamamına yakını etrafı çitlerle çevrilmiş durumdadır. İlçede hayvancılık yoğun yapılmakta ve mera alanları ile zeytin ekilebilecek araziler içi içe olduğundan bahçelerin etrafının çitlerle kapatılması bir ihtiyaçtır.

2. Yatırım Maliyetleri

Projenin yatırım maliyetleri, bahçe kurlumu için gerekli **sabit yatırım giderleri** ve kurulan bahçenin bakımına ilişkin giderler (**işletme giderleri**) olmak üzere iki başlıktan ibarettir. Bütün maliyetler T. C. Merkez Bankasının 10.09.2021 tarihinde açıklanan döviz kuru (8,41 TL) dikkate alınarak dolar üzerinden hesaplanmıştır.

2.1. Sabit yatırım giderleri

2.1.1. Arazi bedeli

Proje kapsamında bahçe kurulacak arazi için herhangi bir harcama yapılmayacağı varsayılmıştır. Ancak, ikinci bir alternatif olarak arazi bedeli için ödeme yapılacak şekilde de bir maliyet analizi yapılmıştır. Arazi teminiyle ilgili diğer bir senaryoda ilçede uygun bir hazine arazisinin kiralınmasıdır.

2.1.2. Bahçe Kurulum maliyetleri

2.1.2.1. Arazin hazırlama giderleri

Arazi hazırlama giderleri dekar başına birim maliyet olarak hesaplanmıştır.

Ön hazırlık gideri

Arazinin konumu belli olmadığından muhtemelen ihtiyaca binaen drenaj kanallarının açılması ve arazi yüzeyinin düzleştirilmesi gibi ön hazırlıklar için tahmini olarak dekar başına 24 \$ harcama yapılacağı öngörülmektedir. Arazinin eğim oranının %20-25'ten düşük olacağı varsayılmıştır. Aksi takdirde, teraslama işlemi için bir harcama olacaktır. Teraslamanın maliyeti eğim durumuna göre değişkenlik göstermektedir.

Derin sürüm Gideri

Sürüm ve toprak işlemeyle ilgili giderlerde traktörün kiralınacağı varsayılmıştır. Derin sürüm olarak dipkazanla patlatma yapılacaktır ve dekar başına 11 \$ harcama yapılacağı varsayılmıştır.

Toprak işleme (pullukla sürüm ve ağır diskaro) gideri

Toprağın sürülerek işlenmesi ve dikime hazırlanması amacıyla harcanacak giderlerdir. Tahmini olarak dekar başına maliyetin 5 \$ olacağı varsayılmaktadır.

2.1.2.2. Fidanların dikim giderleri

Fidan dikim giderleri dekar başına birim maliyetler olarak hesaplanmıştır.

Fidan bedeli

Kurulacak bahçede Derik Halhalı zeytin fidanları dikilecek olup fidanın birim maliyeti 2,02 \$'dır. Fidan dikim sıklığı 6x7 metre olacağı göz önünde bulundurulursa dekar 23 fidan denk gelmiş olacaktır. Bu durumda dekar başına fidan alım gideri 46,49 \$ olacaktır. Sertifikalı fidan kullanımında dekar başına 280 TL (33,29 \$) devlet desteği bulunmaktadır. Ancak, Halhalı çeşidi fidan üretimleri yeni sayıldığından henüz bu çeşide ait sertifikalı fidan bulunmamaktadır. Bu yüzden, fidan bedelinden devlet desteği düşürülmemiştir.

Dikim çukurlarının açılması gideri

Dikim çukurunun yerlerinin işaretlenmesine işçilik gideri dekar başına 3 \$ gider olacağı varsayılmıştır. Çukurların açılması için yine hizmet satın alınacaktır ve traktöre bağlı burgu ile yapılacak bu işlemde dekar başına giderin tahmini olarak 10 \$ olacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla dekar başına çukurların açılma gideri 13 \$ olacaktır.

Hayvan gübresi gideri

Yanmış hayvan gübresinin ilçeden temin edileceği için kg başına maliyetinin piyasadan daha düşük olacağı varsayılmıştır. Bu bakımdan kg başına hayvan gübresinin birim maliyetinin 0,07 \$ olacağı tahmin edilmektedir. Her bir çukura 10 kg hayvan gübresi kullanıldığında ve dekardaki fidan sayısı (23) dikkate alındığında dekar başına hayvan gübresi gideri 16,10 \$ olacaktır.

Taban gübresi gideri

50 kg'lık torbalarda temin edilecek ve fidan başına 200 g taban gübresi (diamonyum fosfat) kullanımı planlanmaktadır. Bu durumda, dekar başına gübre gideri 0,32 \$ olarak belirlenmiştir.

Dikim çubuğu (herek) gideri

Herek gideri olarak her fidan için bir adet tahta çubuk kullanılacağı var sayılmış olup dekara göre hesaplandığında her bir dekar için herek gideri 7,29 \$ olarak hesaplanmıştır.

Fidan dikimi işçiliği gideri

Fidan dikimi için işçilik hizmeti satın alınacaktır ve bir işçinin günlük 3 dekarlık alana fidan dikeceği günlük yevmiyesi de 17 \$ varsayılarak dekar başına fidan dikim gideri 5,66 \$ olarak hesaplanmıştır.

2.1.2.3. Sulama sistemi giderleri

Kuyunun açılma (sondaj) gideri

Civardaki yer altı su kaynaklarının sulamada kullanımı için su kuyularının ortalama 500-600 metre derinlikte açılması gerekir. Bu derinlikteki bir kuyunun sondaj gideri tahmini olarak 7.500 \$'a denk gelmektedir.

Kuyu için elektrik tesisatı

Açılacak sulama kuyusunun debisinin saniyede 8-10 litre olması bahçe büyüklüğü açısından yeterli olacaktır. Bu debide su çıkarabilecek dalgıç pompa, elektrik tesisatı (trafo, kablolar, pano vb) giderinin tahmini gideri 14.863 \$ olacaktır.

Sulama kuyusu için DSİ izni ve ruhsat

Sulama kuyusunun DSİ'den izin belgesinin alınmasında 2.375 \$ harcama olacaktır.

Yer altı damlama sistemi giderleri

Toprak altı sulama sistemi için damlama boruları, ana hat boruları, basınç ayarlı damlatıcılar, düşürücü ara bağlantı parçaları, gübre tankı, filtre ve kurulum giderleri (kepçe, işçilik) olmak üzere çeşitli gider kalemleri olacaktır. Toplamda sulama sistemi giderinin 21.000 \$ olacağı tahmin edilmektedir. Ancak, Tarım ve Orman Bakanlığı'nın verdiği destek kapsamında bu miktarın %50'si devlet tarafından ödeneceği varsayılacaktır.⁴⁵

2.1.2.4. Bahçe etrafının çevrilmesi

100 dekarlık bir alanın çevresi 1300 metre olarak hesaplanmış ve 3 metre de bir direk, 10 direkte bir de paydan gelecek şekilde bir tasarım planlanmaktadır. Direklerin uzunluğu 2,5 m olacaktır. Direkler birbiriyle gergi teli (3 adet), dikenli tel (3 adet) ve kafes telleriyle bağlanacaktır. Bağlama teli ve direklerin sabitlenmesi için de çakıl ile çimento da malzemeler de gerekli olacaktır. Bütün çevre boyunca iki adet 6 metre genişliğinde kapılar da olacaktır. İşçilik maliyeti dikkate alındığında çitlemenin toplam maliyetinin 14.500 \$ olacağı tahmin edilmektedir.

2.1.2.5. Şantiye binası

Bahçedeki ekipman ve donanımların saklanacağı; varsa traktör ve diğer mekanizasyon makinelerinin bulundurulacağı bir yapı gerekli olacaktır. 50 m²'lik kapalı alan olarak planlanan bu yapının maliyeti "*Mimarlık ve Mühendislik Hizmet Bedellerinin Hesabında*

⁴⁵ Kırsal Kalkınma Destekleri Kapsamında Bireysel Sulama Sistemlerinin Desteklenmesi Hakkında Tebliğ, 25 Şubat 2021 Tarih ve 31406 Sayılı Resmî Gazete

Kullanılacak 2021 Yılı Yapı Yaklaşık Birim Maliyetleri Hakkında Tebliğ” esas alınarak II Sınıf Yapılar (B grubu yapılar) kapsamında 5.588 \$ olarak hesaplanmıştır.

2.1.3. Genel giderler

Genel giderler, sabit yatırımdaki diğer kalemlerin toplamının %2'si olarak hesaplanmıştır.

2.1.4. Beklenmeyen giderler

Sabit yatırımdaki diğer kalemleri %1'i olarak hesaplanmıştır.

Yukardaki gider kalemlerine göre bahçe için hesaplanan sabit yatırım giderleri Tablo 117'de verilmiştir. Bahçe kurulumu için gerekli toplam sabit yatırım tutarı **590.786 TL** olarak (**70.248 \$**) olarak belirlenmiştir.

Tablo 117. Bahçenin kurulumu için gerekli sabit yatırım tutarına ait giderler*

Gider kalemi	Birim maliyeti	Miktar	Tutar, \$	Tutar, TL
Arazi bedeli	0	100	0	0
Arazin hazırlama giderleri, \$/dekar	40	100	4.000	33.640
Ön hazırlık gideri	24	100	2.400	20.184
Derin sürüm gideri	11	100	1.100	9.251
Toprak işleme	5	100	500	4.205
Fidanların dikim giderleri, \$/dekar	88,76	100	8.876	74.647
Fidan bedeli	46,49	100	4.649	39.098
Çukurların açılması	13	100	1.300	10.933
Hayvan gübresi gideri	16	100	1.600	13.456
Taban gübresi gideri	0,32	100	32	269
Dikim çubuğu-herek	7,29	100	729	6.131
Fidan dikim işçiliği	5,66	100	566	4.760
Sulama sistemi giderleri			35.238	296.352
Sondaj gideri	7.500	1	7.500	63.075
Elektrik tesisatı gideri	14.863	1	14.863	124.998
DSİ izni	2.375	1	2.375	19.974
Toprak altı sulama sistemi	10.500	1	10.500	88.305
Bahçe çevresi çit giderleri	14.500	1	14.500	121.945
Şantiye binası	5.588	1	5.588	46.995
Genel giderler¹			1.364	11.472
Beklenmeyen giderler²			682	5.736
Toplam			70.248	590.786

* Giderlere KDV dahildir;¹ diğer sabit yatırım giderleri toplamının %2'si; ² diğer sabit yatırım giderleri toplamının %1'i olarak

2.2. İşletme giderleri

2.2.1. Arazi kira bedeli

Bahçenin kurulacağı arazinin yatırımcıya ait olması veya hazine tarafından kendisine kiralık olarak tahsis edilmesi durumunda da fizibilitenin mali analizine arazi kirasının dahil edilmesi gerekmektedir. Çünkü, arazide zeytin dikilmemesi durumunda da bu araziden başka bir tarımsal ürüne bağlı olarak bir gelir olacaktır. Bu bakımdan, İlçe ve yakın yerlerdeki arazi ortalama arazi kira bedeli olarak yıllık dekar başına 44 \$ olarak tahmin edilmiştir.

2.2.2. Elektrik gideri

Sulama için harcanan elektrik enerjinin maliyeti devlet desteği (%35) dikkate alınarak yıllık ortalama dekar başına 45,50 \$ olarak öngörülmektedir. Yıllık elektrik giderinin ilk 5 yıla kadar her yıl %5 artacağı ve sonrasında sabitleyeceği varsayılmaktadır.

2.2.3. Toprak işleme gideri

Yılda bir kez toprağın pullukla sürülmesi ve iki kez de ihtiyaca göre başka bir aletle sürülerek işlenmesi planlanmaktadır. Bu amaçla satın alınacak hizmetin dekar başına yıllık giderinin 6 \$ olacağı varsayılmaktadır. Bu giderin yıllara göre sabit olacağı varsayılmaktadır.

2.2.4. Gübre gideri

Yapılacak toprak tahlili sonrasında gübreleme programının içeriği belirlenecektir. Tahmini gübre giderinin yıllık dekar başına 14 \$ olacaktır. Bu giderin ilk 5 yıla kadar sabit olacağı ve sonra her yıl %10 oranında artacağı, onuncu yıldan sonra da sabit kalacağı varsayılmaktadır.

2.2.5. İlaç gideri

Yabancı ot, hastalık ve zararlılarla mücadele kapsamında temin edilecek ilaç giderlerinin dekar başına yıllık 12 \$ olacağı tahmin edilmektedir. Bu giderin ilk 5 yıl içerisinde %8 oranında artacağı, sonraki 5 yıl içerisinde her yıl %10 oranında artmaya devam edeceği ve daha sonra da sabit kalacağı varsayılmaktadır.

2.2.3.4. İşçilik gideri

Gübreleme, ilaçlama, budama, sulama, çapalama ve hasat faaliyetleri için işçilik giderleri olacak ve bu giderleri yıllara göre artacaktır. İşçilik giderleri yevmiye hesabıyla dekar başına hesaplanmıştır. Bu durumda, ilk 4 yıl dekar başına 3 yevmiye ve her yevmiye içinde 12,5 \$ masraf olacağı varsayılmıştır. Sonraki yıllarda, hasat ve budama işlerinin artmasına bağlı olarak işçilik ihtiyacı da artacaktır. Bu artıştan dolayı dekar

başına işçiliğin 5.-8. yıllar arasında 6 yevmiye; 9.-11. Yıllar arasında 8 yevmiye ve sonrasında da 9 yevmiye olacağı tahmin edilmektedir.⁴⁶

2.2.4. Amortisman gideri

Bütün işletmelerde olduğu gibi, tarımsal işletmelerde maliyetlerin doğru tespit edilmesi için amortisman giderinin hesaplanması gerekmektedir. Amortisman gideri, her bir sabit yatırım kalemleri için hesaplanır ve toplam maliyetin faydalı ömür (ekonomik ömür) süresine bölünmesiyle yıllık amortisman belirlenir. Zeytinlikler için ekonomik ömür 50 yıl, sabit yatırım kalemlerinden sulama sistemi ve çit duvarının ekonomik ömürleri ise ilgili mevzuat kapsamında 15 yıl olarak belirlenip amortisman gideri hesaplanmıştır.

2.2.5. Genel giderler

Yönetim giderleri olarak kabul edilmiş ve diğer işletme giderleri toplamının (amortisman hariç) %3'ü olarak tahmin edilmiştir.

2.2.6. Beklenmeyen giderler

Beklenmeyen giderler diğer işletme giderleri toplamının (amortisman hariç) %5'i olarak tahmin edilmiştir.

2.2.7. Nakliye giderleri

Nakliye giderleri ilk 5 yılda diğer işletme giderleri toplamının binde 5'i olarak, sonraki yıllar içinse %1'i olarak belirlenmiştir.

Yukarıdaki varsayımlara hesaplanan bir yıllık (1.yıl) işletme gideri Tablo 118'de gösterilmiştir. Bahçe kurulumuyla beraber ilk yılda gerekli toplam işletme gideri **175.163 TL'dir (20.828 \$)**.

⁴⁶ T. C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Zeytin Bahçe Tesisi Projesi Fizibilite Raporu Ve Yatırımcı Rehberi, Ankara, 2020

Tablo 118. Bahçenin bir yıllık (ilk yıl) işletme giderleri

İşletme giderleri	Birim maliyet, \$	Miktar, Dekar	Tutar, \$	Tutar, TL
Arazi kirası	44	100	4.400	37.004
Elektrik gideri	45,5	100	4.550	38.266
Toprak işeme gideri	6	100	600	5.046
Gübre gideri	14	100	1.400	11.774
İlaç gideri	12	100	1.200	10.092
Değişken İşçilik gideri	37,5	100	3.750	31.558
Amortisman gideri ¹			3.570	30.024
Genel giderler ²			477	4.012
Beklenmeyen giderler ³			795	6.686
Nakliye giderleri ⁴			86	722
Toplam			20.828	175.163

¹ Amortisman gideri sabit yatırım kalemlerinden sulama ve çit giderleri için %6,66 olarak, bahçe kurulumunun diğer sabit giderleri için %2 olarak hesaplanmıştır; ² Diğer işletme giderleri toplamının %3'ü olarak tahmin edilmiştir; ³ diğer işletme giderleri toplamının %5'i olarak tahmin edilmiştir; ⁴ Nakliye giderleri ilk 5 yılda diğer işletme giderleri toplamının binde 5'i olarak, sonraki yıllar içinse %1'i olarak belirlenmiştir.

Yatırımın 10 yıllık tahmini işletme giderleri Tablo 119'da verilmiştir.

Tablo 119. 10 Yıllık tahmini işletme giderleri

İşletme giderleri	1. yıl	2.yıl	3.yıl	4.yıl	5.yıl	6.yıl	7.yıl	8.yıl	9.yıl	10.yıl
Arazi kirası ¹	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400	4.400
Elektrik gideri	4.550	4.778	5.016	5.267	5.531	5.531	5.531	5.531	5.531	5.531
Toprak işeme gideri ¹	600	600	600	600	600	600	600	600	600	600
Gübre gideri	1.400	1.400	1.400	1.400	1.400	1.540	1.586	1.634	1.683	1.733
İlaç gideri	1.200	1.296	1.400	1.512	1.633	1.796	1.975	2.173	2.390	2.629
Değişken İşçilik gideri	3.750	3.750	3.750	3.750	8.700	8.700	8.700	8.700	11.600	11.600
Amortisman gideri	3.570	3.570	3.570	3.570	3.570	3.570	3.570	3.570	3.570	3.570
Genel giderler	477	487	497	508	668	677	684	691	786	795
Beklenmeyen giderler	795	811	828	846	1.113	1.128	1.140	1.152	1.310	1.325
Nakliye giderleri	86	88	89	91	120	244	246	249	283	286
Toplam, \$	20.828	21.179	21.551	21.945	27.734	28.185	28.432	28.699	32.153	32.469
Toplam TL	175.163	178.116	181.243	184.554	233.247	237.040	239.111	241.360	270.407	273.062

¹ sabit kalacağı varsayılmıştır.

2.3. İşletme gelirleri

Yatırımın işletme gelirlerinde ana kalem zeytin satışından elde edilen gelirdir. Ayrıca, devlet desteğinden elde edilen gelirler de olacaktır. Ancak, bu gelir miktarları az sayıldığından toplam gelir hesabına dahil edilmemiştir.

2.3.1. Zeytin satışından elde edilen gelir

Zeytin çeşitlerinin çoğu, dikimin 4.yılından itibaren gelir sağlayabilecek düzeyde ürün vermeye başlamaktadır. Fakat, Derik Halhalı çeşidinde 5.yıldan itibaren ağaçtan ürün alınabilmektedir. Halhalı çeşidinin ham zeytin olarak kg satış fiyatının 2020 üretim sezonunda 17 TL (2,02 \$) olduğu belirlenmiştir. Bu fiyat, Türkiye'deki ortalama taze zeytin fiyatlarının (7-8 TL) çok üstünde olup Derik Halhalı çeşidine has bir durumdur. Bu tahminlere göre yatırımın 15 yıllık tahmini işletme gelirleri Tablo 120'de verilmiştir.

Tablo 120. Projenin 15 yıllık tahmini işletme gelirleri

Yıllar	Ağaç başına verim**, kg	Dekar başına verim, kg	Toplam verim, kg	Birim satış fiyatı, \$*	Satış tutarı, \$	Satış tutarı, TL
1	0	0	0		0	0
2	0	0	0		0	0
3	0	0	0		0	0
4	0	0	0		0	0
5	2	46	4.600	2,02	10.902	91.686
6	4	92	9.200	2,02	21.804	183.372
7	9	207	20.700	2,02	49.059	412.586
8	12	276	27.600	2,02	65.412	550.115
9	16	368	36.800	2,02	87.216	733.487
10	22	506	50.600	2,02	119.922	1.008.544
11	28	644	64.400	2,02	152.628	1.283.601
12	30	690	69.000	2,02	163.530	1.375.287
13	32	736	73.600	2,02	174.432	1.466.973
14	34	782	78.200	2,02	185.334	1.558.659
15	35	805	80.500	2,02	190.785	1.604.502

* İlk 10 yılda zeytinlerin birim satış fiyatı (17 TL veya 2,02 \$) yıllar bazında sabit kabul edilmiştir. ** Halhalı çeşidinin yüksek periyodisite özelliği dikkate alınarak yıllık ortalama verimler tahmin edilmiştir.

2.4. Projenin Finansal Değerlendirmesi

2.4.1. İndirgenmiş Nakit Akım Tablosu

Yatırımın 15 yılına ait indirgenmiş nakit akım tablosu aşağıda sunulmuştur (Tablo 121). İndirgeme (iskonto) oranı yıllık faiz oranına (2,51) hesaplanan ağırlıklı sermaye maliyeti ortalamasına göre hesaplanmıştır.

Tablo 121. Yatırımın 15 yıllık indirgenmiş nakit akım tablosu

Yıllar	Toplam nakit girişi, (A)	İşletme giderleri (B)*	Sabit yatırım tutarı (C)	Amortisman (D)	Net nakit akım (A-B-C+D)	Toplam net nakit akım, \$	İndirgenmiş net nakit akım, \$
1	0	20.828	70.248	3.570	-87.506	-87.506	-87.506
2	0	21.179		3.570	-17.609	-105.115	-102.551
3	0	21.551		3.570	-17.981	-123.096	-117.164
4	0	21.945		3.570	-18.375	-141.470	-131.369
5	10.902	27.734		3.570	-13.262	-154.733	-140.180
6	21.804	28.185		3.570	-2.811	-157.544	-139.246
7	49.059	28.432		3.570	24.197	-133.347	-114.985
8	65.412	28.699		3.570	40.283	-93.064	-78.291
9	87.216	32.153		3.570	58.633	-34.431	-28.259
10	119.922	32.469		3.570	91.023	56.592	45.315
11	152.628	32.469		3.570	123.729	180.322	140.867
12	163.530	32.469		3.570	134.631	314.953	240.040
13	174.432	32.469		3.570	145.533	460.486	342.397
14	185.334	32.469		3.570	156.435	616.922	447.528
15	190.785	32.469		3.570	161.886	778.808	551.184

* İşletme giderinden amortisman gideri çıkarılmıştır.

2.4.2. Finansal Fayda-Maliyet Analizi

Yatırımın fayda-maliyet analiziyle ilgili veriler Tablo 119’da sunulmuştur. Yatırımın 15 yıllık Net Bugünkü Değeri (NBD) 6.961.621 TL (827.779 \$), İç Karlılık Oranı (İKO) %6,22, Karlılık Endeksi (Fayda/masraf oranı) 2,47 ve Geri Dönüş Süresi 10 yıldır. Bu finansal veriler yatırımın karlı olduğunu göstermektedir. 333 Sayılı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğine göre zeytinliklerin faydalı ömrü (ekonomik ömrü) 50 yıldır. Ancak, bu süre için fayda-maliyet analiz tahminlerinin güvenilirliği azalabileceği için 30 yıllık dönem için de bu analizler yapılmıştır. (Tablo 122).

Tablo 122. Yatırımın fayda-maliyet analizi verileri

Fayda-Maliyet Verisi	Dönemler		
	1-10 yıl arası	1-15 yıl arası	1-30 yıl arası
Net Bugünkü Değer (NBD), \$	-894.237	827.779	20.233.286
İç Karlılık Oranı, %	-56,44	6,22	19,41
Fayda/Masraf Oranı	1,21	2,47	4,62
Geri Dönüş Süresi	10 yıl		

* Yatırım sonundaki bahçenin odun değeri hesaplamaaya dahil edilmemiştir.

Sonuç olarak, Derik ilçe sınırları içerisinde Halhalı çeşidi zeytin fidanının kullanımıyla kurulacak 100 dekarlık bir zeytin bahçesinin fizibilite çalışmasına ait sonuçlar yatırımın karlı olduğunu göstermektedir.

16. EKLER

KAYNAKÇA

- AKÇAY, H. (2019). Arap Şiirinde Mardin'e Dair Bazı Yansımalar. *Darulfunun ilahiyat*, 337-357.
- ATAMER ALKAN, B., & Meral, S. (2017). Olive Oil Industry Dynamics: The Case of Turkey. *The 35th International Conference of the System Dynamics Society*,, (s. 1-26). Cambridge.
- Cimato, A., & Cristina, A. (2011). Worldwide Diffusion and Relevance of olive Culture. Florence.
https://www.researchgate.net/publication/274553418_Worldwide_diffusion_and_relevance_of_olive_culture adresinden alındı
- Devlet Planlama Teşkilatı . (2001). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Madencilik Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara.
- Dicle Kalkınma Ajansı. (tarih yok). TRC3 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı CİLT II., Bölgesel Gelişme Stratejisi. Mardin.
- GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı. (tarih yok). *GAP Master Planı (1989)* .
<http://www.gap.gov.tr/gap-master-planı-1989-sayfa-26.html> adresinden alındı
- GÖRÜR, E. D. (2018). İngiltere'nin Diyarbakır Konsolosu John George Taylor'ın Diyarbakır Eyaleti'ne Dair İthalat-İhracat İstatistikleri ve Değerlendirmeleri (1853-1863). *TAD C. 37/ S. 64*, 323-346.
- İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD). (2016). *Türkiye'nin Bölgelerinin Ekonomik Yapısına Giriş*.
- Karcadağ Kalkınma Ajansı. (2021). *Şanlıurfa İli Zeytinyağı İşleme Tesisleri Ön Fizibilite Raporu*. Şanlıurfa.
- LUCHETTI, F. (2002). Importance and future of olive oil in the worldmarket – an introduction to olive oil. *Eur. J. Lipid Sci. Technol.*(104), 559-563.
- MERCAN, Ç., & ARPAÇ, S. (2020). Coğrafi Bilgi Sistem Analizleri Kullanılarak Toprak ve Arazi Özelliklerinin Değerlendirilmesi: Türkiye, Mardin İli Arazisi. *Türkiye Tarımsal Araştırmalar Dergisi*, 23-33.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2020). *Milli Eğitim İstatistikleri 2019/20*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- OLGUN, A. F., ARTUKOĞLU, M., & ADANACIOĞLU, H. (2011). Türkiye'de Zeytin Sıkma Tesislerinin Karlılığı ve Etkinliği: Ege Bölgesi Örneği. *Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg.*, 2017-227.

- ÖZKAYA, M. T., ÇAKIR, E., GOKBAYRAK, Z., ERCAN, H., & TASKIN, N. (2006). Morphological and molecular characterization of Derik Halhali olive (*Olea europaea* L.) accessions grown in Derik Mardin province of Turkey. *Scientia Horticulture*(108), s. 205-209.
- T. C. Ticaret Bakanlığı, Esnaf ve Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. (2020). 2019 Yılı Zeytin ve Zeytinyağı Raporu.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı. (tarih yok). Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (2014-2023).
- T.C. Merkez Bankası. (tarih yok). *İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranı*. https://evds2.tcmb.gov.tr/index.php?/evds/serieMarket/collapse_21/6007/DataGroup/turkish/bie_kko2/ adresinden alındı
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2019). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017*. Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2019). *İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması SEGE-2017*. Ankara: Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü.
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (tarih yok). CMDP 2021 Yılı Uygulama Usul ve Esasları.
- T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı. (2016). *Zeytincilik Sektör Raporu*. İzmir.
- T.C. Ticaret Bakanlığı Esnaf, Sanatkarlar ve Kooperatifçilik Genel Müdürlüğü. (2019). 2018 Yılı Ayçiçeği Raporu. Ankara.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2020). *Zeytinciliği Durumu*. ANKARA: Tarım Yayını.
- Tarım ve Orman Bakanlığı. (2021). Tarıma Dayalı Ekonomik Yatırımlar 2021 Çağrısı Detaylı Bilgi Formu.
- TÜBİTAK Türkiye Sanayi Sevk ve İdare Enstitüsü. (2015). Zeytin ve Zeytinyağı Sektörü Ulusal Kümelenme Stratejilerinin Geliştirilmesi Projesi.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (tarih yok). On Birinci Kalkınma Planı.
- Uluslararası Zeytin Konseyi. (tarih yok). *OLIVE OIL PRICES - January 2021 update*. <https://www.internationaloliveoil.org/wp-content/uploads/2021/01/IOC-prices-January-2021-rev0.html> adresinden alındı